

**ЧЕХИ ЗДОЛБУНОВА
ТА ОКОЛИЦЬ
ČEŠI ZDOLBUNOVA A OKOLI**

**Написав та переклав В'ячеслав Шляховий
Napsal a přeložil Vjačeslav Šljachový**

Рівне-2021

Редактор українського тексту: Роман Колодяжний

Redaktor českého textu: Lubomír Sazeček

Фотографії з архіву В'ячеслава Шляхового

Fotografie z archivu Vjačeslava Šljachového

© В'ячеслав Шляховий, 2021

© Vjačeslav Šljachový, 2021

Цілец Еміліан

Народився 22 грудня 1922 року в чеському селі Гульча Чеська тодішнього Острозького, а пізніше Здолбунівського повіту Волинського воєводства Речі Посполитої (нині село Гільча-2 Здолбунівського району Рівненської області) в родині селянина Теофіла Цільца та його дружини Марії. У дитячі та юнацькі роки проявляв лідерські риси характеру серед своїх однолітків. Зокрема, як згадує його молодший товариш Ян Крживка, після початку війни він зібрав своїх друзів і сказав, що клянеться боротися проти німецьких окупантів і у відповідь почув: «Клянемося». Був активним членом гульчанського «Сокола» і часто виступав на змаганнях, які проводилися в різних населених пунктах, де була значна чеська громада (Квасилів, Мирогоща, Страклів, Глинськ), зокрема на змаганнях в Мирогощі виборов перше місце серед юнаків. Під час німецької окупації, починаючи з вересня 1941 року і до завершення її у лютому 1944 року, був активним членом підпільної воєнізованої організації волинських чехів «Бланік», командував однією з його ланок у своєму селі, керував декількома саботажними та бойовими акціями проти німецького гарнізону в Гульчі та угорського в сусідньому селі Лідаво. Керував декількома відділеннями «Бланіка» (Гульча, Миротин, Квасилів), координуючи їх дії. Брав участь у нараді керівників відділень «Бланіка» та був представником від нього в переговорах з командуванням УПА в Дермані. Організаційні основи та завдання цієї організації були розроблені групою

чеських патріотів, а саме: Владіміром Кнопом, Йозефом Рейзеком та Їржі Лізалекком, останній з яких, перебуваючи на нелегальному становищі, переховувався в Гульчі і допоміг організувати бойові трійки, які, з метою конспірації, не контактували між собою. Для організації самооборони села від нападу підрозділів українських націоналістів, з якими чехи, дотримуючись нейтралітету, вважали за краще домовитися, а головне – від усіляких банд та звичайних грабіжників, які часто маскувалися під націоналістів, чехам потрібна була зброя. Одним з каналів її отримання був обмін на продукти зброї у німців. Так, на прохання Еміла Цілца дружина здолбунівського підприємця Їржіго Долежала Віра Долежала обмінювала на сало, шкварки та яйця зброю у польського німця з абверу. Гульчанський «Бланік» підтримував зв'язки, ділився зброєю та приходив на допомогу сусіднім чеським селам Миротин, Завидів, Залісся.

Після звільнення від німецького окупаційного режиму вступив у березні до лав 1-го чехословацького закордонного армійського корпусу в СРСР. Після закінчення танкового училища в Саратові в листопаді 1944 року був відправлений у 1-у танкову бригаду того ж корпусу, де спочатку командував взводом а потім – ротюю. Під час боїв на фронті був двічі поранений, водночас отримав нагороди: два чехословацькі Воєнні Хрести, чехословацьку медаль «За хоробрість перед ворогом», чехословацьку медаль «За заслуги» та радянський орден «Великої Вітчизняної війни».

Під час прощання зі своїми загиблими бойовими побратимами перед атакою з території Польщі на укріплені позиції вермахту в чеській Сілезії командир 3-ої танкової роти танкової бригади під командуванням підполковника Янко підпоручик Еміл Цілец зачитав своїм танкістам лист з Волині від матері, яка втратила двох синів на фронті: «...Тут

на Волині є багато нещасних матерів. Скажи своїм хлопцям з Волині, нехай карають за безжально загублені життя своїх товаришів. Поспішайте на допомогу дорогим чеським людям, щоб швидше їх визволити від новоявлених бандитів».

Після закінчення війни займав ряд командних та штабних посад. Спочатку командував ротою в першій танковій бригаді, розквартированій біля Високого Мита. В червні 1947 став ад'ютантом командира 21-ої танкової бригади в Жатці, а від вересня 1947 року – замполітом бригади. З червня 1948 року знову прийняв командування ротою в тій же бригаді. Далі, від січня по листопад 1949 року, навчався у радянській військовій академії в Москві. Після повернення виконував функції оперативного офіцера 22-ої танкової бригади у Дедічах біля Вишкова, а від травня 1950 року – офіцера оперативного відділу при танковому корпусі в Оломоуці. В 1948 році був нагороджений польським Військовим Хрестом а у 1949 році Чехословацьким орденом командного складу Яна Жижки. В кінці 1950 року був призначений командиром 3-го навчального батальйону в Младе, в квітні 1951 року – начальником штабу 3-ої танкової дивізії, а з січня 1952 року – її командиром. В липні 1953 року розпочав навчання у військовій академії імені Клементя Готвальда в Празі, звідки в листопаді 1954 року відбув на навчання до військової академії Генерального штабу Збройних сил СРСР імені Клементя Ворошилова. В квітні 1954 року отримав перше генеральське звання. Після закінчення навчання в СРСР отримав під своє командування 4-й стрілецький корпус у Брно.

Загинув 23 жовтня 1957 року під час авіатрощі біля населеного пункту Комня. Літак К-65/Ае-45, який прилетів з Тренчіна до Оломоуца і, забравши командира 4-го стрілецького корпусу генерала Цілца, повертався назад по маршруту

Оломоуц-Угерскі Брод-Тренчін, за несприятливих погодних умов зблизився з землею, зачепився за верхівки дерев і впав на землю. Разом з ним загинули також два офіцери-льотчики: пілот Ростіслав Зборжіл та бортовий технік Ярослав Коуде-ла. Останки генерала Еміліана Цільца поховані в колумбарії на кладовищі Прага-7 Голешовіце по вулиці Стройницькій.

*Джерела: Svatopluk Kučera. Generálmajor Emil Cilc.
http://vojenstvi.cz/vasedotazy-53.htm
Emil Cilc. Trnistá česta. Věrná stráž, 1947. Č. 5.*

► Cilc Emilian

Emil Cilc se narodil 22. 12. 1922 v české obci na Volyni Huleč Česká (nyní Hil'ča II), v rodině rolníka Teofila Cilce a jeho manželky Marie v blízkosti ukrajinského města Rovno. Za mladých let se mezi vrstevníky projevoval jako lídr. Po napadení Sovětského svazu Německem, podle slov jeho mladšího kamaráda Jana Křivky, sebral skupinu mladíků a řekl, že přísahá bojovat za osvobození své země a uslyšel odpověď: «Přísaháme!». Byl aktivním členem Hulečského Sokola. Často vystupoval na veřejných cvičeních v Kvasilově, Hlinsku a v Mirohošti, kde získal první místo.

V době německé okupace se od října 1941 zapojil do ilegální odbojové organizace volyňských Čechů, Blaník. V Hulči byla buňka Blaníku již od roku 1941 a velmi aktivně zde působil právě Emil Cilc. Později byl vedoucím 1. okrsku s centrem v Hulči a vedoucím technického odboru ústředí Blaníku. Podařilo se mu vytvořit nevelký aktiv, složený nejen z dospívající mládeže, ale i z mužů středního věku a přenést myšlenku odbojové organizace i do přilehlých obcí (Zálesí, Zavidov, Mirotín, Kvasilov). To byl základ pro pozdější vytvoření ozbrojených obranných skupin. Zúčastnil se setkání velitelů odboček organizace, několikrát velel sabotážím a bojovým akcím proti německé posádce v Hulči a

maďarské posádce v sousední vesnici Lidava. Pro ochranu českých vesnic proti oddílům ukrajinských nacionalistů, se kterými Češi, dodržující neutralitu, se snažili domluvit se bez konfliktů, hlavně proti všelijakým bandám a prostým lupičům, nabalených pod nacionalisty. Členové Blaníku potřebovali zbraně. Na prosbu Emila Cilce Věra Doležalová, manželka Jiřího Doležala, podnikatele ze Zdolbunova, vyměňovala za špeky, škvarky a vajíčka zbraně u polského Němce z Abwehru. To byl jeden z kanálů ozbrojení Hulečské skupiny Blaníku. Celkem měli Hulečáci v dispozici tolik zbraní, že se mohli o ně podělit se sousedními vesnicemi, jako Mirotín, Zavidov a Zálesí, často se společně bránili.

Po osvobození uvedeného území vstoupil Cilc, v březnu 1944, do 1. Čs. armádního sboru v SSSR. Po absolvování tankového učiliště v Saratově byl v listopadu 1944 zařazen do 1. Čs. tankové brigády, kde nejprve velel četě a od března 1945 rotě. Během bojů na frontě byl dvakrát raněn a zároveň se stal držitelem dvou čs. Válečných Křížů 1939, čs. Medaile «Za chrabrost před nepřitelem», čs. medaile «Za zásluhy» a sovětského Řádu Velké vlastenecké války.

Když se československá tanková brigáda pod vedením pplk. Janko připravovala k útoku z Polska na území českého Slezska, kde byly opevněné pozice wehrmachtu, velitel 3. tankové roty ppor. Emil Cilc seznámil tankisty s dopisem maminky z Volyně, které padli dva synové: ... Je nás tu na Volyni nešťastných matek mnoho. Vzkaž všem hochům z Volyně, ať trestají nelítostně ztracené životy svých kamarádů. Spěchejte na pomoc drahému českému lidu, aby byl dříve zbaven novodobých banditů. ...

Po skončení války vykonával řadu velitelských či štábních funkcí. Nejprve jako velitel roty působil u 1. tankové brigády ve Vysokém Mýtě. V červnu 1947 se stal pobočником velitele 21. tankové brigády v Žatci a od října 1947 osvětovým důstojníkem brigády. V červnu 1948 se u téže brigády opětovně ujal velení roty. Následně od ledna do listopadu 1949 absolvoval studium na

vojenské akademii v Moskvě. Po návratu vykonával funkci operačního důstojníka u 22. tankové brigády v Dědicích u Vyškova a od května 1950 důstojníka operačního oddělení na velitelství Tankového sboru v Olomouci. V roce 1948 byl vyznamenán polským Válečným Křížem a v roce 1949 medailí Čs. velitelského řádu Jana Žižky z Trocnova. Koncem roku 1950 nastoupil jako velitel 3. školního tankového praporu do Mladé. V dubnu 1951 se stal náčelníkem štábu 3. tankové divize a od ledna 1952 jejím velitelem. V červenci 1953 nastoupil ke studiu na Vojenské akademii Klementa Gottwalda v Praze a v listopadu 1954 odjel do Moskvy studovat na Vojenské akademii Generálního štábu ozbrojených sil SSSR Klimenta Vorosilova. Do první generálské hodnosti byl povýšen v dubnu 1954. Po ukončení studia v SSSR se v listopadu 1956 ujal velení 4. střeleckého sboru.

Zahynul 23. 10. 1957 při letecké havárii u obce Komňa. Jeho ostatky jsou uloženy v kolumbáriu na hřbitově Praha-7 Holešovice, ve Strojnické ulici. Havarovaný letoun K-75/Ae-45 patřil do sestavy velitelského roje 2. vojenského okruhu. Jeho osádka, pilot npor. Rostislav Zbořil a palubní technik por. Jaroslav Koudela, odstartovala 23. 10. 1957 z Trenčína, kam měla při zpátečním letu dopravit velitele 4. střeleckého sboru gen. Cilce. Již let z Trenčína na letiště Olomouc – Holice se uskutečňoval za nepříznivých povětrnostních podmínek. Z holického letiště letoun vzlétl v 11:20 a letěl po trase Olomouc – Uherský Brod – Trenčín. Po vytvoření mlhy pilot kopíroval v přízemním letu silnici Uherský Brod – Starý Hrozenkov – Trenčín a cca v 11:40 v prostoru kamenolomu Nový Dvůr havaroval. Nejprve stroj zachytil o lesní porost, přičemž přišel o 2/3 pravého křídla. Po 200 m přímého letu znovu narazil do stromů, v důsledku čehož došlo k jeho destrukci a úmrtí všech osob na palubě.

Prameny: Svatopluk Kučera. *Generálmajor Emil Cilc.*

<http://vojenstvi.cz/vasedotazy-53.htm>

Emil Cilc. Trnistá cesta. Věrná stráž, 1947. Č. 5.

Долежалови

Мірослав Крушина, автор книги «Здолбунів – місто на українській Волині в спогадах чеської меншини», пише, що Адольф Долежал народився в Замрску в Чехії в 1875 році і разом з батьками переїхав на Волинь. Знову ж таки внук Адольфа Долежала Зденек Долежал у своїх спогадах пише, що його прадід Франц Долежал переїхав на Волинь десь в 1869 році і закупив у Заліссі земельну ділянку. В метричних кни-

гах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська є три записи, що стосуються родини Долежалових: «27. 05. 1874 Франц Йосипович Долежал, чех, землевласник і кравець в селі Гульча, чеського віросповідання, вдівець, 30 років, взяв шлюб з Марією Немцовой, дочкою чеха, землевласника села Гульча Франца Немца, вдовою, чеського віросповідання, 22 роки», «20. 08. 1875 народився Адольф, син землевласника і кравця, чеха в селі Гульча Франца Йосиповича Долежала та його дружини Марії, дочки Франца Немца, чеха, землевласника в селі Гульча, обоє батьків чеського віросповідання» і «29. 08. 1876 народилася Анна, дочка землевласника і кравця в селі Гульча Франца Йосиповича Долежала та його дружини Марії, дочки землевласника в селі Гульча Франца Немца, обоє батьків чеського віросповідання».

Що стосується спогадів Зденека Долежала, де він пише про Залісся, то в метричних книгах до 1875-1876 років мешканців Залісся записують як мешканців Гульчі, пізніше як мешканців присілка Залісся, і лише десь з 1886 року як мешканців села (по-російськи «деревни», тобто села без церкви) Залісся. Про рік переселення родини Долежалових до Здолбунова інформація відсутня.

Завдяки Адольфу Долежалу, який заснував свій рід у Здолбунові, склад родини Долежалових був непростий. Під час переходу у православ'я він отримав ім'я Олександр. У віці 25 років одружився з Герміною Крейбіховою і в цьому шлюбі народилися Борис та Їржі (Георгій). Під час пологів дочки Герміна помирає. Олександр одружується вдруге з Емілією Томашовою. У роки 1-ої світової війни Олександр воює у складі Чеської дружини, бере участь в боях під Зборовом. Після повернення з фронту у них з Емілією народжується семеро дітей, п'ятеро з яких помирають, а залишаються Марія та Вацлав. Емілія також рано помирає. Олександр бере собі вдову Марію Панкову (дівоче прізвище Хмелікова) з двома дітьми – Олександром та Анною. Від цього шлюбу ще народжується Власта. Ця непроста родина була досить організованою. Батьки ніколи не виділяли когось із дітей. Діти завжди жили як справжні кровні брати і сестри.

У 1922 році Олександр разом зі своїм сином Їржі, 1901 року народження, засновує завод, що виготовляв вироби з бетону. Виробляли покрівельну черепицю, цеглу, блоки, круги тощо. На все це був великий попит. З цементної цегли збудували великий паркан навколо цементного заводу. До того часу більшість будинків перекривали дерев'яними дощечками (гонтою), на заміну яким приходять негорюча черепиця з цементу. Польські католики будують у Здолбунові

з бетонної цегли гарний костел Петра і Павла. Машини та обладнання для свого заводу Долежалови купують, як і всі інші чехи-промисловці, в Чехословаччині. Необхідні машини закупають у фірмі «Хмелік». Один робітник за зміну виробляв 350 штук черепиць. Черепицю найчастіше виробляли двоє робітників.

В книзі Володимира Остапука «Здолбунів. Частина друга» приведені списки виборців на виборах 1927 року до Ради міста Здолбунова, серед яких на с. 251 за адресою Фабрична, 6 є і родина Долежалових: «Долежал Олександр, 52 роки, кравець; Долежалова Марія, 74 роки, домогосподарка, Долежал Їржі, 26 років, слюсар; Долежалова Марія, 35 років, магазин/домогосподарка». В списках виборців від 1935 року в тій же самій книзі на с. 261 за адресою вул. Фабрична, 13 записані такі виборці: «Долежал Олександр, 1875 р. н., кравець; Долежалова Марія, 1892 р. н., домогосподарка; Долежал Їржі, 1901 р. н., слюсар; Долежалова Марія, 1910 р. н., з батьками; Долежалова Вера, 1911 р. н., домогосподарка». З цих записів слідує, що в проміжку між 1927 та 1935 роками родина Долежалових переїхала з одного боку вулиці Фабричної на інший (з будинку за № 6 в будинок за №13).

У 1929 році Їржі одружився з Вірою Вартецькою. Виховали разом дочку Ніну та сина Зденька 1934 року народження. Дочка Марія вийшла заміж за Йосефа Шавра. Виховали сина та дві дочки – Віру та Власту. Наймолодша в родині Долежалових Власта вийшла заміж за Їржі Кашпара, і у них народилася дочка Їтка.

Від початку двадцятих років, коли західна частина Волині відійшла до Польщі, протягом вісімнадцяти років, за словами Зденька Долежала, для волинських чехів настали найкращі часи, які закінчилися з нападом гітлерівської Німеччини на Польщу і

розподілом польської держави між Гітлером та Сталіном.

Після приходу советів у 1939 році родину Долежалових вигнали з їхнього будинку і їм довелося мешкати у родичів. «За три чи п'ять днів нас виселили з будинку», – згадує Зденек Долежал на блискавичне обкрадення тих, кого радянська влада вважала «куркулями» або «капіталістами». Могло бути і гірше – тисячі і тисячі мешканців Волині та Галичини совети вивезли до Сибіру або запроторили до Гулагу. Не дивно, що на перших порах в 1941 році війська вермахту зустрічали як визволителів. Родина Долежалових змогла повернутися до власного будинку. Вдалося і порозумітися з деякими вояками вермахту, зокрема з судетськими німцями. Пані Віра робить «гешефти» з одним польським німцем з абверу, обмінюючи продукти на фарби, які потім перепродавала з невеликою націнкою. На великому дворі Долежалових та в сусідньому приміщенні залізничного училища (мається на увазі старе приміщення) на деякий час поселилися німецькі вояки. Під приводом того, що в селах потребують зброю для оборони від бандерівців, пані Долежаловій вдалося виміняти на сало, шкварки та яйця у німецьких офіцерів різну зброю, про яку її просив керівник гульчанського «Бланіка» Еміл Цілц. Цю зброю отримали члени «Бланіка» з навколишніх сіл, зокрема в Гульчі. В свою чергу гульчанський «Бланік» ділився зброєю з побратимами з Миротина, Залісся та Завидова. «Бланік» готував волинських чехів до вступу до закордонних підрозділів чехословацької армії на території СРСР та організовував самооборону чеських сіл від українських націоналістів, з якими чехи, дотримуючись нейтралітету, намагалися домовитися, та охороняв села від нападів всіляких банд та звичайних грабіжників, які маскувалися під націоналістів.

У 1944 році після визволення Здолбунова Червоною армією Їржі Долежал вступає до Чехословацьких закордонних підрозділів під командуванням генерала Свободи, а пані Віра знову переселяється до родичів, що мешкали поблизу стадіону. Однією з важливих причин масового вступу до лав армії генерала Свободи була і надія на те, що після закінчення війни вдасться залишитися на території Чехословаччини, уникнувши ненависного радянського режиму. Їржі Долежал в армії був сержантом у службі постачання мінометного підрозділу і возив міни з тилу на передові мінометні позиції. Пройшов з боями Дукельсько-Карпатську операцію і добрався до Праги. Залишившись у війську, був розквартирований разом з іншими вояками з Волині в Жатці. Туди ж до нього у 1946 році приїжджає без офіційного дозволу на перетин радянсько-чехословацького кордону, за що була затримана в Чопі радянськими прикордонниками, і його дружина разом з дітьми після тривалої та повної пригод подорожі на одному з останніх ешелонів, яким переїжджали до Чехословаччини представники чехословацької військової місії в Рівному.

У Чехословаччині довелося звикати на інше життя, відмінне від життя на Волині. Ванна, каналізація – нічого такого на Волині вони не бачили. Звикання полегшило їм те, що в Жатці поселилися також багато їхніх сусідів по Здолбунову.

Пізніше родина Долежалових переїхала до Уштеку, де Їржі Долежал займав посаду народного керівника конфіскованого цементного заводу. Там він налагодив виробництво такої самої продукції як і в Україні. Ілюзії про створення процвітаючого підприємства розвіялися в 1948 році, а в 1949 році довелося віддати його державі і влаштуватися на роботу на залізниці.

Слід згадати, що паркан навколо вже недіючого цементного заводу стоїть і понині, так само як після довгої перерви, коли в ньому був меблевий магазин-склад, використовується за своїм призначенням, побудований з цегли заводу Долежалових, католицький костел міста Здолбунова.

Джерела: Мірослав Крушина, Здолбунів – місто на українській Волині у спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. С. 105.

<https://pametnaroda.cz/cs/dolezal-zdenek-20190826-0>

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Doležalovi

Podle Miroslava Krušiny, autora knihy «Zdolbunov – město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority», se Adolf Doležal narodil roku 1875 v Zámrsku v Čechách a s rodiči se přistěhoval na Volyň. Při přechodu na pravoslavnou víru dostává jméno Alexandr. Ve svých 25 let se žení s Hermínou Krejbičovou. Mají spolu dva syny, Borise a Jiřího. Při porodu dcery Hermína umírá. Alexandr se žení po druhé, s Emilií Tomášovou. Zdeněk Doležal, vnuk Adolfa Doležala píše, že jeho praděd Franc Doležal, Čech z Chrudimi, přišel na Volyň nejspíš roku 1869 a «zabral» statek v Zálesí, kde se roku 1875 narodil jeho dědeček Adolf. Podle matrik církve Sv. Cyrila a Metoděje obce Huleč Česká: «27. 5. 1874 Franc Doležal, syn Josefa, Čech, vlastník a krejčí v obce Hulče, vdovec, české víry, 30 let, uzavřel sňatek s Marií Němcovou, dcerou Čecha obce Huleč France Němce, vdovou, české víry, 22 let». «Dne 20. 7. 1875 narodil se Adolf, syn France Doležala, syna Josefa, Čecha, vlastníka v obce Hulče, jeho manželka Marie, dcera France Němce, Čecha, vlastníka v obce Hulče, oba rodiče české víry» a «29. 8. 1876 se narodila Anna, dcera vlastníka Čecha v obce Hulče France Doležala, krejčí, a jeho manželky Marie, dcery France Němce, Čecha

vlastníka v obce Hulče, oba rodiče české víry». Co se týče zápisu v matrice obce Hulče a ne Zálesí, to do roku 1875-1876 obyvatele Zálesí v matrice byly zapisovány jako obyvatelé Hulče, později – osady (rusky – prisělok) Zálesí a někde od roku 1886 – obce (děrevňa – obec bez církve) Zálesí. Kdy se přestěhovala rodina Doležalových ze Zálesí do Zdolbunova informace není.

V době první světové války Alexandr v pokročilém věku narukoval do České družiny, která předcházela československým legiím v Rusku, a prošel bitvou u Zborova. Po návratu z války má s Emilií sedm dětí. Pět dětí zemřelo, zůstala Marie a Václav. Také Emilie předčasně umírá. Alexandr bere si vdovu, Marii Pánkovou, rozenou Chmelíkovou a s ní její děti Alexandra a Annu. Spolu ještě mají Vlastu. Tato rodina žila velmi spořádaně. Rodiče nikdy nedělali rozdíl mezi dětmi. Děti vždy žily jako pravý sourozenci.

V roce 1922 zakládá Alexandr se svým synem Jiřím, který se narodil roku 1901, závod na výrobu betonářského zboží. Vyrábějí střešní tašky, cihly, tvárnice, skruže a podobně. O výrobky je velký zájem. Z cementových cihel se staví plot kolem cementárny. Do té doby nejčastější došková krytina střech je nahrazována nehořlavými betonovými taškami. Polští katolíci si staví z betonových cihel velmi pěkný kostel. Stroje nakupují Doležalovi, stejně jako všichni čeští podnikatelé, v Československu. Stroje pro svoji potřebu nakupují u firmy Chmelík v ČSR. Jeden dělník vyrobí 350 tašek za směnu. Tašky většinou vyráběli dva pracovníci.

V roce 1929 se Jiří oženil s Věrou Varteckou. Vychovali spolu dceru Ninu a syna Zdeňka, který se narodil 27. května 1934. Dcera Marie se provdala za Josefa Šafra. Vychovali syna a dvě dcery, Věru a Vlastu. Nejmladší Vlasta z rodiny Doležalových se provdala za Jiřího Kašpara a vychovali dceru Jitku.

V knize Vladimíra Ostapuka «Здолбунів. Частина II» (s. 251) jsou uvedené soupisy obyvatel Zdolbunova k volbám do Městské Rady v Tovární ulici č. 6: «Doležal Alexandr, 52 let, kravěc (krejčí),

Doležalová Marie, 74 let, hospodyně (v domácnosti), Doležal Jiří, 26 let, zámečník, Doležalová Marie, 35 let, pos. sklep/gosp. (obchod/domácnost)». Dále v téže knize k volbám roku 1935 na str. 261 zaznamenáno: «Doležal Alexandr, narozen 1875, krejčí, Doležalová Marie, narozená 1892, hospodyně, Doležal Jiří, narozen 1901, zámečník, Doležalová Marie, narozená 1910, Doležalová Věra, narozená 1911, hospodyně (Tovární č. 13)». Mezi roky 1927 a 1935 se rodina Doležalových přestěhovala z č. 6 do č. 13 ulice Tovární.

Po příchodu sovětů v roce 1939 jsou Doležalovi ze svého závodu i bytu vyhnáni. Jak vzpomíná Zdeněk Doležal: «Během tří nebo pěti dnů nás vystěhovali z baráku». Tak bleskurychle okrádali Sověti ty, které vnímali jako «kulaky» nebo «kapitalisty». Rodina musela přespávat v zavřeném řeznictví svého známého. Později se přesunuli na vlastního domu ve Zdobunově. Mohli dopadnout i hůře – stovky tisíc obyvatel východního Polska Sověti odvěkli na Sibiř a do Gulagu v SSSR. Po příchodu Němců v roce 1941 se vrací do svého bytu a paní Věra pracuje pro tajnou organizaci Blaník. Na velkém dvoře Doležalových a v prostorách železničního učiliště, jsou nějaký čas ubytováni němečtí vojáci a v s některým z nich se dalo dorozumět, protože byli sudeťáky nebo Poláci. V tanečním sále Alexandra Doležala usídlil Abwehr a jednomu polskému Němci manželka Jiřího Doležala Věra prodávala špek, škvarky a vajíčka. Jeden z vůdčích osobností ilegální protinacistické organizace Blaník Emil Cilc, ji poprosil o pomoc se získáním zbraní, aby mohl chránit volyňské Čechy proti oddílům ukrajinských nacionalistů, se kterými Češi, dodržovali neutralitu a snažily se domluvit, ale hlavně proti všelijakým bandám a prostých lupičů, kteří loupili a vraždili bez ohledu na politiku, nabalovali se pod nacionalisty. Pod záminkou, že na vsích potřebují zbraně na ochranu před banderovci, se paní Doležalové podařilo získat od německých důstojníků výměnou za potraviny různé zbraně. Ty zbraně dostali příslušníci Blaníku v okolních

vesnicích, zejména v Hulči, a hulečský Blaník se podělil o zbraně s oddíly Blaníku v Mirotíně, Zavidově a Zálesí.

V březnu 1944, po příchodu Rudé armády, odchází Jiří do Svobodovy armády a paní s dětmi se opět stěhují ze svého baráku. Jiří Doležal byl muničním poddůstojníkem u minometného oddílu 3. brigády – vozil miny ze zázemí do zákopů. Se «Svobodovou armádou» prošel Karpatsko-Dukelskou operací a dostal se do Prahy. Zůstal v armádě a spolu s ostatními volyňskými vojáky byl dislokován do Žatce. Tam za ním, v květnu 1946, po velice strastiplné cestě bez oficiálního povolení k průjezdu hranice pro civilisty, přijela manželka s dětmi, zadržena v Čopu na krátkou dobu sovětskými pohraničníky, jedním z posledních transportů české vojenské misie v Rovně.

V Československu si museli zvykat na jiný život, než žili na Volyni. Vana, kanalizace – nic z toho z Volyně neznali. Zvykání v Žatci jim ale usnadnil fakt, že se tu sešli s mnohými bývalými sousedy ze Zdobunova.

Později se rodina Doležalových přestěhovala do Úštěku, kde Jiří Doležal jako národní správce ujal konfiskované cementárny. Doležalovi začali vyrábět stejné zboží jako dřív na Ukrajině. Iluze o vybudování prosperujících podniků ale trvala jen do roku 1948. V roce 1949 Jiří Doležal cementárnu musel odevzdat a byl pak zaměstnán na dráze.

Musíme poznamenat, že ten plot z Doležalových cihel, kolem bývalé cementárny, stojí i nyní. Také katolický kostel, po dlouhém používání jako obchod a sklad nábytku, teď vykonává svou původní funkci.

Prameny: Miroslav Krušina. *Zdobunov – město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách*

České minority. Otradovice, 2009. S. 105,106.

<https://pametnaroda.cz/cs/dolezal-zdenek-20190826-0>

Володимир Остапук. Здобунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Гроуда Їржі

► Їржі Гроуда народився в 1921 році в місті Здолбунів у родині Василя (Вацлава) та Анни Гроудових. Його батько був ремісником, а мати – домогосподаркою. Згідно зі списком виборців до міської Ради Здолбунова від 1927 року родина Гроудових мешкала в Здолбуніві за адресою 3-го Мая (нині Княгині Ольги) № 33 і складалася з шести дорослих осіб, що мали право голосувати. Батькам у 1927 році було відповідно 63 та 61 рік. Їржі Гроуда працював слюсарем в депо, де ремонтували паротяги. В роки війни в депо працювала група підпільників, членом якої був молодий Гроуда. Підпільники підтримували зв'язок з партизанами. Вони так «ремонтували» паротяги, що ті не доїжджали до фронту.

Весною 1944 року Їржі Гроуда вступив до лав першого закордонного чехословацького армійського корпусу на території СРСР і воював у складі 3-го батальйону. Зразу ж після початку боїв під Кобилянами він отримав осколкове поранення ноги і був відправлений на лікування в Росію до військового лазарету. Після закінчення терміну лікування ще деякий накульгував, опираючись на ціпок. Повертаючись на фронт, отримав дозвіл провідати своїх пристарілих батьків та любиму ним старшу сестру Єлизавету, в заміжжі Вітварову, у Здолбуніві.

Всі знали Їржі як першого веселуна, який був душею компанії і не одна дівчина симпатизувала йому. Коли бригада, у складі якої перебував 3-ій батальйон, пройшовши Барвінек, почала рухатися в напрямку до кордону з Чехословаччиною, з'явився Гроуда з ціпком, в якого вже була одна зірочка на погонах, тобто він отримав звання підпоручика.

Бої продовжувалися з незгасаючою силою. Чергувалися атаки, контратаки. Знову атака. Ворог, ніби передчуваючи, що незабаром настане його остання година, завзято боро-

нився. Після короткочасного перебування та відпочинку у складі 3-го батальйону командування бригади прикомандирувало підпоручика Гроуду до штабу 2-го батальйону, який був задіяний у важких боях біля Нижнього Комарніка. Впродовж дня та ночі постійно йшов дощ, дороги стали непроїздними, транспорт по осі загрузав в болотному місиві а коні загрузали по круп. Вояки в окопах промокали до нитки, мерзли, не маючи змоги висушитися та почиститися від болота. Бої ставали все упертішими. У цей час в розташуванні 2-го батальйону з'явився підпоручик Гроуда. На відтинку фронту, який займав 2-ий батальйон, готувалася велика акція – був отриманий наказ: «За будь-яку ціну оволодіти Безіменною висотою».

Залп чергується із залпом, зливаючись в єдину пекельну громовицю. Німецькі окопи та дзоти через декілька секунд повністю закриває темний дим. Стовпи цього диму високо здіймаються над висотою, зливаючись з сивим, вкритим хмарами, горизонтом. З німецьких окопів припинилася стрілянина, відповідає лише артилерія та міномети.

За Безіменною висоту вже декілька днів точилися бої але безрезультатно, хоча багато хлопців отримали поранення або загинули. Цього разу в атаку йдуть всі – піхотні роти, сапери, обозники, кухарі, йде штабний підпоручик Гроуда та сам командир батальйону штабс-капітан Седлачек.

Артилерійський та мінометний обстріл раптом припинився, але з боку німців набрав ще більшої сили, змусивши атакуючих на мить залягти. Цим скористалася ворожа піхота, яка через інтенсивний обстріл втекла з окопів, а зараз частково повернулася на початкові позиції. Звідти німецькі автомати та кулемети почали вести щільний вогонь, з окопів летіли ручні гранати.

Гроуда помітив добре замаскований, врізаний в скелю дзот, з якого важкий кулемет поливав свинцем атакуючих, втримуючи таким чином оборону цілого сектору Безіменної висоти. Довго не роздумуючи, повзком наблизився якомога ближче до амбразури дзоту. Потім, різко піднявшись, кинув в дзот ручну гранату, і кулемет зразу ж замовк.

Вояки, які за ним кинулися у ворожі окопи, побачили як після оглушливого вибуху він впав на землю і зник в чорному диму.

Висоту здобули. Німці в безладі втікали, залишивши в окопах велику кількість зброї та амуніції. Переможці зразу ж підготувалися до оборони захоплених позицій, намагаючись захистити висоту від можливої контратаки ворога. Телефоністи вже тягнули лінію зв'язку з Безіменною висотою.

Тим часом санітари збирали поранених. Поруч з німецьким, нині вже здобутим, дзотом знайшли Гроуду. Лежав весь закривавлений, без свідомості і... без ноги.

Командир батальйону негайно віддав наказ про евакуацію підпоручика Гроуди до санчастини в Барвінку. Сам потім підійшов до залишків штабних офіцерів і без будь-якого вступу та пояснення сказав: «До цього часу ми називали висоту Безіменною а від сьогоднішнього дня вона називається Гроудова. Висота Гроудова. Так, він зробив найбільший вклад у її здобуття, він своїм геройським вчинком зберіг життя десяткам наших вояків».

Гроуду доправили в санчастину, але велика втрата крові так послабила молоде тіло, що через день він помер, на короткий час прийшовши до свідомості. У молодого героя залишилися пристарілі батьки, сестра, кохана дівчина і – висота.

Поховали його в Барвінеку, на кордоні звільненої батьківщини, яку він, як і багато інших волинських чехів, так любив, хоча і не побачив. На цьому ж цвинтарі в Барвінеку

спить вічним сном генерал Сазавський, авто якого підірвалося на одній з мін, якими було заміновано всі підходи до Дукельського перевалу.

Автор хроніки Здолбунова Мірослав Крушіна в 1996 році після п'ятдесятирічної перерви провідав у Здолбунові свого колишнього однокласника Владіміра Вітвара, лікаря-рентгенолога, небожа Їржі Гроуди, який на той час вже був важко хворим і незабаром помер від раку. Вітвар показав Крушіні Золоту зірку Героя Радянського Союзу, яку отримала по-смертно в 1948 році сестра Їржі Гроуди Єлизавета Вітварова.

Джерела: J. V. Rejzek. Jiří Hrouda. Věrná stráž, 1949. Č. 37-38. S. 10-13.

Miroslav Krušina. Zdobunov. Město na ukrajinské Volyni v vzpomínkách české Minority. Otradovice, 2009.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020.

Hrouda Jiří

Jiří Hrouda se narodil roku 1921 ve Zdobunově. Jeho otec, Václav (Vasil) Hrouda pracoval jako řemeslník a manželka byla v domácnosti. Jiří pracoval v depu, kde opravovali lokomotivy. Jeho starší kamarádi udržovali styky s partyzány a dělali opravy tak, aby ty lokomotivy nedojely na frontu.

Na jaře 1944 Jiří Hrouda narukoval do 1. československého armádního sboru v SSSR a bojoval v 3. polním praporu. Hned v začátečních bojích u Kobyljan mu střepina projela nohou, a tak se Jiří dostal do Ruska, do vojenského lazaretu. Po vyléčení nějakou dobu chodil s hůlkou a kulhal. Když se vracel na frontu na krátkou dobu zajel do Zdobunova, ke svým starým rodičům a sestře Jelizavětě, provdané Vitvarová.

Každý jej znal jako veselou kopu a kdekoliv se jednotka zastavila, děvčata mohla na něm oči nechat. Když se brigáda

přesunula přes zbořený Barvínek směrem na hranice Československé republiky, tu se znenadání objevil Hrouda s hůlkou, který byl tentokráte už podporučíkem.

Boje pokračovaly den za dnem s neutuchající silou. Útok, útok, protiútok a zas útok. Nepřítel se houževnatě bránil, jako by cítil, že už brzy přijde jeho poslední hodina.

Po krátkém pobytu na odpočinku s 3. praporem podporučík Hrouda byl odvolán na frontu ke štábu 2. polního praporu, kde tehdy právě zuřily těžké boje (2. polní prapor zaujímal frontový úsek nedaleko Nižního Komarníku). Celé dny a noci trvaly deště, všude bylo bláto, cesty se staly neprůjezdné, vojáci mrzli, promoklí na kost v zákopech. Boje se stávaly každým dnem urputnější. V té době hlásil se k 2. polnímu praporu také podporučík Jiří Hrouda. Na úseku 2. polního praporu se dějí přípravy k větší akci. Brigádní rozkaz zní: «Za každou cenu získat Bezejmennou kótu!» Salva za salvou se střídají, až konečně splývají v jediné pekelné hromobití. Německé zákopy a bunkry jsou po několika vteřinách úplně zaplaveny tmavým dýmem. Sloupy dýmu stoupají vysoko nad kótou a splývají se šedou oblohou. Z německých zákopů se přestalo střílet, odpovídají už pouze jejich minomety a dělostřelectvo.

O bezejmennou kótu se již válčilo několik dní předtím, avšak bezvýsledně, třebaže si tyto boje vyžádaly značný počet raněných a mrtvých hochů. Tentokráte jdou do útoku všichni – jdou pěší roty, zákopníci, vozkové, kuchaři, jde ze štábu podporučík Hrouda, jde i sám velitel praporu škt. Sedláček.

Dělostřelecká a minometná palba rázem přestala, zato ale německá nabrala síly a donutila útočníky na okamžik zalehnout. Toho využila nepřátelská pěchota, která přes trvalou palbu uprchla ze zákopu, a vrátila se zčásti zpět do původních zákopů. Odtud však už německé automaty a kulomety začaly šlehat prudký oheň, byly také ze zákopů vrženy ruční granáty.

Hrouda si pojednou všiml dobře opevněného a účelně ve skále umístěného nepřátelského bunkru, odkud těžký kulomet bez ustání chrlil olovo a chránil tak na Bezejmenné kótě celý úsek nepřátelského obranného postavení. Dlouho se nerozmýšlel a plížením se dostal hodně před rojnici. Pak se jako střela vymrštil a prudce vrhl do bunkru ruční granát. Kulomet rázem umkl.

Vojáci, kteří jej následovali do německých zákopů, zahledli, jak se najednou po ohlušujícím výbuchu skácel k zemi a pak se ztratil v černém dýmu.

Kóta byla dobyta. Němci prchali ve velkém nepořádku a v zákopech zanechali velké množství zbraní a munice. Vítězové okamžitě obsadili dobyté zákopy a snažili se zajistit kótu před eventuálním nepřátelským protiútokem. Telefonisté již také táhli na Bezejmennou kótu telefonickou linku.

A zatím sanitáři sbírali raněné. Těsně u německého, nyní dobytého bunkru našli Hroudu. Ležel v tratolišti krve v bezvědomí a – bez nohy.

Velitel praporu dal okamžitě podporučíka Hroudu dopravit na ošetrovnu do Barvínku. Sám pak přišel ke zbytku štábních důstojníků a bez jakékoliv úvodu a vysvětlování řekl: «Do téhle doby jsme tu kótu jmenovali Bezejmennou, od dnešního dne se kóta jmenuje Hroudovou. Kóta Hroudova, ano, on má na jejím dobytí největší podíl, on také svým hrdinským činem zachránil celé desítky našich vojáků».

Hrouda byl dopraven na ošetrovnu, ale velká ztráta krve tak oslabil mladé tělo, že na druhý den skonal. Po mladém hrdinovi zůstali jen staří rodiče, sestra, milované děvče a – kóta.

Pochovali ho v Barvínku, na hranicích osvobozené vlasti, na témže hřbitůvku, kde byl uložen k věčnému spánku generál Sá-zavský.

Roku 1996 Miroslav Krušina, autor kroniky Zdolbunova, navštívil ve Zdolbunově po padesáti letech svého bývalého spo-

lužáka doktora Vladimíra Vitvara, synovce Jiřího Hroudy. Tehdy pan Vitvar už byl vážně nemocen a zanedlouho zemřel na rakovinu. Při setkání s panem Krušinou mu ukázal Zlatou hvězdu hrdiny Sovětského svazu, kterou dostala roku 1948 Jelizavěta Vitvarová, matka Vladimíra Vitvara a sestra Jiřího Hroudy.

Prameny: *J. V. Rejzek. Jiří Hrouda. Věrná stráž, 1949. Č. 37-38. S. 10-13.*

Miroslav Krušina. Zdobunov, město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

Родина Харватових

Після відміни кріпацтва в 1861 році на Волині багато землі облогувало, тому сюди почали переселятися чехи-колоністи. Масове переселення розпочалося після домовленості між російським царем Олександром II та австрійським цісарем Францем-Йосифом про те, що частина підданих Австро-Угорщини може переселитися до Російської імперії.

«12 травня 1868 року до села Глинськ Рівненського повіту Волинської губернії прибуло 126 родин богемських чехів-переселенців, серед яких була і родина Вацлава Харвата, дідуся моєї бабусі», – згадує Олена Ярмолюк. Родина Харватових купила собі наділ на горбочку, що заріс лісом. Спочатку мешкали в малій землянці, корчували ліс. В зимові ночі в землянці було чути як вили поблизу вовки. На своїй ділянці родина виявила поклади каменю-пісковіку, який можна було використовувати при будівництві житлових будинків та господарських будівель. Почали добувати камінь для власних потреб та для продажу. В каменевидобувному кар'єрі працювали також і наймані робітники, які отримували непогану платню. Камінь купували мешканці навколишніх сіл: Квасилова, Ульбарова, Підцуркова, Загори, Грушви-

ці, Плоски, Шпакова та ін. Більшість будівель в Глинську були збудовані з цього каменю. На ньому родина Харватів добре заробляла (до речі, камінь добували аж до 1965 року).

Харвати побудували великий житловий будинок, господарські будівлі, два великі льохи – один для фруктів, а другий для овочів, викопала глибоку, більше сорока метрів, криницю. Всі ці будівлі збереглися і понині. Окрім видобутку каменю, родина також займалася землеробством, обробляла поле та посадила великий сад, утримувала коней, корів, овець, птицю, вирощувала овочі, фрукти та ягоди.

Син Вацлава Харвата, Антон, успадкував після батька господарство, на якому продовжував господарювати. У нього була велика родина і одна з його дочок, Емілія, яка народилася в 1899 році, – це моя бабуся.

Антон Харват, піклуючись про численну родину, переймався видобутком каменю та землеробством, а його дружина Анна займалася фінансовими справами. Він завів велику пасіку, яка давала багато меду. Євреї-перекупники купували мед у дерев'яних бочках і платили золотом. Також вони купували урожай з саду та городу. Підросли діти, працювали в полі і в саду та допомагали мамі по господарству.

У родини Харватів також була велика хмелярня, хміль з якої поставляли до броварень у Глинську та Квасилові. До слова, в Глинську була побудована перша чеська броварня в Росії, пиво з якої поставлялося до царського двору в Петербурзі.

Як і більшість чеських колоністів Харвати були католиками, але пізніше перейшли до православ'я і були прихожанами православної церкви в Глинську.

Брати бабусі Йозеф, Александр, Вацлав та Гонза грали в духовому оркестрі, яким керував Еміл Лінгардт, а також були членами спортивного товариства «Сокіл». Їх тренував чех Балоун. Брати одружилися з чеськими дівчатами з Квасилова (Качерова та Новотна).

В 1947 році разом з більшістю волинських чехів брати бабусі Йозеф та Александр реемігрували на історичну батьківщину своїх предків – Чехословаччину, а бабуся та її сестри Марія та Анна залишилися в Глинську.

У 1953 році батько, Підгайський Петро Миколайович, 1926 року народження, одружився з вчителькою іноземних мов, з якою вони разом працювали у школі села Глинськ, і в 1955 році народилася я, а в 1960 році народилася моя сестра Ірина.

Родина не забувала чеські традиції, дома розмовляли на чеській мові, яку я чула від самого народження. Готували страви чеської кухні, відмічали чеські свята. Цих традицій ми дотримуємося і донині, володіємо чеською мовою. Ми з сестрою закінчили музичну школу, отримали вищу педагогічну освіту в Рівненському педінституті і обоє працюємо – викладаємо математику, наслідуючи батька, в здолбунівських школах. У нас збереглися багато старих родинних фото, які ми часто переглядаємо, згадуючи про тогочасне життя нашої родини.

На Мораві нині мешкають наші родичі – Харватови, з якими ми підтримуємо тісні контакти, провідуємо їх.

Джерело: Олена Ярмолюк (Підгайська). Родина Харватових з Глинська.

Rodina Charvatových

Po zrušení nevolnictví roku 1861 se na Volyni neobdělávaly velké plochy půdy a proto sem se začali přestěhovávat cizinci-kolonisté. Masové přestěhování nastalo po setkání cara Alexandra II a rakouského císaře Franze-Josefa. Oni se domluvili, že část občanů Rakousko-Uherska se může přestěhovat do Ruské říše.

Dne 12. května roku 1868 do obce Hlinsk Volyňské gubernie přicestovalo 126 rodin Čechů-přistěhovačů. Mezi nimi byla také rodina Václava Charváta, dědečka mojí babičky, vzpomíná Helena Jarmoľuk.

Rodina Charvátů si koupila pozemek na kopečku zarostlým lesem. Od začátku bydleli v malé dřevěné zemljance, káceli les a o zimních nocích v zemljance bylo poblíž slyšet vytí vlků. Na své parcele rodina objevila ložisko kamene-pískovce, který se hodil na budování domů a hospodářských budov. Kámen těžili nejenom pro sebe, ale i na prodej. V lomu pracovali také najatí dělníci, kteří dostávali dobrou výplatu. Kámen rádi kupovali lidé z okolních vesnic: Kvasilova, Ulbarova, Podcurkova, Zahory, Hrušvice, Špakova, Ploské a jiné.

Většina budov v Hlinsku byla vybudována z tohoto kamene. Z lomu měla rodina velký zisk (mimořádně, kámen se těžil až do roku 1965). Rodina vybudovala velký barák, hospodářské vybavení, dva zděné sklepy, jeden pro ovoce a druhý pro zeleninu, vykopala hlubokou, přes čtyřicet metrů hlubokou studnu. Tyto budovy se zachovaly do dneška. Rodina obdělala pole, vysadila velkou zahradu. Mimo těžby kamene rodina pracovala v zemědělství, chovala koně, krávy, ovce, drůbež, pěstovala ovoce, jahody a zeleninu.

Syn Václava Charváta Anton, pokračoval v hospodaření po otci. Měl početnou rodinu a jedna z jeho dcer byla moje babička Emilie, která se narodila roku 1899. Anton Charvát se hlavně věnoval rodině. Zabýval se těžbou kamene, zemědělstvím a jeho manželka Anna vedla finanční záležitosti. Založili velký včelín, který jim dával mnoho medu. Židi-překupníci tu kupovali med v dřevěných bednách a platili zlatem. Také kupovali úrodu ze zahrady a polí. Rostly děti a pracovaly v poli, na zahradě a také spolu s maminkou hospodařily. Rodina vlastnila velkou chmelnici. Chmel se dodával do pivovaru Hlinska a Kvasilova. Mimořádně, v Hlinsku byl první český pivovar v Rusku, a jeho pivo se dováželo do carského dvora. Charvátovi byli katolíci, ale později přestoupili k pravoslaví a docházeli do kostela v Hlinsku.

Bratři babičky Josef, Alexandr, Václav a Honza hráli v dechovce kapelníka Emila Linhardta, cvičili v sportovním druž-

stvu Sokol, vedoucím kterého byl Čech Baloun. Bratři babičky se oženili s českými děvčaty z Kvasilova (Kačerová a Novotná).

Roku 1947 bratři babičky, Josef a Alexandr, reemigrovali do historické vlasti, do Československa a babička a její dvě sestry, Marie a Anna, zůstaly v Hlinsku.

Roku 1953 se otec, Podhajský Petr Nikolajevič syn Emilie Charvátové, 1926 ročník, oženil s učitelkou cizích jazyků Hlinské školy Tatianou Komašovou a roku 1955 jsem se narodila já, roku 1960 – moje sestra Jiřina.

Rodina nepolevila v české tradici a v domácnosti se mluvilo česky, proto jsem ji slyšela od narození. V rodině se vařila jídla české kuchyně, slavily se české svátky. Tyto tradice dodržujeme i teď, ovládáme češtinu. My se sestrou jsme absolvovaly hudební školu a Rovenskou vyšší pedagogickou školu, obě pracujeme ve Zdobunově ve školách jako učitelky matematiky (následujeme otce). U nás se zachovalo mnoho starých rodinných fotografií, které si často prohlížíme a vidíme tak tehdejší život naší rodiny.

Dodnes jsme v těsných vztazích s našimi příbuznými Charvátovými, kteří bydlí v Čechách na Moravě, často je navštěvujeme a udržujeme s nimi těsné vztahy.

Пратеп: Олена Ярмолюк (Підгайська). Родина Харватових з Глинська.

Родина Яндурових

Антонін Яндур, який народився в 1838 році в родині Яхима та Анежки Яндурових, та його дружина Катерина 1841 року народження, дочка Вацлава Ложка та Анни, в дівоцтві Зайбтова, в 1882 році переселилися з села Високе над Їзероу в тодішній австро-угорській Чехії на Волинь до Кvasилова біля Здобунова. Антонін Яндур побудував на річці Устя біля Кvasилова спочатку водяний млин, а потім

млин з моторним приводом. Коли в 1890 році млин згорів, то на його місці було створене виробництво мотузок. Проект був дуже успішним і бурхливо розвивався. Його син Йозеф, закінчивши в Москві торгівельну академію, в 1908 році вирішив разом з батьком побудувати завод з виробництва канатів, вірвовок та мотузок. Через рік завод вже працював, поступово розростаючись, і проіснував до 1919 року. Завод своєю якісною продукцією завоював добру славу в широких околицях завдяки високоякісній сировині, яку закуповували по всій Росії. Після 1-ої світової війни і розділення Волині між Радянською Росією та Польщею підприємство за відсутності якісної сировини почало занепадати.

У післявоєнні роки підприємливі Антонін та Йозеф почали скуповувати землі колишніх панських маєтків, які облогували через відсутність робочих рук та неефективного управління, і на них запровадили сільськогосподарське виробництво. В 1927 році побудували сучасну хмелефабрику, де сушили, зберігали та пакували для відправки на пивзаводи хміль. Вона розмістилася в приміщенні мотузяного заводу. Хмелефабрика була найбільшою на Волині і її наймала спілка хмелярів з Дубна. Згідно зі статистичним збірником «Весь Юго-Западный край» від 1912 року на Волинську губернію припадало 20% виробництва хмелю в Росії. Якість його була дуже високою і на світових ринках він рівнявся жатецьким і інколи деякі торгівці його навіть видавали за жатецький. В навколишніх селах купували хміль, досушували його, сортували, пакували та відправляли за межі Польщі. З початком світової економічної кризи в кінці 20-х років попит на хміль сильно впав і відповідно зменшилось його виробництво.

Але це був не єдиний успіх підприємців з родини Яндурових. Окрім хмелефабрики вони були власниками це-

гельного заводу на хуторі Курдин поблизу Здолбунова, який вони в післявоєнний період модернізували, створивши сучасне ефективне прибуткове підприємство. До заводу від залізничної станції Здолбунів була прокладена залізнична колія, що дозволяло відвантажувати продукцію замовникам безпосередньо на виробництві. Збут був забезпечений, бо ціла низка польських будівельних фірм охоче купували їхню цеглу. Слід зауважити, що коли в Квасиліві за гроші селян в 1928-1932 роках будували соколовну (спортзал), то цеглу на її будівництво подарував Йозеф Яндура.

Сини Йозефа Яндури отримали вищу освіту – старший Їржі закінчив у Празі сільськогосподарський інститут, а молодший, всесторонньо обдарований Вшеслав – комерційний вуз в Празі і продовжив навчання в Данії та Великобританії. В Лондоні захистив докторську дисертацію за своєю спеціальністю. Дружина Йозефа Яндури була відомою кухаркою, і до неї на навчання приїжджали дівчата навіть з інших сіл.

Після нападу Німеччини на Польщу у вересні 1939 року через Волинь з Варшави та інших місць Польщі високопоставлені польські чиновники втікали до Румунії. В будинку Яндурових протягом п'яти днів таємно мешкав генеральний директор польського державного банку з дружиною та донькою, що свідчить про високий авторитет Йозефа Яндури та становище в Речі Посполитій. Звичайно, що про це стало відомо лише після від'їзду високого державного чиновника.

Для таких людей як Йозеф Яндура 2-га світова війна мала катастрофічні наслідки. Вона зруйнувала не тільки їх господарство, але мала трагічні наслідки в долях членів їх родин. Після окупації західної Волині радянськими військами Йозеф Яндура разом з іншими багатшими людьми був арештований і поміщений в підвали Здолбунівського НКВД.

Тоді Денис Шеретюк разом з Бржетіславом Котеком обійшли навколишні села і організували народну демонстрацію у Здолбунові перед будівлею НКВД. Під тиском громадськості після п'яти днів ув'язнення Яндурю звільнили. Незадовго після цього родині Яндурих вдалося втекти до Варшави, уникнувши таким чином неминучого вивезення до Сибіру. Цього не уникли тисячі інших родин, яких з клеймом «вороги народу» напхали в товарні вагони і відвезли до Казахстану або в Архангельську область. З Квасилова така доля спіткала родини Перних, Сваровських, Шмолікових, Земанових та Странських.

Радянська влада в жовтні 1939 року з маєтку Яндурих утворила радгоспне господарство, керівником якого став Денис Шеретюк, колишній його управляючий. В другій частині хмелефабрики організували інше підприємство – Українське хмелярське товариство, керував яким Вацлав Лінгарт а комірником був Микола Шеретюк.

Коли німці вигнали мешканців Українського Квасилова, то значна частина українців була прийнята в Чеському Квасиліві. Родина Яндурих запропонувала їм поселитися на хуторі Кудрин, де прихистила 12 родин. В колишньому маєтку Яндурих в роки німецької окупації був осередок квасилівського «Бланіка», головним завданням якого була підготовка молоді до вступу в закордонні підрозділи чехословацької армії та охорона чеських сіл від нападів та грабунків з боку різних озброєних формувань. Разом з тим квасилівці намагалися забезпечити можливість нелегального пересування та проживання для втікачів з табору військовополонених в Рівному. Активність «Бланіка» зросла, коли за згодою керівника гульчанського «Бланіка» Еміла Цілка до організації вступили також два колишні радянські вояки – втікачі з рівненського табору.

Маєток був віддалений від села майже на кілометр, що було досить зручно для нелегальної діяльності. Два боки двору межували з луками та болотом біля річки, яка була досить широкою та глибокою. За річкою Устею знову тягнулися луки, які впиралися в Тайкурський та Тищенківський ліс, що простягалися досить далеко. Сам двір – це комплекс господарських будівель та складів колишньої мотузяної фабрики, які перебудували на стайні, хліви та будівлі для сіна, соломи та збіжжя. Там також ще була хмелефабрика, де зберігали хміль, льон, коноплі та лікарські трави. В цих приміщеннях переховували зброю та друковані видання. Зручністю було те, що в одній з цих будівель мешкав завідувач складом хмелефабрики Миколай Шеретюк, а керував самою фабрикою Вацлав Лінгарт – чесна та порядна людина. На об'єкті постійно працювало близько 30 молодих людей, тому їх присутність не викликала підозру.

Вацлав Лінгарт та Їржі Яндура свідомо підтримували «Бланік», зокрема тим, що давали можливість Миколаю Шеретюку здійснювати поїздки навколишніми населеними пунктами. Подорожував він невеличким візком, запряженим коником Гуцулом. У візка було зроблене подвійне дно, в якому перевозили нелегальний часопис «Hlasatel», набіи та зброю. Був налагоджений зв'язок з селами Гульча, Глинськ, Семиграні, Колоденка, Новий Двір, Тайкури та низкою родин в Здолбунові та Рівному. Незамінним помічником при отриманні нелегальних документів був Яндура, співпрацюючи зі старостою Квасилова Петрасем, який міг оформляти посвідчення особи, необхідні для колишніх радянських воєнків, втікачів з табору військовополонених та осіб єврейської та польської національностей, яких переслідували німці та українські націоналісти. Пан Петрас досконало володів

німецькою мовою і в німецьких органах управління пояснював важливість виробництва сільськогосподарської продукції та її постачання для німецької влади. Постійно підкреслював, що для цього потрібно мати достатньо працівників, захищаючи в такий спосіб багатьох молодих людей від тотального вивезення до рейху.

Йозеф Яндура мав у Варшаві у власності багатоквартирний будинок, де і помер в 1942 році у віці 61-го року від серцевого нападу. Незабаром після цього його сини повернулися назад до Квасилова і зайняли свій маєток, конфіскований радянською владою. Однак, восени 1943 року перед наступаючою Червоною армією знову покинули свою батьківщину і поїхали до Протекторату, але до Праги не дійшли. Німецька окупаційна влада затримала цих біженців і залишила на примусові роботи на металургійних заводах Моравської Острави. Під час бомбардувань союзницькою авіацією в жовтні 1944 року загинув Іржі Яндура.

Вшеслав Яндура пережив бомбардування і після війни став керівником торговельного відділу металургійного об'єднання в Празі. Він володів шістьма мовами і став особистим експертом для західних торговельних партнерів Чехословаччини. В 1948 році змушений був покинути цю відповідальну посаду. Не зважаючи на стан свого здоров'я, працював підсобником у мулярів, пізніше – на крані. В 1951 році отримав посаду перекладача з англійської, німецької та французької текстів патентів та винаходів. Помер у 1976 році у віці 62 років.

Останній член родини – дочка Йозефа Яндури Ярослава, – отримавши педагогічну освіту в Празі, разом зі своїм чоловіком викладала чеську мову в Нідерландах. Після нацистської окупації Чехословаччини в серпні 1968 року

обоє попросили політичного пристановища на Заході і переїхали до Західного Берліна. Втративши надію на кращу долю, не повернулися навіть у вільну Чеську республіку.

Джерела: Josef Nahlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Mikulaš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Rodina Jandurovích

Antonín Jandura, narozený roku 1838, syn Jáchyma a Aněžky rozené Holubové. Jeho manželka Kateřina, narozená roku 1841, dcera Václava Ložka a Anny Zajptové. Roku 1882 se přistěhovali z Vysokého nad Jizerou do Kvasilova na Volyni vedle Zdolbunova. Antonín vystavěl na řece Ustje vodní a poté i motorový mlýn. Když mlýn v roce 1890 vyhořel, vybudoval na jeho místě provazárnu. Pod jeho vedením podnik vzkvétal tak, že se jeho syn Josef, po vystudování vyšší obchodní akademie v roce 1908 v Moskvě, spolu se svým tatínkem rozhodli založit továrnu na lana, provazy a motouzy, která za rok už provozovala a postupně se rozrůstala. Existovala až do roku 1919. Proslula záhy svými velmi kvalitními výrobky, neboť nakupovala prvotřídní suroviny v Rusku a získala dobrou pověst v širém okolí. Situace po první světové válce však způsobila konec tohoto podnikání, protože po uzavření hranic mezi SSSR a Polskem začal být nedostatek surovin pro výrobu.

V povalečných letech podnikaví Antonín a Josef Jandurové skupovali ladem ležící pozemky panských dvorů, vzniklých po první pozemkové reformě, a na nich se zaměřili na zemědělskou výrobu. V roce 1927 vybudovali moderní sušárnu a sírárnu chmele. Umístili ji v bývalém továrním objektu. Tento moderní chmelařský podnik, největší svého druhu na Volyni, si proná-

jímala obchodní chmelařská společnost z Dubna. Podle statistického sborníku, «Весь Юго-Западный край» od roku 1912 Volyňská gubernie dodávala 20% chmele v Rusku. Jeho kvalita se rovnala s žateckým chmelem a někdy se prodával pod značkou «žatecký». V okolních vsích vykupovali chmel, zde ho šířili a připravovali pro export, za hranice Polska. Ke konci 20. let, když v Evropě a v celém světě se začala šířit hospodářská krize, poptávka po chmelu začala klesat a jeho pěstování také.

To však nebyl jediný obchodní úspěch Josefa Jandury. Kromě velkostatku vlastnil a provozoval i cihelnu na samotě v Kudryni, poblíž města Zdolbunova, kterou v průběhu poválečných let modernizoval na efektivní a výnosný podnik. Ze závodu byla vybudována železniční přípojka do Zdolbunova, takže výrobky byly nakládány přímo v objektu cihelny. Odbyt byl zajištěn, neboť místní cihly si objednávala celá řada velkých polských stavebních firem. V letech 1928-1932 v Kvasilově byla postavena sokolovna, cihly na celou stavbu ze své cihelny daroval Josef Jandura.

Synové Josefa a Anny, rozené Zichová, Jandurů získali vysokoškolské vzdělání – starší Jiří vystudoval v Praze vysokou zemědělskou školu a mladší, všestranně nadaný Věslav, komerční školu v Praze. Pokračoval pak dále ve studiích v Dánsku a ve Velké Británii. V Londýně dosáhl ve svém oboru titul a doktorát. Manželka Josefa Jandury byla vyhlášenou kuchařkou a k ní přijížděla také děvčata z jiných vesnic na vyučování.

Po přepadení Polska Německem, na začátku 2. světové války, polští úředníci utíkali z Varšavy přes Volyň do Rumunska. Na velkostatku u Jandury byl pět dní ubytován generální ředitel polské státní banky s manželkou a dcerou, což svědčí o vysoké autoritě a postavení Josefa Jandury v polském státě. Samozřejmě, že ten pobyt byl tajný a prozradil se až po jeho odjezdu.

Pro lidi, jakými byli Jandurové, měla druhá světová válka katastrofální důsledky. Přinesla zkázu nejen hospodářskou, ale zna-

menala i tragický osud pro členy rodiny. Když Volyň uchvátila Stalinová vojska, byl Jandura a celá řada dalších boháčů uzavřena ve Zdolbunově. Tehdy Denis Šereťuk a Břetislav Kotek obešli okolní vesnice a svolali lidovou demonstraci do Zdolbunova před budovu NKVD. Pod tlakem veřejného mínění byl nakonec Josef Jandura po 5 dnech z vězení propuštěn. Krátce po propuštění se pak ale Jandurově rodině podařilo uniknout do Varšavy, a tak se vyhnout pozdější násilné deportaci na Sibiř. Postihlo to však tisíce rodin, jež byly pod označením «speciální přesídlenci» namačkány do nákladních vagonů a odvezeny buď do Kazachstánu, nebo do Archangelska. Z Kvasilova toto postihlo rodiny Perných, Swarovských, Šmolíků, Zemanu a Stránských.

V říjnu 1939 vytvořili sověti z velkostatku u Jandurů státní statek, jehož vedoucím se stal Denis Šereťuk, tamní šafař. Na tomto statku vznikl i samostatný podnik s názvem Ukrajinská chmelařská společnost. Jejím vedoucím byl Ing. Václav Linhart a skladníkem Mikuláš Šereťuk.

Když Němci vyhnali obyvatele Ukrajinského Kvasilova, tak značná část Ukrajinců byla tehdy přijata v Českém Kvasilově. Rodina Jandurů jim poskytla celou samotu Kudryn u Zdolbunova. Bylo tam ubytováno 12 rodin. V bývalém velkostatku Jandurů bylo, také za německé okupace, umístěno jádro kvasilovského Blaníku. Činnost skupiny zahrnovalo kromě hlídkové a hospodářské činnosti, též poskytování možnosti ilegálního pohybu a pobytu pro uprchlé sovětské vojáky ze Zdolbunova a Rovna. Aktivita Blaníku se zvýšila poté co souhlasem ředitele Hulečského Blaníku Emila Cilce do organizace vstoupili další mladí kvasilováci a také dva bývalí sovětské vojáci – uprchlíci z rovenského zajateckého tábora.

Statek stal na samotě a měl řadu výhod pro ilegální činnost. Do Kvasilova ze statku byla vzdálenost něco přes 1 km. Dvě

strany dvora hraničily s rozsáhlou plochou luk a bažin u řeky, která byla dostatečně hluboká a široká. Za řekou Ustje pak louky navazovaly na rozsáhlé Tajkurské a Tyščenkové lesy. Samotný dvůr, to byl komplex hospodářských budov a skladů bývalé továrny na motouzy, nyní přestavěných na stáje, chlévy a budovy pro seno, slámu a obilí. Také tam ještě byl chmelařský závod, kde se uskladňoval chmel, len, konopí a léčivé byliny. V těchto prostorách ukrývali zbraně a tisk. Výhodou bylo, že v tomto prostoru bydlel Mikuláš Šereťuk, který zastával funkci skladníka chmelařského závodu, kde byl vedoucím Ing. Václav Linhart, čestný a spravedlivý člověk. V objektu byl přes den nepřetržitý provoz, pracovalo tam kolem 30 mladých lidí, takže jejich přítomnost nebyla nápadnou.

Ing. Linhart a Ing. Jandura vycházeli vědomě vstříc skupině Blaníku, zejména tím, že umožňovali Mikuláši Šereťukovi řadu pochůzek a služebních cest po okolí. Jezdil v malém vozíku taženém koníkem huculem. Ve vozíku bylo důmyslně zhotoveno dvojité dno, v němž se převážel ilegální časopis «Hlasatel», náboje a zbraně. Bylo navázáno spojení s obcemi Huleč, Hlinsk, Sedmihrany, Kolodenkou, Novým Dvorem, Tajkury a řadou rodin ve Zdobunově a v Rovně. Nenahraditelným spojencem Blaníku byl při opatrování ilegálních osobních průkazů Ing. Jiří Jandura, který spolupracoval se starostou Kvasilova Petrasem, jenž mohl opatrovat osobní průkazy, které potřebovali bývalí sovětsí vojáci, uprchlíci z táborů pro zajatce, a osoby židovské a polské národnosti, které byly pronásledovány Němci a banderovci. Pan Petras ovládal výborně německý jazyk a na německých úřadech zdůrazňoval význam zemědělské výroby a jejich dodávek pro německou danou moc. Neúnavně vysvětloval, že pro tyto potřeby musí mít dostatek pracovních sil. A tímto způsobem zachránil mnoho mladých lidí od totálního nasazení do říše.

Josef Jandura vlastnil ve Varšavě činžovní dům. Zde také v roce 1942 ve věku jednašedesátiletý zemřel po záchvatů srdeční mrtvice. Jeho synové krátce po jeho smrti přijeli zpět do Kvasilova a ujali svého majetku zkonfiskovaného sověty. Na podzim roku 1943 však opět opouštějí svůj domov a odcházejí před Rudou armádou do Čech. Do Prahy však nedojeli. Německá okupační zpráva tyto běžence zadržela a přinutila je k práci v hutích Moravské Ostravy. Při bombardování Ostravy spojeneckým letectvem v říjnu 1944 Jiří Jandura zahynul.

Všeslav Jandura totální nasazení v Ostravě přežil. Po válce se stal vedoucím obchodního oddělení Baňské a Hutní společnosti v Praze. Ovládal šest jazyků a stal se obchodním expertem pro západní státy. Roku 1946 si vzal za ženu manželku svého zahynulého staršího bratra Jiřího Eugenii, dceru Václava Tomáše. V roce 1948 musel toto zodpovědné místo opustit. Nebyl brán zřetel ani na jeho zdravotní stav a musel pracovat jako přidavač u zedníků, později jako jeřábník. V roce 1951 získal zaměstnání jako překladatel anglických, francouzských a německých textu (zejména vynálezectví). Zemřel v roce 1976 ve věku 62 let.

Poslední členka této rodiny – dcera Ing. Jiřího Jandury Jaroslava – vystudovala učitelství v Praze, jako profesorka češtiny pracovala a učila spolu se svým manželem v Nizozemí. Po násilné okupaci v srpnu 1968 oba požádali v azyl a přestěhovali se do Západního Berlína. Zklamání osudem se nehodlali ani do svobodné České republiky vrátit.

Prameny: Josef Nahlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Mikulaš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Кадлечек Вацлав

Родина Кадлечеків походила з села Белец на Бенешовську. В 70-х – 80-х роках XIX століття вона в числі тисяч інших чехів емігрувала з тодішньої Австро-Угорщини до Росії, де поселилася неподалік від міста Дубно в селі Будараж і розпочала господарювати, маючи вже в міжвоєнний період декілька десятків гектарів поля, лісу та луків.

17 січня 1904 року в родині Вацлава та Емілії Кадлечеків, дівоче прізвище Конвалінкова, народився син. Від самого дитинства малий Вацлав допомагав своїм батькам на полях, які вони обробляли. Вивчився на коваля і далі займався ковальською справою. В 1928 році познайомився зі своєю майбутньою дружиною Анною Бенешовою, з якою незабаром одружився. В 1931 році у них народився син Вацлав а через два роки і дочка Емілія.

30 березня 1944 року в місті Рівне Вацлав Кадлечек вступив до лав 1-го чехословацького армійського корпусу. На війні був їздовим, кіньми возив боєприпаси та виконував ковальську роботу біля коней. Після закінчення війни разом зі своїм батальйоном опинився в Подборжанах, звідки повернувся до своєї родини на Волинь. В 1947 році з другою хвилею волинських чехів-реемігрантів повернувся на батьківщину своїх предків. Разом з його родиною реемігрували його батьки та сестра. Вони, як і сотні інших родин, їхали в так званих вагонах для худоби, повертаючись на прабабківщину. Чотиричленна родина Кадлечеків приїхала до Бєроуну, звідки почала свою подорож з тогочасними представниками влади по північній Чехії. Один з населених пунктів, які вони відвідали, були якраз

Крири. Пані Кадлечековій сподобалося це місце, хмелярський край, тому вирішили там замешкати. В Крирах Вацлав та Анна господарювали на купленій землі, розводили домашню худобу та птицю. Під час колективізації вступили до місцевого сільськогосподарського товариства (JZD), де й працювали аж до виходу на пенсію – Вацлав Кадлечек ковалем, а його дружина Анна – спочатку на фермі, потім на хмелярні і завершила роботу прибиральницею в адміністрації товариства.

Вацлав Кадлечек був членом Спілки антифашистських борців, в Крирах виконував обов'язки церковного сторожа в православному храмі по вулиці Дукельській, любив рибалити, був пасічником та вирощував і переробляв фрукти, які потім радо роздавав своїм друзям. Він, хоча пройшов 2-у світову війну, ніколи не виставляв це на показ, не вважав це чимось винятковим, а навпаки – з великою неохотою вів розмови про війну та бої. Про військові пригоди почав вести розмови зі своїм внуком, теж Вацлавом Кадлечеком, лише в 1976 році, коли той був призваний на дійсну військову службу.

Помер Вацлав Кадлечек в кінці 1980 року, напередодні Нового року, і його похорони відбулися з усіма військовими почестями, на які він заслужив, отримавши три медалі на війні.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryný, 2020.

Kadleček Václav

Rodina Kadlečková původem pocházela z Benešovska, z obce Běleč. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let devatenáctého století odešla rodina z tehdejšího Rakousko-Uherska do Ruska, společně s dalšími tisíci Čechů. Rodina se usadila poblíž města Dubno v obci Buderáž, kde hospodařila na desítkách hektarů polí, lesů a luk.

Dne 17. 1. 1904 se Václavu Kadlečkovi a Emilii Kadlečkové, rozené Konvalinkové, narodil se syn Václav. Mladý Václav pomáhal svým rodičům od útlého dětství na polích, které obdělávali. Vyučil se kovářem a tuto práci posléze také vykonával. V roce 1928 se seznámil se svou budoucí ženou Annou Benešovou, kterou si krátce po seznámení vzal. V roce 1931 se jim narodil syn Václav a o dva roky později dcera Emílie.

Dne 30. března 1944 byl Václav Kadleček odveden do 1. československého armádního sboru v Rovně. Ve válce jezdil s koňmi s vozem, vozil zásoby a staral se jako kovář o koně. Po skončení války v roce 1945 přišel se svým praporem až do Podbořan. Poté se vrátil zpět do rodné obce za manželkou a dvěma dětmi. V roce 1947 v druhé vlně tzv. reemigrace se volýšští Češi stěhovali zpět do své původní vlasti, mezi nimi byla i rodina Kadlečkova. Oni stejně jako stovky dalších odjeli tzv. dobytčákem zpět do vlasti svých předků. Čtyřčlenná rodina Kadlečkova přijela do Berouna a odtud pak podnikla cestu s tehdejšími úředníky do severních Čech. Jednou z obcí, kterou navštívili, byly právě Kryry. Paní Kadlečkové se velmi líbil zdejší kraj, chmelová oblast, a proto se zde rozhodli dále žít. V Kryrech Václav a Anna obhospodařovali zakoupené pozemky a chovali hospodářský dobytek. Po kolektivizaci vstoupili oba do jednotného zemědělského družstva, kde až do doby odchodu do důchodu pracovali. Václav Kadleček pracoval jako kovář a jeho manželka zprvu ve chlévě, pomáhala s chmelem a v pozdějším věku v JZD uklízela.

Václav Kadleček byl členem Svazu protifašistických bojovníků, v Kryrech vykonával funkci kostelníka v pravoslavném kostele v dnešní Dukelské ulici, rád také rybařil, včelařil a destiloval ovoce, které pak rád rozdával svým přátelům. Přestože prošel druhou světovou válkou, nebyl to člověk, který by se tím chlubil nebo dával tuto skutečnost na odiv, ba naopak velmi nerad o době války a bojů mluvil. O peripetiích válečného období

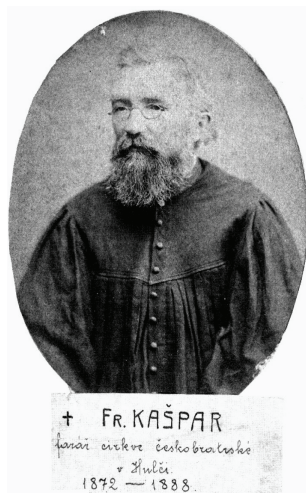
začal hovořit s vnukem až v roce 1976, kdy Václav Kadleček nejmladší nastoupil na základní vojenskou službu.

Václav Kadleček zemřel na Silvestra v roce 1980 a jeho smuteční ceremoniál byl doprovázen všemi vojenskými poctami, jak se na držitele medailí za zásluhy patří.

***Pramen:** Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Кашпар Франтішек

Народився 12 березня 1844 року в Дороградку (Чехія). Батька звали Франц Кашпар. Виконуючи побажання своєї мами та бабусі закінчив католицьку семінарію в Градці Краловому і після цього працював капеланом, тобто помічником священника. Через незгоди з римо-католицькою церквою поїхав до Росії та познайомився тут з діяльністю чеських священників Грдлічки (Квасилів) та Саски (Глинськ), які намагалися створити гуситську або чесько-

гуситську церкву, як її початково називали. Відвідав також Гульчу, де уклав угоду з громадою про учительство та богослужіння, і куди знову в 1873 році (перший запис в метричній книзі про його відправи церковних треб датується травнем 1873 року) повернувся вже одруженим. Його дружина Терезія, дочка Карла Голча, аптекаря з Голіч в Чехії. У шлюбі у них народилися діти: Добромисл (1874), Владімір (1876), Отакар (1878), Олдржіх (1880), Анна (1882), Ан-

геліна (1885). Отакар, Олдржіх та Анна померли в жовтні-листопаді 1886 року під час епідемії чорної віспи.

Поки ще ремонтувався будинок священника Франтішек Кашпар мешкав в одній із кімнат, яка належала родині Ковандових, в замку села Урвенна. Для помешкання священника та школи сільська громада виділила великий дерев'яний будинок, який залишився після панського двору. Навпроти нього через дорогу, на невеликому узвишші, оточена старими липами, стояла дерев'яна церква.

Франтішек Кашпар приєднався до боротьби священників Грдлічки та Саски, які не визнавали головою християнської церкви Папу і за зразком чеськобратської церкви від XVI століття завели богослужіння на чеській мові, відкрити сповідь та причастя, в обрядах звертали до спадщини чеськобратської церкви. Наскільки заведені ними правила богослужіння відрізнялися від католицьких зараз вже не можна з'ясувати, але, напевно, різниця була невеликою.

Франтішек Кашпар мав надзвичайно великий вплив на своїх прихожан. Проголошений ним чеськогуситський напрям досить спокійно сприйняла і підтримала більшість мешканців села. Окрім Гульчі Чеської, Залісся, Завидова та чеської частини Урвенної, він мав значну кількість прихожан і в досить віддалених населених пунктах (Квасилів, Здолбунів, Озірко, Борщівка, Михайлівка, Мар'янівка, Будараж, Ядвинін (нині Прикордонне Хмельницької області) та ін.) з 50 і навіть 80 кілометрів. Їх, звичайно, він мусив відвідувати. Найгірше це було восени, коли після дощів дороги були просто непроїздними, та взимку, коли великою небезпекою були зграї голодних вовків, які бродили краєм. Коли взимку Франтішек Кашпар разом зі своїм кучером Дем'яном вирушали у дорогу, то брали револьвер, солому та гас проти вовків.

Після свого приїзду відразу, як тільки стало можливо, окрім діяльності священника та вчителя, розвинув просвітницьку роботу. Організував хор та керував ним, створив любительський театральний гурток, а пізніше і дитячий театрик. Навчив одного українця з Урвенної Василя читати та писати.

Зі вступом на трон Олександра III у 1883 році сталися відчутні зміни у відношенні царських урядовців до діяльності чеськобратських священників. Франтішека Кашпара викликали у Здовбицю у волость, де його ознайомили з урядовою постановою про заборону діяльності чеськобратської церкви та припинення виплат йому.

Повернувшись додому, він вирішив перейти у православ'я, про що повідомив своїх мирян, переважна частина яких, хоча і неохоче, але підтримала його. Перехід до православної віри відбувався у здовбицькій церкві св. Володимира. Під час хрещення Франтішек Кашпар отримав ім'я Володимира а його дружина Терезія – Ольги. Із заборонаю чеськобратської церкви він втратив засоби для утримання родини (щорічно 600 рублів від держави) і тому у 1888 році переїхав до Києва, де викладав латину, креслення та каліграфію у 5-ій київській гімназії. Через декілька років перебування у Києві у Кашпара погіршилося здоров'я і довелося зробити операцію на оці, яка, на жаль, була невдалою і він міг бачити тільки на одне око. Його численна родина переселилася на Шулявку, поближче до «Бельгійсько-чеського заводу Гретера та Кржіванка», де працював креслярем їх найстарший син Віктор (Добромисл), який повернувся після навчання в Чехії. Пані Кашпарова відкрила приватну їдальню, де харчувалися, в основному, співробітники фірми Гретер та Кржіванек, але це тривало недовго, бо через сильні ревматичні болі в ногах їдальню вона змушена була закрити.

Пробувши дев'ять років у Києві, родина Кашпарових повернулася в Урвенну, де поселилася в офіцині замку. Франтішек Кашпар перестав бачити і на друге око, тому вирушив сам до Праги, де йому зробили операцію на другому оці, на цей раз успішно. Зрозуміло, що весь цей час він не брав участі у культурному житті, яке, до речі, обмежувалося лише вечорами танців та розваг. Після деякого послаблення політичного тиску у 1905 році та покращення здоров'я Франтішек Кашпар знову взявся за організацію громадського та культурного життя села, відродивши хоровий та театральний гуртки.

Він дуже переймався чистотою мови, намагався, щоб односельці не вживали чужих слів. Порушників штрафував на копійку, виписуючи при цьому квитанцію. Зібрані гроші посилав в Прагу на рахунок Матиці шкільної (державно-громадська освітянська організація). Д-р Ауерган в своїй книзі «Чеські поселення на Волині» відмічає, що під час своїх відвідин Волині у 1913 році він зустрічався з Франтішком Кашпаром, високо оцінюючи його громадську та освітянську діяльність, і висловлює жаль, що таких людей є мало на Волині.

У 1915 році родина Кашпарових переїхала до Києва, де мешкала у своєї дочки Андели (Ангеліни) Ковандової, яка викладала в школі ім. Я.А. Коменського. Через рік після цього обоє померли: Терезія Кашпарова – 25. 09. 1916, а Франтішек Кашпар – 29. 10. 1916.

Джерело: Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині (Опис життя в 1870-1947 роках). Рівне, 2017.

Kašpar František

Narodil se 12. března roku 1844 v Borohrádku. Otec se jmenoval Franc Kašpar. Na přání své matky a babičky studoval katolický seminář v Hradci Králové a pak stal kaplanem v Holicích v Čechách. Pro rozpory s římsko-katolickou církví odjel do Ruska a seznámil se zde s činností českých kněží Hrdličky (Kvasilov) a Sasky (Hlinsk), kteří se pokoušeli vytvořit jednotu husitskou nebo církev česko-husitskou, jak ji původně nazývali. Navštívil také Huleč, kde uzavřel s obcí dohodu o učitelství a kněžství a kam se zase v roce 1873 (první zápis v církevní matrice Cyrilo-Methodějské církve za jeho působení se datuje květnem 1873) přistěhoval již ženatý. Jeho manželka Terezie byla dcera lékárníka Karla Holce v Holicích v Čechách. V rodině Kašparových se narodili děti: Dobromysl (1874), Vladimír (1876), Otakar (1878), Oldřich (1880), Anna (1882), Angelina (1885). Otakar, Oldřich a Anna zemřeli v říjnu-listopadu 1886 za epidemie neštovic.

Nejdříve po svém příjezdu, než se opravila budoucí fara, bydlel František Kašpar v zámku v Urveně v jedné místnosti patřící Kovandovým. Pro faru a školu určila obec velkou dřevěnou budovu, jež původně patřila k panskému dvoru. Proti ní, za cestou na malém návrší stál, obklopen starými lípami, dřevěný kostel.

František Kašpar se připojil k hnutí kněží Hrdličky a Sasky, kteří neuznávali papeže jako hlavu křesťanské církve a po vzoru českobratrské církve z XVI. století zavedl při bohoslužbách český jazyk, veřejnou zpověď a přijímáním pod obojí, navázal i v obřadech na českobratrskou minulost. Do jaké míry se jím zavedené bohoslužebné úkony lišily od katolického rituálu, nelze již zjistit; pravděpodobně však odlišnosti nebyly příliš velké.

Na své farníky měl František Kašpar mimořádně velký vliv, jím hlásaný směr česko-husitského náboženství byl přijímán velkou většinou hulečských občanů kladně a bez výhrad. Také měl, mimo Hulče České, Urvenny, Zálesí a Zavidova i ve velmi vzdálených obcích (Kvasilov, Zdolbunov, Ozirko, Buršovka,

Michajlovka, Mariendorf, Buderaz, Jadvinin atd.), i 50 až 80 kilometru od Hulče početné farníky. Svě farníky musel pochopitelně navštěvovat. Nejhorší to bylo na podzim, kdy cesty po deštích byly naprosto nesjízdné, a v zimě, kdy byly velkým nebezpečím smečky hladových vlků potulujících se krajem. Když se František Kašpar vydával v zimě se svým kočím Demjanem na cestu, brávali s sebou revolver, slámu a petrolej pro ochranu.

Po svém přistěhování, ihned, jakmile to podmínky dovolily, vyvinul kromě své činnosti kněžské a učitelské práci osvětovou. Založil a vedl pěvecký spolek, ochotnický divadelní kroužek a později dětské divadélko. Naučil také jednoho Ukrajince, Vasila z Urveny, číst a psát. Po nastoupení Alexandra III v roce 1883 na trůn se na Volyni velice změnil vztah vládních činitelů k činnosti českobratrských kněží. František Kašpar byl zavolán do zdolbické volosti, kde mu bylo oznámeno úřední rozhodnutí o zákazu církve českobratrské a o zastavení jeho kněžského platu.

Po návratu domů se rozhodl pro přestup na pravoslaví a své rozhodnutí oznámil farníkům. Převážná většina, ač neochotně, ho provázela. Přestup na pravoslaví se konal v Zdobici v kostele sv. Vladimíra. František Kašpar přijal při přestupu jméno Vladimír a jeho manželka Terezie jméno Olga. Zrušením českobratrské církve ztratil František Kašpar v Hulči existenci.

V roce 1888 odjel s rodinou do Kyjeva, kde vyučoval latinu, kreslení a krasopis v 5. gymnáziu. Po několika letech působení v Kyjevě pan Kašpar onemocněl a postoupil operaci oka. Operace se nepodařila a on po ní viděl jenom na jediné oko. Četná rodina se přestěhovala blíž k «Belgicko-české továrně Greter a Křivánek», kde pracoval jako kreslič jejich nejstarší syn Viktor (Dobromysl), vrátivší ze studií v Čechách. Paní Kašparová si zařídila soukromou jídelnu, kde se stravovali většinou úředníci od firmy Greter a Křivánek, ale tato činnost netrvala dlouho, pro silné revma v nohou musela jídelnu zrušit.

Po devíti letech pobytu v Kyjevě se rodina Kašparových vrátila do Urveny a usídlila se v oficíně zámku. František Kašpar

potom co přestal vidět i na druhé oko a postoupil druhou operaci až v Praze, a úspěšně. Celou tu dobu se pochopitelně pan Kašpar veřejného života neúčastnil. Teprve po roce 1905, kdy došlo k částečnému uvolnění politického tlaku a jeho zdravotní stav zlepšil, tak se znovu ujal organizace společenského a kulturního života – vzkřísil pěvecký sbor a divadelní kroužek.

František Kašpar velice dbal na čistotu jazyka a snažil se, aby spoluobčané nepoužívali cizích slov. Každého pokutoval jednou kopejkou a dával na to stvrzenky. Takto sebrané peníze ukládal do zvláštní pokladničky a pak posílal Matici školské do Prahy. Dr. Auerhan se ve své knize «České osady na Volyni» zmiňuje, že při své návštěvě Volyně v roce 1913 se setkal s Františkem Kašparem. Vysoce hodnotil jeho společenskou a osvětovou činnost a vyslovil politování, že takových mužů nemá Volyně více.

V roce 1915 odjeli manželé Kašparovi do Kyjeva, kde bydleli u své dcery Anděly Kovandové, učitelky ve škole J. A. Komenského. Rok na to oba zemřeli – Terezie Kašparová 25. 9. 1916 a František Kašpar 29. 10. 1916.

Pramen: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni (obraz života v létech 1870-1947). Žatec, 1992.

Родина Казіловських

Село Миротин було засноване в 1902 році декількома родинами з Михайлівки, в основному вихідцями з польського Зелова, які були нащадками побелогорських емігрантів-втікачів з чеських земель через економічні та релігійні утиски з боку австрійської влади. Тоді на чеських теренах відбувалося онімечення та католизація місцевого люду і послідовники Яна Гуса, Яна Амоса Коменського та Петра Хельчицького, не визнаючи верховенства та непо-

грішимості Папи Римського, змушені були емігрувати до Польщі та Прусії. Пізніше до перших миротинських поселенців приєдналися ще інші родини, в основному євангелістської віри, і з часом Миротин перебрав у Боратина першість баптистського центру на Волині, а кількість чеських родин перевищила, з врахуванням сусіднього Чеського Гаю, сотню. Серед них, як це видно із записів в метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви в селі Гульча Чеська, лише декілька родин сповідували православ'я, а католики там поселилися вже аж в роки 2-ої світової війни.

Про родину Казіловських відомо, що на початок окупації західної Волині Червоною армією, наступним нападом Німеччини на Радянський союз і подальшими незгодами воєнного років, вона складалася з чотирьох осіб: батька Владіміра Казіловського, матері Емілії, сина Владіміра (його називали Владя) та дочки Емілії. Родина Казіловських була досить заможною, окрім великої земельної ділянки в Миротині вона ще володіла млином в селі Новокраїв. Новокраїв – це село, засноване чеськими колоністами поруч з українським селом Країв. Нині ці два села об'єднані в одне ціле під назвою Країв.

Вчителька історії Миротинської школи I-II ступеня Оксана Миколаївна Чиж, вивчаючи архівні матеріали про історію свого села, в книзі «Історія сіл і міст УРСР» від 1967 року та в газеті «Вісті Рівненщини» від 10 жовтня 1995 року (стаття «Молитва врятувала від смерті», автор Кирило Павлович Кіндрат), знайшла матеріали, які свідчать про високу громадянську свідомість однієї з чеських родин села Миротин. Ось запис, що стосується родини Казіловських: «Було це 15 липня 1941 року. В одному з повітряних боїв фашисти підбили радянський літак неподалік від села Миротин. Тодішній сільський голова Степан Рапчук організував під-

воду, і трьох льотчиків, які залишилися живі, перевезли до пожежного депо, зробили перев'язку. Один з них був важко поранений. Звали його Олександр Гнатович Попков, уродженець Донбасу. Саме йому надали притулок в будинку Владіміра Казіловського. Казіловські не лише сховали його, але і вилікували. Після остаточного одужання О. Попков за допомогою тих же Казіловських влаштувався на роботу в Здолбунові на залізниці, брав участь у підпільній роботі проти фашистів. Гітлерівці його арештували та розстріляли».

Подамо також короткий зміст статті з вище згаданої газети. «В жовтні 1942 року фашисти оточили село Новокраїв і розпочали безжальне полювання та вбивство єврейського населення. Майже вся сім'я Фельдманів була розстріляна на місці. Дев'ятирічному Саші чудом вдалося втекти від фашистів, і він сховався в млині Казіловських, який був навпроти дому його батьків. Виявивши увечері малолітнього Сашу в ковші для зерна, син Казіловських Володимир привіз його до своєї садиби в селі Миротин».

На старшого сина Казіловських Владю та його молодшу сестру Емілію, якій в той час виповнився 21 рік, лягав основний тягар переховування євреїв: харчування, лікування, прання, білизни. Їхню оселю селяни називали між собою «Палестиною» (за весь час у них легально та напівлегально переховувалося майже 20 євреїв). Олександр Фельдман, який був врятований Владею Казіловським, виховувався в їхній родині до зрілого віку, отримав освіту і був їм як рідний син.

«...Час від часу фашисти і поліцаї розшукували євреїв у навколишніх селах. Навідалися вони і до родини Казіловських, бо хтось нашептав, що у них переховуються євреї. Фашисти поставили під стіну всю родину, наставили в груди дула пістолетів, а старший офіцер заявив, що якщо вони не скажуть, де переховуються євреї, то всі будуть розстріляні.

Саме в цей час, на горіщі будинку, у криївці ховалося шість євреїв. «Це була страшна хвилинка», розповідала у своїх спогадах пані Емілія, яка після війни проживала в Здолбуніві (їхню садибу в Миротині після війни перетворено на хмелесушарню). Тоді вона подумки готувалася до смерті. В смертельну хвилину, під прицілом пістолетів, вона стала навколішки і, знаючи німецьку мову, проголосила вголос «Майн Гот». Склавши молитовно руки, почала молитися. Щось людське заворушилося в душах фашистів, дула пістолетів без команди опустилися... Так молитва врятувала від смерті».

У своїй книзі «Mírotín a Český Náĵ» Лубомір Сазечек описує долю вже згадуваного члена цієї родини Владі Казіловського. «Владя Казіловський походив з Миротина, де його батьки мали великий маєток. У нас, в Новокраєві був власником великого млина, який працював 2-3 рази за рік. Запускали його завжди після жнив та перед Різдом. Інколи працював сам власник, інколи віддавав його в оренду пану Хоміцькому чи єврею пану Ушерові. Казіловський був неодружений. Було йому десь 30 років. Біля млина побудував гарний цегляний будинок, в якому мав канцелярію, кімнату для себе та приміщення для механіка. Коли сам працював у млині, то ходив до нас на обід. Після приходу німців купив газогенератор зі згорілого млина в Гощі. Цей мотор виробляв з дерева газ, і він замінив старий паровий котел. Казіловському в кінці 1942 року стало зрозуміло, що Гітлер українцям ніяку самостійну Україну не дасть, і жартував з селянами. На їхнє вітання «Доброго дня, пане Казіловський» піднімав правицю та відповідав: «СлаваУкраїні» або «Слава героям». Це було вітання українських націоналістів, коли вони ще були переконані, що для німців є рівноцін-

ними союзниками і самостійна Україна – вирішена справа. Українці вважали його відповідь провокацією. Тітка пана Казіловського застерігала його, щоб не провокував селян, дивлячись на те, як ті націоналісти кругом заправляють. Він тільки посміхався і відповідав «Та це ж тільки жарт».

Одного дня прийшли за ним до млина два хлопці з гвинтівками і наказали йому одягнутися та йти з ними. Владя взяв шкіряний піджак, документи та гроші, думав, що йде на якийсь допит. Вони вели його прямо до лісу на страту. Коли прийшли на місце страти, то наказали йому, щоб зняв піджак, черевики та штани. (Це я особисто чув з його вуст, коли ми провідували його в німецькому госпіталі в Рівному). Потім сказали йому, щоб став на коліна і молився. Владімір став на коліна і почав молитися. І він ще встиг побачити як вістря 4-гранного радянського багнета вилізло в нього з грудей. Він все ще стояв на колінах і лише тоді, коли отримав постріл в голову, втратив свідомість і упав. Як довго лежав без свідомості, не знає. Думає, що десь півтори години. Вбивці вважали його мертвим, зняли з нього золоту каблучку з монограмою та наручний годинник.

Коли опритомнів, то зрозумів, що сталося, вийшов з лісу, а там якраз Кастлові вибирали картоплю. Вони поклали його на віз, прикрили картоплинням та відвезли до Оженіна на залізничну станцію. Там був німецький гарнізон. На вокзалі якраз стояв санітарний потяг, там йому надали першу допомогу і взяли з собою до військового госпіталю. Родичі пана Казіловського потім залагодили, щоб в тому госпіталі залишився до повного одужання. Коли я з тіткою провідував його, то він вже міг говорити. Говорив, що його прооперували в місці проколу багнетом.

Тітка його намовляла, щоб після одужання виїхав до Чехії. Що має досить грошей та знайомства у німців, щоб

це міг зробити. Тому, що за ним знову прийдуть хлопці з лісу, коли дізнаються, що він не мертвий. Владімір мав на це іншу думку. «Та ні, я те тим курвам не подарую. Я їх добре пам'ятаю, думаю, що то були хлопці з Новосілок. Маю там досить знайомих українців, які за центнер муки розвідають, хто були ті двоє. Раніше чи пізніше їх вб'ю як собак». Чи вдалося Казіловському вбити тих двох хлопців з лісу, не знаю. Мене забрали на роботу в Німеччину, тому не знаю, що на Волині діялося.

Після приїзду наших земляків з Волині в 1947 році мені розповіли, що після приходу совєтів організували так звані винищувальні батальйони для боротьби з УПА. Владімір був командиром одного такого відділу. Під час однієї акції на їх авто напали в лісі упівці. Дорогу їм перегородили поваленими деревами. Стрибки (або яструбки чи істребки – так називали членів винищувальних батальйонів, що походить від російського слова «истреблять» – прим. перекладача) здалися без бою, що не було дивним. Часто одні та інші походили з одного села. Казіловського впізнали і на місці задушили. Для цього мали свої методи. Зав'язали йому навколо шиї дріт, просунули кілочок, прокручуючи який, затягували петлю. Так закінчилося життя відважної людини, яка не хотіла змиритися зі злочиним, вчиненим над нею. Владіміра вбили двічі. Такі часи були на Волині ще декілька років після війни. Це було волинське Сараєво, про яке люди в Чехії не мали ніякого уявлення.

У 1995 році їдемо з екскурсією на Волинь. В групі десь 17 новокраєвчан. Ми домовились з водієм, що дамо йому кожний по сто крон, щоб завіз нас до Новокраєва. Це 22 кілометри від Рівного. Колишнього млина Казіловського вже нема. Не вдалося доселенцям розікрасти повністю

все. З двометрової кропиви визирав маховик колишнього газогенератора. Він дуже важкий. Доселенка в колишньому будинку Заїцових, що по сусідству з млином, каже, що позаминутого року приїжджала сестра Казіловського зі стареньким батьком, який мав повністю біле волосся. Ходив по тих руїнах. Старий пан, мовляв, плакав. Надіявся, що млин ще стоїть і дає людям користь».

Ось такі спогади пана Пенічки.

Родина Казіловських заслужила на повагу і велику подяку від врятованих ними людей та на глибоке співчуття трагічній долі їх сина Владіміра.

Джерела: Лубомир Сазечек. Миротин та Чеський Гай. Рівне, 2017.

Václav Pěnička. Smutné i veselé příběhy mého života.

Rodina Kazilovských

Obec Mirotín byla založená roku 1902 několika rodinami baptistů z obce Michajlovka a pak se k nim přistěhovaly další rodiny z Boratína a jiných míst. Skoro všichni to byli reformovaní nebo nereformovaní evangelíci a baptisté, s výjimkou několika rodin pravoslavných, jako Kazilovských, Březinovi, Křížkovi, Nechutovi, Hlubočkovi, Kraskovi, Hruškovi, Jenikovských, Strolení, Hořenínovi, Dědkovi, jak je to vidět v matrikách Cyrillo-Metodějské církve obce Huleč Česká.

Rodina Kazilovských čítala čtyři osoby: otec Vladimír Kazilovský, matka Emilie, syn Vladimír, kterého říkali Vláďa a dcera Emilie, o které nalézáme zápis v matrice Cyrillo-Metodějské církve obce Huleč Česká: «27. 7. 1917 narodila se Emilie, dcera občana české kolonie Mirotín Vladimíra Kazilovského, syna Vladimíra, a jeho zákonné manželky Emilie, dcery Antona, oba rodiče pravoslavné víry.» Kazilovských byli dosti zámožní,

vlastnili velký pozemek v Mirotíně a mlýn v Novokrajeve – české vesnici nedaleko Mirotína, vedle ukrajinské vesnice Krajev (nyní to je jedná vesnice Krajev).

Učitelka historie mirotínské devítileté školy Oksana Mykolajevna Čyž, provedla bádání po materiálech, kde se připomíná vesnice Mirotín a zjistila, že mirotínští Češi měli vysokou veřejnou svědomitost (sociální cítění), zejména rodina Kazilovských. Podle knihy «Історія сил і мист УРСР, 1967 р.» Dne 15. července 1941 nacisté sestřelili sovětské letadlo poblíž Mirotína. Tehdejší starosta obce, Stepan Rapčuk, zorganizoval povoz a tři letci, kteří to přežili, byli dovezeni do požární zbrojnice, kde byli ošetřeni. Jeden z nich byl těžce zraněn. Byl to Olexandr Hnatovič Popkov, původem z Donbasu. Jeho si vzala k sobě rodina Kazilovských a nejen ho schovala, ale i vyléčila. Po uzdravení Popkov zase pomocí Kazilovských dostal pracovní místo na dráze ve Zdolbunově, byl členem ilegální protifašistické organizace. Gestapo ho zatklo a popravilo.

Uvedeme také článek Kyrila Kindrata «Modlitba zachránila život» (oblastní noviny «Вісті Рівненщини» z 10. října 1995). «V říjnu 1942 nacisté obklíčili obec Novokrajev. Začalo se pátrání po Židech a jejich popravování. Skoro celá rodina Feldmanů byla popravena na místě. Devítiletý Saša se zázrakem zachránil útekem od nacistů a schoval se ve mlýně Kazilovských, který byl naproti domu jeho rodičů. Večer Vlád'a Kazilovský našel Sašu v bunkru na obilí a přivezl ho domů do Mirotína».

Starší syn Vlád'a a jeho sestra Emilie dostali vše na starost, uschování Židů, jejich stravování, léčení a praní prádla. Ve vesnici jejich usedlost nazývali «Palestina». (Za celou válečnou dobu se tam schovávalo kolem 20 Židů).

«Občas Němci a policajti hledali po vesnicích Židy. Přišli také k rodině Kazilovských. Postavili celou rodinu u stěny, namířili na jejich prsa zbraně a starší důstojník řekl, že když neu-

kážou místo, kde schovávají Židy, tak budou postříleni.»Právě v této době se v podkroví domu ukrývalo v úkrytu šest Židů. «To byla strašná chvíle», – vypovídala ve svých vzpomínkách paní Emílie, která po válce bydlela ve Zdobunově (z jejich osedlosti v Mirotně udělali sušárnu chmele). Tehdy se začala připravovat na smrt. Ve smrtelné minutě pod namířenou zbraní klekla na kolena a začala se modlit. Vládla němčinou a nahlas se modlila «Mein Gott» (Otčenáš?). Složila modlitebně ruce pokračovala v modlení. Něco lidského se ozvalo v duších Němců a oni bez rozkazu sklopili zbraně... Tak je její modlitba zachránila od smrti. Olexandr Feldman, život kterého zachránila rodina Kazilovských od fašistické genocidy, vychovávali v té milosrdné rodině, vyučil se, byl pro ně jako syn.

Lubomír Sazeček ve své knize «Mirotná a Český Háj» popisuje osud syna rodiny Kazilovských Vládi Kazilovského, převzatý z knihy Václava Pěničky «Smutné i veselé příběhy mého života».

«Vlád'a Kazilovský pocházel z Mirotna, kde měli jeho rodiče velký statek. U nás v Novokrajevě vlastnil velký mlýn. Ten byl v provozu 2-3 krát ročně. Spouštěli ho vždy po žních a před Vánocemi. Někdy provozoval mletí sám majitel, jindy ho pronajímал panu Chomickému nebo Židovi, panu Ušerovi. Kazilovský nebyl ženatý. Bylo mu asi 30 let. U mlýna měl postavený pěkný cihlový domek, ve kterém měl kancelář, místnost pro sebe a byt pro strojníka. Když vedl sezonu mletí sám, tak chodil k nám na obědy. Po příchodu Němců koupil gasogenerator z vyhořelého mlýna v Hošči. To byl motor na dřevoplyn, který instaloval místo starého parního kotle. Kazilovský si koncem roku 1942, kdy bylo jasné, že Hitler Ukrajincům žádnou samostatnou Ukrajinu nedá, si mužiků utahoval. Na jejich pozdrav: «Dobrý den, pane Kazilovský,»zvedal pravici a odpovídal: «Sláva herojam» nebo «Sláva Ukrajině». To byly pozdravy Ukrajinských nacionalis-

tů, kdy byli ještě přesvědčení, že jsou Němcům rovnocennými spojenci a samostatná Ukrajina je hotová věc. Teď to Ukrajinci považovali za provokaci. Teta pana Kazilovského varovala, ať ty mužíky neprovokuje, vidí, jak ti Banderovci začínají kolem řádit. On se jenom smál a říkal: «Však to je jenom legrace».

Jednoho dne přišli za ním do mlýna dva chlapi s puškami a nařídili mu, ať se obleče, že musí jít s nimi. Vláďa si tedy vzal kožené sako, doklady a peníze, myslel, že ho vedou k nějakému výslechu. Oni ho ale vedli rovnou do lesa na popravu. Když přišli na místo popravu, tak mu nařídili, aby si sundal sako, zul boty a sundal kalhoty. To jsem osobně slyšel z jeho úst, když jsme ho byli navštívit v německé vojenské nemocnici v Rovně. Pak mu řekli, aby si klekl a modlil se. Vladimír si klekl a začal modlit. Byl to dlouhý čtyřhranný sovětský bodák. Vladimír ještě viděl, jak mu hrot bodáku vyběhl na prsou. To ještě klečel na kolenou, teprve když dostal ránu do hlavy, ztratil vědomí a skácel se. Jak dlouho ležel v bezvědomí, neví. Odhadoval to asi na půldruhé hodiny. Bandité ho pokládali za mrtvého, stáhli mu ještě zlatý prsten s monogramem a náramkové hodinky. Když se uvědomil, co se stalo, šel z lesa ven a tam zrovna Kastlovi vybírali brambory. Ti ho naložili na vůz, přikryli natřovinou a ujížděli s ním do Oženina na železniční stanici. Tam byla Německá posádka. Na nádraží zrovna stál sanitní vlak, tam ho ošetřili a vzali s sebou do vojenské nemocnice v Rovně. Rodiče pana Kazilovského pak zařídili, že v té vojenské nemocnici zůstal až do plného vyléčení. Když jsem s tetou za ním byl, tak to už mohl mluvit. Říkal, že mu dávali nějakou vložku do dýchací trubice, která byla poškozená bodákem.

Teta ho nabádala, aby po vyléčení odjel do Čech. Že má dost peněz a známostí u Němců, aby si to mohl zařídit. Teď po něm Banderovci teprve půjdou, když se dozvědí, že nebyl mrtvý. Vladimír na to měl ale jiný názor. «To ne, já to těm kurvám nedaruji. Já si je pamatuji, myslím, že to byli kluci z Novosilek. Mám také

dost známých Ukrajinců, kteří za metrák mouky vypátrají, kdo ti dva byli. Dříve či později je zabiju jako psy». Jestli se podařilo Kazilovskému zabít ty dva Banderovce nevím. Byl jsem zavláčen do Německa na práci, tak nevím, co se na Volyni dělo.

Po příjezdu našich krajanů z Volyně v roce 1947 mi vyprávěli, že po příchodu Sovětu se organizovaly tzv. istrebitělnyje bataliony pro boj s Banderovci. Vladimír prý byl velitelem jednoho takového oddílu. Při jedné takové akci, jejich auto přepadli v lese Banderovci. Cestu zatarasili pokácenými stromy. Strybky se bez odporu vzdali. Nebylo divu. Často pocházela jedna i druhá strana z jedné vesnice. Kazilovského poznali a na místě uškrtili. Měli na to svou metodu. Uvázali mu kolem krku drát, vzadu strčili roubík, kterým při otáčení utahovali smyčku.

Tak končil život odvážného člověka, který se nechtěl smířit se zločinem, který na něm spáchán.

Vladimír byl zavražděn dvakrát. Taková byla doba na Volyni ještě několik let po válce. To bylo Volyňské Sarajevo, o kterém neměli lidé v Čechách ani potuchy.

V roce 1995 jedeme se zájezdem na Volyň. Ve skupině asi 17 Novokrajeváků. Domluvili jsme se s šoférem, že mu dáme každý sto korun, aby nás dovezl do Novokrajeva. To je od Rovna 22 kilometrů. Bývalý Kazilovského mlýn nestojí. Nepodařilo dosídlencům ale rozkrást úplně všechno. Ze dvoumetrových kopřiv vyčnívá setrvačnick bývalého gasogeneratoru. Ten je moc těžký. Dosídlenkyně v bývalém Zajícově domě, co susedil s mlýnem, říká, že předminulý rok přijela sestra pana Kazilovského se staříčkým otcem, měl úplně bílé vlasy. Chodil po tom zbořeníšti. Starý pán prý brečel. Doufal, že mlýn ještě stojí a dělá lidem užitek».

Prameny: *Лубомір Сазечек. Миротин та Чеський Гай. Рівне, 2017.*

Václav Pěnička. Smutné i veselé příběhy mého života.

Кгол Франтішек

Франтішек Кгол народився 5 квітня 1871 року (батьки Франтішек та Йозефа) в Глушцях біля Нового Биджова. При переході в православ'я отримав ім'я Олександр. Його дружина Марія, до заміжжя Червена, народилася в Здолбунові 12 грудня 1880 року і була православного віросповідання. Одружилися вони 2 листопада 1897 року в місті Здолбунові, де і мешкали аж до рееміграції до ЧСР у 1947 році. Виховали четверо дітей: Владіміра (нар. 8 верес-

ня 1901 року), Гелену (нар. 20 квітня 1903 року), Олександра (нар. 6 серпня 1905 р.) та Микулаша (Миколая, нар. 6 листопада 1907 р.). Всі народилися в Здолбунові. Найстарший син Владімір після студій працював креслярем на заводах Шкоди в Пльзні і там же молодим і ще неодруженим помер 11 травня 1928 року. Сини Олександр та Миколай пішли по батькових слідах і так само як і він займалися торгівлею. У них був магазин на вулиці Гандльовій (нині Мазепа), 12. Нині на місці будинку та магазину побудовано житлову п'ятиповерхівку, на першому поверсі якої магазин «Колос». Вся родина Кголових реемігрувала до ЧСР в 1947 році.

Пан Кгол був одним з найактивніших чехів у Здолбунові. Ще при царській владі мав у Здолбунові магазин змішаних товарів з порцеляновим, скляним, галантерейним та готового одягу відділами. В магазині йому багато допомагала дружина Марія та ще три помічники (Харват, Завртал та Лішка).

Пан Кгол був повний енергії і згуртував здолбунівських чехів. Зі службової переписки видно, що він був членом усіх громадських спілок, брав участь у всіх акціях, був головою або членом правління цих спілок. Дуже переймався згуртуванням чехів міста. Найбільшу роботу у всі періоди перебування чехів у Здолбунові виконував Чеський комітет, який спочатку називався Чеський комітет а потім – Чеський виконавчий комітет та чеська виконавча рада у Здолбунові. В архіві всі ці назви зустрічаються. Чехословацька народна рада в Росії, зокрема її петроградське відділення, уповноважила Олександра Кгола збирати подарунки та пожертви у фонд чеського війська від чехів та словаків на Волині згідно з постановою, прийнятою на I з'їзді чехословацьких народних спілок в Києві у 1917 році. Дописував він також до газети «Hlas Volyně» («Голос Волині»), яку видавав у Квасиліві для всієї Волині Антонін Перний. У 1917 році Чеський комітет під керівництвом Кгола відкрив Першу приватну чеську школу у Здолбунові. Заснували також театральний гурток, який з виручки від своїх вистав допомагав фінансувати роботу школи, спортивний гурток, який користувався великою популярністю серед молоді і з якого в 1927 році виникло товариство «Сокол» у Здолбунові. Пан Кгол протягом багатьох років був його старостою. Проблеми «Сокола» часто вирішував самотужки, нагадуючи своїм країнам, що сила – в єдності. Закликав багатих, щоб виділяли більші кошти на утримання школи, покриваючи те, чого не могли заплатити бідні. Він, будучи головою Чеського комітету, старостою «Сокола» та членом рад усіх інших чеських спілок Здолбунова, не задумуючись сідав за столик з касою та збирав вступну плату на танцювальних балах, щоб молодші могли танцювати.

В своїй книзі про міжвоєнний (польський) період історії Здолбунова Володимир Остапук пише, що відразу ж після відходу більшовиків і встановлення польської влади в Здолбунові

24 вересня 1920 року відбулося перше засідання магістрату міста, яке очолював бурмистр Юзеф Кашицький, а його заступником був обраний Александр Кгол. Це свідчить про неабиякий авторитет пана Кгола серед усього багатонаціонального складу мешканців Здолбунова, хоча кількість мешканців-чехів в місті становила близько 10% після українців, поляків та євреїв. Причому, до правління магістрату, яке складалося з шести осіб, входили представники усіх переважаючих національностей: бурмистр – поляк, його заступник – чех, лавники – українець, єврей, росіянин та німець. В цій же книзі пан Остапук наводить архівні дані про членів магістрату. Так про пана Кгола записано: «Православний, купець. У Здолбунові з 1897 року. Власник магазину за адресою Гандльова, 9. Член «Сокола». Три класи гімназії до 1884 року і 3 роки вечірніх купецьких курсів до 1887 року. Володіє чеською, польською, російською і чесько-німецькою мовами. Три роки працював у магістраті заступником бурмистра і радником, а в громадських справах – як представник Чеського комітету в Здолбунові – 2 роки. В австрійській армії служив в канцелярії. Безпартійний». Його всебічна громадська активність заслугоує на глибоку пошану. Дивовижним є те, що в ті складні часи перебування чехів на Волині йому вдалося зберегти багато матеріалів та світлин, які документують діяльність чеських спілок у Здолбунові. Ці матеріали він зумів перевезти до Чехословаччини, де передав їх в архів Спілки чехів з Волині в Жатці. Нині вони зберігаються в Празі в Народному архіві на Ходовці за номером 1159. Завдяки цим архівам та дивовижній пам'яті пані Мартішової з Жатця вдалося написати хроніку чеської общини міста Здолбунів.

Джерела: Мирослав Крушина. Здолбунів – місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. С. 129.

Володимир Остапук. Здолбунів. Частина друга: у складі Другої Речі Посполитої (1920-1939). Рівне, 2020. С. 18, 19.

Khol František

František Khol se narodil 5. dubna 1871 v Hlušicích u Nového Bydžova, při přijetí pravoslaví dostal jméno Alexandr. Jeho manželka Marie, rozená Červená, se narodila ve Zdobunově 12. prosince 1880. Byla pravoslavného náboženství. Sňatek měli dne 2. listopadu 1897. Ve Zdobunově také spolu žili do odjezdu do ČSR v roce 1947. Vychovali čtyři děti: Vladimíra (nar. 6. 9. 1901), Helenu (nar. 20. 4. 1903), Alexandra (nar. 6. 8. 1906) a Mikuláše (nar. 6. 10. 1907). Všichni se narodili ve Zdobunově. Nejstarší Vladimír po studiích pracoval jako kreslič ve Škodových závodech v Plzni a tam také, velmi mlád, zemřel 11. května 1928, jako svobodný. Alexandr a Mikuláš následovali otce a byli obchodníky. Děti Kholových s rodinami přijely v roce 1947 do ČSR.

Pan Alexandr Khol patřil ve Zdobunově k neaktivnějším Čechům. Ještě v době carské vlády měl ve Zdobunově obchod se zbožím smíšeným, galantním a střížním. V obchodě mu velmi pomáhala manželka Marie a tři příručí (Charvát, Zavrtal a Liška). Alexandr Khol byl člověk nabitý energií. Z korespondence různých spolků je vidět, že se zapojoval do všech aktivit ve Zdobunově, byl předsedou nebo alespoň členem výboru různých spolků. Velmi usiloval o stmelení zdobunovských Čechů. Největší práci pro české společenství konal ve všech dobách Český výbor. Ze začátku se jmenoval také Český komitét a Český výkonný výbor ve Zdobunově. V archivních materiálech jsou uváděny tyto názvy. Československá národní rada pro Rusko, odbočka v Petrohradě, zmocnila Alexandra Khola výběrem darů a národní daně do fondu Českého vojska, mezi českou a slovenskou komunitou na Volyni, podle usnesení Československého národního sjezdu v Kyjevě v roce 1917. Dopisoval také do týdeníku Hlas Volyně, který vydával pro celou Volyn Antonín Perný v Kvasilově.

Český komitét pod vedením pana Khola založil v roce 1917 První soukromou českou školu ve Zdolbunově. Založili také divadelní odbor, který z výtěžků své činnosti pomáhal financovat provoz školy, tělovýchovný odbor, který byl zejména mezi mládeží velmi oblíbený a z kterého v roce 1927 vznikla Sokolská jednota ve Zdolbunově. Pan Khol byl dlouholetým starostou zdolbunovského Sokola. Sokolské zásady pan Khol bral vždy za své a často je připomínal svým krajanům. Vždy poukazoval na to, že v jednotě je síla, potáhneme-li za jeden provaz – dílo se podaří! Vyzýval bohaté, aby na udržování České školy přispívali většími částkami, protože ti chudí nemohli za školu platit vůbec. On, jako předseda Českého komitétu, starosta Sokola a člen výboru českých spolků, se bez zdráhání dokázal posadit se ke stolku s kasou a vybírat vstupné při taneční zábavě, aby mladší mohli tancovat.

Jak píše Vladimír Ostapuk ve své kronice, «Zdolbunov v meziválečné (polské) době», ihned po odchodu bolševiku a ustanovení polské moci ve Zdolbunově 24. září 1920 se konalo první zasedání magistrátu města, v kterém se zúčastnily burkmistr – Polák Juzef Kašický, jeho zástupce – Čech Alexandr Khol a ještě čtyř přisedicí, patřičně – Ukrajinec, Žid, Rus a Němec. Ten fakt svědčí o tm, že pan Khol měl velkou autoritu mezi obyvateli Zdolbunova, ačkoliv české obyvatelstvo města skládalo pouze 10 % po ukrajinském, polském a židovském. Pan Ostapuk uvádí archivní zápis o Alexandru Kholovi jako o členu magistrátu: «... pravoslavný, obchodník, ve Zdolbunově od roku 1897, vlastník obchodu v Handlové, 9. člen Sokola. Tři ročníky gymnázia do roku 1884 a tři roky večerních kurzů obchodníků do roku 1887. Ovládá češtinu, polštinu, ruštinu a němčinu. Tři roky v magistrátu zastupoval burkmistra a byl poradcem ve veřejných záležitostech jako zástupce Českého komitétu ve Zdolbunově – 2 roky. Sloužil v rakouské armádě v kanceláři. Bezpartijní».

Jeho všestranné společenské aktivity zasluhují hluboký obdiv. Je úžasně, že v té složité době, ve které Češi na Volyni žili, dokázal uschovat mnoho materiálů a fotografií, dokumentujících činnost Českých spolků ve Zdobunově. Tyto materiály dokázal přivést do Československa, a tam je předal do archivu Svazu Čechů z Volyně v Žatci. V současné době jsou uloženy v Praze, v Národním archivu na Chodovci pod číslem 1159. Především díky těmto archiváliím a také obdivuhodné paměti paní Anny Martišové z Žatce bylo možno napsat kroniku české minority Zdobunova.

Prameny: Miroslav Krušina. *Zdobunov – město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority*. Otradovice, 2009. S. 134, 135.

Володимир Остапук. *Здобунів, частина друга: у складі Другої Речі Посполитої (1920-1939)*. Рівне, 2020. С. 18, 19.

Косек Йосеф

Йосеф Косек народився 20 травня 1905 року. Його батьки були землеробами. У 1924 році Косек закінчив в місті Ічин педагогічний навчальний заклад і після п'яти років роботи вчителем в різних школах Чехії його як штатного співробітника відділ шкільництва направив 20 серпня 1929 року працювати у першу чеську приватну школу у Здобунові. Незабаром він став директором школи. Запланував будівництво нової школи. Завдяки активності місцевої організації Чеської бесіди в ще не зовсім закінченій двоповерховій будівлі школи вже в 1931-32 навчальному році почали навчатися чеські діти. Директором чеської школи в Здобунові Косек був з 1931 по 1939 рік та в 1941-142 роках.

ředitel Josef Kosek

Як керівник школи пан Косек виховував у своїх учнів почуття приналежності до Чехословаччини, почуття національного патріотизму, що проявилось в 1944 році, коли багато випускників його школи без вагань вступили до 1-го Чехословацького корпусу, в якому достойно воювали за звільнення землі, де більшість з них ніколи не бували, але яку щиро любили. Один з його колишніх учнів підпоручик Їржі Гроуда геройськи загинув в одному з боїв на Дукельському перевалі при штурмі укріпленої висоти, яку назвали його іменем – Гроудова висота. В 1948 році рідні героя отримали Золоту зірку Героя Радянського Союзу.

У 1933 році пан Косек одружився з Верою Козловською. Її батько, Іван Козловський був директором чеської школи в Квасилові, а мати – Марія, дівоче прізвище Костялова.

Окрім вчительської роботи Йосеф Косек брав активну участь у всіх акціях в місті. Але ця активна діяльність була перервана приходом советів в 1939 році. Неприємності, які часом межували з небезпекою для життя, тривали весь час радянської окупації у 1939-1941 роках. Після нападу Німеччини на Радянський Союз, завдяки клопотанням батьків пана Косека перед окупаційними німецькими властями Йосеф Косек разом з родиною переїхав до Протекторату, де працював вчителем в Бехарах. Прибули вони до Чехії в період гейдріади, але, за спогадами дітей, в Чехії було значно спокійніше, ніж на Волині.

Після війни і до рееміграції більшості чеського населення Волині у 1947 році до Чехословаччини директором чеської школи у Здолбунові була Анна Кржіжова, колишня учениця пана Косека, яка і передала школу українським державним органам.

Всі його учні з теплотою згадують про свого вчителя. Коли в в 1955 році йому виповнилося п'ятдесят років, то

він був приємно вражений тією кількістю поздоровлень, яку отримав від своїх колишніх учнів.

Помер порівняно молодим у 1958 році.

Нині в колишній будівлі чеської школи міста Здолбунів, до якої добудували ще таку ж саму частину, розміщується гімназія міста Здолбунів з поглибленим вивченням англійської мови. Восени 2017 року на будівлі цієї школи за ініціативою чеської громади міста і підтримкою керівництва школи та влади міста була встановлена пам'ятна дошка з портретом першого директора цієї школи Йосефа Косека.

Джерело: Мирослав Крушина. Здолбунів – місто на українській Волині в спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. С. 131.

Kosek Josef

Josef Kosek narodil se 20. května roku 1905. Rodiče byli zemědělci. V roce 1924 absolvoval v Jičíně učitelský ústav a po pětiletém učitelování na různých školách v Čechách, byl jako definitivní učitel, dekretem Školského úřadu v Praze vyslán dne 20. srpna 1929 na První českou soukromou školu do Zdobunova na Volyni.

Zde se brzy stal ředitelem této školy. Nakreslil plány na výstavbu nové, moderní školy a díky velké aktivitě České besedy, bylo v této, ještě ne zcela dostavěné dvoupatrové budově, zahájeno vyučování již ve školním roce 1931-32. Josef Kosek byl od roku 1931 do roku 1939 a pak v letech 1941, 1942 ředitelem české školy ve Zdobunově.

Ředitel Kosek probouzel v mládeži pocit sounáležitosti s Československou republikou a vychovával české děti k silnému národnímu cítění, které se projevilo v roce 1944, kdy mnoho absolventů školy ihned vstoupilo do 1. Československého sboru, kde statečně bojovali za osvobození země, ve které většinou

ani nikdy nebyli, ale kterou vroucně milovali. Jeden z bývalých jeho žáků podporučík Jiří Hrouda padl hrdinskou smrtí na Dukle (Hroudova kóta). V roce 1948 rodiče dostali Zlatou hvězdu Hrdiny Sovětského svazu za svého syna.

V roce 1933 se řídící učitel oženil s Věrou Kozlovskou z Kvasilova. Rodiče Věry, Ivan Kozlovský, byl řídící učitel v Kvasilově, matka Marie rozená Košťálová.

Kromě učení a řízení školy se Josef Kosek aktivně zúčastňoval všech aktivit v městě. Činorodá práce byla přerušena příchodem sovětů v roce 1939. Po nepříjemnostech hraničících s životem v době sovětské okupace Volyně v letech 1939-1941, se po vpádu německé armády na Volyň, podařilo celé rodině, po žádosti rodičů Josefa Koska na ministerstvu v Praze, odjet do Protektorátu. Přijeli do Čech v době heydrichiády, ale podle vzpomínek dětí, bylo to v Čechách mnohem klidnější než na Volyni. Celou tuto anabázi podnikl Josef Kosek se svou ženou a svými dvěma dětmi. Po návratu do Čech stále pracuje jako učitel v Běcharech.

Po válce, až do odjezdu Čechů do Československa, byla ředitelkou české školy ve Zdobunově Anna Křížková, bývalá žákyně pana Koska, která školu předala ukrajinským úřadům. Všichni jeho žáci na něj dodnes s láskou vzpomínají. Když v 1955 slavil padesátiny, byl překvapen a dojat, jak mnoho jeho někdejších žáků si na něj vzpomnělo s gratulací.

Zemřel poměrně mlád 18. listopadu 1958.

Nyní je k budově české školy ve Zdobunově dostavena ještě taková budova a v těch dvou budovách je umístěno Zdobunovské gymnázium. Na podzim roku 2017 byla na budově gymnázia, z iniciativy českého obyvatelstva města a podpory ředitelstva školy a městské rady, připevněna pamětní deska s portrétem Josefa Koska.

Pramen: Miroslav Krušina. *Zdobunov – město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009. S. 138,139.*

Костка Борис

Борис Костка так само як і його брати Йосеф та Мікулаш (Микола) народився в Здолбунові. Батько, Владімір Костка, мав різництво у Здолбунові а мати Анна (дівоче прізвище Гола) раніше була у шлюбі з Яном Палічкою, власником майстерні по виробництву візків та бричок в Рівному, який помер внаслідок отримання виробничої травми у 1904 році. Від першого шлюбу у Анни та Яна Палічкових було п'ятеро дітей: Оль-

га, Владімір, Софія, Марія та Віра. Після смерті Яна Палічки його дружина Анна переселилася до Здолбунова, де пізніше вийшла заміж за різника Владіміра Костку. У цьому шлюбі у них народилося троє дітей: Йозеф, Мікулаш та Борис.

Ольга закінчила гімназію і вийшла заміж за пана Вахніцького. Владімір вивчився на шліфувальника і, як тоді було прийнято, вирушив мандрувати по світу для здобуття досвіду. Пізніше працював слюсарем в здолбунівському локомотивному депо. Софія вийшла заміж у Києві за пана Каєра. Марія померла ще дуже молодою. Віра вийшла заміж за різника та ковбасника Вацлава Хохолоуша зі Здолбунова. Син Владімір одружився з Марією Шаршовою. У них були діти Владімір, Марія та Йосеф. Владімір, як і батько, вивчився на слюсаря і працював у локомотивному депо Здолбунова. Це вже було тоді, коли Здолбунів окупували німці.

Робота в залізничних майстернях давала можливість вчиняти всілякі шкідницькі акції. Молодий Владімір Палічка швидко знайшов зв'язки з партизанами загону Медведєва, куди передавав інформацію про різні військові транспорти.

Свою «професійну» роботу одного разу зробив так, що локомотив з військовим потягом до фронту не доїхав. Свою активність Владімір проявляв аж до визволення Здолбунова Червоною армією.

Досить швидко разом зі своїми товаришами Міхалом Ольховським, Їржі Яначком, Олександром Заслоцьким та Їржі Гроудою вступили в Рівному до 1-го Чехословацького армійського корпусу. Про свою службу в армії в якості командира танка Владімір Палічка написав книгу «*Nezaváté časem*» («Не завіяне часом»).

Зведений брат Владіміра Палічки Борис Костка, наймолодший з родини, після закінчення школи вивчився на різника та ковбасника. Попрацював підмайстром в магазині свого швагра, відвідував заняття «Сокола» та вчився малювати в студії художнього мистецтва професора Ніколая Майського, де чотири роки вивчав техніку малювання. В 1939 році збирався до Києва, де після успішної здачі іспитів, планував навчатися в академії мистецтв. Але в цей час Німеччина нападає на Польщу, а незабаром на Польщу нападає соціалістичний Радянський Союз. Волинь опинилася під владою Радянського Союзу і Борис став радянським громадянином. Влітку Костку призивають до Червоної армії і він стає військовослужбовцем 32-го гвардійського полку 12-ої стрілецької дивізії.

У 1941 році Німеччина нападає на Радянський Союз. Борис Костка бере участь у тривалих переходах, відступах та боях на Курській дузі. Під час боїв Костка з товаришами Ярославом Прохазкою та Ледвіною з Крупи дізнаються про чехословацький підрозділ. Радянське командування задовольнило їх прохання і вони від'їхали до Бузулука. Там Костку зарахували ротмістром в роту 122-ох мм мінометів. У складі мінометної роти він бере участь в боях під Торчи-

ном. Після двох місяців боїв на території Румунії чехословацькі вояки у вересні 1944 року беруть участь в боях Карпатсько-Дукельської операції. Борис Костка в Карпатах вже був командиром піхотної роти. Пізніше згадував про бій за безіменну висоту, де поручик Їржі Гроуда зі Здолбунова закрив своїм тілом амбразуру німецького дзота і цим героїським вчинком допоміг здобути цю висоту, зберігши життя багатьом іншим воякам. Цю висоту назвали Гроудова висота. Далі Костка згадував як на державному кордоні 6 жовтня зблизька бачив як авто з генералом Ведлар-Сазавським наїхало на протитанкову міну.

Борис Костка був суворим командиром, вимагав виконання наказів і разом з тим старався, щоб його вояки були завжди прихищені і отримували все необхідне. Був нагороджений трьома чехословацькими хрестами, одним польським та медаллю «За відвагу». Біля Зиндранова був поранений осколком в ногу. Отримав підвищення до підпоручика. Воював також біля Ліптовського Мікулаша.

Рудольф Бейковський, який підбирав охорону для президента Бенеша та влади, серед інших вибрав також і Бориса Костку. Той потім з іншими вояками охороняв в Кошицях будинок, де мешкав президент. Пізніше охороняв урядовий потяг, який їхав через Братиславу та Брно до Праги. Супроводжував в якості охоронця Едуарда та Гану Бенешових під час їх поїздок. Міністр закордонних справ Ян Масарик дав йому родинні світлини: Т. Г. Масарик, Шарлотта, Аліса, Ольга. За ними пан Костка намалював картину олійними фарбами, але вже не встиг її передати Яну Масарику, який раптово помер 10 березня 1948 року.

Бориса Костку разом з іншими охоронцями після смерті Бенеша вигнав з Граду Клемент Готвальд, тому що вони не були членами КПЧ, замінивши їх своїми кадрами. Костка

потім проходив службу в казармах на Білій Горі в якості командира підрозділу протитанкових гармат.

Далі навчався у Вищій школі мистецтв і в жовтні 1989 року отримав звання академічного художника. Його пензлю належать досить багато картин, намальованих олійними фарбами, які виставлялися на художніх виставках. Був членом Общини легіонерів та Спільки волинських чехів.

Джерело: Мирослав Крушина. Здолбунів – місто на українській Волині у спогадах чеської меншини. Рівне, 2019. С. 136,137.

Kostka Boris

Boris Kostka jakož i jeho bratři Josef a Mikuláš se narodily v rodině Kostků ve Zdobunově. Otec, Vladimír Kostka, byl řezníkem a matka Anna, rozena Holá, měla dříve sňatek s majitelem dílny na výrobu kočáru a brýček v Rovně Janem Paličkou, který zemřel po pracovním úrazu v roce 1904. Měli spolu pět dětí Olgu, Vladimíra, Žofii, Marii a Věru. Po smrti svého manžela Anna Paličková se přestěhovala do Zdobunova a později se provdala za řezníka Vladimíra Kostku. V tomto manželství se jim narodily tři děti: Josef, Mikuláš a Boris. Olga vystudovala gymnázium a provdala se za p. Vachnického. Vladimír se vyučil pilníkařem a jak bylo tehdy zvykem, nejdříve se vydal na vandr na zkušenou. Později pracoval jako zámečník v depu ve Zdobunově. Žofie se provdala v Kyjevě za J. N. Kajara. Marie zemřela velmi mladá. Věra se provdala za řezníka a uzenáře Václava Chocholouše. Syn Vladimír se oženil s Marií Šaršovou. Měli děti Vladimíra, Marii a Josefa. Vladimír se po

vzoru otce vyučil zámečником a také pracoval v depu. To již bylo v době, kdy Zdolbunov byl okupován německým vojskem. Práce v železničních opravárnách dávala možnost k nejrůznějším záškodnickým akcím. Mladý Vladimír Palička našel brzy spojení s partyzánským oddílem Medvěděva, kterému podával informace o různých vojenských transportech. Svou «odbornou» prací v depu nejednou zapříčinil, že lokomotiva s vojenským vlakem na frontu nedojela. Tuto aktivitu Vladimír projevoval až do osvobození Zdolbunova Rudou armádou. Velmi brzy se i se svými kamarády, Michalem Olchovským, Jiřím Janáčkem, Alexandrem Záslockým a Jiřím Hroudou přihlásili v Rovně do 1. Československého armádního sboru. O svém působení v armádě, jako velitel tanku, napsal Vladimír Palička knihu «Nezaváté časem».

Nevlastní bratr Vladimíra, Boris Kostka, nejmladší z rodiny, se po ukončení české školy vyučil řezníkem a uzenářem. Jako tovaryš odcházel ze švagrova krámu cvičit do Sokola a malovat do atelieru školy výtvarných umění k profesoru Nikolaji Majskému. Tam se čtyři roky učil technice malby. V roce 1939 se chystal do Kyjeva, kde po zkouškách měl studovat na malířské akademii. V té době ale Německo přepadá Polsko a vzápětí také Polsko přepadá socialistický Sovětský svaz. Volyň se dostala do područí Sovětského svazu a Boris se stal občan Sovětského svazu. V létě je Kostka povolán do Rudé armády a stává se příslušníkem 32. gardového pluku 12. střelecké divize. V roce 1941 přepadá Německo Sovětský svaz a druhá světová válka se pokračuje ve východní Evropě. Boris Kostka absolvuje dlouhé přesuny, ústupy a boje v Kurském oblouku. V průběhu bojů se Kostka s kamarády, Jaroslavem Procházkou a Ledvinou z Krupé, dozvídají o československé jednotce. Sovětské velení vyhovuje jejich žádost, a tak mohou odjet do Buzuluku.

Tam je Kostka zařazen v hodnosti rotmistra k rotě 122mm minometů. Jako minometčík úspěšně zasahuje v bojích u Torčina. Po dvou měsících na rumunské půdě vstupují čs. vojáci v

září 1944 do bojů Karpatsko-Dukelské operace. Boris Kostka byl v Karpatech už velitel pěší roty. Později vzpomínal i na boje o bezejmennou kótu, kde podporučík Jiří Hrouda ze Zdolbunova zastavil svým tělem kulometnou palbu z německé pevnůstky a tímto hrdinským činem pomohl tuto kótu dobýt a mnoha svým spolubojovníkům zachránil život. Tato kóta potom byla pojmenována jako Hroudová kóta. Dále Kostka vzpomínal, jak na státní hranici 6. října z bezprostřední blízkosti viděl, jak auto s generálem Vedralem-Sázavským najelo na protitankovou minu. Boris Kostka byl znám jako tvrdý velitel, trvajícím na splnění rozkazu a zároveň se pečlivě staral, aby se jeho vojáci dobře kryli a dostávali vše potřebné. Byl vyznamenán třemi Československými kříži, jedním Polským a medailemi za statečnost. U Zyndranové byl raněn střepinou do nohy. Byl povýšen na podporučíka. Bojoval také u Liptovského Mikuláše. Rudolf Bejkovský, který vybíral stráž pro prezidenta Beneše a vládu, vybral mezi jinými také Borise Kostku. Ten potom spolu s dalšími vojáky střežil v Košicích dům, kde byl prezident ubytován. Potom střežili vládní vlak, který jel z Košic přes Bratislavu a Brno do Prahy. Doprovázel, jako tělesná stráž Eduarda a Hanu Benešovy na cestách. Ministr zahraničí Jan Masaryk mu půjčil rodinnou fotografii – T. G. Masaryk, Jan, Charlota, Alice, Olga. Podle ní namaloval obraz, olej, ale ten už nestačil Janu Masarykovi dát. Ten 10. března 1948 zemřel.

Borise Kostku i další lidi po smrti prezidenta Beneše vyhodil z Hradu Klement Gottwald, protože nebyli členy KSČ a nahradil je svými kádry. Sloužil potom v kasárnách na Bílé Hoře jako velitel protitankových kanonů. Později studoval na Vysoké škole výtvarného umění a v říjnu 1989 byl promován jako akademický malíř. Byl činný v obci legionářské a ve SVČP.

Pramen: Miroslav Krušina. *Zdolbunov – město na Ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009. S. 147,148.*

Кованда Йосеф

Народився 11 липня 1896 року в селі Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії в родині землеробів Яна та Марії Ковандових. Йосеф Кованда був відомий в широких околицях своїми надзвичайними здібностями – він умів складати переламані кістки людей. Українці називали його «Костоправ». Не мав ніякої медичної освіти, навчившись цьому сам, і постійно в цьому вдосконалювався. В той час ще не використовувалися так широко, як нині, рентгенівські апарати. Ппро характер перелому лікар міг лише здогадуватися, покладаючись на свій досвід та чуття. Тому їх лікарське втручання не завжди було успішним. Один українець привіз на возі свою сімнадцятирічну дочку з села, віддаленого десь на дев'яносто кілометрів. У неї був перелом ноги між коліном та щиколоткою. Лікування в лікарні нічого не дало, оскільки після нього вона не могла ходити. Після обмацування місця перелому Кованда з'ясував, що можна справу поправити після нового перелому. Операція пройшла успішно. Через деякий час приїхала дівчина зі своїм нареченим подякувати рятівнику і сказала йому, що може не тільки ходити, але і танцювати.

Працював Йосеф Кованда завжди з помічником, найчастіше йому допомагав його позашлюбний син або племінник Вацлав. Для фіксації зламаних кінцівок він не використовував гіпс а власноруч виготовляв шини, за допомогою яких вміло обхоплював місце перелому, забезпечуючи надійне зростання кісток.

Джерело: Їржі Бонек, Дануше Манова, Вацлав Старек. Гульча Чеська на Волині (Опис життя в 1870-1947 роках). Рівне, 2017. С. 81.

Kovanda Josef

Narodil se 11. července roku 1896 v obci Huleč, Ostrožského újezdu Volyňské gubernie, v rodině rolníku Jana a Marie Kovanových. Josef Kovanda byl široko daleko znám svou neobyčejnou schopností, uměním napravovat zlomeniny lidských kostí. Ukrajinci mu říkali «Kostoprav». Nebyl vůbec lékařem, ale sám se to naučil a postupně se v tom neobyčejně zdokonalil. Tehdy se ještě nepoužívaly tak široce jako dnes rentgenové přístroje, o charakteru zlomeniny se nemohli přesvědčit ani lékaři, museli spoléhat na svůj cit a ten neměl každý. Proto nebyly jejich zákroky vždy úspěšné.

Jednou přivezl nějaký Ukrajinec svoji sedmnáctiletou dceru na voze z vesnice vzdálené asi devadesát kilometrů. Měla zlomenou nohu mezi kolenem a kotníkem a v nemocnici ji spravili tak, že nemohla vůbec chodit. Po ohmatání zlomeniny zjistil Kovanda, že se to napravit dá, ale po novém zlomení. Operaci provedl úspěšně. Po čase přijela dívka se svým ženichem poděkovat zachránci a předvedla mu, že může nejen chodit, ale i tancovat.

Při práci měl Josef Kovanda vždy pomocníka, nejčastěji mu pomáhal nevlastní syn nebo synovec Václav. Zlomené končetiny nedával do sádry, ale do dlah, které si sám připravoval. Uměl končetiny tak znehybnět, že zlomenina bezpečně a spolehlivě srostla.

Pramen: Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni (Obraz života v létech 1870-1947). Žatec, 1992. S. 97, 98.

Кржівка Ян

Протоієрей док. теології Ян Кржівка, православний священник у Франтішкових Лазнях, полковник авіації у відставці, народився 12 жовтня 1926 року в селі Гульча Чеська на Волині. Батько Ян та мати Анна, в дівочтві Заїцова, були власниками молочарні в Гульчі. Батько закінчив сільськогосподарську школу в Білій Криниці під Кременцем, а мати навчалася в російській гімназії у Житомирі, мешкаючи на квартирі у свого старшого брата Антоніна, який закінчив Житомирську духовну семінарію і мешкав у Житомирі. В роки 1-ої світової війни батько був писарем військового суду в Петербурзі, а пізніше вступив у чехословацький легіон (2-ий стрілецький полк). Після відходу легіону з українських теренів і подальшого переміщення по Трансибірській магістралі до Владивостока батько повернувся на Волинь і в Гульчі зустрівся зі своїми батьками, які змушені були покинути село Іваничі (нині райцентр Волинської області), яке окупували австро-угорські війська, і стали біженцями. В Гульчі Ян Кржівка познайомився з Анною Заїцевою і в кінці 1917 року вони одружилися. Разом виховали трьох дітей: Тамару (1919 р. н.), Марію (1924 р. н.) та Яна (1926 р. н.). Гульча, як і більшість чеських сіл на Волині, після Ризького мирного договору дісталася Польщі, де післявоєнна економічна кон'юнктура сприяла швидкому загоєнню ран, нанесених війною.

В роки 2-ої світової війни, з 1941 по 1944 роки Волинь була під окупаційним нацистським режимом. Чеська меншина тероризувалась економічно, політично та культурно.

На протидію виникла нелегальна організація «Бланік», членом якої був аж до кінця окупації Ян Кржівка-молодший. Він допомагав переписувати нелегальний часопис «Hlasatel» та передавав його в навколишні чеські села.

У той час Ян Кржівка, напевно, був наймолодшим членом гульчанського осередку «Бланіка», виконуючи також обов'язки зв'язкового. Звичайно ж, він не міг знати про всі контакти, які мало керівництво 1-го округу «Бланіка» з центром в Гульчі, хоча сам особисто брав участь в більшості оборонних дій. Зокрема, під час нападу на село, коли упівці проникли аж до середини села на возах, їх зустріла стрілянина з гвинтівки, примусивши до втечі. Після себе вони залишили деяку зброю та двох коней, запряжених у драбиняк, а третій, білий кінь, був прив'язаний до драбиняка. Цей білий кінь пізніше став опізнавальним знаком при домовлянні про зустріч керівництва «Бланіка» та керівництва УПА в Дермані, коли було домовлено, що чеська делегація приїде на возі, запряженому одним конем і то білим.

В якості зв'язкового Ян Кржівка перед цією зустріччю повинен був віднести на домовлене місце запечатаний конверт і принести в запечатаному конверті відповідь. Як згадує Кржівка: «Після проголошення гасел мене представили десь 45-річному чоловікові, який досить добре розмовляв на чеській мові (мовляв, навчався в Чехословаччині), почув я також, що називали його Граб. Розмовляв зі мною культурно та привітно, а при передачі відповіді попросив передати привіт Цімбуру (Емілу Цілцу) та Брожу (Іржі Лізалкові)». Як зауважив при зустрічі з Яном Кржівкою в 1998 році Владімір Кноп, керівник нелегальної організації волинських чехів «Бланік», «...перемовини з УПА незаперечно були важливими для «Бланіка», але слід також сказати про його бойову діяльність під час активної оборони сіл від нападів упівців та інших озброєних груп».

Після звільнення Волині на початку 1944 року сімнадцятирічним вступив до Чехословацької закордонної армії в Радянському Союзі (армійський корпус генерала Свободи). Після закінчення школи молодших командирів його зарахували до 1-го піхотного батальйону командиром відділення у званні єфрейтора. Брав участь в оборонних боях біля містечка Торчин та в боях за Дукельський перевал.

Напередодні історичної події – переходу державного кордону ЧСР – єфрейтор Ян Кржівка полонив німецького вояка, якого разом зі снайпером Штіпкою відвів у село Барвінек до штабу бригади. Вночі їм довелося орієнтуватися лише по телефонних лініях зв'язку, вздовж яких вони добралися до штабу. Полонений підтвердив, що німецькі війська відходять з польської території. Вранці розпочалася остання фаза операції по звільненню Дукельського перевалу. Після місяця важких боїв, коли піхотні підрозділи зазнали до 80% втрат і була знекровлена волинська молодь, 6-го жовтня Ян Кржівка перетнув кордон своєї батьківщини і в цей же день біля Нижнього Комарніка був важко поранений вибухом міни. Вилікувавшись, в запасному полку в Гуменному він познайомився з льотчиком колишньої чехословацької армії Коуржілем і разом попросилися в авіацію. Попали вони у змішану авіаційну дивізію, яка формувалася в польському Перемишлі. Кржівка, як бортовий стрілець, брав участь в боях за Моравські ворота і так – аж до Праги.

Після демобілізації почав навчатися в торгівельній академії в Празі, де йому признали середню освіту як результат навчання в польській семирічці в Гульчі. Навесні 1947 року до Вроутку на Подборжанську (нині окрес Лоуни), де він тимчасово господарював, приїхали з Волині його батьки та сестра Тамара.

Одружився з вчителькою Боженою Заїчковою з Коштіц над Огрже. Разом виховали дочку Лібуше та сина Яна, які їм подарули 4 внуків та 4 правнуків. Православний священник Антонін Паржізек, який заснував церковну парафію в Подборжанах, загітував Яна Кржівку поступити на навчання в духовну семінарію в Карлових Варах. Навчання він закінчив у 1954 році на православному факультеті міста Пряшева і там же у 1989, захистив докторську дисертацію «Історія релігії та культури волинських чехів під час їх перебування в Росії, Польщі та Радянському Союзі».

У 1949 році архієпископ Єлевферій висвятив його на священника. Він отримав парафії у Франтішкових Лазнях та Аші, ставши настоятелем найстарішого на території Чехії православного храму св. київської княгині Ольги, який був побудований за рахунок пожертв пацієнтів курорту Франтішкови Лазне в 1888 році, так само як і храм св. Петра та Павла в 1896 в місті Карлови Вари.

На Хебсько після 2-ої світової війни переселилося десь 35 родин з Волині, більшість з яких прийняли православ'я в рік побудови церкви св. Ольги. На початку пастирської служби отця Яна підтримував його дядько Антонін Заїц, який після відбуття ув'язнення за свої переконання в Радянському Союзі переїхав до Чехословаччини і був настоятелем православної церкви в Горжовічках, куди переїхала значна частина його пастви з Гульчі. Повністю його підтримувала дружина Божена, батько та сестра. Тільки мама, яка була присутня на суді свого брата Антоніна Заїца і знала як при тоталітарному режимі можна засудити невинного, нагадувала про ризики духовного призвання.

Як священнику, який служив в одному з трьох православних храмів західночеських курортних міст, йому ніколи не було легко. При комуністичному режимі церква була неба-

жана і діяльності священників чинилися всілякі перешкоди. За обстоювання чеської орієнтації в православній церкві був звинувачений у націоналізмі, що загрожувало позбавленню громадянських прав. Це означало, що він не міг би далі виконувати функції священника і ніде в іншому місці не зміг би працевлаштуватися. Його дружина протягом декількох років не могла влаштуватися вчителем у школі. Тільки завдяки «потеплінню», яке настало після 1968 року його дочка, а пізніше і син, змогли закінчити середню школу. Напевно, військові заслуги охороняли його від арешту. Після 1970 року переслідування продовжувалися, служба безпеки розробляла акцію Норберт, до списків якої був внесений отець Ян. У випадку якогось конфлікту люди з цього списку мали бути інтерновані, а пізніше ліквідовані. Найбільш критичним було розслідування у 1978 році, коли за надумані «злочини» висунули обвинувачення декільком волинським священникам, зокрема Йосефу Фойтіку, Мірославу Луцькому, Владіміру Хохолоушу та Їржі Томашеку. Звинувачення були висунуті і Радівою Яковлевичу, майбутньому оломоуцько-брненському єпископу Сімеону. Доки було можна навчав дітей слову Божому в декількох школах у Франтішкових Лазнях, Аші, Хебу, Скальне, Соколові, Красліціх та Кіншперку.

Перебуваючи на посаді західночеського окружного архідекана, йому вдалося створити самостійні приходи в Соколові а після приїзду чорнобильських краян в 1991 році – три наступні церковні приходи: в Ровне, Олові та Ходові.

За шістдесят три роки діяльності декілька разів проводив капітальний ремонт храму св. Ольги та будинку священника. Обидві будівлі перебували в занедбаному стані, і лише в 1992 році храм св. Ольги визнали архітектурною культурною пам'яткою. Також він причетний до ремонту будівлі храму та будинку священника в Карлових Варах, де був один

рік настоятелем. Ремонт був дуже трудомістким і вимагав не тільки організаційних зусиль, але і багато фізичних сил.

Доктор теології Ян Кржівка був одним із засновників Товариства чехів з Волині та їх друзів. Надзвичайно сильно проявив свої якості при налагодженні зв'язків з чорнобильськими реемігрантами. Почав регулярно проводити богослужіння в їх новому рідному домі в Ровне на Соколовську, допомагаючи швидкій асиміляції в Чеській республіці. Разом з євангелістським проповідником з Аші організував гуманітарну допомогу з Німеччини. Не забував він і про своїх краян на Волині – став одним з ініціаторів побудови пам'ятника загиблим в Чеському Малині і у складі парламентської делегації до України взяв участь у його освяченні. Також у складі парламентської делегації у 1997 році він брав участь у відкритті пам'ятника воякам армії Свободи в місті Рівному.

До 55-ої річниці від дня народження отця Яна митрополит Доротей написав: «Милий отче протоієрей, знаємо, що відзначаєте День народження і радий приєднатися зі своїми співробітниками до тих, хто приходить до Вас з щирими побажаннями. На протязі довгих років ми дізналися про Вас не тільки як про доброго духовного, але також як людину з високими моральними якостями, до якої завжди можна звернутися і яка була надійною опорою для нашої православної церкви. Просимо прийняти побажання, щоб милостивий Господь Бог охороняв Вас і дав Вам міцне здоров'я для Вашої праці в церкві та на ниві громадянській».

На його долю випала і сімейна трагедія (найстарший внук Павел у 2007 році загинув від рук вбивць, яких до сьогоднішнього дня ще не покарано). Вже у похилому віці був активним духовним та карловарським архідеканом. За безпосередньої участі отця Яна стали священниками багато нинішніх духовних православної церкви. Протягом ба-

гатьох років він був членом митрополичої та єпархіальної ради церкви.

Слід відмітити, що без надійної сімейної підтримки, зокрема з боку матушки Божени та дітей Лібуше та Яна, самовідданості та всілякої духовної та матеріальної підтримки церковної громади, а головне – Божої охорони, все було б важко здійснити.

Про отця Яна був знятий телевізійний документальний фільм «Nevozpytatelné křivky života» («Невозповідимі лінії життя»). Також його внук Одржей Храст написав книгу спогадів відомих людей про отця Яна, звідки і взята ця біографія.

Помер Ян Крживка 11 жовтня 2013 року в місті Хеб.

Джерела: Ondřej Chrát. Setkání s Janem Křivkou. 2011. pravoslavi-frlazne.cz/informace-ch-co/otec-jan-krivka Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha, 2020. S. 326-329.

Křivka Jan

Protojerej (Velekněz) ThDr. Jan Křivka, pravoslavný duchovní ve Františkových Lázních, plukovník letectva v. v., se narodil 12. října 1926 roku v České Hulči na Volyni. Otec Jan, matka Anna, rozená Zajícová, provozovali v Hulči mlékárnu. Otec absolvoval Vyšší zemědělskou školu v Bílé Krinici u Křemence a matka navštěvovala ruské gymnázium v Žitomiru, kde pobývala na farnosti u svého staršího bratra Antonína Zajíce. V době první světové války byl otec písařem u vojenského soudu v Petrohradě a později vstoupil do československých

legií. Po odjezdu legií do Vladivostoku se vrátil na Volyň a v Hulči se setkal se svými rodiči, kteří museli opustit obec Ivaniče a octlí se v «běžencích.» Zde se seznámil s Annou Zajícovou, kterou si v roce 1917 vzal za manželku. Spolu vychovali tři děti, Tamaru, Marii a syna Jana.

Huleč, jako většina českých obcí na Volyni, připadla po první světové válce Polsku. Poválečná hospodářská konjunktura byla pro tuto oblast požehnáním a napomohla k zacelení válečných ran. Za druhé světové války od roku 1941 do 1944 byla Volyň pod nacistickým režimem. Česka menšina byla terorizována hospodářsky, politicky i kulturně. Jako odporová ilegální organizace vznik Blaník, členem které byl Jan Křivka a působil v ní po celou dobu okupace Volyně. Pomáhal opisovat ilegální časopis Hlasatel, který z Hulče kolportoval do okolních českých obcí. Jan Křivka v tehdejší době byl snad nejmladším členem buňky Blaníku v Hulči a plnil také úkoly její spojky. Nemohl pochopitelně vědět o všech jednáních, které mělo vedení 1. okrsku pod vedením Emile Cilce s centrem v Hulči, ale osobně se zúčastnil většiny obranných akcí jako člen hulečské domobrany.

Ze vzpomínek pana Křivky: «Při přepadu, kdy banderovští útočníci na povozech vnikli až do středu obce, byli přivítáni palbou a utekli, nechali zbraně a dva koně, zapražené do žebříňáku a třetího, šimla, uvázaného za vozem. Tento šiml se později hodil jako poznávací znamení při sjednávání schůzky vedení Blaníku s vedením banderovců v Dermáni. Bylo dohodnuto, že česká delegace pojedje na voze taženým jen jedním koněm a to šimlem».

Jako spojka Jan ještě před tímto jednáním byl pověřen odnést na smluvené místo zapečetěnou obálku a přinést zpět zapečetěnou odpověď. Jak to bylo vzpomíná bývalý mladý člen Blaníku a jeho spojka: «Po prověření hesly jsem byl představen asi 45letému muži, který hovořil poměrně dobře česky (prý studoval v Československu) a zaslechl jsem, že byl oslovován jako Hrab. Mluvil se mnou kulturně a vlídně a při předávání odpově-

di mě požádal, abychom pozdravoval Cimburu (E. Cilc) a Brože (J. Lízálek)».

Bývalý vedoucí ilegální organizace Blaník inženýr Vladimír Knop roku 1998 při setkání s Janem Křivkou upozornil: «... jednání s banderovci bylo beze sporu důležitou činností Blaníku, ale pro úplnost by bylo třeba také mluvit o přímé bojové činnosti, při aktivní obraně obcí před banderovskými útoky».

Po osvobození Volyně na začátku roku 1944 vstoupil Jan Křivka jako sedmnáctiletý do Československé zahraniční armády. Po absolvování poddůstojnické školy byl zařazen k 1. pěšímu praporu jako velitel družstva v hodnosti svobodníka. Účastnil se obranných bojů u městečka Torčín a bojů o Dukelský průsmyk. V předvečer historické události – překročení československé státní hranice zajal tehdejší svobodník Křivka příslušníka wehrmachtu, kterého spolu se snajprem Štipkou odvedli z frontové obce Barvínek do štábu brigády. V nočních hodinách jim byl jediným vodítkem cesty drát telefonní linky. Zajatec potvrdil, že se Němci stahují z polského území. Proto se za úsvitu na štáb praporu v Barvínce dostavil gen. Boček a začala poslední operace o uvolnění Dukelského průsmyku. Po měsíci bojů, kde pěší jednotky utrpěly osmdesátiprocentní ztráty a kde vykrvácela volyňská mládež, překročil svobodník Křivka 6. října hranici do vlasti a však týž den byl u Nižního Komárniku vážně raněn minou. Po uzdravení se hlásil v náhradním pluku v Humenném spolu s pilotem bývalé Československé armády Kouřilem, ke smíšené letecké divizi, která se organizovala v polském Přemyšlu. Jako palubní střelec se zúčastnil bojů o Moravskou bránu. S touto leteckou smíšenou divizí došel až na pražské letiště ve Kbělich.

Po demobilizaci začal studovat na obchodní akademii v Praze, kde mu bylo nostrifikováno střední vzdělání. Do Vroutku u Podbořan, kde dočasně hospodařil, za ním v roce 1947 reemigro-

rovala, až na sestru Marii, celá rodina. Oženil se s učitelkou Boženou Zajíčkovou z Koštic nad Ohří, která ve Vroutku působila. Vychovali spolu 2 děti, Libuši a Jana, kteří jim daly 4 vnoučata a dnes již také 4 pravnoučata.

Pravoslavný duchovní Antonín Pařízek získal Jana Křivku pro studium bohosloví v Pravoslavném semináři v Karlových Varech. Studium dokončil v roce 1954 na pravoslavné fakultě v Prešově, tamtéž v roce 1989 získal doktorát za disertační práci «Náboženské a kulturní dějiny volyňských Čechů v době jejich pobytu v Rusku, Polsku a Sovětském svazu». Arcibiskupem Jeleferijem v roce 1949 byl vysvěcen na kněze a ustanoven duchovním ve Františkových Lázních a Aši. Stal se představeným nejstaršího pravoslavného chrámu v Čechách, chrámu sv. kyjevské kněžny Olgy, který byl postaven převážně z darů hostů v roce 1888, podobně jako chrám sv. Petra a Pavla v roce 1896 v Karlových Varech a sv. Vladimíra v roce 1900 v Mariánských Lázních.

Na Chebsko se přestěhovalo po II. světové válce asi 35 rodin z Volyně, z nich většina přijala pravoslaví právě v roce, kdy byl postaven chrám ve Františkových Lázních. Při kněžských začátcích otce Jana podporoval strýc Antonín Zajíc, který působil jako duchovní v Hořovičkách, na nové farnosti, kam následoval své farníky z České Hulče. Plně ho také podporovali jeho manželka, otec a sestra. Jen maminka, která byla přítomná na soudním procesu s bratrem Antonínem a věděla, jak snadné je v totalitním režimu odsoudit nevinného, poukazovala na rizika duchovenského povolání. Jako duchovní, který sloužil v jednom ze tří chrámů v západočeských lázních, to opravdu neměl nikdy lehké. Církev po známých únorových událostech byla režimu nepohodlná a kněžím byla jejich činnost všemožně znesnadňována. Pro prosazování české orientace v pravoslavné církvi byl nařčen z nacionalismu a neustále vyšetřován státní bezpečností. Hrozilo mu, že bude zbaven tzv. státního souhlasu. To by zname-

nalo, že by nejen nemohl vykonávat duchovní službu, ale nikdo by ho nepřijal do zaměstnání. Jeho manželka Božena nemohla několik let vykonávat svoje učitelské povolání. Jen díky «oteplení» okolo roku 1968, mohla jít dcera a posléze i syn na střední školu. Jeho válečné zásluhy ho pravděpodobně ochránily před vězením. Po roce 1970 pronásledování pokračovalo a byl zařazen státní bezpečností do akce Norbert, kdy v případech jakéhokoliv konfliktu měli být tito lidé internováni a posléze likvidováni. Nejkritičtější bylo vyšetřování v roce 1978, kdy ze smyšleného «zločinu» byli obviněni další volyňští duchovní, mezi které patřili Josef Fojtík, Miroslav Lucký, Vladimír Chocholouš a Jiří Tomášek, obviněn byl i Radivoj Jakovljevič, stávající olomoucko-brněnský biskup Simeon.

Pokud to šlo, otec Jan vyučoval náboženství na několika školách ve Františkových Lázních, Aši, Chebu, Skalné, Sokolově, Kraslicích a Kynšperku. Ve funkci západočeského okružního arciděkana se mu podařilo zřídít samostatní církevní obce v Sokolově a po návratu černobylských krajanů do vlasti v Rovné, Oloví a Chodově.

Za třiašedesátileté působení v tomto regionu provedl několikrát generální opravu chrámu sv. Olgy a farní budovy. Obě nemovitosti byly v dezolátním stavu a teprve v roce 1992 byl chrám vyhlášen nemovitou kulturní památkou. Zasloužil se také o opravy chrámu a farní budovy v Karlových Varech, kde také jeden rok sloužil. Opravy byly velmi náročné a vyžadovaly nejen organizační úsilí, ale často i mnoho fyzických sil. ThDr. Jan křivka stál u zrodu Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Uplatnil se velmi při navazování kontaktů s tzv. černobylskou reemigrací. Pravidelně jim začal sloužit v jejich novém domově v Rovné na Sokolovsku a tím jim pomáhal, aby se rychleji asimilovali v České republice. Spolu s evangelickým duchovním z Aše organizoval humanitární pomoc z Německa. Nezapomínal ani na své krajanů na Volyni a byl jedním z iniciátorů výstavby pomníku zahynulým v Českém Malíně – s parlamentní delegací

se na Ukrajině zúčastnil i jeho slavnostního odhalení. Také se zúčastnil v roce 2007 slavnostního odhalení pomníku v Rovně vojákům Svobodové armády.

Při příležitosti pětapadesátých narozenin mu metropolita Drotej napsal: «Milý otče protojereji, víme, že oslavujete narozeniny, a rád bych se připojil spolu se svými spolupracovníky k těm, kdo k Vám přicházejí s upřímným blahopřáním. Během dlouhých let jsme Vás poznali nejen jako dobrého duchovního, ale též jako člověka s výbornými morálními kvalitami, na kterého jsme vždy mohli obrátit a který byl spolehlivou oporou pro naši pravoslavnou církev. Přijměte prosím přání, aby Vás Pán Bůh zachoval ve své milosti a dal Vám pevné zdraví pro Vaši práci v církvi, ale též na poli občanském.» Přesto, že ho potkaly i osobní tragédie (nejstarší vnuk Pavel byl v roce 2007 zavražděn dodnes nepotrestanými vrahy), byl ještě v pokročilém věku aktivním duchovním a karlovarským arciděkanem. Jeho rukama prošlo na bohoslužebnou praxi spousta současných duchovních pravoslavné církve. Byl dlouhá léta členem metropolitních i eparchiálních rad církve. Musíme konstatovat, že bez dobrého rodinného zázemí, zejména mátušky Boženy a dětí Libuše a Jana, obětavosti a všemožné duchovní i hmotné podpory církevního společenství a hlavně Boží ochrany, by to bylo těžko zvladatelné.

O otci Janovi byl natočen také televizní dokument v rámci pořadu «Cesty víry», který měl premiéru 3. dubna 2011, na programu ČT2 a jmenoval se «Nevyzpytatelné křivky života». Také jeho vnuk Ondřej Chrast napsal knihu vzpomínek známých lidí o otci Janovi, odtud je sepsaná tato biografie.

Jan Křivka zemřel 11. října 2013.

***Prameny:** Ondřej Chrast. *Setkání s Janem Křivkou.* 2011. pravoslavi-frlazne.cz/informace-ch.co/otec-jan-krivka
Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji.* Praha, 2020. S. 326-329.*

Кржіж Йозеф

Йозеф Кржіж народився 21 липня 1927 року на Волині в селі Залісся нинішньої України, будучи четвертою дитиною в родині землеробів Антона Кржіжа (1891-1969) та Марії (1894-1965), дівоче прізвище Караскова. Прадід Йозефа, Йозеф Кржіж, син Вацлава, був серед перших переселенців з Чехії, які в 1871 році закупили землю в поміщиці Омецинської і заснували на ній два нових чеських села – Гульча Чеська та Залісся. Коріння родини Кржіжових сягає східної Чехії до села Кратоноги-Неханіце біля Градця Кралового, звідки їх предки разом з іншими родинами переїхали на Волинь, спочатку поселившись в родинному замку дворянки Омецинської в селі Урвенна, яке відносилось до маєтку Гульча. Після розверсткування (обміну ділянками землі з селянами), щоб розмежувати масиви земель між селянами та чехами, чехи виділили наділи землі та лісу в одному шматку за лісом, де було закладено нове село Пржемислове, яке пізніше отримало назву Залісся. Це був новий чисто чеський населений пункт, який спочатку називали поселенням а потім – деревня, тобто село без церкви. В ньому була своя чеська школа, побудована за кошти мешканців села, будинок культури, вітряний млин, молочарня, магазин, пожежна дружина, оркестр, театральний гурток.

Сестра Йозефа Вера, 1919 р. н., вийшла заміж за Вацлава Філіпа, якого було забрано на примусові роботи. Друга сестра Емілія, 1921 р. н., вийшла заміж за Александра Малого, а брат Антонін народився в 1925 році. Батько Антонін був столяром. 20 червня 1915 року після полону з 26-го за-

пасного батальйону австро-угорської армії став легіонером Чехословацького легіону в Росії (2-ий піхотний полк). За участь в легіоні його нагородили пам'ятною Зборівською медаллю від 1947 року. З нагоди 100-ї річниці виникнення республіки в жовтні 2018 року внучка передала до легіюпотягу в Раковніку його фото.

Початкову освіту Йозеф отримав в Заліській початковій школі і працював в сільському господарстві. 9-го травня 1944 року він у віці неповних 17-и років вступив до лав 1-го чехословацького армійського корпусу в Рівному, вказавши ранішу дату народження. Після навчального курсу разом з іншими добровольцями вже 23 червня 1944 року попав на фронт, отримавши призначення в 3-ю бригаду до саперного батальйону. Розмінуючи заміновані території, він пройшов Кросно, Дуклю і аж на Словаччину. Під час одного з розмінувань Йозеф став єдиним, хто вижив під час вибуху міни, отримавши пошкодження слуху. В боях біля Літовського Мікулашу отримав важке поранення ноги. Весь квітень 1945 року лікувався на Словаччині, далі переміщувався з армією в сидячому положенні. Демобілізувався з армії 28 грудня 1945 року в званні десятника (молодшого сержанта). Нагороди: Чехословацька військова пам'ятна медаль з щитком СРСР, Дукельська пам'ятна медаль, нагорода Чеської спілки борців антифашистів, Пам'ятний жетон до 50-річчя виникнення ЧСР. Батько Антонін та брат Антонін також вступили в березні 1944 року до 1-го чехословацького армійського корпусу, брат-офіцер отримав важке поранення ноги на Дуклі і після війни ходив з протезом. Мешкав з родиною в Коліні і раптово помер у віці 55-и років.

Батько Антонін після закінчення війни повернувся на Волинь за родиною, Йозеф залишився в республіці та замешкав в селі Бесно, працюючи спочатку керуючим господарством, а потім отримав розподільчий лист на господарство

під №74, куди до нього в 1947 реемігрували батьки. Йозеф познайомився з Марією Чічатковою, яка прибула до Бесна зі Словаччини працювати у господарів, а в 1951 році одружився з нею. В них народилося два сини: Йозеф в 1952 році та Мілан в 1958 році. Спочатку всі працювали на своєму господарстві, дід столярував, бабуся була домогосподаркою. Після вступу до сільськогосподарського товариства Йозеф працював з кіньми, а згодом став трактористом, Марія працювала в рослинництві та тваринництві. Вся родина мала спільні інтереси та свої уподобання в господарстві, вирощували домашніх тварин та турбувалися про дітей.

Йозеф Кржіж з 1948 року був членом Спілки друзів Волині. Як член Спілки чеських антифашистських борців їздив у подорожі, відвідував Дуклю та інші визначні місця, отримував наступні нагороди. В останні роки свого життя кульгав, у нього погіршився слух – відгукнулися наслідки воєнних поранень. 23 листопада 1996 року у віці 69 років помирає від запалення легень. Про пережите, воєнні пригоди, переживання та страхи на фронті ні він, ні його батько не розповідали, як і більшість інших воєнних побратимів з числа волинських чехів.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Kříž Josef

Josef Kříž se narodil 21. července 1927 na Volyni v obci Zálesí, na území dnešní Ukrajiny, jako nejmladší ze čtyř dětí zemědělcům Antonínu Křížovi (1891-1969) a Marii (1894-1965), rozené Karáskové. Pradědeček Josefa, Josef Kříž, syn Václava, byl mezi prvními přistěhovalci z Čech, kteří roku 1871 zakoupili půdu od hraběnky Omecinské, a pak postavili dvě české obce – Huleč

Česká a Zálesí. Kořeny rodiny Křížových sahají do východních Čech do obce Kratonohy-Nechanice u Hradce Králové, odkud předkové přišli spolu s dalšími rodinami a usídlili se nejprve v zámku v Urveně a na velkostatku Huleč. Po rozdělení – výměně polí s mužiky, dostali nabídku orné pudy a lesa vcelku v místech za lesem a založili zde obec Přemyslov, kterou později nazvali Zálesí. Byla to celá česká vesnice s českou školou postavenou vlastními silami, nacházel se zde kulturní dům, větrný mlýn, mlékárna, obchod, hasičský spolek, kapela a divadelní kroužek.

Sestra Věra, ročník 1919 se provdala za Václava Filipa, který byl nasazen na nucené práce. Sestra Emilie provdaná za Alexandra Malého se narodila v roce 1921 a bratr Antonín v roce 1925. Otec Antonín, truhlář a stolař byl legionář, dne 20. června 1915 vstoupil ze zajetí z 26. záložního praporu rakousko-uherské armády do Československé legie v Rusku, jeho první útvar v legiích byl 2. pěší pluk. Za účast v legiích byl navržen na pamětní Zborovskou medaili z roku 1947. U příležitosti 100. výročí vzniku republiky v říjnu 2018, jeho vnučka umístila do legiovlaku v Rakovníku jeho fotografii.

Josef měl základní vzdělání, českou jednotřídku v Zálesí, pracoval jako rolník. Narukoval do 1. československého armádního sboru 9. května 1944 v Rovně, v necelých 17 letech, a aby mohl být odveden, uvedl dřívější datum narození. Po výcviku s ostatními dobrovolníky šel 23. června 1944 na frontu, byl zařazen do 3. brigády, ženijní prapor a jako ženista-specialista prošel Krosno, Duklu až na Slovensko. Při odstraňování munice na bojišti jako jediný přežil výbuch miny a utrpěl poškození sluchu. Při bojích u Liptovského Mikuláše měl těžké zranění nohy, celý duben roku 1945 se na Slovensku léčil a do konce války postupoval s armádou s průkazkou sedícího. Byl demobilizován 28. prosince 1945 v hodnosti četaře. Vyznamenání: Čs. vojenská

pamětní medaile se štítkem SSSR, Dukelská pamětní medaile, Vyznamenání ČSPB, Pamětní plaketa k 50. výročí vzniku ČSR.

Otec Antonín i bratr Antonín také narukovali v březnu 1944 do 1. československého armádního sboru, bratr jako důstojník byl na Dukle těžce raněn do nohy a po válce chodil s protézou. Žil s rodinou v Kolíně a zemřel náhle ve věku 55 let Otec Antonín se po skončení války vrátil na Volyň pro rodinu, Josef zůstal v republice a usadil se v obci Běsno, nejprve jako národní správce, poté na základě přidělové listiny na usedlosti čp. 74, kam za ním v roce 1947 reemigrovali i rodiče. Josef se seznámil s Marií Čičatkovou, která přišla do Běsna ze Slovenska na práci u sedláka, a v roce 1951 se s ní oženil. Narodili se jim 2 synové: Josef – ročník 1952 a Milan – ročník 1958. Zpočátku pracovali na svém hospodářství, děda truhlařil, babička byla v domácnosti. Po vstupu do zemědělského družstva Josef pracoval s koňmi, později jako traktorista a Marie v rostlinné i živočišné výrobě. Celá rodina měla jako společné záliby a koníčky hospodářství, chov domácích zvířat a péči o děti.

Josef Kříž byl od roku 1948 ve Svazu přátel Volyně a jako člen Českého svazu protifašistických bojovníků jezdil na zájezdy, navštěvoval Duklu a další pietní místa, dostával další vyznamenání. Ke konci života kulhal a zhoršil se mu sluch, ozvaly se následky válečných zranění. Dne 23. listopadu 1996 v 69 letech umírá na zápal plic. O svých zážitcích, válečném nasazení, strastech a prožitých hrůzách na frontě ani on ani otec nemluvili, stejně jako ostatní spolubojovníci z řad volyňských Čechů.

Pramen: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Кухинка Вацлав

Народився 13 вересня 1925 року в невеличкому селі Чеський Завидів біля східного кордону польської частини Волині. Переважна більшість мешканців невеличкого чеського села з 37 будинків були землеробами. Вирощували всілякі овочі та фрукти, а найбільше – хміль. Батьки, Вацлав та Ксенія, дівоче прізвище Тінтера, господарювали, маючи у своїй власнос-

ті 13 гектарів землі. Вирощували, в основному, корми для худоби, але також хміль – до 60 коп щорічно. Продукція хмелярства від середини 30-х років зменшувалась, бо зменшувався попит на неї. Хміль, фрукти та інші продукти скупували мандрівні перекупники, в більшості євреї. Часто викупляли весь майбутній врожай ще взимку на багато місяців наперед. Родина також розводила породистих коней, зокрема породи «Польський каштан», яка високо цінувалась. Старший Кухинка був членом пожежної команди та підтримував Чеську матицю шкільну, тривалий час займаючи керівні посади сільського самоуправління. «Коли не був головою, то був секретарем, а коли не був секретарем, то був головою і т. д. При поляках, при советах і навіть при німцях», – пише в своїх спогадах пан Кухинка. У Вацлава Кухинки було дві сестри, але перша Мілушка померла ще до року від скарлатини. Друга сестра Їржіна, в шлюбі Часарова, мешкає біля Мелніка.

До школи Кухинка спочатку ходив до Гульчі Чеської, пізніше до школи ім. Миколая Коперніка в сусідньому українському селі Верхів. Далі продовжив навчання у новій-матичній школі в Завидові, яку допоміг відкрити його бать-

ко разом з багатим селянином п. Таухиною. Шкільну науку закінчував знову у Верхові. Після чого ще три роки навчався на електрорадіотехніка, що в наступному і визначило його призначення зв'язківцем 1-го чехословацького армійського корпусу.

У липні 2018 року, будучи в складі офіційної делегації чехів на поминальній церемонії до 75-ої річниці Малинської трагедії, на запитання, чи пам'ятає він щось про навчання в гульчанській школі, пан Кухинка чистою українською мовою відповів: «Так, звичайно. Я сидів за одною партою з Яном Кржівкою».

У 1941-1944 роках був свідком діянь різних українських озброєних груп, зокрема групи свого колишнього однокласника Петра Приходька. Також побував на місці масового поховання євреїв з Острога та околиць невдовзі після їх розстрілу. У ті ж роки брав активну участь у діяльності завидівського відгалуження нелегальної організації волинських чехів «Бланік». Після вступу до 1-го чехословацького армійського корпусу весною 1944 року пройшов вишкіл у Сфремово під Москвою, де перехворів малярією. «Хрещення вогнем» пережив під час драматичних подій поблизу карпатських сіл Махновка-Вроцанка. Там, попавши у безвихідь, сховався в багнюці під польовим містком, по якому потім проїхав німецький танк, зруйнувавши його своєю вагою. На диво, Кухинка вибрався з-під зруйнованого містка, відбувшись легкими пораненнями. Він пройшов всю Дукельсько-Карпатську кампанію і брав участь у визволенні Чехословаччини. Нагороджений високими військовими нагородами Чехословаччини.

Після війни оселився в селі Попели на Літомержицьку, де аж до примусової колективізації працював на власному господарстві, потім в місцевому JZD (колгоспі). Від 1989 року проявляє активну громадську діяльність, очолюючи

Чеську общину легіонерів та Чеську спілку борців за свободу Літомержицького окресу (району). Водночас бравучасть в житті крайських (обласних) та республіканських виборних керівних органах цих організацій.

Зі своєю дружиною Боженою, дівоче прізвище якої Шеракова, познайомився в 1951 році. У них є троє синів: Карл, Вацлав та Зденек.

Декілька разів приїздив в Україну, щоб вклонитися могилам своїх предків та взяти участь в жалобних церемоніях у річницю спалення чеського та українського села Малин.

Генерал-майор у вилузі Вацлав Кухинка помер 16 грудня 2020 року.

Джерело: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/137>

Kuchynka Václav

► Narodil se 13. září 1925 v malé

vesničce Český Zavidov u východní hranice tehdy polské Volyně. Převážná většina obyvatel obce s pouhými 37 popisnými čísly se věnovala zemědělství. Pěstovalo se všechno možné, zejména chmel. Rodiče, Václav a Xénie, pěstovali hlavně píce pro dobytek, ale produkovali také až 60 kop chmele

ročně. Produkce chmele se ale od poloviny 30. let postupně snižovala v závislosti na neustále klesající poptávce. Chmel, ovoce i jiné komodity vykupovali většinou židovští podomní obchodníci. Často kupovali celou budoucí úrodu ještě v zimě s mnohaměsíčním předstihem. Rodina také vlastnila chov koní, vysoce ceně-

ného plemene «Polský kaštan». Václav Kuchynka st. působil u hasičů, v České matici školské a dlouhá léta se staral i o veškeré úřední záležitosti obce. «Když nebyl předsedou, tak byl jednatelem, a když nebyl jednatelem, tak byl předsedou a tak dále. Za Poláků, za Sovětů i pak za Němců».

Václav Kuchynka měl dvě sestry, ale první Miluška zemřela už necelý rok po narození na černý kašel nebo záškrť. Druhá sestra Jiřina, provdaná Časarová, žije na Mělníce.

Do školy chodil Václav nejdříve do České Hulče, později do sousední ukrajinské vesnice Verchov do školy Nikolaje Koperníka s polským jazykem vyučování. Roku 2018, když pan Kuchynka zúčastnil se zájezdu na Volyň jako člen delegace na 75. výročí Malinské tragédie, v Malině na otázku, či pamatuje on Huleckou školu a někoho ze spolužáku, odpověděl čistou ukrajinskou řečí: «Ano, pamatuji. Seděl jsem na jedné lavici s Janem Křivkou». Pak začal docházet do nové matiční školy v Zavidově, kterou pomáhal založit jeho otec společně s bohatým sedlákem p. Tauchynou (v církevních matrikách obce Huleč Česká – Tamchyna). Školní docházku ale dokončil opět ve Verchově. Potom vystudoval tříletý obor elektro-rádio, což později ovlivnilo i jeho zařazení ke spojařům 1. čs. armádního sboru.

Relativně klidné a šťastné období skončilo všem obyvatelům Volyně v září 1939, kdy po napadení Polska ze strany hitlerovského Německa upadla Volyň na dva roky do sovětské sféry vlivu. Sovětští okupanti okamžitě rozbili léta fungující obchodně-ekonomické vztahy. Zásobování bylo nepravidelné a neodpovídalo reálným potřebám obyvatelstva.

V letech 1941-1944 se stal svědkem řádění různých ukrajinských band, zejména skupiny svého bývalého spolužáka Petra Prychod'ka. Zároveň navštívil místo hromadných hrobů, kde byli nedlouho předtím zavražděni Židé z Ostroha a okolí. V téže době se aktivně podílel na činnosti zavidovské odnoži ilegální organizace volyňských Čechů, Blaník.

Po vstupu do 1. čs. armádního sboru na jaře 1944 prodělal výcvik v Jefremově u Moskvy, kde se nakazil malárií. Dramatický «křest ohněm» prožil během nešťastných událostí u karpatských vesnic Machnowka-Wrocanka. Tam se v bezvýchodné situaci ukryl v bahně pod polní dřevěnou lávku, kterou následně přejel německý tank. Přes zborcení lávky pod vahou tanku jako zázrakem vyvázl s lehkými zraněními. Václav Kuchynka prodělal celé Karpatsko-Dukelské tažení i následné osvobození Československa. Je držitelem vysokých vojenských vyznamenání.

Po válce se usadil v obci Polepy na Litoměřicku, kde až do nucené kolektivizace pracoval na vlastním hospodářství, poté v místním JZD. Od roku 1989 působil aktivně v čele ČOL a ČSBS Litoměřického okresu. Současně se účastnil dění v krajských i celostátních výborech obou organizací. Se svou paní Boženou, rozenou Šerákovou, se seznámil v roce 1951. Měl s ní tři syny: Karla, Václava a Zdeňka.

Generálmajor Václav Kuchynka zemřel 16. prosince 2020.

Pramen: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/137>

Малий Антонін

Антонін Малий народився 11 липня 1902 року на Волині в селі Залісся колишньої Здовбицької волості Острозького повіту Волинської губернії (нині Здолбунівський район Рівненської області) в чисельній родині Йозефа (1874-1934) та Антонії (1876-1970), народженої Доудерової, Малих. Його дід, Ян Малий, 1832 року народження, приїхав на Волинь зі своєю дружиною Анною з села Водранти біля Часлави. Анна бу-

ла дочкою Йозефа Маршіка, землероба з села Клуки біля Кутної Гори. Дід Йозеф Доудера народився в 1841 році і прибув на Волинь разом зі своєю дружиною Анною, дочкою Яна Зоуфала, селянина з села Коротіце біля Кутної Гори.

У Антоніна був брат Владімір та шість сестер: Анна, Ольга, Марія, Софія, Анастасія та Емілія. Він закінчив сім класів місцевої школи і господарював на малоземельному господарстві в Заліссі. В 1929 році Антонін Малий, який на той час вже мешкав в містечку Мізоч, одружився з Марією Тоушковою, мешканкою села Гульча Чеська, 1908 року народження, дочкою Антона та Марії Тоушкових. Через рік у них народилася дочка Емілія (1930-1970). Подружжя побувало разом з родиною Софії Кубелкової, сестрою Антоніна, в Мізочі будинок, де вони мешкали. Змінювалися влади на теренах Волині, а Антонін Малий продовжував господарювати на своєму земельному наділі. Після того як Радянська армія звільнила східну та центральну частини Волині в числі тисяч волинських чехів Антонін Малий 15 червня 1944 року добровільно вступив до лав 1-го чехословацького армійського корпусу, 3-я бригада, 4-ий артилерійський полк, разом з яким він брав участь у всіх боях, починаючи з селища Торчин біля Луцька, через Дуклю, Словаччину аж до Чехії. 15 березня 1945 року під час боїв за Ліптовський Мікулаш в селі Яловець він отримав поранення голови і до свого підрозділу повернувся перед Прагою. Демобілізувався 2 серпня 1945 року в званні ефрейтора. За бойові заслуги та героїзм був нагороджений Чехословацьким Воєнним хрестом, медаллю «За хоробрість», Чехословацькою пам'ятною медаллю з шитком СРСР та закордонною нагородою «Перемога над Німеччиною».

Після демобілізації Антонін повернувся до своєї родини на Волинь і в 1947 році в якості реемігранта переселився в Чехословаччину до села Бесно. Оскільки в нього не було

ніякого господарства, то довелося працювати в місцевих землевласників та частково в лісі. В 1949 році отримав у користування 4,5 га землі, на якій господарював лише один рік, бо в 1950 році вступив до місцевого колективного господарства в Бесно.

У п'ятдесятих роках родина його дочки Емілії, одруженої з волинським чехом Владіміром Синком, була репресована з політичних мотивів. Антонін Малий разом зі своєю дружиною Марією протягом десяти років виховували двох малолітніх внуків: Марію та Антоніна. Коли ж нарешті вся родина зійшлася, то щастя було недовгим. 8 вересня 1967 року Антонін Малий помер після важкої травми, отриманої в результаті падіння з вишок в клуні. Був похований з усіма військовими почесностями на кладовищі в Бесно.

Його молодший брат Владімір Малий (1904-1994) також воявав в лавах 1-го чехословацького армійського корпусу в артилерії ефрейтором, і вони разом пройшли всі фронтові дороги. Був учасником боїв на Дукельському перевалі і подальшому визволенні Чехословаччини, отримавши за свої бойові заслуги під час війни цілу низку бойових нагород. Після рееміграції оселився в Крирах, де нині мешкають його нащадки.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Krynů, 2020.

Malý Antonín

Antonín Malý se narodil 11. července 1902 na Volyni v obci Zálesí do početné rodiny Josefa Malého (1874-1934) a Antonie Douděrové (1876-1970). Jeho dědeček Jan Malý narozený 1832 přišel na Volyň s manželkou Annou Maršíkovou, dcerou Josefa Maršíka, rolníka z obce Kluky okres Kutná Hora, z obce Vod-

ranty u Čáslavi. Dědeček Josef Douděra narozený 1841 přišel s manželkou Annou, dcerou Jana Zoufala, rolníka z obce Korotice u Kutné Hory. Antonín měl 7 sourozenců: bratra Vladimíra a sestry Annu, Olgu, Marii, Žofii, Anastazii a Emilii. Antonín absolvoval sedm tříd obecné školy a poté jako malozemědělec hospodařil v místě svého bydliště na Zálesí. V roce 1929 se oženil s Marií Touškovou a o rok později se jim narodila dcera Emilie (1930-1970). Manželé si postavili dům v nedaleké Mizoči spolu s rodinou své sestry Žofie Kubelkové. V době 2. světové války se na území západní Ukrajiny střídaly vlády, a do ledna 1944 obec byla okupovaná hitlerovskou armádou, Antonín Malý stále hospodařil. Po osvobození území sovětskou armádou dobrovolně vstoupil do 1. čs. armádního sboru dne 15. června 1944, 3. brigáda, 4. dělostřelecký pluk a zúčastnil se bojů v okolí Lucka – Torczyn přes Duklu na Slovensko až do Čech v hodnosti svobodníka. Dne 15. března 1945, v bojích o Liptovský Mikuláš, v obci Jalovec byl raněn do hlavy, ke svému útvaru se vrátil až v Praze a demobilizován byl 2. srpna 1945. Za bojové zásluhy a hrdinství obdržel Čs. válečný kříž, Medaili za chrabrost, Čs. Pamětní medaili se štítkem SSSR a zahraniční vyznamenání Poběda nad Germanií.

Po demobilizaci odjel Antonín ke své rodině na Volyň, v roce 1947 opět jako reemigrant se přesídlil do Československa a usídlil se v obci Běsno. Neměl žádné hospodářství, pracoval dva roky u místních sedláků a částečně v lese. V roce 1949 dostal hospodářství 4,5 ha, které obhospodařoval jeden rok a v roce 1950 vstoupil do JZD v Běsně. V polovině padesátých let byla rodina jeho dcery Emilie provdané za Vladimíra Synka, volyňského Čecha, postižena politickým procesem. Antonín Malý spolu s manželkou Marií se téměř deset let starali o dvě malá vnoučata Marii a Antonína, které společně vychovali. Když se konečně celá rodina sešla, štěstí netrvalo dlouho. Dne 8. září 1967 Antonín Malý zemřel na následky pádu z patra ve stodole a

byl pohřben se všemi vojenskými poctami na hřbitově v Běsně.

Mladší bratr Antonína Vladimír Malý (1904-1994) také byl příslušníkem 1. čs. armádního sboru, vstoupil do armády spolu s Antonínem a jako dělostřelec v hodnosti svobodníka s ním prošel celou frontu. Zúčastnil se bojů v dukelském průsmyku i dalšího osvobozování Československa a za svou činnost během války obdržel celou řadu bojových vyznamenání. Po reemigraci se usídlil v Kryrech, kde žijí jeho potomci.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Новак Валентин

Валентин Новак народився 10 січня 1913 року в Києві в родині волинських чехів з Квасилова. В 1934 році поступив на навчання у Варшавський економічний вуз, де і застав його початок 2-ої світової війни.

Як він написав у своїх спогадах: «До боротьби проти нацизму ми, чеські студенти, долучилися ще восени 1938 року. Поштовхом до цього став трагічний випадок, що стався з моїм співмешканцем Антоніном Червеним з Рівного, студентом-фармацевтом, який восени 1938 року вчинив суїцид на знак протесту проти мюнхенської зради... Після нападу на Польщу Німеччини у нас з'явилася можливість вступити до чеського та словацького легіону в Польщі. Без вагань ми скористалися нею вже 9 вересня 1939 року, коли група чеських військових втікачів від'їжджала легковими автомобілями до чеського військового підрозділу

в Лешню під Барановичами. Їхали з ними і три волинські студенти: Владімір Томеш, Йозеф Коржан та я». Подальші їх долі переплелися з долею чехословацького підрозділу в Польщі, далі в СРСР і, нарешті, на Заході. З Польщі Валентин Новак приїхав в СРСР як член військової групи, командиром якої був підполковник Людвік Свобода. Разом з цією групою пройшов через декілька інтернаційних таборів: Кам'янець-Подільський, Вільхівка, Ярмолинці, Оранка та Суздаль. Знову звернемося до письмових спогадів пана Новака: «З Ярмолинців ми виїхали 22. 03. 1940 потягом через Шепетівку до Оранки, до міста Горький. В Шепетівці відбулася 25 березня радісна зустріч з «квасилівською групою» військових втікачів, між якими була і група волинських чехів: Владімір Говорка зі Здолбунова, Ярослав Говорка та Алоїз Говорка, обидва з Гульчі Чеської, Йосеф Єлінек з Миротина, Владімір Наємнік з Луцька, мій брат Віктор Новак, Гелена Паржізкова, дочка священника з Теремного, Владімір Сохор з Губина Чеського, Сватоплук Влк з Боратина, Александр Вилетял з Рівного, Їржі Заградка з Квасилова (загинув 12. 10. 1944, перебуваючи в танковій бригаді під Дюнкерком), Борис Земан з Глинська (загинув 03.12.1944 під час навчального польоту на винищувачі). Разом з нами трьома, студентами з Варшави, нас було тоді 13 чоловіків і одна жінка». До речі, з цією жінкою, Геленою Паржізковою, доля зведе Валентина Новака ще раз, вже в повоєнні роки, і на цей раз назавжди. Вся група волинських чехів разом з більшістю членів колишнього чеського та словацького легіону в Польщі перемістилася на Близький Схід. Виїхали 7 березня 1941 року з Суздаля потягом до Одеси, далі радянським пароплавом «Сванетія» до Стамбула в Туреччині а звідти до палестинського порту Хайфа. Командиром бойового батальйону був підполковник Карел Клапалек, а коман-

диром навчального центру був полковник Кореш. Валентин Новак разом зі своїм батальйоном обороняв фронтові летища на підступах до міста Александрія, воював проти французів-вішистів в Сирії, брав участь в обороні пристані Тобрука, де і дістав прізвисько «тобрукський шур». Потім в лавах новоорганізованого 200-го легкого протиповітряного полку «Східний» брав участь в обороні Хайфи, Бейрута та інших міст Лівану та Палестини. Ще до передислокації полку назад до Тобрука, яка відбулася 24 грудня 1942 року, на заклик чехословацького командування зголосилася група добровольців чисельністю 100 осіб з числа вояків полку для подальшого служби в авіації, між якими було і п'ять волинських чехів: Єлінек, Новак, Сохор, Томеш і Земан. Вже 1 січня 1943 року, обійшовши навколо Африки, вони пристали в шотландському порту Глазго. Пілотами-винищувачами стали Єлінек та Земан, а Новак, Сохор та Томеш попали в 311 чехословацьку бомбардувальну ескадрилью. Ескадрилью перепрофілювали на протичовнову дію та підпорядкували авіації берегової охорони. Знову звернемося до спогадів Валентина Новака: «Спочатку оперативним простором нашого літака була Біскайська затока. Після висадки союзників на французьке узбережжя завданням літака стало протичовнове патрулювання в північній Атлантиці аж за полярний круг та супровід конвоїв, що пливли довкола Норвегії до СРСР. Там екіпаж літака «Лібератор», радистом-стрільцем на якому був я, досяг свого найбільшого успіху. В кінці жовтня 1944 біля узбережжя Норвегії за допомогою глибинних бомб був потоплений ворожий підводний човен». Про закінчення війни екіпаж «Лібератора» дізнався під час щоденного патрулювання над Північним морем. 18 серпня 1945 року здійснився славний і довгоочікуваний переліт додому, на звільнену батьківщину.

Після війни Валентин Новак вже не повернувся до перерваного навчання у вузі, а залишився активним в чехословацькій авіації. В 1946 році отримав офіцерське звання, а у 1949 році пройшов льотну підготовку в Оломоуці і отримав звання штабного капітана. Був на посаді начальника штабу льотної школи в Пардубицях а пізніше в Хрудімі. 1 листопада 1949 року разом з іншими західними льотчиками був звільнений зі служби в армії і незабаром разом з багатьма вояками зі східного та західного фронтів засуджений та ув'язнений. Ув'язнили Новака 10 січня 1950 року, тобто в день його народження. Засудили на 4 місяці позбавлення волі та громадянських прав. Після відбуття покарання, замість того, щоб повернутися додому, він разом з іншими товаришами був залишений у таборі Мірова на примусові роботи на 14 місяців.

Звільнившись з Мірова, в 1953 році повернувся на Жатецько, де влаштувався на роботу. Там зустрівся з Геленою Паржізковою-Енгеловою, вдовою підполковника Лудвіка Енгела, який загинув при звільненні Важця на Словаччині, і одружився з нею.

11 вересня 1963 року Верховний суд все-таки виніс рішення про скасування вироку, але тільки в 1991 році він отримав моральну реабілітацію та підвищення в званні до полковника авіації у відставці. Незважаючи на пережиті страждання, ніколи не замикався в собі, а навпаки – наполегливо допомагав усім однополчанам, щоб отримати відшкодування чи заслужені пільги за їх боротьбу за свободу Чехословаччини.

Джерело: Mgr. Dagmar Martinková, Mgr. Danuše Manová, Roman Štér, Ing. Josef Vlk.

Návraty vołyňských Čechů. Valentin Novák – «tobručká krysa a letec RAF».

Novák Valentin

Valentin Novák narodil se 10 ledna 1913 v Kyjevě v české rodině původem z Kvasilova. V roce 1934 začal studovat vysokou školu ekonomickou ve Varšavě a zde jej zastihl počátek války. Z jeho vzpomínek: «Do protinacistického odboje jsme se my čeští studenti ve Varšavě byli odhodláni zapojit na podzim 1938. Tragickým impulzem byl čin našeho spolužáka, mého spolubydlícího Antonína Červeného z města Rovno, studenta lékařství, který na podzim 1938 spáchal sebevraždu na protest proti Mnichovské zradě... Po přepadení Polska Německem se nám naskytla možnost vstoupit do českého a slovenského legionu v Polsku. Bez váhání jsme ji využili dne 5. září 1939, když odjížděla skupinka českých vojenských uprchlíků osobními automobily do české vojenské jednotky v Lešně u Baranovič, ujeli s ní tři volyňští studenti: Vladimír Tomeš, Josef Kořán a já».

Jejich další osudy byly spjaty s osudy čs. vojenské jednotky v Polsku, pak v SSSR a nakonec na západě. Z Polska se Valentin Novák dostal do SSSR již jako příslušník vojenské skupiny, které velel pplk. Ludvík Svoboda. S vojenskou skupinou prošel několik internačních táborů: Kamenec Podolský, Olchovce, Jarmolince, Oranki a Suzdal.

Vrátíme se opět ke vzpomínkám Nováka: «Z Jarmolince jsme odjeli vlakem 22. března 1940 přes Šepetovku do Oranek, do města Gorkij. V Šepetovce došlo 25. března k radostnému setkání s «kvasilovskou skupinou» vojenských uprchlíků a mezi nimi byla i skupina volyňských Čechů: Vladimír Hovorka ze Zdolbunova, Jaroslav Hovorka a Alois Hovorka, oba z Hulče České, Josef Jelínek z Mirotína, Vladimír Nájemník z Lucka, můj bratr Viktor Novák, Helena Pařízková, dcera duchovního z Teremna, Vladimír Sochor z Hubína Českého, Svatopluk Vlček z Boratína, Alexandr Vyleťal z Rovna, Jiří Zahrádka z Kvasilova

(padl 12. 10. 1944 v tankové brigádě u Dunkerque), Boris Zeman z Hlinska (zahynul 3. 12. 1944 jako stíhací pilot při cvičném letu). Dohromady s námi třemi studenty z Varšavy, nás tedy bylo 13 mužů a jedna žena.»Cela skupina volyňských Čechů se postupně, spolu s většinou příslušníků bývalého českého a slovenského legionu v Polsku, přesunula na Střední východ. Odjeli 7. března 1941 ze Suzdalu vlakem do Oděsy, pak sovětskou lodí Svanetia do Istanbulu v Turecku a poté do Palestinského přístavu Haifa. Velitelem bojového praporu byl pplk. Karel Klapálek a velitelem výcvikového střediska byl plk. Koreš. Valentin Novák se zúčastnil s praporem obrany frontových letišť na přístupech k městu Alexandrii, bojů proti vichystickým Francouzům v Sýrii, obrany přístavu Tobruku. Posléze v řadách nové organizovaného 200. lehkého protiletadlového pluku – Východního se zúčastnil obrany Haify, Bejrútu a dalších míst v Libanonu a Palestině. Než pluk druhý odjel do Tobruku 24. prosince 1942, na výzvu cs. velení se přihlásila skupina 100 příslušníků pluku k letectvu a mezi nimi bylo i pět volyňských Čechů: Jelínek, Novák, Sochor, Tomeš a Zeman. Již 1. ledna 1943 připruli (kolem Afriky) do skotského přístavu Glasgow. Piloty-stíhači se stali Jelínek a Zeman. Novák spolu se Sochozem a Tomešem se dostali k 311 čs. bombardovací peruti. Peruť byla přeškolená pro protiponorkovou činnost a zařazena k letectvu pobřežního velitelství.

Valentin Novák dále vypráví: «Nejdříve byl operačním prostorem naší letky Biskajský záliv. Po uskutečnění invaze spojenců do Francie se stalo úkolem letky protiponorkové hlídkování v severním Atlantiku až za polární kruh a doprovod konvoje plujících tudy kolem Norska do SSSR. Tam také posádka letounu Liberator, jejímž příslušníkem jsem byl jako radista-střelec, dosáhla svého největšího bojového úspěchu. Koncem října 1944 u břehů Norska potopila nepřátelskou ponorku.» O ukončení vál-

ky se posádka Liberatora dozvěděla při denní hlídce nad Severním mořem. Dne 18. srpna 1945 se uskutečnil slavný vytoužený let domů, do osvobozené vlasti.

Po válce se Valentin Novák již nevrátil na přerušená studia na vysoké škole a zůstal v aktivní službě u čs. letectva. V roce 1946 byl přijat jako důstojník z povolání. Pilotní výcvik absolvoval v roce 1949 v Olomouci a byla mu upravena hodnost štábního kapitána se zpětnou platností. Zastával funkci náčelníka štábu u letecké školy v Pardubicích a později v Chrudimi. Dne 1. 11. 1949 byl však jako ostatní západní letci propuštěn z armády a záhy spolu s mnohými vojáky i z Východu souzen a posléze i bez rozsudku uvězněn. Zatčen byl na svoje narozeniny 10. 1. 1950. Byl odsouzen na 4 měsíce odnětí svobody a odnětí hodnosti.

Po odpykání trestu, místo propuštění domů, byl spolu s jinými kolegy zařazen do tábora nucených prací na Mírově na dobu 14 měsíců. Po propuštění z Mírova v roce 1953 se vrátil na Žatecko, kde si našel práci. Zde se potkal s Helenou Pařízkovou -Engelovou, vdovou po pplk. Ludvíku Engelovi, který padl při osvobozování Važce na Slovensku.

Dne 11. 9. 1963 sice Nejvyšší soud rozhodl o zrušení rozsudku, ale až v roce 1991 byl morálně rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka letectva ve výslužbě. Přes všechny prožité útrapy nikdy nezašlo, a naopak obětavě pomáhal všem spolubojovníkům, aby získali buď odškodnění, nebo zasloužené výhody za jejich odboj při osvobozování Československa.

Pramen: Mgr. Dagmar Martinková, Mgr. Danuše Manová, Roman Štěr, Ing. Josef Vlček.

Návraty voľnyňských Čechů. Valentin Novák – «tobrucká krysa a letec RAF».

Панкова Марія

Марія Панкова народилася 25 жовтня 1922 року в Здолбунові на Волині. Родина її батьків, Александра та Емілії Кліглових, мала ще сина Владіміра. Александр Клігл під час 1-ої світової війни з 1914 року і до 24 грудня 1917 року воював у Чеській дружині, отримавши поранення під Медзілаборцем. Був удостоєний високих російських нагород, зокрема був повним Георгіївським кавалером. Повернувся додому в Здолбунів у березні 1918 року.

Марія закінчила семикласну чеську школу в Здолбунові та польську гімназію. Через свого двоюріднього брата познайомилася з молодим здолбунівським фотографом Александром Панком, з яким в день свого двадцятиріччя одружилася. Під час фашистської окупації вони разом працювали на заводі «Фотографія». Після відступу німецьких військ до Здолбунова приїхав капітан Дочкал, і вони обоє поїхали до 1-ої чехословацької бригади, де Марія була радисткою а її чоловік – фотографом при штабі генерала Свободи. Брат Марії, Владімір Клігл офіцер, також воював в чехословацькій бригаді

Трапилося так, що Марії першій вдалося прийняти заклик до повстання словаків, переданий радіостанцією повстанців з Банської Бистриці. Через Дукельський перевал та Малу Фатру вона добралася аж до Праги, де працювала в штабі 1-го чехословацького армійського корпусу.

У листопаді 1945 року подружжя Панкових отримало квартиру в Жатці, де і залишилися мешкати. Тут у них на-

родилися дочки Алена (Алла) та Павла. Пані Панкова працювала продавчиною, а після смерті чоловіка в 1962 році стала керувати магазином фототоварів. Викладала на курсах російської мови, входила до керівного складу окресної (районної) організації борців проти фашизму. Її запрошували на бесіду з школярами, їхніми вчителями та вояками. Більше 15 років була членом Центрального Комітету чехословацьких борців проти фашизму. На всіх посадах завжди намагалася допомагати колишнім закордонним воякам вирішувати їх проблеми. Вона була однією із засновників Історично-документальної комісії чехів з Волині та Товариства чехів з Волині та їх друзів у 1990 році. Останні роки виконувала функції заступника голови загальнодержавного комітету Товариства чехів з Волині та їх друзів. Також працювала поза штатним екскурсоводом «Чедоку» (Чехословацьке туристичне агенство). Маючи досвід такої роботи, в 1992 році, вже перебуваючи на пенсії, зайнялася підприємницькою діяльністю, заснувавши туристичне агенство «Панкцест». Завдяки її наполегливості у Чеському Малині, який спалили фашисти в 1943 році, до 55-ої річниці цього злочину був встановлений пам'ятник жертвам малинської трагедії. Вона, як уповноважений представник Товариства, під час однієї з поїздок до України разом з місцевим помічником з'їздила в Базальтове Костопільського району, де уклала угоду з директором каменоломні на виготовлення пам'ятника, проєкт якого розробив Олдржіх Рейхрт, теж волинський чех родом з Михайлівки. Пізніше гроші за роботу по виготовленню пам'ятника вона привезла під час наступної подорожі, на цей раз до Купичова, і в Ковелі передала їх помічнику з України, який і передав їх директору каменоломні. Встановленням пам'ятника керував пан Рейхрт, який два тижні мешкав у Малині. На 55-ту річницю малинської тра-

гедії з Чехії приїхала велика група туристів, керівники Товариства чехів з Волині та їх друзів, декілька священників на чолі з тодішнім Оломоуцьким владикою Криштофом, який пізніше став найвищим представником чеської православної церкви. Разом з місцевими українськими священниками освятили цей пам'ятник.

Під час відзначення свого 80-річчя Марія Панкова сказала, що всі її людські бажання виконалися і правнучку дочекалася. Єдине, що їй не вдалося здійснити, – це опублікувати у вигляді книги (альбому) всі світлини свого померлого чоловіка, який був єдиним чеським фоторепортером 1-ої чехословацької бригади, і більше 200 світлин його, в більшості неопублікованих, що стосуються боїв чехословацької східної бригади, були у неї. Нехай це буде заповітом для тих, хто залишається, щоб вони намагалися його здійснити.

Наведемо спогади про Марію Панкову її землячки зі Здолбунова Каміли Ондрової, опубліковані в 4 числі «Zpravodaj SČVP» за 2005 рік. «Впродовж багатьох років Марія їздила на Волинь. Спочатку потягом а потім автобусом, двічі на рік: завжди в кінці квітня та 13 липня, в річницю спалення мешканців Малина. Ми з нею стали подругами і ці стосунки я високо цінувала. У 90-у році ми разом засновували Товариство чехів з Волині і вона до останнього була керівником нашого регіону. Марія завжди була активною, ставила громадські обов'язки понад усе. Але, на жаль, раптово важко захворіла і незабаром померла».

Марія Панкова померла в кінці квітня 2005 року у Великодній понеділок.

Джерела: Marie Pánková zemřela... Zpravodaj SČVP, 2005. Č. 4. S. 2.

Мирослав Крушина. Здолбунів. Місто на українській Волині в спогадах чеської менини. Рівне, 2019.

Pánková Marie

Marie Pánková se narodila 25. října 1922 ve Zdolbunově na Volyni Alexandru a Emilii Kliglovým. Rodina čítala 4 osoby – mimo Marie to byl ještě syn Vladimír. Alexandr Kligl od roku 1914 do 24. 12. 1917 bojoval jako legionář a utrpěl zranění u Medzilaborce. Byl vyznamenám vysokým carským vyznamenáním. Marie chodila do sedmitřídní české školy a poté do polského gymnázia. Prostřednictvím svého bratrance se seznámila s mladým fotografem Alexandrem Pánkem, za kterého se v den svých dvacátých narozenin provdala. V období fašistické okupace pracovala se svým manželem v závodě Fotografia a když německá armáda ustoupila, přijel do Zdolbunova kpt. Dočkal a oba odvezl k 1. čs. brigádě, kde paní Pánková u generála Svobody pracovala v Osvětě jako radistka. Bratr Marie, Vladimír Kligl také bojoval jako důstojník v též brigádě.

A tak se stalo, že první ve sboru zachytila bansko-bystrickou vysílačku vyzývající Slováky k povstání. Přes Dukelský průsmyk a Malou Fatru se dostala až do Prahy, kde pracovala na Štábu 1. čs. armádního sboru.

V listopadu 1945 byl přidělen manželům Pánkovým v Žatci byt a definitivně zde zůstali. Tady se jim narodily dcery Alena (Alla) a Pavla. Roku 1947 se do Žatce také přistěhovali rodiče Marie, Alexandr a Emilie Kliglovy. Paní Pánková pracovala jako prodavačka a po smrti manžela v roce 1962 jako vedoucí fotoprodejn. Vyučovala v lidových kurzech ruštinu, byla členkou předsednictva OV ČSPB, byla zvána na desítky besed se žáky, jejich učiteli i vojáky. Pracovala v UV ČSPB, více než 15 let byla členkou ÚRK ČSPB, poslankyní, členkou sociálně-zdravotní komise.

Ve všech funkcích se vždy snažila pomáhat bývalým zahraničním vojákům v jejich těžkostech. Byla jednou ze zakládajíc-

cích členů Historicko-dokumentační komise Čechů z Volyně a Sdružení Čechů z Volyně a přátel v roce 1990.

V posledních letech vykonávala funkci místopředsedkyně Celostátního výboru SČVP. Ráda také vzpomínala na svou práci externí průvodkyně Čedoku. Po těchto zkušenostech v roce 1992 již jako důchodkyně začala podnikat a založila cestovní kancelář Pancest.

Díky její vytrvalosti byl, ve nacisty vypáleném Malíně na Volyni k 55. výročí malínské tragédie postaven pomník, který projektoval Ing. Oldřich Rejchrt, také volyňský rodák původem z Michalovky. Potřebovala zajet taxíkem, v doprovodu místního pomocníka, do lomu v obci Bazaltová (bývalé Janové Doliny) u Kostopolu a projednat s ředitelem lomu zhotovení pomníku podle kresby Ing. Rejchrtova k určitému dni. Pak při zájezdu do Kupičova zase přes pomocníka odevzdala peníze na zhotovení pomníku. Pan Rejchrt dvě neděle bydlel v Malíně a zařizoval stavbu toho pomníku. K 55. výročí malínské tragédie postavený pomník slavnostně vysvětil tehdejší Olomoucký vladyka Kryštof, později nejvyšší představitel pravoslavné církve v Čechách.

Při oslavě 80. narozenin Marie Pánkové řekla, že všechna lidské přání, které měla, se jí vyplnila, i té pravnučky se dočkala. Jen jedno se jí nepodařilo, a to vydat knižně fotografie jejího zemřelého manžela, který byl jediným českým fotografem 1. čs. brigády a jehož více než 200. většinou nezveřejněných fotografií z bojů naší východní armády vlastnila. To je odkaz, který se ti, kteří zůstali, budou snažit vyplnit.

Uvedeme vzpomínky rodačky paní Pánkové ze Zdobunova Kamily Ondrové, otisknuté ve Zpravodaji za rok 2005 č. 4: «Po dlouhá léta Marie jezdila na Volyň. Nejdříve vlakem, ale potom autobusem, vždy dvakrát v roce, bylo to vždy koncem května a na 13. července, k výročí upálení občanů Českého Malína. Nabídla mi přátelství, kterého jsem si cenila. V 90. roce

jsme společně zakládali Sdružení Čechů z Volyně a přátel, a ona nám byla vedoucí našeho regionu doposud. Byla vždy aktivní, obětavá. Ale, bohužel, náhle těžce onemocněla a po krátké době zemřela».

Marie Pánková zemřela na konci dubna roku 2005, v pondělí na druhý den velikonoční.

Prameny: Marie Pánková zemřela... Zpravodaj SČVP, 2005. Č. 4. S. 2.

Miroslav Krušina. Zdobunov. Město na ukrajinské Volyni ve vzpomínkách české minority. Otradovice, 2009.

Перний Антонін

Батько Антоніна Перного Йозеф Перний, який був одним із засновників Чеського Квасилова, походив з бідної родини. Його батько Матей виростав у родині з середніми статками. Відзначався високим зростом та величезною фізичною силою. Його призвали до війська і там йому так сподобалося, що він відслужив два терміни. Був десь в Італії і його батьки та родичі нічого про нього не знали. Трапилося так, що за його відсутності розділили спадщину між собою. Коли ж Матей повернувся додому, то на його долю нічого не залишилося. Незабаром у нього народився син Йозеф, який був музично обдарованим. Після закінчення обов'язкової шкільної освіти батько віддав його в науку до столяра, але той погано до нього відносився – доводилося ночувати на горищі і виконувати всілякі роботи по господарству. Проте хлопець давав собі раду і незабаром почав підзаробляти грою на трубі, виступаючи в оркестрі з сусіднього села.

Одружився він з Анною, дочкою Йозефа Когоута з села Глушці біля Биджова. Духові музичні інструменти на той час були ще недосконалі і від постійного навантаження на

легені Йозеф захворів. Лікар порадив закинути гру на трубі і більше перебувати на свіжому повітрі, наприклад, зайнятися сільським господарством. Оскільки земля йому у спадок не дісталася, то потрібно було шукати можливості її купити за ті невеликі кошти, які він міг отримати від продажу свого майна.

Весною 1869 року Йозеф Перний, Франтішек Райхл та Антонін Странський вирушили в Росію, конкретно до міста Дубна, де в той час щорічно відбувалися торги, тобто укладалися торгівельні угоди між купцями практично з усієї Волині і не тільки. Населення міста зросло майже вдвічі. Там вони зустрілися з майстром-пивоваром Йозефом Земаном, який теж приїхав до Дубна для закупівлі землі. Уповноважений князями Зигмунтом та Каролом Радзивиллами, який був управителем їхнього маєтку в Шпанові, запропонував їм купити фільварок Квасилів, який складався з так званого замку, кількох хлівів та клунь і прилеглої до нього орної землі, луків та лісу. Чехи пристали на цю пропозицію і, пообіцявши приїхати через рік з грошима, повернулися до Чехії, де почали організовувати групу родин, збираючи гроші на закупівлю фільварку. Через рік декілька десятків родин у складчину закупили у князів Радзивиллів за 3000 рублів 897 моргів землі (1 морг лісу коштував 12 рублів, а 1 морг луків та орної землі – 18 рублів). Перевагу віддали Квасилову, довідавшись, що незабаром поруч з Квасиловом буде прокладатися залізниця, яка з'єднає Київ з Брест-Литовським і далі з Варшавою. Дійсно, коли в перші роки господарювання в Квасилові облогуєча до того часу земля давала малі врожаї, чеські переселенці підробляли на будівництві залізниці – хто возив возом землю на відсипку насипу, а в кого не було коней, той працював самотужки з лопатою та тачкою.

8 червня (за старим стилем) 1870 року, в день святих Петра та Павла поселенці викупили фільварок і цей день вва-

жається днем заснування Чеського Квасилова, який з часом перетворився на одне з найкрасивіших та найрозвинутіших чеських сіл на Волині.

У 1878 році пожежа на обійсті Йозефа Перного, яка стала після жнив, знищила урожай збіжжя в клуні та пошкодила інші житлові та господарські будівлі. Це нещастя навело Перного на думку про створення в Квасилові каси взаємодопомоги, яка з часом, з прийняттям статуту, перетворилася в ощадно-позичальну касу, куди мешканці Квасилова вносили свої вільні кошти, отримуючи відсотки, а інші могли під невеликі відсотки позичати необхідні для себе кошти. Про розмах каси може служити той факт, що перед 1-ою світовою війною в ній було 50 тисяч рублів. Грошові кошти, які акумулювалися в касі, в першу чергу використали для організації протипожежних заходів, зокрема на закупівлю помпи та іншого обладнання для створюваної пожежної дружини села. Статут ощадно-позичального товариства розробив Йозеф Духачек, взявши за основу типовий статут товариства з Нового Биджова в Чехії, звідки він був родом. Як показав час, ці організаційні заходи та практичні тренування пожежної дружини дали свої наслідки: протягом двох десятиліть в Квасилові не було пожеж, а пізніше, вже в польський період, добровільна пожежна дружина з Квасилова займала призові місця в змаганнях пожежників Волинського воєводства.

Йозеф Перний був четвертим старостою Чеського Квасилова, обіймаючи цю посаду з 1877 по 1880 рік. Його син Антонін, отримавши освіту в Чехії, спочатку працював з 1888 року (Йозеф Нагловський пише, що в 1892-1899 роках) другим вчителем в Квасилові, викладаючи чеську мову, а пізніше – до 1910 року – в чеській школі Здолбунова. Квасилівська школа в 1892-1899 роках розмішувалася в будинку Перних. У 1911 році він побудував першу в Квасилові су-

шарку для досушування та консервації хмелю. Того ж року в селі заснували спортивне товариство Сокіл і його першим старостою став Антонін Перний. За його ініціативи в післявоєнні роки відновив свою діяльність драматичний гурток, яким він керував разом з Вацлавом Странським, який, маючи хист до малювання, закінчив художню школу і власноруч розписав театральні куліси розміром 7x4 м. Він також здійснив розпис церкви Св. Петра та Павла в Квасилові. Великим успіхом користувалися вистави, тексти та музику до яких написав Антонін Перний. З початком 1-ої світової війни в Квасилові мобілізували до війська близько 20% чоловіків і серед них Антоніна Перного, який повернувся з фронту в чині підпоручика. Про його перебування на фронті інформація відсутня, відомо тільки зі слів його сина Вацлава, що він був «військовим чиновником».

Після закінчення 1-ої світової війни в Україні, зокрема на Волині, декілька разів змінювалася влада. Центральна Рада на чолі з професором Михайлом Грушевським організувала проведення виборів до українських установчих зборів. Чехи йшли на вибори окремим списком за № 8 і першим в цьому списку був мешканець Квасилова Антонін Перний. Після війни, вже в польський період, закінчили польську гімназію діти Антоніна Перного: Гелена, Ярослав, Анна, Антон, Людмила, Віра, Ольга, а Вацлав закінчив училище в Рівному. Дехто з них продовжив навчання в Чехії, де і залишився працювати.

1-го травня 1926 року вийшов перший номер тижневика «Ніс Volyně» («Голос Волині»), наклад якого спочатку становив 850 примірників. Видавав та редагував його в своїй друкарні в Квасилові Антонін Перний. Співвласниками та співзасновниками були ще двоє багатих чехів, а пізніше до них приєдналися ще троє інших. «Ніс Volyně» мав декіль-

ка постійних рубрик, що включали в себе «Хроніку», «Торгівельні справи», інформацію про діяльність Чеської матиці шкільної та інших громадських товариств, рекламу та оголошення. Інформацію брали з «Волинских губернских ведомостей» та «Життя Волині» і перекладали на чеську мову. В цій же друкарні було надруковано «Kroniku Kvasilova» Йозефа Нагловського та «Чехи на Волині». Цей тижневик став важливою опорою чеської меншини не тільки на Волині але і у всій Другій Речі Посполитій, згуртовуючи її чеське населення, сприяючи самоідентифікації, протидіючи асиміляційним процесам. Після смерті Антоніна Перного в 1933 році тижневик продовжував видавати аж до 1936 року його син Вацлав.

Родина Перних, ставши однією із засновниць Чеського Квасилова, продовжувала так само бути в перших рядах його розвитку та збагачення, особливо в складні переломні моменти історії села. З великим натхненням пропагувала і розвивала культуру, освіту, музику і спорт.

Джерела: Josef Nahlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Mikulaš Šerešuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Marie Tomášová. Popisy českých osad na Volyni – Kvasilov. Věrná stráž, 1951. Č. 40-51.

Perný Antonín

Otec Antonína Perného Josef Perný, který byl jedním z iniciátoru založení obce Kvasilova, pocházel z chudé rodiny. Jeho otec Matěj byl synem středně zámožných rodičů. Byl znám svou urostlou postavou a obrovskou fyzickou silou. Matěj byl odveden na vojnu a tam se mu tak zalíbilo, že sloužil celá dvě období. Žil kdesi v Itálii a jeho rodiče ani příbuzní o něm nic nevěděli. Tak se stalo, že se rozdělili o jeho dědický podíl. Když se Matěj

vrátil z Itálie domů, nezbylo na něj prakticky žádné dědictví. Po čase se narodil synek Josef. Byl nadaný muzikant. Po ukončení povinné školní docházky ho otec dal do učení k mistru truhláři, jenž s ním zle zacházel. Chlapec si však věděl rady a záhy si začal přidělovat hrou na trubku, s níž vystupoval v kapele ze sousední obce.

Manželka Josefa Perného Anna, dcera Josefa Kohouta, pocházela z obce Hlušice u Bydžova. On pořád hrál na trubku v kapele, ale tehdy byly trubky nedokonalé, a proto Josef dostal plicní nemoc. Doktor mu nařídil zanechat trubky a více chodit na čerstvý vzduch, co znamenalo oddat se zemědělství. Z toho své hospodaření nemohl koupit v Čechách půdu.

Na jaře 1869 se Josef Perný, František Rajchl a Antonín Stránský vydali do Ruska, konkrétně do Dubna, kde se každoročně konaly trhy skoro z cele Volyňské gubernie, a tam se potkali se sládkem Josefem Zemanem, který také přijel do Dubna za koupí půdy. Pověřený knížat Sigmunda a Karla Radzivilových jim nabídl ke koupi dvůr v Kvasilově, který patřil knížatům. Vrátili se do Čech a za rok sebrali peníze na koupi tohoto dvora a s desítkami rodin společně zakoupili velkostatek Kvasilov ve výměře 897 morgů za 3000 rublů (1 morg lesa stal 12 rublů, pole a louky po 18 rublů). Přednost Kvasilovu ještě dali proto, že se dozvěděli, že vedle se bude budovat železniční trať od Kyjeva do Brestu Litovského a dále na Varšavu. Již 28. června 1870 byla ta usedlost zakoupena. Stalo se to na svátek Petra a Pavla. Za léta tam vznikla jedna z nejkrásnějších a pokrokových českých vesnic na Volyni.

Roku 1878 v obci u Josefa Perného propukl požár. Stalo se to po žních, a proto padla ohni za oběť veškerá jeho úroda, ježto nebyla ani úroda jakož i budovy pojištěny. Toto neštěstí přivedlo Perného na myšlenku založení obecní pojišťovny proti ohni a založení hasičského sboru. Josef Ducháček podle vzoru obdob-

ných českých ústavů v Novém Bydžově (bývalé okresní město v Čechách) vypracoval stanovy, a na jejich základě byla spolu s Josefem Perným založena v Kvasilově vzájemná pojišťovna. Z členských vkladů bylo zakoupeno hasičské náčiní a stříkačka pro nově založený hasičský sbor. Tento dobrovolný sbor se postupně zdokonaloval. Konala se pravidelná cvičení pro přípravu na hašení požáru, přibývalo členů i přispívajících. Po tomto opatření nevznikl v obci přes dvacet let požár.

Josef Perný jako čtvrtý v pořadí zastavoval funkci obecního starosty Kvasilova od roku 1877 do roku 1880. Jeho syn, Antonín Perný, který vystudoval v Čechách, se roku 1888 stal druhým učitelem (podle Josefa Náhlovského v letech 1892-1899), jenž vyučoval češtinu v Kvasilově a pak do 1910 roku ve Zdobuňově. Kvasilovská škola byla umístěna v dřevěném baráku Perných. Roku 1911 Antonín Perný vybudoval první sírárnu na konzervování chmele. Téhož roku byl v Kvasilově založen Sokol a jeho prvním starostou se stal Antonín Perný. Jeho přičiněním se hrálo v Kvasilově po dlouholeté přestávce ochotnické divadlo. Po válce Antonín Perný a Václav Stranský režírovali divadelní hry. Václav Stranský byl nadaný malíř a dosáhl akademického vzdělání. Namaloval kulisy plochou 4x7 m pro divadelní hry v Kvasilově a také vymaloval cirkve sv. Petra a Pavla v Kvasilově. Nadšení vzbudily divadelní hry, které napsal a zhudebnil. Na začátku 1. světové války bylo mobilizováno asi 20% kvasilovských mužů a mezi nimi starosta místního Sokola Antonín Perný, který se vrátil domů po válce jako podporučík. Podle vzpomínek jeho syna Václava byl v armádě «vojenským úředníkem».

Po ukončení 1. světové války se na území Ukrajiny, zejména na Volyni, několikrát střídaly vlády. Centrální Rada, vedená socialistou prof. Hruševským, vypsala volby do ukrajinského ústavodárného shromáždění. Češi vystupovali se samostatnou kandidátní listinou (č. 8), na které byl prvním kandidátem kvasi-

lovský občan Antonín Perný. Také po první světové válce absolvovaly polské gymnázium děti Antonína Perného: Helena, Jaroslav, Anna, Anton, Ludmila, Věra a Olga. Václav vystudoval reálku v Rovně a pak se učil na Pražské polytechnice.

Od 1. května 1926 začal vycházet v Kvasilově týdeník «Hlas Volyně». V něm bylo několik stálých rubrik, jako «Kronika», «Obchodní zprávy», reklama, o České matice školské, o svazu České mládeže atd. Naklad prvního čísla byl 850 kusů. Informace se čerpaly z «Волынских губернских ведомостей» a «Життя Волині» a dávaly se do češtiny. V kvasilovské tiskárně také byly otisknuty knihy «Kronika Kvasilova» Josefa Náhlovského a «Češi na Volyni». Týdeník stal se důležitou oporou nejen volyňských Čechů, ale i celé české menšiny v Polsku. Jeho vydavatelem a redaktorem byl Antonín Perný a po jeho smrti v roce 1933 syn Václav Perný, který pokračoval v díle svého otce do roku 1936.

V každém čísle týdeníku se vždy otiskoval úvodník o aktuálních problémech a otázkách života české minority. Na začátku to se týkalo jenom Čechů, ale později se také vysvětlovaly problémy ze života různých národnostních minorit v Polsku a jiných státech, pozorovaných na mezinárodních politických událostech, což svědčí o politickou aktivizaci českého obyvatelstva Volyně.

Rodina Perných stála v prvních řadách zakladatelů obce Kvasilova a byla oporou, zejména v těžkých dobách. S velikou snahou prosazovala do přední kulturu, hudbu i vzdělání.

Prameny: Josef Náhlovský. *Kronika obce Kvasilova*. Kvasilov, 1929.

Mikuláš Šerešuk. *Kronika Českého Kvasilova*. 2003.

Marie Tomášová. *Popisy českých osad na Volyni – Kvasilov*. *Věrná stráž*, 1951. Č. 40-51.

Перний Ярослав

Ярослав Перний народився 12 лютого 1900 року в родині вчителя kwasилівської школи Антоніна Перного. Його мати Людмила Вацлавівна займалася домашнім господарством десятичленної родини. Після закінчення школи в Квасиліві Ярослав (Слава) навчався в реальному училищі в Рівному. Брав активну участь в тренуваннях та спортивних змаганнях kwasилівського чеського спортивного товариства «Сокіл» та виступав у складі команди свого села на різних змаганнях як на Волині (Мирогоща, Страклів, Глинськ, Квасилів) так і на загальнопольських (Варшава) та чехословацьких (Прага). Як слідує з рукопису «Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českem» («Хроніка гімнастичного товариства «Сокіл» в Страклові Чеському»), яку написав вчитель та активний організатор «Сокола» в Страклові Александр Кржівка, команда kwasилівського «Сокола», членом якої був Ярослав Перний, майже завжди займала перше місце на окружних змаганнях: 1933 рік (Мирогоща) – 1-ше місце, 1934 рік (Глинськ) – 4-те місце, 1935 рік (Квасилів) – 1-ше місце. В індивідуальному заліку Ярослав, як правило, був другим після свого колеги по команді Квасилова Микулаша (Миколи) Мартінека. На сокольський зліт до Праги в 1926 році поїхало 120 спортсменів з Волині, яких включили до складу закордонного округу. До складу цього округу входило 73 товариства, що нараховували десь біля 2700 гімнастів та 1500 осіб з групи підтримки. Від 1928

року Ярослав Перний виконував обов'язки керівника ква-силівського «Сокола». На всесокольський зліт у 1932 році вже поїхало 720 волинських чехів. Керував поїздкою окружний начальник «Сокола» Ярослав Перний. По дорозі на зліт відбулася зустріч у Варшаві тогочасного старости «Сокола» Йозефа Сваровського та окружного начальника Ярослава Перного з маршалком Пілсудським. В самих змаганнях за команду Квасилова виступали Вацлав Мартінек, Ярослав Перний та Мікулаш Мартінек. Ця трійка спортсменів зайняла 78 місце серед 1678 учасників змагань. Перед від'їздом на змагання квасилівці заїжджали до Зборова і такими вони були не одні.

У Квасилові було багато музикантів і, як майже в кожному чеському селі, був свій духовий оркестр. Ось як згадує про Квасилів та квасилівських музикантів Ярослав Перний: «Цей будинок власними руками побудував мій дід-столяр після переїзду в 1869 році з Жалгоусту біля Ічіна на Волинь. Він був музикантом, батько моєї мами – також. Заснували, як тоді говорили, банду, а батько та дядько ще малими хлопцями грали разом з ними. На Волині не було багато музикантів. Чехи вміли грати, заробляли собі музикою за сезон більше, ніж коли б працювали цілий рік десь на фільварку. Дядько пізніше став диригентом оркестру у відомому театрі в Петербурзі. Скільки пам'ятаю, у нас в домі було більше музичних інструментів, ніж стільців». Але така велика кількість музикантів дозволила створити ще і смичковий оркестр, яким керував Ярослав Перний і сам грав на скрипці. Смичковий оркестр грав на менш важливих заходах, але часто обидва оркестри грали поперемінно і грали досить добре.

Після нападу Німеччини на Польщу і початку 2-ої світової війни багато мешканців Квасилова були призвані до поль-

ської армії, і, так само як і молодший брат Ярослава Вацлав брали участь в боях проти німців. Через Квасилів неперервним потоком їхали біженці з Великопольщі в напрямку до Румунії. Також до Квасилова та до інших чеських сіл на запрошення місцевих чеських громад прибули, інколи і з родинами, біженці з Чехословаччини, які перебували на території Польщі і воювали в лавах її армії проти гітлерівців. Вони перебували в Квасилові від вересня 1939 року до квітня 1940 року. Після окупації західної Волині сталінськими військами вони поїхали вглиб Радянського Союзу і перебували в таборах для інтернованих, звідки частина з них переїхала до Палестини і воювала у складі британських військових підрозділів на Близькому Сході та на Атлантиці. Разом з ними поїхала і група волинських чехів, зокрема з Квасилова. Частина з них перебувала в цих таборах аж до початку 1942 року, звідки їм, так само як і багатьох тим, хто перебував на засланні в Сибіру, Казахстані та на півночі СРСР, вдалося влитися в чехословацький військовий підрозділ під командуванням підполковника Людвіка Свободи, який формувався в Бузулуці.

Під час радянської окупації були репресовані багатші чехи, власники великих та середніх підприємств та власники земельних наділів понад 9 га. Арештували і Вацлава Перного, як власника друкарні, редактора газети та польського офіцера, і без суду, а на основі постанови так званої «трійки» відправили на заслання до Казахстану. Пізніше Вацлав Перний отримав можливість вступити до чехословацького підрозділу в СРСР, чим він і скористався.

Репресували також і матір всієї багаточисленної родини Перних Людмилу Вацлавівну та її дочку Людмилу через те, що вона була дружиною польського офіцера, а її матір – як найближчу для неї особу. Разом з ними випадково попав до

Казахстану і Ярослав Перний. Ось як він описує цей випадок та своє перебування в Казахстані: «29 березня 1940 року я прийшов попрощатися з мамою та сестрою, зайшовши прямо до товарного вагону. В цей час конвоїр зачинив двері і потяг рушив. Ніякі пояснення та протести по дорозі не допомогли і всі троє опинилися весною 1940 року в північному Казахстані в експериментальному радгоспі «Вознесенський», поля якого розляглися на площі 200000 гектарів! Для Чехословаччини – це площа невеликого краю (області)».

Ярослав Перний не цурався ніякої роботи. Починав з простого робітника, потім став обліковцем, а пізніше – агрономом. Керівник цього радгоспу-гіганта запропонував йому посаду головного агронома. Легким його життя не назвеш. Найкращу техніку забрали на фронт, так само як і чоловіків віком до 55 років, а в радгоспі залишилися лише старці, жінки та діти. Збирання врожаю однак не могли припинити – фронт вимагав хліба, м'яса та інших продуктів. Врожай був досить добрий, але через недостачу робочої сили жнива тривали аж до морозів. Про результати роботи Перного в радгоспі та його авторитет свідчить той факт, що після закінчення війни директор радгоспу написав йому листа на Жатецько з проханням повернутися до Радянського союзу, зокрема до Казахстану, і стати головним агрономом радгоспу. І це на повному серйозі! (Відомо, що більшість волинських чехів після закінчення війни, знаючи підступність сталінських властей, не повернулися на Волинь, а довгих два роки чекали воз'єднання сімей в Чехословаччині. І то не всіх випустили).

В останню декаду грудня 1941 року Ярослав Перний прочитав в газеті статтю про те, що в Бузулуці відбувається формування чехословацького військового підрозділу і вирішив, що там його місце. Повідомив про це директора

радгоспу, але той ніяк не хотів його відпускати. Тільки через декілька тижнів переконань та прохань, заручившись підтримкою партійних органів, Ярослав Перний отримав розрахунок в радгоспі і з великими труднощами добрався в лютому 1942 року до Бузулуку. Там він зустрів своїх старих знайомих по Квасилову, зокрема чехів-втікачів з Польщі, яких на декілька місяців прихистила Волинь. Багато про Волинь та чехів в Казахстані його розпитував командир чехословацького військового підрозділу підполковник Людвік Свобода. Він же послав до Казахстану свого повноважного представника, який організував за допомогою військових комендатур товарний вагон для переїзду родин чехів з Казахстану до Бузулуку.

Зі спогадів Ярослава Перного про прихід та відхід з Бузулуку: «Після приїзду до Бузулуку ми змушені були в першу чергу обладнати казарму для мешкання в ній. Міська влада Бузулуку виділила нам десь 10 га лісу на матеріал для обладнання та опалення казарми, і ми різали ліс. Заважало нам несення караульної служби, коли при сорокаградусному морозі ми щогодини змінювались на постах, а вартові змушені були бігати або різати та колоти дрова, щоб не замерзнути. До нашого підрозділу приїжджали люди з північних областей (очевидно, із заслання) і навіть після примусового перебування на карантині в декого ще залишилися ознаки хвороб або вони були так ослаблені поганим харчуванням, що була необхідність оздоровити їх. Медики підрозділу мали багато праці. Разом з посиленням жорстким тренуванням доводилося ще й багато працювати. Перш за все ми побудували міст через річку Самару. Попередній міст висадили в повітря в 1918 році легіонери, коли їхали через всю Росію до Владивостока. Через 11 днів міст стояв – дерев'яний, завдовжки 68 метрів...».

Після короткочасного перебування в Бузулуці Ярослава послали навчатися на офіцерських курсах. Від Бузулуку до Праги він не пропустив жодної військової операції у складі чехословацького підрозділу. Перший свій бойовий хрест отримав після бою під Соколовим. Пізніше був начальником штабу артилерійського батальйону, де у нього зав'язалися добрі стосунки з командиром 1-го чехословацького армійського корпусу – генералом армії Лудвіком Свободою. Всього у нього 18 військових нагород – 5 радянських і 13 чехословацьких. Не обійшлося і без поранень, яких було аж п'ять – одне важке і чотири легких.

Після закінчення війни та переходу до цивільного життя деякий час Ярослав Перний господарював одноосібно в Лібешицях біля Жатця а потім очолив сільськогосподарський кооператив на кшталт колгоспу (JZD), де надзвичайно велику увагу приділяв розвитку хмелярства, впровадженню нових, прогресивних агротехнічних прийомів у його вирощуванні. Після закінчення сільськогосподарської школи в 1953 році працював в Центральному контрольно-науковому відділі хмелярства в Жатці. Про нього було написано в «Хмелярському щорічнику», що був провідником всього нового і прогресивного, рекомендованого науковцями, в своєму господарстві і вніс великий вклад у розвиток цього господарства. В першу чергу він замінив старі виснажені хмелярні на нові і практикував вирощування хмелю за новими технологіями. Про війну згадував з неохотою, вважаючи її найбільшим злом людства. Вже в 1958 році міжнародне товариство хмелярів нагородило його орденом Лицаря хмелярства. Пан Перний занесений до списків найвидатніших хмелярів світу.

Серед квасилівців отримали найбільше військових нагород Ярослав Перний та Валентин Новак, який був льотчиком військової авіації Великобританії (RAF). На особливу увагу заслуговує і діяльність Ярослава Перного в різних

ветеранських організаціях Чехословаччини, зокрема в Чеській спілці борців-антифашистів. Районне відділення цієї спілки в Лоунах очолював полковник за вислугою Ярослав Перний, і воно вважалося найкращим в республіці. Починаючи з 1973 року, за ініціативою лоунського відділення ветеранів у співпраці з районним відділом освіти, організовувалися «Потяги дружби». Ці екскурсійні поїздки відбувалися за маршрутом: Ліптовські Мікулаш, Дукельський перевал, Свіднік, Дам'янівські печери, музей в Банській Бистриці. Екскурсію супроводжував оркестр школи мистецтв, і в ній брали участь 430-450 дітей та дорослих зі всього району.

Помер Ярослав Перний в 1984 році.

Джерела: Josef Nahlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Mikulaš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Alexandr Křivka. Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém.

Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha, 2020. S. 103, 104.

Perný Jaroslav

Jaroslav Perný se narodil 12. února 1900 v rodině učitele z Kvasilova Antonína Perného. Jeho matka Ludmila Perná byla v domácnosti, protože rodina čítala 10 lidí. Po ukončení školní docházky v Kvasilově, Jaroslav absolvoval reálku v Rovně. Aktivně se zapojoval do výcviku v sokolské skupině své vesnice a několikrát se zúčastnil jako její člen v sokolských soutěžích na Volyni (Mirohošť, Straklov, Kvasilov, Hlinsk), v Polsku (Varšava) a v Československu (Praha). Jak je vidět z rukopisní Kroniky sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém, kterou napsal učitel a aktivní organizátor sokolství v Strakově Alexandr Křivka, team kvasilovského Sokola, členem kterého byl a závodil. Jaroslav Perný skoro

pokaždé vítězil na okrskových soutěžích: 1933 rok (Mirohošť) – 1. místo, 1934 rok (Hlinsk) – 4. místo, 1935 rok (Kvasilov) – 1. místo. Jako skromný závodník byl Jaroslav Perný také skoro pokaždé druhým za svým kolegou z Kvasilova Mikulášem Martinkem. Na sokolský slet do Prahy se v roce 1926 vypravilo 120 členů Sokola z Volyně, kteří byli zařazeni do župy zahraniční. Ta se skládala ze 73 tělocvičných jednot, jež čítaly asi 2700 cvičících a 1500 přispívajících. Od roku 1928 zastával funkci náčelníka Sokola v Kvasilově Jaroslav Perný. Na slet v roce 1932 jelo již 720 volyňáků. Vedoucím zájezdu byl okrskový náčelník Jaroslav Perný. Cestou na slet se ve Varšavě uskutečnilo setkání tehdejšího starosty Sokola Ing. Josefa Svarovského a okrskového náčelníka Jaroslava Perného s maršálem Pilsudským. Na samotném sletu v Praze závodili Václav Martínek, Jaroslav Perný a Mikuláš Martínek. Tato trojice obsadila 78. místo při účasti 1678 závodníků. Ještě před sletem pořádala jednota zájezd do Zborova, to ale nebyla jediná.

V Kvasilově bylo dost muzikantů a skoro jako v každé české vesnici tu byla kapela. Mimo dechovky v Kvasilově také byla druhá, smyčková kapela, kterou dirigoval Jaroslav Perný a sám hrál na housle. Tato kapela vystupovala na menších slavnostních akcích, ale dobře hrály obě dvě.

Se začátkem 2. světové války a přepadení Polska Německem mnoho kvasilováku odešlo bojovat do polské armády jako i mladší bratr Jaroslava Václav. Přes Kvasilov proudili tisíce uprchlíků z Velkopolska do Rumunska. Také do Kvasilova a do jiných českých vesnic na Volyni se dostali bývalí čeští vojáci – uprchlíci z Československa, kteří bojovali proti Němcům v polské armádě. Po okupaci západní Volyně sovětskou armádou a několika měsíců pobytu v Kvasilově, skupina bývalých českých vojáků a také několik kvasilováku odjela z Kvasilova na východ do Sovětského svazu, odkud se někteří dostali do Palestiny a pokračovali v boji proti Němcům v anglických vojenských jednotkách na Středním Východě.

Za sovětské okupace rodina Perných jako mnoho jiných bohatších rodin Čechů na Volyně podlehla represí: Václav Perný byl zatčen odsouzen a poslán do Kazachstánu. Do vyhnanství se také dostaly matka celé rodiny Ludmila Perná a její dcera Ludmila. Ludmila proto, že byla manželkou polského důstojníka, a maminka jako její nejbližší příbuzná. Nechtěně se octnul v Kazachstánu také Jaroslav Perný.

Jak se to stalo vzpomíná pan Jaroslav: «29. března 1940 jsem šel s maminkou a sestrou rozloučit přímo do nákladního vagónu; strážný zavřel dveře a jelo se. Žádné vysvětlování a protesty cestou nepomohly. A tak se všichni tři octli, na jaře roku 1940, v severním Kazachstánu v pokusném sovchozu Voznesěnskij, jehož výměra polností byla 200000 hektarů! Četli jste dobře – sovchoz rozlohou jako menší kraj v Čechách.» Jaroslav se žádné práce nevyhýbal. Pracoval jako dělník, účetní, a nakonec jako agronom. Na návrh ředitele tohoto gigantu se stal hlavním agronomem. Neměl to snadně. Nejlepší dopravní technika byla odvezena na frontu, stejně tak muži do 55 let a v sovchozu zůstali starci, ženy a děti. Sklízňové práce se však nesměly zastavit, fronta vyžadovala chléb, maso a jiné potraviny. Úroda byla velmi pěkná, pro nedostatek pracovníků však sklizeň trvala až do zámrazu. Jaroslav Perný si zřejmě vedl dobře – po válce mu ředitel sovchozu na Žatecko psal, aby se k nim vrátil a dál pokračoval jako hlavní agronom. Nemyslel to žertem! V poslední dekádě roku 1941 objevil Jaroslav Perný v novinách článek, že se v Buzuluku tvoří československá vojenská jednotka a na základě toho se ihned rozhodl, že tam patří. Oznámil své rozhodnutí řediteli statku, ale ten ho nechtěl uvolnit. Teprve po několika týdnech přesvědčování a na pokyn stranických orgánů dosáhl svého cíle. V únoru 1942 s velkými potížemi dorazil do Buzuluku. Tam se on potkal se svými známými po Kvasilovu a měl besedu s podplukovníkem Svobodou o volyňských Čechách a o českých rodinách v Kazachstánu, kterých znal Perný. A už v

květnu dorazili Pernému známí Češi z Kazachstánu. Podplukovník Svoboda splnil slovo, poslal tam zvláštního zmocněnce, kterému vojenské velitelství opatřilo na zpáteční cestu s volyňskými rodinami nákladní vagón, kterým se cestovalo.

Ze vzpomínek Jaroslava Perného na příchod a východ v Buzuluku: «Po příjezdu do Buzuluku jsme si museli nejprve kasárna zařídit pro slušné bydlení. Městská správa Buzuluku nám přidělila asi 10 ha lesa na materiál a topení. Tak jsme káceli stromy. Zaváděla se stráž objektů, která se při čtyřicetistupňových mrazích střídala po hodině a strážný musel běhat, aby nezmrzl, nebo řezal a štípal dřevo, aby se zahřál. Do naší jednotky přijížděli lidé ze severních oblastí, a i přes nucený pobyt v karanténě měli v sobě někteří nějakou tu nákazu, nebo byli tak zesláblí špatným zacházením, že byla nutná je uzdravit. Lékaři u jednotky měli dost práce. Přes usilovný tvrdý výcvik se i hodně pracovalo. Nejdříve jsme stavěli most přes řeku Samaru. Původní most vyhodili do vzduchu v roce 1918 čeští legionáři, když jeli přes celé Rusko do Vladivostoku. Za 11 dní most stál – dřevěný, dlouhý 68 metrů...».

Po krátké době byl z Buzuluku Jaroslav poslán do vojenské důstojnické školy. Od Buzuluku do Prahy nevynechal ani jednu vojenskou operaci. První válečný křest si dobyl ve známé bitvě u Sokolova. Později, v hodnosti důstojníka, byl náčelníkem štábu dělostřeleckého praporu, kde navázal velmi dobrý osobní vztah s velitelem sboru armádním generálem Ludvikem Svobodou. Celkem dostal 18 vysokých vyznamenání, 5 sovětských a 13 československých. Neminula ho ani zranění – 1 těžké a 4 lehké.

Po válce a odchodu do civilu nedlouho hospodařil v Liběšicích u Žatce a pak se stal předsedou Jednotného zemědělského družstva v Liběšicích. Neobyčejně velký zájem jevil o zvýšení úrodnosti chmele v jejích družstvu. Po absolvování zemědělské školy v roce 1953 se stal pracovníkem Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělské chmelařské pobočky v Žatci.

O něm bylo psáno v Chmelařské ročence, že měl velkou zásluhu na prosperitě tehdejšího zemědělského družstva. Byl zástánkem nových metod v pěstování chmele, ověřených Výzkumným ústavem chmelařským v Žatci. Především zavedl rušení přestárých chmelnic a jako jeden z prvních zavedl pěstování chmele v širokých sponech. O válce se nerad bavil, protože tvrdil, že válka je největší zlo lidstva. Byl velkým milovníkem přírody a myslivosti. Mnoho let byl také velice úspěšným předsedou velkého mysliveckého sdružení v Liběšicích. Již v roce 1958 mu Mezinárodní sdružení pěstitelů chmele udělilo mezinárodní chmelařský řad «Rytíř chmelového řádu». Pan Perný je zařazen mezi významné chmelařské osobnosti.

Mezi kvasilovskými byli nejvíce vyznamenanými Jaroslav Perný a Valentín Novotný, který bojoval jako letec v Anglii. Zvláštní pozornost si zaslouhuje činnost v základních organizacích Českého svazu protifašistických bojovníků, kdy řídil okresní výbor, jenž předsedou byl na lounském okrese plk. v záloze Jaroslav Perný. Tato organizace byla již tradičně hodnocena jako nejlepší. Od roku 1973 pořádal okresní výbor ve spolupráci s odborem školství ONV Louny cestu tzv. «Vlaky družby». Tyto zájezdy byly vedeny po trase Liptovský Mikuláš, Dukelský průsmyk, Svidník, Demanovské jeskyně, státní muzeum Banská Bystrica. Zájezdy doprovázela hudba z lidové školy umění a účastnila se jich 430–450 dětí a dospělých z celého okresu.

Jaroslav Perný zemřel roku 1984.

***Prameny:** Josef Náhlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Alexandr Křivka. Kronika sokolské tělocvičné jednoty ve Straklově Českém.

Jiří Hofman, Václav Širc, Jaroslav Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Praha, 2020. S. 103, 104.

Перний В'ячеслав

Народився в 1902 році в селі Квасилів Чеський поруч зі Здолбуновом. Батько, Антонін Перний, до 1910 року працював вчителем у школах в Квасилові та Здолбунові, після чого почав займатися сільським господарством. У 1914 році його призвали в царську армію, де він був за словами його сина Вацлава (В'ячеслава), «військовим чиновником», ніби-то підпоручиком (мав одну зірочку на погонах), а демобілізувався він у 1917 році. Спочатку родина мала 9 десятин землі (в царській Росії площа вимірювалася в десятинах, при польській владі почали використовувати метричну систему мір: 1 дес. = 1,0925 га), а станом на 1939 рік (ще за польської влади) родина володіла 18 га землі, хмелярнею, мала пару коней, чотири корови, троє свиней, дерев'яний житловий будинок (до наших днів не зберігся), хлів, дві клуні, сушарку для хмелю, жнивварку та молотарку.

Антонін Перний в 1925-1926 роках відкрив друкарню і до своєї смерті у 1933 році видавав чеську газету «Hlas Volyně» («Голос Волині»), водночас будучи її редактором. Після його смерті все господарство перейшло у власність дружини Людмили В'ячеславівни, а редагувати газету до 1936 року почав син В'ячеслав. Як зазначає Світлана Шульга в своїй монографії «Чехи в Західній Волині: від оселення до рееміграції», ця газета стала центром згуртування чеської інтелектуальної еліти. У Квасилові як в одному з найбільш розвинених і старих чеських сіл, у 1930 році було відкрите консульство Чехословацької республіки на Волині (мова йде про західну, польську частину Волині, а радянська частина Волині в цей час була напередодні масового розкуркулювання, поголовної примусової колективізації, арештів, ув'язнень, розстрілів, які супроводжували індустріалізацію та ко-

лективізацію). Почесним консулом Чехословаччини став мешканець Квасилова, відомий на той час промисловець Владімір Сваровський, який, до речі, не уник репресивного катка сталінського режиму в 1939 році. Слід зауважити, що співзасновниками та співвласниками газети «Hlas Volyně» були: Земан Йозеф – власник броварні в Квасилові; Раже Йозеф – власник кондитерської та пекарні в Рівному, мешканець Рівного (нинішня вул. 24 Серпня.); Перний Антонін, який виконував функції редактора.

Пізніше до них приєдналися Новотний Вацлав – м'ясник, мав свій магазин в Рівному і мешкав в Рівному на розі сучасних вулиць Соборної та Дорошенка; Марусин Борис – власник взуттєвого магазину та майстерні по пошиву і ремонту взуття в Здолбунові, мешкав у Здолбунові по вул. Нарутовича (Богдана Хмельницького), 6 (інформація взята з книги Володимира Остапука «Здобунів, частина друга»); Лец(й)нер Богуміл – мешканець хутора Софіївка Здолбунівського повіту, власник 40 десятин землі.

В'ячеслав Перний після закінчення школи в Квасилові вступив до реального училища в Рівному, яке закінчив у 1920 році і вже в наступному році виїхав до Чехословаччини, де два роки навчався на хімічному відділенні політехнічного інституту. Повернувшись у 1924 році на Волинь, він до 1926 року працював на цукровому заводі в Мізочі на посаді хіміка-практиканта. У 1926 році його призвали до польської армії. Звільнившись у 1927 році в чині старшого унтер-офіцера, він починає працювати в домашньому господарстві аж поки його знову в 1932 році не призивають до польської армії, де після перепідготовки він отримує чин підпоручика, в якому і зараховується до резерву. Після смерті Антоніна Перного редагує газету «Hlas Volyni» аж до 1936 року, коли друкарню перенесли до Луцька.

З початком 2-ої світової війни або, як її називали в 1939 році радянські урядовці, польсько-німецької, ніби підігруючи гебельсівській пропаганді про напад Польщі на Німеччину, В'ячеслава Перного, як і багатьох інших військовозобов'язаних різних національностей, підданих Речі Посполитої, мобілізували до діючої армії і відправили на фронт до Приморського воєводства. Військовий підрозділ, в якому служив Перний, з боями відступав через Варшаву, Люблін Хелм у напрямку Ковеля, де мало відбутися переформування підрозділу. Але в спину польським військовим частинам вдарила Червона армія, роззброїла їх, а особовий склад інтернувала в декількох таборах. Інтерновані були, в основному, офіцери-поляки, хоча зрідка траплялися і українці, білоруси, чехи. Доля цих офіцерів відома – невинуватий ніякими мотивами, як показали подальші події, стратегічними, не кажучи вже про гуманітарні, розстріл в Катині та під Харковом тисяч військовополонених, де Польща втратила цвіт свого офіцерства. Більшовики поступили так, як поступав сумнозвісний імператор Риму Калігула. Щось подібне, але в значно менших масштабах, сталося і в наші часи під Смоленськом, де загинула верхівка керівництва незалежної Польщі разом зі своїм президентом.

Підпоручику Перному вдалося уникнути страшної долі своїх колег-офіцерів по польській армії. Через Володимир-Волинський, Луцьк та Рівне він добрався до Квасилова, де продовжив працювати в сільському господарстві. Після виникнення в Квасиліві державної організації Укрпромзаготхміль він влаштувався туди на роботу на посаду рахівника.

У Перних станом на 1939 рік була досить велика родина. Мати Людмила В'ячеславівна, яка мешкала у Квасиліві. Дочка Гелена, 40 років, мешкала в Празі і працювала лікарем-

окулістом. Син Ярослав, 39 років, який мешкав у Квасилові і займався сільським господарством. Син В'ячеслав, 37 років. Дочка Анна Шутова, 36 років, мешкала в Квасилові і працювала в сільському господарстві. Син Антон, 30 років, мешкав в Чехословаччині і працював інженером-будівельником на залізниці. Дочка Людмила Вогнер, 29 років, мешкала в Квасилові і працювала в сільському господарстві. Дочка Вера Коваржикова, 27 років, мешкала в Чехословаччині в місті Злін а її чоловік працював на взуттєвій фабриці «Ваґа». Дочка Ольга Штіпекова, 26 років, яка мешкала в селі Уїздці Здолбунівського повіту, де працювала вчителькою.

11 квітня 1940 року в Квасилові у будинку, де мешкав В'ячеслав Перний, співробітниками міліції Ровенського райвідділу УНКВД був проведений обшук, який тривав від 8-ої до 10-ої години, в результаті якого було вилучено 18 листів різної переписки та печатку редакції «Нас Volynё», а самого В'ячеслава Перного заарештували за обвинуваченнями: куркуль, служив в польській армії в чині офіцера, був власником та редагував чеську газету, нелояльний до Радянської влади. Печатку редакції газети та переписку Перного знищили за актом від 18 квітня 1940 року. В його справі є декілька протоколів допитів самого Перного та чотирьох свідків по справі під №21396, яку на нього завели. Ці свідки були односельцями Перного. У своїх свідченнях, що стосувалися його біографії, підтвердили всі факти його біографії, про які він сам повідомив слідчим на допитах, ніякого наговору не було. Розбіжність була тільки в одному: Перний сказав, що офіційно не був членом «Сокола», а лише грав уструнному оркестрі під час змагань спортсменів – членів «сокольського товариства». Але один із свідків повідомив, що Перний був членом цього товариства. Цей же свідок, який при польській владі мав невеличкий магазин змішаних то-

варів, повідомив, що польський поліцейський кожного дня, а періодично і комендант, заходили до нього в магазин і перевіряли, чи нема в магазині нелегальної горілки або інших товарів, на продаж яких у нього не було ліцензії. Разом з тим вони розпитували про всілякі події в селі, зокрема про крадіжки.

1-го липня 1940 року було висунуте обвинувачення В'ячеславу Перному, в якому, окрім вже згаданих фактів біографії, мовою оригіналу було записано: «Служил в бывшей польской армии в чине подпоручика и защищал польский строй», «В 1939 году во время польско-германской войны был в действующей бывшей польской армии офицером в чине подпоручика», «...происходит из крестьян-кулаков и сам кулак, имел собственную редакцию, ...», «...изобличается в том, что будучи офицером бывшей польской армии, активно вел борьбу против революционного движения, рабочего класса и крестьянства, защищая буржуазный польский строй...», «Дело Перного Вячеслава Антоновича по ст. 54-13 УК УССР с санкции облпрокурора по специальным делам направить на рассмотрение Особого Совещания при НКВД СССР». Останній документ у справі Перного теж наведено в оригіналі, опускаючи раніше викладені тези.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА № 129

Особого Совещания при Народном Комисариате

Внутренних Дел СССР

от 11 октября 1940 года

Постановляет

Перного Вячеслава Антоновича, как социально опасно-го элемента заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на восемь лет, считая срок с 11-го апреля 1940 года.

Реабілітація настала лише 20 липня 1989 року на основі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року

«Про додаткові заходи по встановленню справедливості по відношенню жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х років та початку 50-х років», тобто аж через 49 років після винесення вироку.

На жаль, автор в книзі Миколая Шеретюка «Kronika Českého Kvasilova» лише знайшов у списку військовослужбовців чехословацького армійського корпусу, уродженців Квасилова, запис, що Вацлав Перний закінчив війну у званні поручика. Інформації про подальшу долю В'ячеслава Перного нема. Відомо, що його старший брат Ярослав Перний, який випадково попав на заслання до Казахстану, в Бузулуці вступив до лав окремого чеського батальйону в СРСР під командуванням підполковника Людвіка Свободи, пройшов зі своїм підрозділом, який виріс за рахунок волинських чехів від батальйону до армійського корпусу, через Соколове, Київ, Білу Церкву, Торчин, Дуклю, Словаччину, Мораву аж до Праги, яка вже в той час була звільнена пражанами не без допомоги «власівців» та остаточного звільнення військами маршала Конєва. Перний, почавши з винищувача танків, дослужився до начальника штабу танкового батальйону, був двічі поранений і удостоївся честі в числі вісімнадцяти волинських чехів під керівництвом Владіміра Меснера попасти на прийом до президента Едварда Бенеша з проханням про переселення волинських чехів на історичну батьківщину. Він є на двох світлинах у книзі Мірослава Крушини «Здолбунів – місто на українській Волині в спогадах чеської меншини».

Джерело: ДАРО, Ф. Р-2771, оп. 2, спр. 525. Спр. № 21396 по звинуваченню Перного В'ячеслава Антоновича.

► Perný Václav

Václav Perný se narodil roku 1902 v Kvasilově Českém vedle Zdolbunova. Otec, Antonín Perný, do roku 1910 pracoval jako učitel ve školách Kvasilova a Zdolbunova a pak začal pracovat v zemědělství. Roku 1914 byl mobilizován do carské armády, kde podle slov jeho syna Václava byl «vojenským úředníkem» jako podporučík (měl jednu hvězdičku na nárameníku), a demobilizoval v 1917. Rodina za carského Ruska vlastnila 9 desjatin půdy a v roce 1939 také 18 ha chmelnice, 2 koně, 4 krávy, 3 prasata, dřevěný barák (do našich dní se nezachránil), chlév, dvě stodoly, sušárnu na chmel, kombajn a mlátičku.

Antonín Perný v roce 1926 otevřel tiskárnu a do své smrti v 1933 vydával české noviny «Hlas Volyně», byl jejich redaktorem. Po jeho smrti celý jeho majetek převzala jeho manželka Ludmila a do roku 1936 redigoval noviny jeho syn Václav. Jak poznamenávala Světlana Šulga ve své monografii «Чехи в Західній Волині: від оселення до рееміграції» ty noviny se staly centrem sjednocení české intelektuální elity. V Kvasilově jako v jedné z nejvíce rozvitých a starých českých osad v 1930 byl otevřen konzulát České republiky na Volyni. Čestným konsulem stal občan Kvasilova podnikatel Vladimír Svarovský.

Musíme poznamenat, že spoluzakladateli a spolumajiteli «Hlasu Volyně» byli: Zeman Josef – majitel pivovaru v Kvasilově; Ráže Josef – majitel cukrárny a pekárny v Rovně, obyvatel Rovna; Perný Antonín, který byl redaktorem.

Pak se k nim připojili: Novotný Václav – řezník, vlastnil řeznictví, bydlel v Rovně na rohu ulic 3. Máje a Legionářů; Marusin Boris – majitel obuvnictví a obuvní dílny ve Zdolbunově v ulice Narutoviča, 6; Lec(j)ner Bohumil – občan samoty Sofievka ve Zdolbunovském okrese, majitel 40 desjatin půdy.

Václav Perný po ukončení školy v Kvasilově absolvoval v roce 1920 reálku v Rovně a za rok odjel do Prahy, kde dva

roky studoval chemii na Pražské Vysoké škole polytechnické. Po návratu na Volyň, od roku 1924 do roku 1926, pracoval jako chemik-praktikant v Mizoči v cukrovaru. Roku 1926 odešel na vojnu jako polský voják a za rok odešel do civilu jako starší poddůstojník v záloze.

Potom začal hospodařit v Kvasilově a roku 1932 zase byl pozván na vojenské kurzy, po ukončení kterých, už jako podporučík, se dostal do zálohy. Po smrti svého táty, Antonína Perného, až do roku 1936, kdy tiskárnu přemístili do Lucka, redigoval noviny «Hlas Volyň».

Se začátkem 2. světové války v 1939 Václav Perný bojoval jako podporučík polské armády na území Přímořského vojevodstva a pak ustupoval přes Varšavu, Lublin, Chelm směrem ke Kovelu. Ve Vladimír-Volyňském byl zajat sovětskou armádou, ale byl propuštěn a přes Luck a Rovno se dostal do Kvasilova. Tam pokračoval v práci v zemědělství, dokud se v Kvasilově nezorganizoval chmelařský podnik «Укрпромзаготхміль», kam šel pracovat jako účetní.

Rodina Perných byla dost početnou a v roce 1939 čítala přes deset osob. Maminka, paní Ludmila Perná, která bydlela v Kvasilově v rodinném baráku a byla hospodyní. Dcera Helena, 40 let, bydlela v Praze a pracovala jako oční lékařka. Syn Jaroslav, 39 let, bydlel v Kasilově a byl zemědělcem. Syn Václav, 37 let. Dcera Anna Šutová, 36 let, bydlela v Kvasilově a pracovala v zemědělství. Syn Anton, 30 let, bydlel v Československu a pracoval jako stavebním inženýr na dráze. Dcera Ludmila Vagnerová, 29 let, bydlela v Kvasilově a pracovala v zemědělství. Dcera Věra Kovaříková, 27 let, bydlela ve Zlíně a její manžel pracoval v továrně Bat'a. Dcera Olga Štipková, 28 let, bydlela v obci Újezdce, kde byla učitelkou.

Dne 11. dubna 1940 byla od 8. do 10. hodiny v Kvasilově v domě, kde bydlel Václav Perný, zaměstnancem milice Roven-

ského rajonního oddělení NKVD (Národní Komisariát Vnitra) provedena domovní prohlídka. Bylo zabaveno 18 listů osobní korespondence a razítko redakce «Hlasu Volyně» a sám Václav Perný byl zatčen jako: kulak, sloužil v bývalé polské armádě důstojníkem, vlastnil tiskárnu a byl redaktorem českých novin, neloajální k sovětské vládě. Redakční razítko a osobní korespondenci Perného zničili podle aktu z 18. dubna 1940. V jeho trestním spisu je několik protokolů výslechů samého Perného a čtyř svědků dle zák. č. 21396, který byl na něj použit. Těmi svědky byli jeho spoluobčané z Kvasilova a potvrdili ve svých svědectvích všechno, co se týkalo biografie Perného, kterou on sám sdělil vyšetřovatelům při výsleších, žádného pomlouvání tam nebylo. Jediným rozdílem bylo to, že Perný vypovídal, že nebyl aktivním členem Sokola a jenom hrál na housle v orchestru na sokolských soutěžích a jiných příležitostech, jeden ze svědků vypovídal, že Perný byl aktivním členem Sokola. Ten svědek měl za Poláků menší obchod smíšeného zboží a on vypovídal, že k němu každý den přicházel policajt a někdy i velitel a kontrolovali, aby nebyly v obchodě ilegální kořalky, nebo nějaké jiné zboží bez licence. Také se ho ptali na všelijaké události v obci, hlavně na krádeže.

Prvního července bylo vzneseno obvinění proti Václavu Pernému, kde mimo zmíněných faktů jeho biografie bylo zapsáno: «Sloužil jako podporučík v bývalé polské armádě a chránil polský majetek». Roku 1939 v polsko-německé válce byl na frontě jako podporučík polské armády, ...pochází ze zemědělců-kulaků a sám je kulak, vlastnil redakci, ...usvědčuje se v tom, že když byl důstojníkem bývalé polské armády, aktivně bojoval proti revolučnímu hnutí, dělnické třídě, bránil buržoazní polský řád...» Akta Perného Václava Antonoviče s trestem oblastního prokurátora ze zvláštních případů mají být dopravená na projednávání

Zvláštního zasedání při NKVD SSSR. Jak je vidět z Protokolu č. 129 Zvláštního zasedání od 11. října 1940, Perného Václava Antonoviče, jako sociálně nebezpečného elementu uvěznil v nápravně-pracovním táboře na osm let, počínaje od 11. dubna 1940.

Rehabilitován byl dne 20. července 1989 na základě Nařízení Prezidia Nejvyššího Sovětu SSSR ze 16. prosince 1989 «O dodatečných opatřeních po určení spravedlivosti k obětem represí, které byly v 30-40. letech a na začátku 50.», tedy až po 49 letech po vznesení obvinění.

V knize Mikuláše Šereťuka «Kronika Českého Kvasilova» je uvedeno, že Václav Perný ukončil válku jako poručík. Bohužel, autor nenašel žádnou informace o dalším osudu Václava Perného.

Pramen: ДАРО, Ф. Р-2771, оп. 2, спр. №21396 по звинуваченню Перного В'ячеслава Антоновича.

Поспішіл Ян

Одним із перших сіл, де поселилися чехи, був Глинськ. У цьому селі оселилася родина Поспішілових, яка походила з чеського села Боїште біля Кутної Гори. Серед цієї родини були землероби, музиканти, поети, правники, лікарі, професори університетів. Ян Поспішіл народився 7 січня 1921 року в родині чеха-землероба в селі Глинськ Здолбунівського району на Волині, яка в той час входила до складу Польщі (Здолбунівський повіт Волинського воєводства). Дід Яна Алоїз (в православ'ї Олексій Йосипович)

Поспішіл переїхав до Росії в 1872 році і, закінчивши Петербурзький університет та переїхавши до Києва, працював в гімназії, а потім на посаді професора в Київському університеті. Він був відомим педагогом, вченим-славістом, мовознавцем, членом-засновником товариства Яна Амоса Коменського в Києві та автором відомої біографічної праці «Československá duchovní armáda na Rusi» («Чехословацька духовна армія в Росії»), яка зберегла для майбутніх поколінь прізвища та імена багатьох чехів Російської імперії.

Один з його синів, закінчивши сільськогосподарський факультет Київського політехнічного інституту, господарював на маєтку, який мала родина Поспішілових в Глинську і куди приїздила щороку під час канікул.

Батькові брати теж були відомими людьми. Це правник Мікулаш (Микола Олексійович) Поспішіл, закінчив юридичний факультет Київського університету, який закінчив працював начальником відділу Міністерства фінансів Російської імперії, член чеського товариства в Петербурзі, згодом – директор чеської школи в Глинську, а після переїзду до незалежної Чехословаччини працював у Головному контрольному управлінні; піаніст і композитор, професор музичної школи у Львові та Рівному Одржей (Андрій Олексійович) Поспішіл, який разом з іншим уродженцем Глинська Богумілом (Боголюбом Йосиповичем) Сикорою гастролював в Україні, Росії, Китаї, Молдові.

Світоглядна та національна свідомість Яна формувалася в середовищі родини і села Глинськ. Любов до музики і, зокрема, до народної пісні прищепила йому мати, яка знала багато чеських пісень і сама гарно співала. Певну роль тут зіграла і мистецька атмосфера, яка існувала в домі його діда, де мешкав і дядько Одржей, влаштовуючи імпровізовані концерти. Тому Ян зголосився до смичкового оркестру, який

організував у Глинську його двоюрідний дядько – скрипаль і педагог Ян Поспішл. Там він блискуче освоїв музичну грамоту і з 1939 року вже керував цим оркестром. Почав писати музику, зокрема танцювальні мелодії та музику до вистав аматорського театрального гуртка, записував чеські пісні. Вже в дитинстві почав писати вірші, деякі з них були надруковані в Чехословаччині.

Закінчивши в 1935 році польську семирічку ім. Миколая Коперніка в Глинську, Ян хотів продовжити навчання в гімназії, до якої навіть здав вступні іспити, але батько наперекір йому та матері вирішив, що єдиний син повинен стати спадкоємцем великого землеробського господарства. Мотивував це тим, що, «здобувши освіту, станеш паном і втратиш інтерес до господарювання на землі».

У роки 2-ої світової війни Ян працював у домашньому господарстві і в 1943 році разом багатьма іншими українцями, чехами та поляками був вивезений на примусові роботи до Німеччини. Про те, що йому довелося пережити, будучи «остарбайтером», він поділився зі своїм товаришем, чеським священником Вацлавом Шимеком, уродженцем Квасилова, який опублікував його розповіді у своїй книзі «Voluňáci» («Волиняки»). Свої думки та переживання поет описує у вірші «Dopis z ciziny» («Лист з чужини»).

У липні 1945 року Ян переїхав з Німеччини до Чехословаччини і через два роки зустрівся зі своєю родиною, якій лише в 1947 році разом багатьма іншими чеськими родинами радянська влада дозволила реемігрувати до ЧСР.

Ставши в 1947 році членом Союзу чехів з Волині (СЧВ), він почав друкуватися в газеті «Věrná stráž» («Вірна охорона»), інколи під псевдонімом Ян Загорський.

У 1948 році заснував і став художнім керівником фольклорного молодіжного колективу волинських чехів «Šuma-

van», з яким виступав на організованих СЧВ олімпіадах мистецьких колективів волинських чехів (1948, 1949, 1950 рр.). У 1949 році за підсумками олімпіади став володарем Перехідного кубка голови Чехословацької закордонної установи, до речі, теж уродженця Глинська Венцеслава Швіговського.

Після того, як в 1951 році комуністична влада припинила діяльність «Шумавану», а в 1952 році і СЧВ, Ян аж до початку 80-х років практично не писав поезії та не займався музикою а почав вивчати історію свого та навколишніх сіл.

Коли ж у 90-х роках Чехія стала на демократичний шлях розвитку, він став членом-засновником нового товариства реемігрантів з Волині «Sdružení Čechů Volyni a jich přátel» («Товариство чехів Волині та їх друзів, ТЧВ»). Його обрали членом ревізійної комісії, а згодом членом історичної комісії. Підтримав ідею організації музею волинських чехів та подарував йому три акти купівлі-продажу з Волині (1877, 1893 і 1894 рр.), рукописну збірку 100 чеських пісень з Волині, яку уклала в 1926 році Емілія Дрбоглавова зі Стромовки біля Луцька, фото свого діда з Глинська, де він сфотографований разом зі своїм гімназійним товаришем, майбутнім відомим чеським письменником Алоїзем Їрасеком.

Знову почав друкуватися, на цей раз в друкованому органі ТЧВ «Zpravodají Sdružení Čechů z Volyně» («Новини товариства чехів з Волині»). Видав брошуру з історією села Остромеч, де він мешкав, та єдину збірку своїх поезій «Setkaní a loučení» («Зустрічі та прощання»). Писав музику на свої поезії та на поезії інших авторів, зокрема на вірш Вацлава Шимека «Привіт, Україно», продовжував збирати пісні серед реемігрантів з Волині.

Відповідальний секретар ТЧВ Їржі Гофман, уродженець села Мартинівка Рівненського району познайомив пана Попспішла з доценткою Рівненського інституту культури пані

В'ячеславою Логвін, яка в своїх експедиціях по Волині збирала чеський фольклор. Вони об'єднали свої зусилля, узгодивши концепцію фольклорної збірки, та почали підготовку до її видання. Збірка вийшла в 1997 році в Празі з ілюстраціями Алени Яноушкової. До збірки увійшло 511 пісень, з яких 311 записав Поспішіл, 144 – Логвін, 104 записали однакових незалежно один від одного і 54 різних варіантів тих самих пісень. Цікаво, що серед чеських пісень знайшлося місце 4 українським колядкам, які співали православні чехи на Волині. Працюючи над підготовкою збірки, Поспішіл нотну частину писав від руки, тексти друкував на електричній друкарській машинці, а деякі тексти за його вказівками друкував на комп'ютері Ї. Гофман. Всі супровідні тексти та науковий нарис «Písňový folklor volyňských Čechů» («Пісенний фольклор волинських чехів») подаються чеською та українською мовами. Це було зроблено для того, як підкреслив Ї. Гофман, «щоб у такий спосіб віддати шану українському народу, на землі якого чеська меншина жила і працювала на протязі кількох десятиліть».

У творчості Яна Поспішіла прослідковуються спогади про дитинство, юність, перше кохання, родину, рідне село, мирну працю землероба та про долю чеської молоді, яка воювала в Чехословацькому корпусі генерала Свободи, згадує він також і долю «остарбайтерів» тощо.

Своїми думками та сумнівами щодо повернення на історичну батьківщину поет ділиться в поезії «Dumka» («Думка»), де, зокрема, запитує:

*Чом спомини летять у дні минулі,
Адже ж, то не моя була вина?
Чом скаржишся на мене в пісні чулій,
Що залишив тебе, Україна?!*

(Переклад В'ячеслава Друзьки).

Ці рядки свідчать, що незважаючи на радість повернення на історичну батьківщину, його душа розривається між Чехією та Україною. Він тонко відчуває психологічний стан реемігрантів, для яких кожна інформація чи мелодія з рідної землі була святою, тому в поезії «Setkání z mládím» («Зустріч з молодістю») зазначає:

*В найкращій між всіма
Задумливій мелодії,
Чуємо спів про землю,
Де ми народилися*

(Прозовий переклад автора).

Ян Поспішіл помер 30 липня 1994 року після важкої хвороби в с. Остромеч, не втіливши багато своїх задумів. Він не встиг опублікувати всі свої поезії, більшість музичних творів, історію Горшовсько Тинська (близько 1000 сторінок), не склав родовід Поспішілів, хоча назбирав чимало матеріалу, не дожив до видання фольклорного збірника, співавтором якого він був.

Що стосується сімейного життя, то він одружився в 1951 році з Геленою Пехачковою, уродженкою Квасилова. В шлюбі народилося три дочки: Яна, Гелена, Ярослав. Шлюб розпався в 1973 році.

Сподіваємось, що ця невелика стаття нагадає про поета Яна Поспішіла краянам в Глинську і не тільки, спонукає віднайти могилу його діда, впорядкувати її, а на будинку, де мешкала родина Поспішілів, якщо він зберігся, прикріпити пам'ятну дошку.

*Джерело: Александр Дрбал, член Чеської асоціації українців,
mzv.cz/file/858837/DrbalA-Jan-Pospisil-ZU2012.pdf*

Pospíšil Jan

Jedna z prvních obcí, které osídlili přistěhovalci z Čech na začátku 70. let XIX. století, byla obec Hlinsk. V té obci se usadila také rodina Pospíšilových, původem z obce Bojiště u Kutné Hory. Mezi osídlenci byli sedláci, muzikanti, básníci, právníci, doktoři a profesori university.

Jan Pospíšil se narodil 7. ledna 1921 v rodině zemědělce Jana Pospíšila. Jeho dědeček Alois (pokřtěný Alexej Josipovič) Pospíšil se přistěhoval do Ruska v roce 1872 a po ukončení Petěrburské university odjel do Kyjeva, kde pracoval jako profesor na gymnáziu a pak universitě. Byl známý pedagog, slavista, jazykovědec, jeden ze zakladatelů společnosti Jana Amose Komenského v Kyjevě a autorem známého biografického díla «Československá duchovní armáda na Rusi», které se zachránilo pro následující generace příjmení a jména známých Čechů v Ruské říši. Jeden z jeho synů Jan, po ukončení studia zemědělské fakulty v Kyjevském polytechnickém institutu začal hospodařit jako zemědělec v Hlinsku, kde rodina Pospíšilových vlastnila menší majetek a kam se jezdilo za prázdniny.

Strýčkové z otcové strany byli také známí lidé: Mikuláš, právník, absolvoval právní fakultu Kyjevské university a pracoval jako vedoucí oddělení Ministerstva financí Ruské říši, byl členem české společnosti v Petěrburgu a pak vedoucím české školy v Hlinsku. Potom pracoval v Hlavním kontrolním úřadu ČSR; Ondřej, klavírista a skladatel, profesor muzikální školy ve Lvově a Rovně. Spolu se svým krajanem z Hlinska, Bohumilem Sýkorou, pohostinsky vystupovali v Ukrajině, Rusku, Číně a Moldávii.

Světový názor a nacionální vědomí se formovalo v rodině a v obci Hlinsk. Lásku k muzice, a hlavně k lidové písni mu vtiskla maminka, která znala mnoho českých lidových písní a

hezky zpívala. V domě jeho dědečka, kde bydlel strýc Ondřej, se často organizovaly improvizované koncerty. Proto se Jan, jako mladík, zapsal do smyčcového orchestru. Tam výborně zvládl muzikální gramotnost a v roce 1939 už sám řídil ten orchestr. Začal psát taneční hudební skladby a hudební doprovody pro amatérský divadelní kroužek, zapisoval české lidové písničky a začal recitovat.

Po ukončení sedmileté polské školy Nikolaje Kopernika v Hlinsku, v roce 1935, chtěl Jan pokračovat ve studiu na gymnasiu a už udělal i zkoušky, ale otec proti jeho vůli a vůli maminky rozhodl svého jediného syna nechat hospodařit na svém velkém statku. Motivoval ho tím, že «získáš vzdělání, staneš pá-nem u ztratíš zájem k hospodaření na půdě».

Za 2. světové války Jan pracoval v zemědělství a v roce 1943 jako mnoho mladých Čechů, Poláků a Ukrajinců byl odvezen na nucené práce do Německa. O svých zážitcích v Německu se podělil se svým přítelem, českým knězem Václavem Šimkem původem s Kvasilova, který je uveřejnil ve své knize «Volyňá-ci». Své vlastní myšlenky a zážitky v nesvobodě básník popsal v básni «Dopis z ciziny».

V červenci 1945 Pospíšil odjel z Německa do Čech a za další dva roky, v roce 1947, se setkává se svojí rodinou. Ty dva roky ho podporuje jeho strýc Mikuláš Pospíšil, pak hospodaří soukromě a dále jako ekonom v JZD. Stal se členem Svazu Čechů z Volyně a začal se publikovat v novinách SČV «Věrná stráž», někdy pod pseudonymem Jan Záhorský.

Roku 1948 organizoval a stal se dramaturgem folklorního kolektivu volyňské mládeže «Šumavan», s kterým vystupoval na Olympiádách národního umění Čechů (1949, 1949, 1950). Roku 1949 kolektiv dostal první cenu a byl odměněn Putovním pohárem Předsedy Československého zahraničního ústavu, mimochodem také hlinského rodáka Věnceslava Švihovského, za

mnohostrannost (první místo – recitace a hra na housle, druhé místo – sborové zpívání). Roku 1951 úřady zakázaly účinkování «Šumavanu» a pak se rozpustil i SČV. Panu Pospíšilovi zemřela babička a pak otec a tak na konci 80. let odešel od poezie a muziky a začal se zabývat historií své vesnice Ostromeč a okolí.

Na začátku 90. let se stal členem nové organizace volyňských Čechů «Sdružení Čechů z Volyně a přátel» (SČVP), byl zvolen členem revizní komise a pak členem historické komise. Podporoval organizování muzea volyňských Čechů, kterému daroval tři smlouvy koupě-prodej z Volyně (1877, 1893, 1894) rukopisnou sbírku 100 českých písniček z Volyně, kterou sebrala v 1929 roce Emilie Drbohlavová ze Stromovky vedle Lucka, fotografii rodiny Pospíšilových z Hlinska, na které jsou jeho dědeček Alois a jeho kamarád z gymnázia, známý český spisovatel Alois Jirásek, a kopie dopisu jeho dědečka T. G. Masarykovi.

Zase začal se publikovat, tenkrát v novinách SČVP «Zpravodaj sdružení Čechů z Volyně a přátel». Otisknul brožuru «Kapitoly z historie obce Ostromeč, okres Horšovský Týn» a jedinou sbírku své poezie «Setkaní a loučení». Skládal hudbu na svou poezii a na poezii jiných autorů, jako na poezii Václava Šimka «Ahoj, Ukrajinu», pokračoval ve sběru písniček z Volyně.

Sekretář SČVP Jiří Hofman seznámil pana Pospíšila s docentkou Rovenské vysoké školy kultury paní Vjačeslavou Logvinovou, která ve svých expedicích po Volyni sbírala český folklór. Zapojili se do společné práce a po koordinaci koncepce, společné folklórní sbírky a začali je připravovat k vytištění. Práce byla vytisknuta v Praze roku 1997 pod názvem «České písně z ukrajinské Volyně» s ilustrací Aleny Janouškové. Ta sbírka představovala 511 písní a jejich 54 variant: 311 zapsal Jan Pospíšil, 144 – Vjačeslava Logvinová a 104 byly zapsány samostatně každým z nich. Zajímavé je to, že mezi českými písničkami byly také 4 ukrajinské koledy, které zpívaly v českých

pravoslavných vesnicích. Velkou prací po připravení sbírky udělal pan Pospíšil, zejména notnou část psal ručně, texty písniček vytisknul na elektrickém psacím stroji a některou část textu podle jeho poznámek udělal na počítači Jiří Hofman. Všechny doprovodní texty, včetně vědecké studie «Písňový folklór volyňských Čechů» jsou napsány v českém a ukrajinském jazyku. Bylo to uděláno tak, jak zdůraznil pan Hofman, «aby v takový způsob ochránil ukrajinský národ a území, na kterém česká minorita bydlela a pracovala několik desetiletí». Vekou podporu pro otisknutí toho díla udělal ústav etnologie AV ČR v Praze a Jiří Hofman.

V tvorbách Jana Pospíšila se představují vzpomínky na maminku, dětství, jinošství, rodinu, první lásku, práci zemědělce a také na osudy volyňské mladé generace, její boje za svoji vlast v armádním sboru generála Ludvika Svobody. Vzpomíná se také těžký osud «ostarbajteru».

Podělil se svými myšlenkami a pochybami o otázky návratu do historické vlasti v poezie «Dumka»:

*Proč vzpomínka na dávné dny mne tísní,
Vždyť nebylo to přece moje vinou.
Proč vyčítáš mně stále v oné písni,
Že opustil jsem tebe, Ukrajině?
Nebo.
V nejhezčí mezi všemi
Dumavé melodii
Slyšíte zpívat zemi,
Kde jsme se narodili.*

Nehledě na návrat do staré vlasti v této poezii projevuje touhu po svém rodišti, po Ukrajině.

Jan Pospíšil zemřel 30. července 1994 po těžké nemoci v obci Ostromeč, neukončil své myšlenky. Nevydal všechnu svojí poezii, většinu muzikálních skladeb, historii Horšovsko Týnska

(přes 1000 stránek), nesložil rodokmen Pospíšilových, ačkoliv sebral mnoho materiálu, a nedožil se vytištění unikátní folklórní sbírky «České písně z ukrajinské Volyně».

Co se týče jeho rodinného života, oženil se v roce 1951 s Helenou Pecháčkovou původem z Kvasilova, ale roku 1973 se rozešli. V manželství se jim narodily Jana, Helena a Jaroslava.

***Pramen:** Alexandr Drbal, člen České asociace ukrajinistů, Jan Pospíšil
mzv.cz/file/858837/DrbalA-Jan-Pospisil-ZU2012.pdf*

Поспішіл Алоїз (Олексій)

Алоїз (після прийняття православія – Олексій) Поспішіл народився 15 червня 1851 року в Чехії, в маленькому селі Боїште біля Кутної Гори (тоді Кутенберг) в сім'ї столяра. Після закінчення сільської школи навчався в гімназії міста Градец Кралове (тоді Кунігрец) і був кращим з 46 її учнів. В ті ж роки там навчався майбутній письменник Алоїз Їрасек. У 1871 році Поспішіл вступив на філософський факультет Карлова університету. Вів переписку зі своїми друзями, які навчалися в Москві та Петербурзі через переслідування з боку австрійських властей за слов'янофільські переконання, отримані під впливом професора гімназії Хр. Стефана, відомого тогочасного перекладача творів Миколи Гоголя, Олександра Пушкіна та ін. російських письменників. Через рік він вже працював гувернером в багатій московській родині а потім переселився до Петербурга, де після здачі іспитів став слов'янським сти-

пендіатом Міністерства освіти разом зі своїм однокласником по гімназії Вацлавом (В'ячеславом) Петром.

Закінчивши навчання в університеті та успішно здавши іспити, Поспішіл отримує звання «вчитель класичних мов в гімназіях» і повертається до Києва, де його призначають вчителем грецької мови в Київську 1-у чоловічу гімназію. Починаючи з 1974 року, він чотири десятиліття викладав класичні мови в цій гімназії, будучи також протягом 27 років приват-доцентом Київського університету св. Володимира. Нині приміщення гімназії належить КДУ ім. Тараса Шевченка (жовтий корпус). У роки викладання в гімназії Поспішила в ній навчалися такі відомі в майбутньому знаменитості як О. Луначарський, І. Сікорський, Ф. Терещенко, О. Богомолець, О. Шмальгаузен, М. Зеров, М. Булгаков, К. Паустовський та ін. Там же він знову зустрівся зі своїм земляком В'ячеславом Петром, познайомився з його сестрою Єлизаветою (Йосефіною) Іванівною, яка вже на той час прийняла православ'я, і незабаром одружився на ній, також прийнявши православ'я.

У 1882 році Поспішіл прийняв російське підданство. Його родина значно зростає чисельно – народилися діти: Микола (1877), Ольга (1879), Іван (1882), Володимир (1884), Андрій (1886). В родині панувала атмосфера взаємоповаги та любові. Всі діти, окрім Володимира, навчалися в музичному училищі, а Андрій став відомим чеським композитором. Спілкувалися в родині чеською мовою. Мешкали вони у великій квартирі, витрати зросли, тому голові родини довелося підробляти, викладаючи німецьку мову в музичному училищі. Багато уваги він приділяв підготовці доповідей, редагуванню перекладів творів класичної філології. В 1887 році міністр освіти призначив його та В'ячеслава Петра штатними приват-доцентами на історико-філологічному факультеті Київського університету, де вони вели практичні заняття з древніх мов.

Разом з цим Олексій Йосипович проводив активну громадську роботу в чеській общині Києва, яка мала власну школу, де навчалися діти чехів, мешканців Києва і не тільки. Він був педагогом-наставником та підтримував школу разом з І. Індржішком, В. Кашпаром, В. Вондраком та ін. Весь цей час він займався перекладами та писав власні праці, зокрема його «Латинська граматики та хрестоматія» була удостоєна премії Міністерства освіти. Друкувався він в газеті «Русский чех» В. Вондрака та тижневику «Чехослован» В. Швіговського.

На початку 1914 року, коли закінчився його контракт з гімназією, Олексій та Єлизавета Поспішілови переїхали до чеського села Глинськ Дубенського повіту, де у них був свій маєток. Міністерство освіти запропонувало йому зайняти посаду директора Дубенської чоловічої гімназії, яка відкрилася в 1909 році, та паралельно керувати перетворенням жіночого міського училища в гімназію. Поспішіл прийняв цю пропозицію, маючи намір ввести в цих навчальних закладах викладання чеської мови для дітей чехів-колоністів. Частково це йому вдалося. Але почалася 1-ша світова війна, за нею революція, громадянська та російсько-польська війна. Він добре знав місцеві умови, бо протягом тридцяти років відпочивав тут під час канікул з родиною. Викладав, поки можна було, латину у керованих ним навчальних закладах та ввів чеську мову для дітей колоністів і всіх бажаючих.

Волинська губернія в той час мала велику територію, що включала нинішні Волинську, Рівненську, Житомирську та частково північні райони Тернопільської та Хмельницької областей. На теренах Великої Волині було 3,5 мільйона мешканців і лише 10 середніх закладів, сім духовних училищ, одна учительська семінарія, одна фельдшерська школа, п'ять сільських шкіл та біля 2200 початкових та церковно-приходських шкіл. Всі ці школи були державними і навчання в них

велосся на російській мові. Дозволеними були лише приватні національні школи (єврейські, польські, чеські, німецькі). В Дубенському повіті мешкало найбільше чехів з усіх дванадцяти повітів Волинської губернії. 1-го січня 1915 року за заслуги в науковій та педагогічній праці в Києві та в Дубні його удостоїли чину дійсного статського радника, тобто він став чиновником 4-го класу і водночас дворянином, тому і був внесений до списків шляхетних сімей Волинської гкбернії.

Після зміни військової ситуації на Південно-Західному фронті не на користь Росії, щоб не постраждали діти, Олексій Йосипович вивіз учнів обох гімназій в глибокий тил до міста Вовчанськ Харківської губернії, де майже три роки продовжувалося навчання, і в 1918 році гімназії повернулися до Дубна. Навчання почали проводити українською мовою, а з 1921 року, після укладання Ризького договору, за яким західна Волинь увійшла до складу Польської республіки, – польською. У 1923 році, оскільки Поспішил не був поляком, а чехом за національністю, за переконаннями – русофіл та українофіл, йому запропонували звільнитися, не призначивши ніякої пенсії. Разом з дружиною він поселився в своєму маєтку в Глинську, де написав книгу «Чехословацька духовна армія на Русі», в якій по пам'яті описав біографії чеських та словацьких інтелектуалів, які працювали в різних куточках Російської імперії. Цю книгу в 1926 році видала в Празі Національна Рада Чехословаччини.

Помер Олександр Йосипович Поспішил у 1929 році в Глинську, а його дружина Єлизавета Іванівна там же в 1931 році, де обоє й поховані.

Джерело: Александр и Дина Муратовы. Алексей Иосифович Поспишил, учитель гимназии, доцент университета. Русское слово, 2017, №7.

ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2017/02-2017/item/740

► Pospíšil Alexej (Alois)

Pospíšil Alois (po přestoupení na pravoslaví – Alexej) se narodil 15. června 1851, v menší obci Bojiště u Kutné Hory (Kutenbergu) v rodině truhláře. Po ukončení obecní školy Alois studoval na gymnáziu v Hradci Králové (Kunihrec), byl jako nejlepší mezi 46 žáky. Tou dobou se tam učil i budoucí známý spisovatel Alois Jirásek.

Roku 1871 nastoupil na Karlovu universitu jako student filologické fakulty. Dopisoval si svými bývalými spolužáky z gymnázia, kteří pod vlivem svého profesora Chr. Stefana, překladatele děl ruských spisovatelů N. Hohole, A. Puškina a dalších, pokračovali ve studiu v Moskvě a Petěrburgu. Za rok Alois byl už v Moskvě a pracoval v bohaté rodině jako guvernán. Když hlava rodiny onemocněla a celá rodina odjela do zahraničí, Alois se přestěhoval do Petěrburgu a pomocí Ministerstva národní osvěty, po zkouškách, se stal slovanským stipendistou. Tam se potkal se svým bývalým spolužákem z gymnázia Václavem Petrem. V prosinci 1873 Alois maturoval jako učitel klasických jazyků v gymnáziu.

Potom Pospíšil odjel do Kyjeva, kde dostal místo učitele řeckého jazyka v 1. panském gymnáziu. Od ledna 1874 byl Alois Pospíšil čtyři desetiletí učitelem klasických jazyků v tom gymnáziu a sedmadvacet let jako docent Kyjevské university sv. Vladimíra. Nyní patří budova gymnázia Kyjevské universitě Tarase Ševčenko (Žlutý korpus). Gymnazisty tehdy byli budoucí znamenití: A. Lunačarský, I. Sikorský, F. Tereščenko, A. Bohomolec, A. Šmalhauzen, M. Zerov, M. Bulgakov a K. Paustovský. V gymnáziu Alois se potkal s Václavem Petrem, seznámil se s jeho sestrou Jelizavětou (Josefinou), která už přestoupila na pravoslaví, také on přestoupil na pravoslaví a oženil se s ní.

Roku 1882 Pospíšil stal ruským státním příslušníkem. V jeho rodině vyrostlo pět dětí: Mikuláš (1877), Olga (1879), Ivan (Jan, 1882), Vladimír (1884), Andrej (1886). Bydleli tehdy ve velkém bytu a rodina potřebovala velké vydání. Alexej Pospíšil vyučoval také němčinu v hudebním učilišti. Tam se také učily jeho děti, mimo Vladimíra. Velkou pozornost věnoval svému účinkování ve Společnosti klasické filologie a pedagogiky, kde dával přednášky, redigoval knihy, přeložené z řeckého, latinského a českého jazyka. Roku 1887 ministr národní osvěty jmenoval Pospíšila a Petra systemizovanými docenty Kyjevské university, kde pracovali na historicko-filologické fakultě a vyučovali studenty řečtině a latině.

Alexej Pospíšil také se aktivně zapojil v české obci Kyjeva, která měla svoji školu, kde byl činný jako pedagog-vychovatel a podporoval je spolu s J. Jindříškem, V. Kašparem, V. Vondrákem a j. Spolupracoval také s deníkem «Русский чех» V. Vondráka a pak s časopisem «Čechoslovan» V. Švihovského.

Na začátku roku 1914, kdy skončil kontrakt Alexeje s gymnáziem, s manželkou odjel do obce Hlinska na Volyni, kde byl jeho statek a kam se každý rok se jezdilo o prázdninách skoro už třicet let. Ministerstvo mu nabídlo řídit panské gymnázium v Dubně a reorganizovat městské ženské učiliště na gymnázium. Nabídku přijal a plánoval vyučování češtiny pro děti volyňských Čechů, kterých bylo v Dubenském újezdu nejvíce ze všech 12 újezdů Volyňské gubernie.

Volyňská gubernie tehdy měla velkou plochu, včetně nynější Volyňské, Rovenské a Žitomírské oblasti a některé severní rajony (okresy) Ternopolské a Chmelnické oblasti. Obyvatel tu žilo 3,5 milionu, z nich méně než 1 % Češi. Na celou gubernii bylo jenom 10 středních škol, sedm duchovních učilišť, jeden učitelský seminář, jedna škola veterinářů, pět selských škol a kolem 2200 církevních škol. To všechno byly státní školy

a vyučovalo se tam v ruštině. Národní školy, jako židovské, polské, české a německé byly soukromé.

Na začátku ledna 1915 podle svých zásluh dostal hodnost skutečného státního rady, co se vyrovnalo generálmajoru a stal hrabětem. Jeho příjmení je napsáno v knize Spisy hraběcích rodin Volyňské gubernie.

Když v letě 1915 situace na frontě se zkomplikovala a rakouská armáda se blížila k Dubnu, aby zachránil děti, Pospíšil odstěhoval obě gymnázia s žáky do města Vovčansk v Charkovské gubernii, kde se vyučovalo necelé tři roky. Za tu dobu na Volyni několikrát se vystřídala vláda. Po návratu do Dubna v roce 1918 vyučování pokračovalo v ukrajinském jazyku a od roku 1921, po podepsání Řižské smlouvy, podle které západní Volyň dostala se Polské republice, – v polském jazyku. Poněvadž pan Pospíšil nebyl Polák, tak proto polské úřady nechtěly, aby vyučoval na gymnáziu, mimo toho on byl spíše ukrajinofil a rusofil, propustili ho proto do důchodu bez žádné výplaty. Musel se s manželkou živit ze svého statku v Hlinsku. Tam napsal knihu Československá duševní armáda na Rusi, ve které popsal paměti biografie Čechů a Slováků, kteří působili v Rusku. Jeho synové se stali občany Československa a dcera se provdala v Rusku a stala občankou SSSR.

Alexej (Alois) Pospíšil, syn Josefa zemřel v Hlinsku 27. prosince roku 1929 a jeho manželka Jelisavěta (Josefina), dcera Jana tamtéž roku 1931. Oba byli pohřbení v Hlinsku.

Pramen: Александр и Дина Муратовы. Алексей Осипович Постишил, учитель гимназии, доцент университета. Русское слово, 2017, №2.

ruslo.cz/index.php/arkhiv-zhurnala/2017/02-2017/item/740

Старек Вацлав та Старекова Анна

Прадід Вацлава, Фелікс Вацлавович Старек (1829-1909), та його дружина Анна Янівна (1828-1892), дівоче прізвище Папачкова, разом зі своїм сином Вацлавом (1856-1898) переїхали на Волинь з Чеських Лібхав.

Вацлав Феліксович Старек, який займався столярною справою, десь біля 1880 року одружився на Волині з Антонією Янівною (1858-?) Говорковою, дочкою гульчанського кравця Яна Говорки, яка народилася в селі Умонін біля Кутної Гори. Їх син Франтішек у 1908 році одружився з Емілією, дочкою Яна Йозефовича та Варвари Матвіївни Свєракових. Варвара Свєракова – дочка землероба Матвія Клобоучніка з Мізочика, села розташованого поруч з Мізочем. Самі Свєракови займалися торгівлею (в метричній книзі Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська є запис від 4 лютого 1875 року про народження сина Ярослава у мізоцького купця Яна Свєрака, а запис від 4 квітня 1876 ро-ку – про народження дочки Антонії у Яна Свєрака, шинкаря з містечка Мізоч).

4 липня 1910 року в родині Франтішка та Емілії Старєкових народився син Вацлав. Він отримав вищу сільсько-господарську освіту в одному з львівських вузів і влаштувався на роботу в сільськогосподарському відділі районної адміністрації в Рівному, а пізніше працював у насінневому підприємстві.

31 серпня 1941 року Вацлав Старек одружився з Анною Томашовою, народженою 5 червня 1917 року, внучкою Ва-

цлава Томаша з Квасилова, що народився 30 серпня 1867 року в селі Сберж біля Нового Биджова, дружина якого Анна була дочкою Вацлава Веселого з Глинська. Прадід Анни Томашової був членом спілки чехів, яку заснували в Чехії Франтішек Райх та Йозеф Перний після своїх відвідин Волині в 1869 році. Вони ж через рік купили маєток Квасилів, ставши засновниками одного з найкрасивіших та найрозвинутіших чеських сіл на Волині – Чеського Квасилова. Другий прадід Анни Старекової (Томашової), Йозеф Весели, був родом з села Забегле окресу Страконіце. На Волинь він переселився, коли його синові Вацлаву Веселому було тільки півроку. Вацлав Весели на Волині одружився з Анною Долежаловою і їхня дочка Анна Весела, народжена 18 листопада 1892 року, вийшла заміж за Вацлава Томаша, що народився 1 січня 1889 року. Дочка Вацлава та Анни Томашових Анна та її чоловік Вацлав Старек є батьками авторки цієї статті – пані Дануше Манової (Старекової).

Анна Старекова (Томашова) в 30-х роках навчалася в господарській школі в Лоунах в ЧСР. Після одруження Анна та Вацлав Старекови переселилися в найману квартиру в Рівному. На околиці міста німці розташували табір військовополонених та вивозили полонених на роботу в неробочі приміщення різниництва поруч з будинком, в якому мешкали Старекові. Анні Старековій та її сестрі Євгенії, дружині Антоніна Яндури, вдалося відвезти двох військовополонених повз німецькі контрольні пости в безпечне місце, врятувавши їм життя. Мешканцям теж загрожувала небезпека, але вони проявляли солідарність. Коли Анна проходила вулицею, яку оточили німці і хапали молодих людей для відправки на примусові роботи до Німеччини, її врятував поляк, сховавши в найближчому дворі в шопці для вугілля. Їй також загрожувала небезпека під час поїздки на велоси-

педі з Рівного до Гульчі, куди вона везла повідомлення для «Бланіка». Німецький вояк погрожував її застрелити, якщо вона не віддасть йому персні з руки, але вдалося втекти від нього, коли він зупиняв підводу, яку хотів перевірити.

При проходженні фронту на захід Рівне піддавалося бомбардуванням, тому Старекови перейшли до Глинська, але туди ж відступали німці та мадяри і наступала Червона армія з чехословацьким батальйоном. Вацлав вступив до лав чехословацької армії 23 березня 1944 року. В Глинськ приїхали радянські партизани. Орудувала там також УПА та всілякі інші озброєні групи, тому залишатися там було небезпечно. 1 червня 1944 року Анна приїхала до Рівного в чехословацький військовий штаб. Коли назбиралося семеро добровольців – шість чоловіків та одна жінка, – їх послали до Кам'янця Подільського, до Садагур та Чернівців для вишколу.

Пасажирські потяги тоді не їздили, тому добровольці 10 червня сіли в Рівному на товарний потяг у відкритий вагон з колодами. Це було небезпечно. У Шепетівці пішки перейшли на вокзал, щоб знову сісти у відкритий вагон з колодами і доїхати до Кам'янця Подільського, куди добралися 13 червня. Анну призначили до 3-ої чехословацької бригади, яка тільки формувалася, в якості писаря. Працювала в армійській газеті «Směr západ» («Напря́м – захід»).

Вацлав Старек після закінчення навчання в офіцерській школі був призначений в 5-ий піхотний полк інтендантом. Подружжя бачилося мало. Після початку Словацького народного повстання весь Чехословацький армійський корпус та радянські підрозділи перемістилися до фронту і 9 вересня 1944 року поблизу Вроанки вступили у важкі бої – висота 534, Гирова гора, місто Дукля, польська Зиндранова та Барвінек...

На фронті – як кому пощастить. В книзі «Гульча Чеська на Волині», авторства Їржіго Бонка, Дануше Манової та Вацлава Старека, Старек згадує: «Вантажним авто ми з водієм везли військові матеріали Дукельським перевалом до Нижнього Комарніку. Вздовж дороги ще лежали мертві бійці. На зворотньому шляху на цій самій дорозі нас затримав військовий патруль. Вийшовши з авто, ми довідалися, що невдовзі після нас там же проїжджав генерал Сазавський. Його авто наїхало на міну і генерал загинув.

Іншого разу довелося дещо вирішувати в лісі на передовій, коли німці почали атаку. Один з вояків швидко затягнув мене в закритий окоп, причому в мене з руки випав і залишився зверху автомат. Атаку було відбито, але мій автомат був виведений з ладу – був прострелений і лежав на тому місці, де перед тим стояв я».

Вацлаву Стареку не вдалося втекти від своєї долі. Він отримав поранення біля Нижнього Комарніку 23 листопада 1944 року в Словаччині. Першу допомогу надали в батальйоні, а далі перевезли до польового шпиталю у великому наметі, де робили операції на імпровізованих операційних столах, зібраних з дощок. Його супроводжувала Анна. При свідомості йому лікарі витягнули більші шматки мінометної міни, але 18 менших залишилися в нозі до кінця життя, спричиняючи йому біль. Після операції його відвезли в тил до лікарні Кросно-Поланка. Анна повернулася на своє робоче місце, де мала перебувати від другої години ночі, щоб перед шостою годиною газети могли бути розвезені по окопах разом зі сніданком. Матеріали для друку в газеті їм передавав радист. Писали при світлі гасових ламп, що негативно впливало на очі, які були в неї ослаблені після перенесеного в дитинстві «іспанського» грипу. Анна не дістала вогнепального поранення, але після травми, отриманої на вантажному

авто, мала наслідки на все життя. Їхала сама в кузові вантажного авто, коли з ними зіткнулася інша вантажівка. Удар об кузов хребтом та обличчям спричинив зміщення хребців та вибиття зубів в лівій частині рота. Отримала також сильний струс мозку, піднялася температура, головні болі ще продовжувалися десять наступних років.

Подружжя зустрілося в Крошнянській лікарні, де поправлявся Вацлав, а Анну привезли після травми. Разом зустріли Різдво в 1944 році. Незважаючи на нещастя, перемогло щастя – обоє дочекалися кінця війни, хоча й зі втраченим здоров'ям.

На початку квітня 1945 року прийшов наказ, що подружні пари, які служили в різних підрозділах 1-го Чехословацького армійського корпусу, мають бути переведені в один підрозділ. Вацлав після одужання отримав призначення до 1-го Чехословацького запасного полку в училище зв'язку в Попрадї на посаду завгоспа, а Анна туди ж як офіцер інформації та пошти. Це була спокійніша служба тільки з денними чергуваннями. В Попрадї їх застав кінець війни 8 травня 1945 року, тому вони не брали участі в переможному параді у Празі. Подружжя через Прагу та Турнов добралися 1 вересня 1945 року до Жатеця і стали військовослужбовцями військового підрозділу 2272 в Жатці.

Вацлава призначили від волинських чехів у керівництво сільськогосподарської комісії Міністерства сільського господарства при розселенні вояків. В запас був переведений 31 жовтня 1946 року, але працював там на договірних засадах. Після лютневого путчу в 1948 році відмовився вступати до КПЧ (комуністичної партії Чехословаччини) і тому вже в березні був остаточно звільнений.

Анна спочатку була в жатецькому підрозділі в промисловій комісії, приймала волинських чехів, які хотіли зай-

матися підприємництвом. у січні 1946 року звільнилася зі служби, після чого ні вона, ні її чоловік не отримували підвищення військових звань. Вацлав закінчив службу у званні капітана, а Анна – у званні сержанта.

Подружжя зайнялося первинним сільськогосподарським виробництвом. Підприємництво успішно розвивалося, але 31 грудня 1949 року вони були змушені вступити до сільськогосподарського товариства. Їх попередили, що у випадку відмови вони пожалкують, бо зазнають переслідувань.

Вацлава призначили агрономом, але нездари-зависники вирішили, що їм непотрібний агроном. Тоді він пішов на фізичну працю. Під час ручного обробіку поля негашеним вапном отримав хронічну екзему і після довгого лікування експертна комісія заборонила йому працювати в запиленому середовищі. В сільгосптоваристві підходящої роботи не було, але в 1956 році його прийняли до державного підприємства. Через декілька днів до підприємства надійшло розпорядження, що його можна працевлаштувати лише на підрядну, менш оплачувану роботу, оскільки він відмовився вступати до КПЧ. Коли ж через декілька років Міністерство сільського господарства відкрило в Жатці робочі місця з впровадження науки у виробництво, його прийняли туди на роботу. Але, коли напередодні прийшов до керівництва державного підприємства для підтвердження звільнення з роботи, кадровик сказав, що він не може туди влаштуватися. Тож у бухгалтерії державного підприємства працював аж до виходу на пенсію.

Анну в 1954 році признали непридатною для військової служби через хворобу, що виникла під час військової служби, хоча часткову інвалідність та пенсію їй призначили лише в 1967 році. Намагалася скористатися своїми військовим досвідом і влаштувалася охоронцем на підприємство з

ремонту вантажних автомобілів у Жатці. Попрацювала там лише до тих пір, поки комісія не з'ясувала, що на цій роботі вона повинна бути з пістолетом, на що не могли погодитися комуністи, що тоді були при владі, бо вона не викликала в них довіри. Змушена була залишити цю роботу і до виходу на пенсію працювала швачкою на текстилькомбінаті в Подборжанах. У подружжя залишилася присадибна ділянка площею 40 арів. Весь вільний від роботи час віддавали їй розвитку. У великих кількостях вирощували помідори, полуниці та лікарські трави. Поступово переходили до вирощування фруктового саду. Великого розвитку зазнав сад після їх виходу на пенсію, коли вони змогли приділити йому весь свій час. Йому віддавали всі свої знання та досвід, яким не могли скористатися під час вимушеного працевлаштування. Намагалися впроваджувати нові сорти, підтримували зв'язки з дослідними установами. До їхнього саду ходили на екскурсії.

До кінця свого життя згадували про Волинь та відвідували її в якості туристів. Ніколи не забували жахіття війни та взяли участь в поїзді «Потягом дружби» для молоді, щоб поділитися своїми воєнними спогадами. Анну запрошували до шкіл у Жатці та околицях, щоб молоде покоління не забувало про подвиги старших! Після Оксамитової революції і відродження в 1989 році Чехословацької легіонерської спілки обоє стали її членами, але вже не було сили для активної роботи. Вацлав Старек помер у Жатці 12 червня 1993 року, а Анна Старєкова 4 квітня 2010 року.

Джерела: Danuše Manová. Ing. Stárek Václav a Anna Stárková, roz. Tomašová, životopis.

Jiří Bonek, Danuše Manová, Václav Starek. Huleč Česká na Volyni. (Obraz života v letech 1870-1947). Žatec, 1992.

ДАРО. Метричні книги Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська.

▶ Stárek Václav a Stárková Anna

Praděd Václava Stárka, Felix Stárek (1829-1909), syn Jana, se svou manželkou Annou (1828-1892), dcerou Jakova Papáčka, a synem Václavem (1856-1898) se na Volyň přistěhovali z Českých Libchav. Truhlář Václav Stárek se kolem roku 1880 oženil v Hulče České na Volyni s Antoníí (1858-?), dcerou hulečského krejčího Jana Hovorky. Antonie Hovorkova se narodila v Umoníně u Kutné Hory. Jejich syn František Stárek se roku 1908 oženil s Emilií Svěrákovou, dcerou Jana a Varvary, rozené Kloboučnicková, Svěrákových. Otec Varvary, Matěj Kloboučník, byl rolníkem v obci Mizočik vedle městečka Mizoč a její manžel Jan Svěrák byl obchodníkem (v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká je zápis od 4. února 1875 o narození syna Jaroslava u Jana Svěráka, kupce z Mizoče, a zápis od 4. dubna 1876 – o narození dcery Antoníny u hostinského z městečka Mizoč.

Václav se nar. 4.7.1910 v Hulči České na Volyni jako jediný syn rodičů Františka Josefa Stárka a Emílie roz. Svěrákové. Absolvoval vysokou školu, fakultu zemědělskou ve Lvově a byl zaměstnán na okresním úřadě v Rovně na zemědělském odboru, později v semenářském podniku.

Dne 31. 8. 1941 se oženil s Annou Tomášovou nar. 5.6. 1917, dcerou Václava Tomáše z Kvasilova a Anny, dcery Václava Veselého z Hlinska. Anna Stárková studovala ve 30. letech hospodářskou školu v Lounech v Československu. Novomanželé Stárkovi se nastěhovali do pronajatého bytu v Rovně. Na kraji města Němci založili zajatecký tábor a vodili zajatce na práci ke zprovoznění řeznické dílny v domě vedle domu, v němž bydleli Stárkovi. Anně Stárkové a její sestře Eugenii provdané Jandurové se podařilo odvézt 2 zajatce do bezpečí i přes německé kontroly a tím jim zachránit život. I obyvatelům hrozilo nebezpečí, ale projevovala se mezi nimi solidarita, když Anna procházela

ulicí obklíčenou Němci, kteří chytali mladé lidi, aby je odvezli na nucené práce do Německa. Varoval ji Polák a zátať šťastně přežila schovaná na nejbližším dvoře v kůlně na uhlí. V ohrožení života byla Anna i při cestě na kole z Rovna do Hulče, kam vezla posláni pro Blaník. Německý voják jí hrozil zastřelením, když mu nevdá prstýnky z rukou, ale podařilo se jí utéci mu, když voják zastavil projíždějící povoz, který chtěl zkontrolovat.

S frontou postupující na západ bylo Rovno bombardováno, Stárkovi odešli do Hlinska, také ale tudy ustupovali Němci i Maďaři a postupovala Rudá armáda s jedním československým praporem. Václav do československé armády narukoval 23. 3. 1944. Do Hlinska přijeli sovětsí partyzáni. Působili tam také banderovci i jiné skupiny a život tam byl nebezpečný. Anna proto 1. 6. 1944 odjela do Rovna na Československý vojenský štáb, a když se sešli dobrovolníci – šest mužů a jedna žena, byli posláni do Kamence Podolského, do Sadagury a Černovic v Rumunsku na výcvik.

Osobní vlaky nejezdily, proto nastoupili dobrovolníci 10. 6. v Rovně na nákladní vlak do otevřeného vagonu, který vezl prkna. Bylo to nebezpečné. V Šepetovce museli pěšky přejít na jiné nádraží a nastoupit opět do otevřeného vagonu s kládami, aby mohli jet do Kamence Podolského, kam došli 13. června. Anna byla přidělena k formující se 3. československé brigádě na jako písarka. Podílela se na armádních novinách «Směr západ».

Václav Stárek po absolvování důstojnického školení byl přidělen k 5. praporu 3. brigády na intendanci. Manželé se vídali málo. Po vypuknutí Slovenského národního povstání se celý Československý armádní sbor i sovětské jednotky přesunovaly ke frontě. Dne 9. 9. 1944 se dostali do prostoru Wrocanka, kde proběhly kruté boje – kóta 534, Hyrova hora, město Dukla, polská Zyndranowa a Barwinek... Na frontě závisely životy na štěstí. V knize Huleč Česká na Volyni autorů Jiřího Bonka,

Danuše Manové a Václava Stárka – vzpomíná Václav Stárek: «Nákladním autem jsme se šoférem vezli vojenský materiál Dukelským průsmekem do Nižního Komárniku. Podél cesty ještě leželi mrtví z bojů. Při návratu stejnou cestou jsme byli zastaveni naší vojenskou hlídkou. Vystoupil jsem z auta a dověděl jsem se, že zanedlouho po nás tudy projížděl generál Sázavský, jeho auto najelo na minu, generál přišel o život». «Jindy jsem byl něco zařizovat v lese na válečné linii, vtom začali Němci útočit. Jeden z vojáků mě duchapřítomně stáhl do uzavřeného zákopu, přitom mi vypadl z ruky automat a zůstal na povrchu. Náš protiútok Němce odrazil, ale můj znovunalezený automat už nebyl použitelný – byl prostřelený – ležel v místech, kde jsem původně stál já». Václav Stárek ale svému osudu neutekl. Byl zraněn 23. 11. 1944 u Nižního Kočárníku na Slovensku. První pomoc dostal u praporu a pak byl převezen do polní nemocnice ve velkém stanu, kde se operovalo na provizorních operačních stolech sestavených z prken. Anna ho doprovázela. Při vědomí mu lékaři vyoperovali větší minometní střepiny, ale 18 menších měl v noze do konce života a trpěl kvůli nim bolestmi. Po operaci byl odvezen do týlu do nemocnice Krosno – Polanka. Anna se vrátila na své pracoviště, kde musela být denně od dvou hodin v noci, aby mohly být noviny před šestou hodinou rozvezeny spolu se snídaní do zákopů. Podklady pro zprávy jim předával radista. Při psaní si svítili petrolejkou, takže tím trpěly oči, které měla oslabené už z raného dětství, když prodělala «španělskou chřipku». Anna sice nebyla raněná střelnou zbraní, ale po úrazu, který utrpěla na nákladním autě, měla následky do konce života. Jela sama na korbě nákladní sanitky, když do nich narazil jiný nákladní vůz. Nárazy do korby páteří a obličejem způsobily Anně odrazení hrotu na páteřním obratli a vypadání zubů na levé straně úst. Měla silný otřes mozku s vysokými horečkami a bolesti hlavy přetrvávaly deset dalších let.

Manželé se setkali v Krosně v nemocnici, kde se zotavoval Václav a Annu tam přivezli po úrazu. Prožili spolu Vánoce r. 1944. Přes neštěstí zvítězilo štěstí – oba se dočkali konce války, i když s poškozeným zdravím.

Začátkem dubna r. 1945 přišel rozkaz, že pokud jsou v 1. Československém sboru manželské páry a každý slouží v jiné jednotce, musí být převeleni do stejné jednotky. Václav byl po uzdravení z úrazu přidělen k 1. Československému náhradnímu pluku ke spojovacímu učilišti v Popradu jako hospodář, Anna tamtéž s funkcí osvětový a poštovní důstojník. Byla to klidnější služba, jen s denními směnami. V Popradu je zastihl konec války 8. 5. 1945, takže se nezúčastnili vítězného pochodu Prahou. Manželé se dostali přes Prahu a intendanci v Turnově do Žatce 1. 9. 1945 a nastoupili k vojenskému útvaru 2272 v Žatci.

Václav byl přidělen za volyňské Čechy na velitelství zemědělské komise Ministerstva zemědělství při osídlování vojáků. Do zálohy byl přeložen 31. 10. 1946, ale pracoval tam dál jako smluvní zaměstnanec. Po únorovém puči 1948 odmítl vstoupit do KSČ, a proto dostal už v březnu okamžitou výpověď.

Anna byla původně v žateckém útvaru přidělena do živnostenské komise, přijímala přihlášky volyňských Čechů, kteří chtěli podnikat. V lednu 1946 odešla do civilu. Oba dále nepostupovali ve vojenských hodnostech. Václav skončil jako kapitán, Anna jako četař.

Manželé začali podnikat v zemědělské prvovýrobě. Podnikání se úspěšně rozvíjelo, ale 31. prosince 1949 byli donuceni vstoupit do JZD (jednotného zemědělského družstva). Byli varováni, že v případě odmítnutí budou litovat, protože budou postihováni.

Václav byl zvolen agronomem, ale neschopní závistivci prosadili, že agronoma nepotřebují. Šel tedy pracovat manuálně. Při ručním hnojení nehašeným vápnem dostal chronický ekzém

a po dlouhém léčení posudková komise uznala, že nesmí pracovat v prašném prostředí. V JZD vhodnou práci neměli, ale v r. 1956 ho přijali do Státních statků. Po několika dnech dostal podnik příkaz, že ho mohou zaměstnat jen na podřadnou a méně placenou práci, protože odmítl členství v KSČ. Když za několik let Ministerstvo zemědělství vytvořilo v Žatci pracoviště na přenášení výzkumu do praxe, byl na toto místo přijat, ale když si den před nástupem přišel na ředitelství statků pro potvrzení o ukončení pracovního poměru, sdělil mu kádrovák, že tam nesmí nastoupit. V úctárně Státních statků tedy působil až do odchodu do důchodu.

Anna byla v r. 1954 uznaná neschopnou vojenské služby pro chorobu vzniklou v souvislosti s vojenskou službou, ale částečný invalidní důchod jí byl přiznán až v r. 1967. Snažila se využít své válečné zkušenosti a byla přijata do Autorenovy (opravná nákladních aut) v Žatci jako strážná. Vydržela tam jen, dokud komunisté nezjistili, že s funkcí souvisí nošení pistole. Na to nebyla pro vládnoucí komunisty dost spolehlivá, a tak musela tuto práci opustit a až do odchodu do důchodu pracovala jako šička v Textilním kombinátě v Podbořanech. Manželům zůstala zahrada o velikosti 40 arů. Všechn čas po práci, která je nemohla naplňovat, věnovali jejímu rozvoji. Ve velkém pěstovali rajčata, jahody a léčivé byliny. Postupně přecházeli na vypěstování ovocného sadu. Velký rozvoj zaznamenala zahrada, když odešli do důchodu a mohli jí věnovat všechny svůj čas. Zahradě věnovali i všechny své znalosti a zkušenosti, které nemohli využít ve vnuceném zaměstnání. Udržovali si přehled o nejnovějších odrůdách, byli ve spojení s výzkumnými ústavami a na sad se chodily dívat exkurze.

Na Volyň vzpomínali do konce života a navštívili ji jako turisté. Nikdy nezapomněli na hrůzy války a zúčastnili se zájezdu vlakem družby, pro mládež na Duklu, aby se podělili se svými

válečnými prožitky. Anna bývala zvaná do škol v Žatci a okolí, se stejným cílem – aby mladé generace nezapomněly! Po obnovení Československé obce legionářské po r. 1989 po Sametové revoluci oba do ní vstoupili, ale už neměli sílu, aby vyvíjeli velkou aktivitu.

Václav Stárek zemřel v Žatci dne 12 června 1993.

Anna Stárková rozena Tomášová zemřela v Žatci 4 dubna 2010.

***Prameny:** Danuše Manová. Ing. Stárek Václav a Anna Stárková, roz. Tomášová, životopis.*

Matriky Cyrilo-Methodějské české církve obce Huleč Česká.

Страка Теодор

Теодор Страка народився у 1874 році в місті Угерський Острог на Моравії. Його батько, Ян Страка, був слюсарем і власником невеликої майстерні. Після закінчення початкової школи з 1883 по 1900 рік Теодор навчався в реальному училищі міста Угерський Брод, а потім поступив на машинобудівний факультет технологічного інституту міста Брно.

Отримавши вищу технічну освіту, за прикладом багатьох молодих освічених чехів Теодор вирішив застосувати свої знання на практиці в сусідній з Австро-Угорщиною Росії, де з досить великим запізненням, в порівнянні з центральною та західною Європою, почав досить бурхливо розвиватися капіталізм і де відчувалася гостра нестача кваліфікованої робочої сили, а особливо інженерних кадрів. Тут, на нинішніх українських теренах, його знання знайшли своє застосування – упродовж 1895-1913 років він працював на машинобудівних заводах Києва, Бердичева, Катеринослава та Краматорська на посадах начальника цехів та майсте-

рень. У 1913-1917 роках Страка працює на металургійному заводі в Лисьві на Уралі, після чого повертається в Україну, на машинобудівний завод в Сумах, де працює начальником майстерень до 1921 року. Після цього повертається до Угорського Острога. З 1922 по 1927 рік працює у Станіславі та Львові в якості представника фірми «Чехомашина», а згодом представляє фірму «Шкода» у Варшаві, звідки звільняється за віком.

Сестра його дружини, Востра Францішка Йозефівна, мешканка Здолбунова і власниця невеликого чавунно-ливарного заводу запрошує пана Страку стати співвласником цього заводу, щоб його знання та величезний практичний досвід допомогли налагодити більш ефективну роботу ливарного виробництва.

Ливарно-механічний завод існував у Здолбунові з 1899 року, спеціалізуючись на випуску та ремонті сільськогосподарських машин. Очевидно, його заснував хтось із родини Вострих, можливо, чоловік Францішки Бржетислав, ім'я якого серед інших власників підприємств згадується в угоді між магістратом міста Здолбунів від 11 грудня 1924 року про дозвіл проводити електричну енергію для освітлення вулиць, постачаючи енергію зі своїх підприємств. Серед платників податку в 1928 році разом з Францішкою Вострою як співвласник записаний вже Теодор Страка. Також ці два прізвища зустрічаються у списках виборців до міської ради Здолбунова в 1927 році за однаковою адресою, а серед списків виборців в 1935 році вже відсутнє прізвище Страки, але з'являється Востра Владіслава, 1908 року народження, дочка Францішки Вострої. У кінці 20-х років ХХ століття на заводі працювало лише декілька робітників, які випускали за 2 тижні всього лиш 80 пудів чавунного литва. Тому новий співвласник заводу негайно приступає до реконструкції за-

воду, закупує на 50 тисяч злотих 14 нових станків, витративши на це всі свої заощадження та позику від родичів. На жаль, реконструкція, а, головне, випуск продукції на новому обладнанні, затрималися через відсутність замовлень – на цей період припадає загальносвітова економічна криза, яка не оминула і Польщу. Тільки десь з половини 30-х років завод, який складається з трьох цехів, а власне: чавунно-ливарного, механічного і модельного, в яких працювало 15 чоловік, нарешті починає працювати на повну потужність. Асортимент продукції складали головки до газогенераторів, гільзи, циліндри, поршні, колінвали, вентиля, золотники, в тому числі і для дизельних двигунів, вироблялись деталі до парових машин. Сировина поставлялася з Моравської Острави (1,5 вагона на рік) та Крулевської Гути в Сілезії (2,5 вагона на рік).

Річний оборот коштів складав 60 тисяч злотих, з яких прибуток співвласників становив 15-16%, тобто до 5 тисяч злотих на кожного, у той час як кваліфікований робітник, отримуючи 5 злотих в день, міг за рік заробити до 2 тисяч злотих. Ось такий «експлуататор» за визначенням радянської влади був Теодор Страка, який ще й сам працював в механічному цеху на стругальному, фрезерному, довбальному станках і розмітній плиті, водночас виконував функції інженера-механіка, виготовляв креслення та ескізи.

Після окупації західної Волині радянськими військами у вересні 1939 року вже 23 грудня цього ж року чавунно-ливарний завод був націоналізований, а його співвласника звинуватили у жорсткій експлуатації найманої робочої сили. Разом з тим це не завадило новій владі користуватися послугами колишнього господаря для виготовлення креслень, за якими націоналізований завод відливав деталі до квітня 1940 року.

Після арешту та слідства Теодор Страка показав, що за час роботи в Здолбунові він не накопичив грошей в банку, не купив землі, не побудував дім. Це не видається дивним, адже, якщо скласти його річні прибутки за час перебування в Здолбунові, то вони навіть не покривають тих коштів, які він вклав у модернізацію виробництва.

Доля підприємця, однак, була визначена відповідно до постанови Особливої наради при Народному комісаріаті внутрішніх справ СРСР № 141 від 25 жовтня 1940 року, його ув'язнили на 5 років у виправних трудових таборах за ст. 54-4 Кримінального кодексу УРСР з приписом «соціально-небезпечний елемент». Покарання відбував в Ухтіжелазі.

Можна тільки гадати, як би склалося подальше життя одного з мільйонів бранців Гулагу. Проте 6 червня 1941 року з'явився висновок, затверджений заступником народного Комісара держбезпеки СРСР Кобуловим, в якому йшлося про клопотання німецького посольства в Москві щодо дострокового звільнення Теодора Страки і повернення його в Німеччину. Договір між СРСР та Німеччиною від 28 вересня 1939 року передбачав повернення до Німеччини уродженців належних їй територій, в першу чергу німецької національності (у Теодора Страки була вказана згідно з цим висновком німецька національність). Вже наступного дня, тобто 7 червня (вражаючи оперативність, з якою працювала каральна машина), Особлива нарада прийняла постанову за №60, згідно з якою на зміну свого попереднього рішення «Страка Теодор Іванович як небажаний іноземець» видворяється з СРСР.

Рішенням прокуратури Рівненської області від 8 січня 1990 року його повністю реабілітували відповідно до ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989

року. Цим рішенням було знято всі обвинувачення з Теодора Страки і відновлене його чесне ім'я як підприємця, який багато зробив для розвитку одного з провідних підприємств Здолбунова. В післявоєнні часи це підприємство займалося ремонтом автомобілів, а в останні роки там налагодили виробництво жаток.

Про подальшу долю Теодора Страки нічого невідомо.

Джерела: Жив'юк Андрій. Здолбунівський підприємець Теодор Страка. Реабілітовані історією. Рівненська область. Книга I. Київ-Рівне, 2006. С. 386-388.

Остапук Володимир. Здолбунів. Частина друга. Рівне, 2020. С. 70, 103, 245, 276.

Straka Teodor

Teodor Straka se narodil roku 1874 v městě Uherský Ostroh v rodině zámečnicka, který vlastnil menší dílnu. Po ukončení školní docházky v letech 1883 až 1890 se učil v reálce města Uherský Brod a pak do roku 1895 byla mechanická fakulta vysoké školy v Brně.

Mladý absolvent vysoké školy rozhodl se začat své praktické působení v Rusku a v letech 1895-1913 pracoval na strojírenských podnicích v Kyjevě, Berdyčevě, Katerynoslavě a Kramatorsku jako náčelník cechů a dílen. V letech 1913-1917 inženýr Straka pracoval v hutní továrně v Lyšvě na Uralu a pak se vrátil na Ukrajinu, kde působil v Sumach jako náčelník dílen na strojírenském závodě do roku 1921. Na nějakou dobu se vrátil do Uherského Ostrohu.

V letech 1922-1927 byl Teodor Straka v Stanislavě a Lvově, byl zástupcem české firmy Čechostroj a potom zástupcem firmy Škoda ve Varšavě, odtud odešel z věkových důvodů.

Jeho obrovské zkušenosti a poznání jako inženýra našly své uplatňování ve Zdolbunově, kam ho pozvala jako spoludávatele

malého podniku sestra jeho manželky Františka Vostrá. Pozvala ho, aby modernizoval malou slévárnu, která byla nerentabilní.

Tato slévárna byla v provozu od roku 1899 a vyráběla a opravovala zemědělské stroje. Na konci 20. let tam pracovalo jenom několik dělníků a za dva týdny vyráběli kolem 80 pudů (1 pud = 16,38 kg) produkce. Pravděpodobně slévárnu založil někdo z rodiny Vostrých, možná že manžel Františky Vostřé – Břetislav. Na něj se vzpomíná ve smlouvě z 11. prosince 1924 mezi magistrátem města Zdolbunova a několika podnikateli města o dovození udělat uliční osvětlení Zdolbunova (s plánem ulic) s dodáváním elektrické energie ze svých podniků. Mezi plátce daně v roce 1928 spolu ze Františkou Vostrou je zapsán Teodor Straka. Také se ta dvě příjmení nachází ve voličských seznamech do městského sovětu Zdolbunova v roce 1927 se stejnou adresou. Ve voličských seznamech od roku 1935 už není Teodor Straka, ale objevila se dcera Františky Vostřé – Vladislava, rozená v roce 1908.

Nový spolujednatel začal rozsáhlou rekonstrukci podniku a ke konci 1930 koupil za 50 tisíc zlotých svých peněz a na půjčku, 14 nových strojů. Rekonstrukce připadla na stejnou dobu se světovou hospodářskou krizí, která se dotkla také Polska, a proto se ty nové stroje nějakou dobu neprovozovaly, pro nedostatek objednávek. Až od poloviny 30. let konečně podnik začal pracovat naplno. Ve struktuře litino-slévárenského závodu bylo tři cechy: slévárna, mechanický a výrobní, kde celkem pracovalo 15 dělníků. Tam se vyráběly hlavice ke generátorům na plyn, pouzdra, válce, písty, zalomené hřídele ventile, šoupátka, včetně pro naftové pohony, vyráběly se také díly pro parní stroje. Surovina se dovážela z Moravské Ostravy (1,5 vagonů ročně) a Krulevské Huty ve Slezsku (2,5 vagonů ročně).

Celoroční obrát byl 60 tisíc zlotých, ze kterých jenom 15-16% činil čistý zisk, totiž 5 tisíc zlotých na každého spolujednatel. Kvalifikovaný dělník dostával kolem 5 zlotých denně, a za rok

to představovalo kolem 2 tisíc zlotých, co znamená, že příjem majitele byl jenom v 2,5krát byl vyšší než příjem dělníka. Také je potřeba zdůraznit, že pan Straka sám osobně pracoval v mechanickém cechu na hoblovacím, frézovacím, dlabacím stroji a konstrukčním stole a jako inženýr-mechanik dělal výkresy a skici.

Bez ohledu na všechno, 23. prosince 1939 litino-slévárenský závod podlehl nacionalizaci a jeho spolumajitel Teodor Straka byl obviněn jako krutý vykořisťovatel nájemné pracovní síly (co se týče paní Františky Vostré, tak informace o ní není). Ale tohle obvinění nevedlo nové vlastní nějakou dobu využívat bývalého majitele závodu pro zhotovování konstrukčních výkresů do dubna 1940.

Po zatčení Teodor Straka na výslechu prohlásil, že on nenastřádal peníze v bance, nekoupil půdu a nezbudoval pro sebe dům. To není divné, protože jeho čistý zisk za roky pobytu ve Zdolbunově a majitelství závodu byly daleko menší, než jeho výnosy při modernizace slévárny.

Osud podnikatele byl rozhodnut podle usnesení Zvláštního jednání při Národním komisariátu vnitra SSSR № 141 od 25. října 1940, ho uvěznily na 5 let do nápravně-pracovních tábora podle st. 54-4 Trestního kodexu USSR jako «sociálně-nebezpečný element». Trest si odpykal v Uchtižemlazi.

Můžeme se jenom odhadovat jaký by byl další osud pana Straky, jako milionu jiných trestanců Gulagu, kdyby se 6. června 1941 neobjevil závěr schválený zástupcem Národního komisaře státní bezpečnosti SSSR Kobulovým, kdy se jednalo o prosbě německého velvyslanectví v Moskvě o dočasném osvobození Teodora Straky, jako jedné z osob, jež byly etničtí Němci, nebo občané státu okupovaných Německem. Podle smlouvy mezi SSSR a Německem 28. září 1939 si státy se vyměnily občany německé národnosti za občany ruské a jiné národnosti SSSR. Podle závěru Kobulova Teodor Straka byl zapsán jako Němec a 7. června (kupodivu divné operativní řešení trestných orgánů) Zvláštní jednání schválilo

usnesení № 60 na změnění svého dřívějšího usnesení: «Straku Teodora Ivanoviče jako nežádoucího cizince deportovat z SSSR».

O dalším osudu Teodora Straky není informace.

Usnesením prokuratury rovenské oblasti 8. ledna 1990 byl Teodor Straka rehabilitován v souhlasu se st. 1 Vyhlášením Prezídia Nejvyššího Sovětu SSSR z 16. ledna 1989. Toto usnesení zprostito Teodora Straky žaloby a obnovilo jeho čestné jméno jako podnikatele, který mnoho zasloužil pro rozvoj jednoho z hlavních podniku Zdolbunova.

V poválečné době byl v bývalém litino-slévárnám závodu závod na opravu aut a odnedávna tam dělájí žací stroje.

***Prameny:** Жив'юк Андрій. Здолбунівський підприємець Теодор Страка. Реабілітовані історією. Рівненська область. Книга 1. Київ-Рівне, 2006. С. 386-388.*

Останук Володимир. Здолбунів. Частина друга. С. 70, 103, 245, 276. Рівне, 2020.

Родина Сваровських

У 1883 році до Квасилова переселився слюсар Ідржіх (після прийняття православного хрещення – Ярослав) Сваровський, який народився в 1851 році в Шумбурку над Десною в Чехії в родині Петра Сваровського. Він купив невеликий земельний наділ поблизу залізниці, на якому побудував собі будинок та невелику слюсарню майстерню,

де виконував на замовлення слюсарні роботи, зокрема невеликі ковальські вироби, чому навчився у свого діда. Поступово почав приймати на платне навчання учнів, бо кіль-

кість замовлень постійно зростала і потрібні були навчені робітники. Збільшення грошових надходжень за навчання учнів та готову продукцію дозволило розширити виробництво. Тож невеличка майстерня, для якої виготовляли заготовки для молотків та кліщів місцевий коваль Вацлав Локвенц та, тепер вже колишній коваль Вацлав Галоунек, який пізніше став шинкарем та купцем, поступово перетворювалася у виробниче підприємство, чим були задоволені мешканці Квасилова.

Збільшувалося виробництво продукції, підприємство розширювалося, добудовувалися нові приміщення. У 1892 році виникло і ливарне виробництво в добудованому цеху, де відливали вироби з міді та чавуну. На базі цього виробництва з часом виріс завод, де виготовляли сільськогосподарську техніку та ливарні вироби, яким керував син Ярослава Сваровського – Владімір (Індржіх). На цьому заводі перед початком 2-ої світової війни працювало більше 90 робітників з Квасилова та навколишніх сіл.

Значний вклад у розвиток виробництва внесла дружина Ярослава Сваровського Алоїзія, дочка одних із перших поселенців Квасилова Йозефа та Франциски Странських, яка в хрещенні отримала ім'я Ярослава. Вона, виконуючи великий обсяг домашньої роботи, невтомно працювала ще і в майстерні. Пізніше ця достойна жінка завідувала сільською бібліотекою Квасилова, в якій у 1924 році було 10000 книг. Це одна з найбільших бібліотек в чеських селах на Волині.

Завод був найбільш конкурентним в своєму роді на всій Волині. Там вирибляли молотарки з пасовим та шестерінчастим приводом, які могли приводитися в дію від двигуна (парового чи дизельного) або кінною тягою, січкарні, преси для віджиму олії та соку для вина, помпи, компресори та здійснювали ремонт моторів всіх типів, парових двигунів та пристроїв для обробки металу та дерева.

Зважаючи на авторитет інженера Владіміра Сваровського, він з 1930 року по 1939 рік обіймав посаду почесного консула Чехословаччини на Волині, а заступником у нього був вчитель kwasилівської школи Владімір Томаш. На стіні житлового будинку родини Сваровських з'явився великий герб Чехословацької республіки. Велика кутова кімната з окремим входом стала службовим приміщенням – шматочок Чехословаччини в Польщі.

Те, що в Квасилові відкрилося консульське відділення, мало свої переваги. Передусім – до зупинки потягів було ледве п'ятдесят метрів, приміські потяги проїжджали за день сім разів в кожен бік. Консульське відділення полегшувало підписку фахово спеціалізованих та розважальних часописів для всієї Волині, навчання в середніх та вищих навчальних закладах. Крім того, всього лиш за якихось три кілометри від Квасилова, в Здолбунові, були великі торгівельні склади машинобудівного підприємства Вехтрле-Коваржік, далі – великі склади фірми Кнотек, де керівником був пан Йозеф, торгівельне підприємство братів Поспішілових тощо.

Почесний консул та його заступник разом добивалися відкриття у Квасилові чисто чеської школи, але їх старання не увінчалися успіхом. Материнську мову дозволялося в школі вивчатися тільки в обсязі щотижневих 4 або 5 годин. Владімір Томаш на свій страх та ризик навчав дітей більше, ніж це дозволяли приписи польського шкільного керівництва, виховуючи в них любов та повагу до своєї праатьківщини, що і проявилось під час масового добровільного вступу волинських чехів, в тому числі і kwasилівських, в закордонні військові формування чехословацької, і не тільки, армії під час 2-ої світової війни. Через свою діяльність Владімір Томаш був звільнений з посади вчителя як чеський

шовініст в Квасиліві, звідки його перевели до Здолбунова.

У 1932 на Весокольський зліт до Чехословаччини за єдиним закордонним паспортом Владіміра Сваровського поїхало 176 осіб віком від 12 до 71 року.

Владімір Сваровський перш за все був успішним підприємцем. Після вступу радянської армії на терени західної Волині його підприємство націоналізували а його самого призначили ведучим спеціалістом. Функції комісара формально виконував Кржіж. Проте 20 жовтня 1939 року заарештували та відправили до Рівного Вацлава Перного, керівника хмелезаготівельного підприємства (Укрзаготхміль), що використовувало хмелефабрику Яндури, почесного консула Владіміра Сваровського та власника квасилівської броварні Їржі Земана. Його родину разом з ще п'ятьма іншими квасилівськими родинами багатших чехів (власники підприємств та більших земельних володінь) насильно вивезли до Казахстану, конфіскувавши все їх майно.

Про долю Владіміра Сваровського в Квасиліві є дві версії. Згідно з першою він перебував у Дубенській в'язниці і після нападу Німеччини на Радянський Союз його, як і багатьох інших в'язнів, розстріляли. За другою версією його вивезли до Сибіру (до цієї версії схиляється і дослідниця волинських чехів доцент Східно-Європейського національного університету в м. Луцьку Світлана Шульга). Підтвердженням цього може бути те, що його дружина Віра Сваровська зі своїм сином вступила в Бузулуці до чехословацького закордонного військового підрозділу під командуванням підполковника Людвіка Свободи, і під час відвідання цього підрозділу послом Чехословаччини в СРСР Зденьком Фіерлінгером попросила останнього довідатися про долю її чоловіка. Незабаром отримала відповідь, що її чоловік вже в

дорозі до неї. Правда, його вона так і не дочекалася. Знову ж таки розкопки, проведені на території колишньої Дубенської в'язниці, вказують на те, що після початку війни в'язнів фізично не могли вивезти на схід а, виконуючи секретний наказ з Москви, розстріляли – кого в камерах а кого на подвір'ї в'язниці. Вранці 24 червня місцеві мешканці, зайшовши на територію в'язниці, де вже не було охорони, побачили жахливу картину розстрілу. Тих, кого впізнали родичі з Дубна та ближніх сіл, забрали і похоронили, а неопізнаних похоронили в загальній могилі. Розстрільні списки були або знищені, або надійно сховані в московських архівах.

Як згадує Ярослав Перний, який випадково опинився в Казахстані, зайшовши до товарного вагону, щоб попрощатися зі своєю мамою та сестрою, в північному Казахстані, куди виселяли всіх неугодних режиму, пані Сваровська мешкала в одній халупі з родиною Перних. Вона попросила його написати листа до пана Фієрлінгера, посла Чехословаччини в СРСР, щоб той допоміг з'ясувати долю її чоловіка – Владіміра Сваровського. Лист був відісланий і десь за місяць була отримана відповідь, де було написано, що попри всі зусилля не вдалося отримати про почесного консула ніяких відомостей, крім тих, що його востаннє бачили в Дубні. В жовтні 1939 року група чехословацьких вояків під командуванням капітана Неквасіла, які втекли з Протекторату до Польщі і вступили в чехословацький легіон та воювали на території Польщі з німцями, прибула до Квасилова. Свого часу чехословацькі легіонери отримали від польського командування наказ про відступ на схід, де їм пообіцяли, що в Дембліні льотчики отримають літаки. Поки вони туди пішки добиралися, німці знищили багато літаків. Тоді льотчики та обслуговуючий персонал наздогнали основну групу і про-

довжили рух на схід, аж на Волинь. В Квасилові утворили штаб, який реєстрував прибуваючих чехословацьких вояків. За допомогою активних мешканців Квасилова та за дорученням почесного консула розселяли їх в навколишніх чеських селах. Вони допомагали селянам під час осінньо-польових робіт, маючи за це дах над головою та харчування. Але весь час намагалися з'єднатися з головною групою чехословацьких втікачів-легіонерів. Разом з льотчиками планували відійти десь п'ятдесят волинських хлопців, яким штаб забезпечив паспорти. Пізніше штаб отримав від консульського відділення ще п'ятдесят підписаних з печатками бланків паспортів, які згодом стали у пригоді волинським хлопцям. З групою легіонерів поїхало дванадцять хлопців і одна дівчина. Всі вони приєдналися до основної групи 24 березня 1940 року в Шепетівці, після чого продовжили шлях вглиб СРСР.

Після війни пані Сваровська вирішила поселитися в Чехословаччині, а саме – в Жатці. Її здоров'я було надірване поневір'яннями та голодом під час депортації. Вона захворіла і в семидесятих роках померла. Син Сваровських, Ярослав працював в Жатці в слюсарній майстерні. Його життя з покаліченою долею закінчилося в 1959 році на 52 році життя.

Джерела: Josef Nahlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.

Mikulaš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Світлана Шул'га. Чехи в західній Волині: від оселення до рееміграції. Луцьк, 2018.

Jaroslav Perný. Československý konzulát na Volyni. Zpravodaj SČVP, 1992. №6. S. 4.

Rodina Svárovských

Roku 1883 se do obce Kvasilov přistěhoval zámečník Jindřich (v pravoslaví Jaroslav) Svárovský, narozený roku 1851, syn Petra ze Šumburku nad Desnou, který si zakoupil parcelu nedaleko železnice. Tam si postavil domek a dílnu, v níž začal provozovat zámečnickou živnost. Dělal menší kovářské výrobky, čemuž ho naučil jeho dědeček. Postupně přijímal učedníky, jichž počet stále rostl, neboť práce přibývalo. Za vyučování dětí u Svárovského kvasilováci platili peníze, co dovolovalo rozšiřovat podnik. Maličká dílna, do níž první kladívka a kleště dělal «zahruba» místní kovář Václav Lokvenc a bývalý kovář, tenkrát ale již hostinský a kupec, Václav Halounek, za «přitloukání» nejusedlejších občanů, kteří vzniku nového průmyslového podniku byli opravdu rádi, se postupně zvětšovala. Rozšiřovala se výroba, takže jeho dílna se rozrůstala, byly k ní přistavovány nové objekty a v roce 1892 v ní vznikla i slévárna, když k dílně byl dobudován slévárenský cech pro lití mědi a litiny. Z tohoto základu vznikla později továrna na zemědělské stroje a slévárna Ing. Vladimíra Svárovského, syna Jaroslava Svárovského. V níž před začátkem 2. světové války pracovalo přes 90 řemeslníků a dělníků. Na tomto rozvoji měla zásluhy i manželka zakladatele – Aloisie (v pravoslaví Jaroslava) Svárovská, rozená Stránská. Její rodiče Anton a Františka byli zemědělci v obci Kvasilov. Tato statečná žena pracovala neúnavně v domácnosti i v dílně.

Továrna Svárovských stala nejlepším konkurenčním podnikem mezi jinými podobnými podniky na Volyni. Tam se provozovala výroba mlátiček s pasovým a ozubeným převodem pro pohon koňmi, řezanky, stroje na lisování oleje a vína, pumpy, kompresory, dělaly se tam generální opravy pohonů všech typů, parních strojů, strojů na obrábění dřeva a kovu. V tom podniku bylo zaměstnaných mnoho obyvatel Kvasilova a okolních obcí.

Vzhledem ke své popularitě inženýr Vladimír Svárovský zastával před 2. světovou válkou úřad honorárního konzula pro volyňské Čechy v Polsku. Jeho zástupcem byl kvasilovský učitel Vladimír Tomáš. Československý konzulát v Kvasilově vznikl v roce 1930. Na stěně obytného domu Svárovských se objevil velký znak Československé republiky. Velká rohová místnost s vlastním vchodem tvořila úřadovnu – kousíček Československa v Polsku. Zařízení bylo dovezeno z velvyslanectví ve Varšavě.

To, že byl konzulát v Kasilově, mělo svoje výhody. Především na nádraží bylo pouhých padesát metrů, osobní vlaky jezdily sedmkrát denně oběma směry. Konzulát usnadňoval objednávku odborných a zábavných časopisů pro celou Volyň, studium na středních i vysokých školách. Mimo to byly asi tři kilometry od Kvasilova, ve Zdobunově, velké prodejní sklady strojírenského podniku Wichterle-Kovařík, dále velkosklad firmy Knotek, který řídil pan Josef, obchodní podnik bratři Pospíšilů a další.

Čestný konzul a jeho zástupce se usilovali o ryze českou kvasilovskou školu, ale jejich úsilí nebylo korunováno úspěchem. V mateřském jazyku se tam vyučovalo jen 4 až 5 hodin týdně. Vladimír Tomáš vyučoval česky děti častěji, než mu dovolovaly polské školní úřady a vedl děti k lásce ke své staré vlasti. To se projevilo v masovém vstupu volyňských, zejména kvasilovských, Čechů do československých jednotek na území SSSR. Učitele Tomáše polské úřady za jeho politické názory přesunuly z kvasilovské do zdobunovské školy.

Roku 1932 na Vsesokolský slet, na jeden pas Vladimíra (Jindřicha) Svárovského, jelo do Československa 176 osob u věku od 12 do 71 let.

Ing. Svarovský vedl úspěšný strojírenský podnik. Po vstupu sovětských vojsk v roce 1939 byl podnik združstevněn, pan Sva-

rovský byl jmenován vedoucím mistrem, komisařem byl formálně zvolen pan Křiž. Avšak 20. října 1939 byli zatčeni a odvezeni do Rovna Václav Perný, vedoucí výkupu chmele v celé západní Ukrajině (sklad u Jandurů), konzul Jindřich Svárovský a majitel pivovaru Jiří Zeman.

V říjnu 1939 byla broňovická skupina čs. vojáků, kteří uprchli do Polska, uznána prezidentem Polské republiky jako československá legie v Polsku. Současně tato legie dostala rozkaz k ústupu na východ, se slibem, že Demblině dostanou letci svá letadla. Než tam stačili pěšky dojít, zničili Němci na letišti množství letadel. Většina z našich letců a leteckého personálu dohnala hlavní skupinu, ale část pokračovala v pochodu na východ až na Volyň. V Kvasilově pak vznikl štáb, který evidoval přicházející letce, s pomoci obětavých občanů Kvasilova a s doporučením konzula je ubytovával v okolních českých vesnicích, kde pomáhali za byt a stravu v podzimních polních pracích. Celou dobu se ze všech sil snažili spojit s hlavní skupinou legionářů. S letci mělo odejít asi padesát volyňských chlapců, kterým štáb opatřil pasy. Později dostal štáb od konzulátu ještě asi padesát orazítovaných a podepsaných pasových tiskopisů, které pak našim chlapcům velmi pomohly. Se skupinou legionářů odjelo dvanáct chlapců a jedna dívka, všichni se s hlavní skupinou spojili 24. března 1940 v Šepetovce a potom pokračovali dále do SSSR.

Vladimír Svárovský byl odvezen do Rovna a pak ho naposledy viděli v Dubenské věznici. O osudu inženýra Svárovského kolovaly v Kvasilově dvě nepotvrzené zvěsti. Jedna tvrdila, že byl zastřelen na dvoře věznice v Dubně, krátce před vstupem německých vojsk, druhá uváděla, že byl deportován na Sibiř. První verze vypadá jako nejvíce pravděpodobná, protože po 24. červnu 1941 na dvoře a ve vězeňských celách byli nalezeni mrtví vězni. Seznam postřílených vězňů byl spálen, nebo spolehlivě uschován v moskevských archivech.

Bývalá továrna Svárovských se rozrostla a vedle ní roku 1940 vznikl další průmyslový podnik na renovování i generální opravu nákladních aut a traktorů. Jeho rodina byla později spolu s pěti dalšími násilně deportována do Kazachstánu. V severním Kazachstánu, kam byli vysídlováni lidé režimu nepohodlní, rodina Svárovských bydlela ve stejné chalupě s rodinou Perných. Paní Svárovská prosila Jaroslava Perného, aby napsal velvyslanci Fierlingerovi, zda by mohl zjistit jakoukoliv zprávu o jejím manželovi, zda žije nebo jaké jsou jeho další osudy. Dopis velvyslanci byl odeslán. Odpověď, kterou uschoval pan Perný, přišla asi za měsíc. Velvyslanectví sdělilo, že přes všechno úsilí se nepodařilo o konzulovi Ing. Svárovském sehnat žádnou zprávu, naposledy byl viděn v Dubně. Manželka Vladimíra Svárovského, Věra Svárovská, se svým synem přihlásila se do čs. vojenské jednotky v Buzuluku. Svého manžela se však nikdy nedočkala.

Po válce paní Svárovská rozhodla se pro Československou republiku a usadila se v Žatci. Její zdravotní stav byl ale trvale narušen strádáním a hladem v době deportace. Onemocněla a v sedmdesátých letech zemřela. Její syn Jaroslav pracoval v žatecké šroubárně a jeho život byl následkem zlého osudu. Zemřel v roce 1959 ve věku 52 let.

***Prameny:** Josef Náhlovský. Kronika obce Kvasilova. Kvasilov, 1929.*

Mikuláš Šereťuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Jaroslav Perný. Československý konzulát na Volyni. Zpravodaj SČVP, 1992. Č. 6. S. 4.

Свобода Йозеф

Йозеф Свобода народився 7 серпня 1927 року в селі Залісся Здолбунівського повіту Волинського воєводства Польщі (нині Здолбунівський район Рівненської області України). В родині було ще двоє дітей – Вацлав та Марія. Всі вони народилися в Заліссі. Його батько, Вацлав Свобода, 1898 року народження, був землеробом, а мати, Надежда Свободова, народжена Кралічкова, 1902 року народження, була домогосподаркою. Деякі слова про його дідів та бабусь. Його дід Вацлав, з батькового боку, народився у 1868 році в селі Залісся (?) і був землеробом, а бабуся Катержина, дівоче прізвище Тіха, народилася у 1869 році в Міхновці окрес Градец Кралове була домогосподаркою. Його дід з боку матері, Ян Кралічек народився в 1865 році в селі Полічка окрес Світави, а бабуся Кралічкова, дівоче прізвище Гавіржова, 1867 року народження теж походила з Полічки.

Йозеф Свобода 25 березня 1944 року в неповних сімнадцять років добровільно записався в Рівному до чехословацького армійського корпусу генерала Людвіка Свободи і пройшов з ним Дуклю. На Словаччині лікував поранення. За свої військові заслуги під час перебування в цьому корпусі усерпні 1945 року отримав подяку від міністра народної оборони генерала Людвіка Свободи, а також наступні нагороди: Чехословацький військовий хрест, Дукельську пам'ятну медаль, Чехословацьку воєнну пам'ятну медаль з планкою СРСР та інші почесні медалі Чехословацької спільки борців за свободу. Демобілізувався у званні молодшого

сержанта. Фотографія генерала Людвіка Свободи багато років висіла в рамці на кухонній стіні його оселі.

Його брат Вацлав чотирнадцятилітнім підлітком в роки післявоєнної діяльності українських націоналістів отримав тяжке психічне захворювання. Родина Свободових, як і більшість волинських чехів, вирішила повернутися до Чехії, і однією з причин була надія на те, що в Чехії кращі лікарі, які зможутьвилікувати Вацлава. Дійсно, Вацлав виздоровів і при досягненні призовного віку був призваний на дійсну військову службу. Там, на жаль, хвороба проявилася знову і тривала до кінця життя.

У 1947 році Йозеф Свобода переселився з родиною в село Бесно на Подборжанську, де вирішив господарювати на виділеній землі. Того ж року в Бесно почала працювати у одного із землеробів його майбутня дружина Анна. Після одруження пан Свобода вирішив господарювати одноосібно а його батько, мати, брат та сестра переселилися до Колешовиць на Раковницьку. Пізніше пан Свобода вступив до сільськогосподарського кооперативу, вийшов з нього та знову вступив. Там і працював механізатором та хмелярем аж до смерті в 1985 році. Його улюбленими заняттями було мисливство та садівництво. Зі своєю дружиною виховали троє дітей.

Пан Йозеф Свобода багато років згадував про своє рідне село на Волині і дуже хотів показати Залісся своїм дітям, але це йому не вдалося. «Такі смачні та великі черешні, як у нас дома на Волині, я тут ніде не бачив». Такими були його слова щороку в кінці літа.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.

Svoboda Josef

Josef Svoboda se narodil 7. srpna 1927 v obci Zálesí Zdobnovského poviatu Volyňského vojevodstva v Polsku (nyní Zdobnovského rajonu Rivnenské oblasti Ukrajiny). Měl dva sourozence, Václava a Marii. Oba jeho rodiče se narodili v Zálesí. Jeho otec, Václav Svoboda, ročník 1898, byl rolník a matka, Naděžda Svobodová, rozená Králíčková, ročník 1902, byla v domácnosti.

A několik údajů o jeho prarodičích: jeho děda Václav, z otcovy strany, se narodil v roce 1868 v Zálesí (?). Byl rolník a babička Kateřina (rozená Tichá) se narodila v roce 1869 v Michnovce – okres Hradec Králové, byla v domácnosti. Jeho děda Jan Králíček, z matčiny strany se narodil v roce 1865 a pocházel z Poličky – okres Svitavy a babička Králíčková (rozená Havířová) se narodila v roce 1867 a pocházela též z Poličky.

Pan Josef Svoboda byl 25. března, v necelých sedmnácti letech, odveden v Rovně na Ukrajině do armády generála Ludvíka Svobody a prošel s ní přes Duklu. Na Slovensku se léčil ze zranění. Za své působení v této armádě obdržel v srpnu 1945 poděkování od ministra národní obrany, generála Ludvíka Svobody a také vyznamenání: Československý válečný kříž, Dukelskou pamětní medaili, Čs. vojenskou pamětní medaili se štítkem SSSR a další čestné medaile Českého svazu bojovníků za svobodu. Demobilizován byl v hodnosti desátníka. Zarámovaná fotografie generála Ludvíka Svobody byla dlouhá léta na stěně v kuchyni.

Jeho bratr Václav jako čtrnáctiletý kluk v době poválečného působení «banderovců» na Volyni zažil velmi traumatizující zážitek a vážně psychicky onemocněl. Rodina pana Svobody, jako mnozí Češi na Volyni, se rozhodla vrátit do Čech a další důvod bylo i to, že se domnívali, že jsou v Čechách lepší lékaři, kteří nemocného Václava vyléčí. Václav se uzdravil, dospěl a byl odveden na vojnu. Zde se bohužel jeho nemoc obnovila a trvala do konce jeho života.

V roce 1947 se pan Josef Svoboda s rodinou přestěhoval do obce Běsno na Podbořansku, kde chtěli začít hospodařit na přidělené půdě. V létě 1947 začala pracovat v Běsně u sedláka jeho budoucí manželka Anna. Po jejich svatbě v roce 1949 se pan Svoboda rozhodl samostatně hospodařit a jeho otec, matka, bratr a sestra se přestěhovali do Kolečovic na Rakovnicku. V dalších letech vstoupil pan Svoboda do JZD, vystoupil z něj a opět do JZD vstoupil. Zde pracoval až do své smrti v roce 1985 jako mechanizátor a chmelař. Jeho velkým koníčkem byla myslivost a zahrádka. Se svojí manželkou vychovali tři děti.

Pan Svoboda dlouhá léta vzpomínal na své rodiště na Volyni a velmi si přál Zálesí ukázat svým dětem, ale to se mu nesplnilo. «Tak dobré a velké třešně, jako u nás doma na Volyni, jsem tady nikdy neviděl». To byla jeho slova každý rok, na konci jara.

***Pramen:** Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Швіговський Венцеслав

Венцеслав Швіговський народився 25 липня в Глинську біля Здолбунова. Його батьки були одними з перших чехів, які переселилися на Волинь. Франтішек Швіговський та його дружина, дівоче прізвище Фалтисова, походили з Голіц на Пардубицьку. Оскільки Франтішек Швіговський не мав навичок землероба, то повернувся до свого звичного ремесла – виготовлення виробів зі шкіри. Родина мала середні достатки, але незабаром батько на довгий час захворів, окрім того, двічі горіло їх обійстя і вони втратили все своє майно. Щоб

якось забезпечити собі хоча би злиденне існування, вся родина змушена була важко працювати. Старший син Франтішек вивчився на садівника, дочка працювала кравчиною, а молодший син Венцеслав вже з 11 років працював у полі, на хмілярні, в місцевому магазині і, нарешті, – в броварні. З самого дитинства він був затягим читачем і незабаром перечитав усе, що було в домашній бібліотеці та бібліотеці Глинська. Брат Франтішек, який працював садівником у Миколаєві, забрав його до себе. Надзвичайно обдарований хлопець за півтора року здав іспити за шість класів і вступив до реального училища, закінчивши яке, готувався вступати до гірничої академії. Проте доля розпорядилася зовсім по-іншому. Брати Швіговські разом з Левом Бронштейном, більш відомим як Лев Троцький, заснували таємний соціал-демократичний гурток, про який у 1897 році довідалась жандармерія. Ф. Швіговського та Л. Бронштейна заарештували і засудили на заслання до Сибіру на примусові роботи.

Венцеслав уник арешту, бо тривалий час хворів і перебував у Глинську під наглядом поліції. Два роки працював домашнім учителем в родині промисловця Т. Шмоліка. Познайомився із життям та побутом, проблемами та потребами своїх краян і зрозумів, що їм потрібне своє чеське друковане слово. Вирішив, що буде видавати чеську газету. Переборовши всі бюрократичні перешкоди, виїхав до Парижу, де 9 років займався студіями журналістики, іноземними мовами (знав досконало їх аж сім), відвідував правничий факультет, школу журналістики та школу політичних наук. Брав участь у політичному житті, відвідував гуртки чехів, росіян та українців. Дописував до празьких часописів «Čas», «Nová doba», «Nové České revue» та російського «Русского слова». В його помешканні збиралася чеська, російська та українська інтелігенція. Бував там також Е. Бенеш зі своєю майбутньою дружиною Г. Влчковою. Деякий час в Парижі навча-

лася і дочка Т. Шмоліка, з якою у 1908 році після переїзду до Києва він одружився. Отримавши фінансову допомогу з боку спілки «Чехослован» та окремих чехів-підприємців, Швіговський у 1911 році розпочав видавати часопис «Чехослован». Його підтримували виробник музичних інструментів Їдржіх Їдржішек та промисловець, фабрикант і власник броварні Вацлав Кліх.

Читачі були приємно вражені високою якістю «Календаря на 1911», який вийшов у Празі, та наступних номерів «Чехословану». Велику допомогу йому надавала дружина Людмила. Швіговський організував у Києві власну друкарню і створив Слов'янську книгарню. Перебравши видання «Чехословану» від товариства, він довів видання від тижневика до видання його через день. Як додаток до «Чехословану» видавалися «Slovenské listy» на словацькій мові, редагуванням яких займалися Грегор Тайовський та Янко Єсенський. З початком 1-ої світової війни у 1914 році часопис не друкувався і відновився аж у 1916 році, при цьому його наклад зріс від 5 до 15 тисяч примірників. Видавав також Швіговський «Československého vojáka», призначеного для чехів та словаків з числа військовополонених. Ідея належала Т. Г. Масарику.

Перед війною Швіговський був членом усіх громадських та культурних спілок у Києві, брав участь у всіх визвольних акціях, має великі заслуги у формуванні та озброєнні Чеської дружини. Після революції він втратив все своє майно і прибув у 1919 році до Праги в якості заступника голови дипломатичної місії України. Після недовгої діяльності в якості дипломата Швіговський повернувся до журналістики і організував у Празі розлогу агенцію Central European Press. В міру своїх можливостей, ще перебуваючи на дипломатичній службі, допомагав своїм країнам у вирішенні нагальних справ.

Останні роки свого життя подружжя Швіговських провело у Ржежі під Прагою на скромній віллі з прекрасним садом, в якому залюбки працював сам господар. Венцеслав Швіговський, нащадок старого чеського шляхетного роду з Швігова, помер 11 жовтня 1957 року і відпочиває на Вишеградському цвинтарі Праги.

*Джерело: V. Abdank-Abžoltovská. Věnceslav Švihovský. Zpravodaj SČVP, 1992. Č. 1, 2.
scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1992-01,02.pdf*

Švihovský Věnceslav

Věnceslav Švihovský se narodil 25. července v Hlinsku. Jeho rodiče byly mezi prvními Čechy, kteří se přestěhovali na Volyň. František Švihovský a jeho manželka, rozená Faltysová, pocházeli z Holic na Pardubicku. F. Švihovský nebyl na práci zemědělce zvyklý a vrátil se ke svému řemeslu – kožešnictví-čepičářství. Rodině se dařilo poměrně dobře, otec však brzy onemocněl vleklou chorobou a ke všemu dvakrát vyhořeli a ztratili všechn svůj majetek. Aby uhájila holé živobytí, musela celá rodina těžce pracovat. Starší syn František se vyučil zahradníkem, dcera švadlenou, mladší Věnceslav už od 11 let pracoval na poli, na chmelnicích, v místním obchodě, nakonec – v pivovaře. Od dětství byl vášnivým čtenářem, brzy přečetl všechno, co obsahovala domácí knihovna i knihovna Hlinska.

Bratr František, který pracoval jako zahradník v Nikolajevě, ho vzal k sobě. Neobyčejně nadaný chlapec během půldruhého roku složil zkoušky za šest tříd a stal se žakem reálky. Po maturitě se připravoval ke vstupu na hornickou akademii, ale osud mu určil jinou dráhu. Bratři Švihovští založili spolu s Lvem Bronštejnem (Tročným) tajný sociálně-demokratický kroužek, o kterém se v 1897 roce dozvěděla žandarmerie a F. Švihovský a

L. Bronštejn byli zatčeni a odsouzeni na nucené práce na Sibiři. Věnceslav unikl zatčení, protože byl delší dobu v Hlinsku nemocen. Dva roky pracoval v Hlinsku jako domácí učitel v rodině statkáře T. Šmolíka. Seznámil se se životem krajanů a jejich starostmi a potřebami a pochopil, že naléhavě potřebují svůj český list. Rozhodl se, že pro ně bude vydávat české noviny. Překonal všechny překážky a odjel do Paříže, kde 9 let studoval novinářství a řeči (uměl jich dokonale sedm), navštěvoval právnickou fakultu, žurnalistickou školu, školu politických věd. Zúčastnil se také politického života, navštěvoval kroužky Čechů, Rusů i Ukrajinců. Dopisoval do pražského Času, Nové doby, Nové české revue a Ruského slova. V jeho bytě se scházela česká, ruská a ukrajinská inteligence. Býval tam také i E. Beneš s pozdější manželkou H. Vlčkovou. Nějaký čas studovala v Paříži i Ludmila Šmolíková se kterou se oženil po návratu v 1908 roce do Kyjeva.

Za finanční podpory společnosti Čechoslovanu a soukromých přednášek začal Švihovský od 1911 roku vydávat list Čechoslován. Podporovali ho čeští vlastenci Jindřich Jindřišek, kyjevský továrník hudebních nástrojů, a Václav Klich, velkostatkář, továrník a majitel pivovaru. Odběratele Švihovského byli překvapeni vysokou úrovní kalendáře na 1911 rok, který vyšel v Praze, a také list Čechoslován. Jeho podporovala a pomáhala manželka Ludmila. Švihovský zřídil vlastní tiskárnu, otevřel v Kyjevě Slovanské knihkupectví. Převzal vydávání Čechoslovana od družstva, Švihovský postupně došel od týdeníku do vydávání obden. Jako příloha do Čechoslovana vycházely Slovenské hlasy, redigované Gregorem Tajovským a Janko Jesenským. Po vypuknutí války v 1914 se vydávání Čechoslovana zastavilo až do 1916 roku a jeho náklad potom stoupl od 5 do 15 tisíc. Švihovský také vydával časopis Československý voják, určeny především zajatcům – Čechům a Slovákům. Bylo to na popud T. G. Masaryka.

Před válkou a za války byl V. Švihovský členem všech hospodářských a kulturních českých spolků v Kyjevě, zúčastnil se

všech osvobozovacích akci, má velké zásluhy o zformování a vyzbrojení České družiny.

Po revoluci Švihovský ztratil všechn svůj majetek a přijel s manželkou na začátku roku 1919 do Prahy, jako zástupce předsedy ukrajinské diplomatické mise. Po nedlouhé diplomatické činnosti se Švihovský vrátil k povolání žurnalisty a vytvořil rozsáhlé novinářské zpravodajství «Central European Press». Příležitostně pomáhal krajanům, také tehdy když pracoval v Československém ústavu zahraničním.

Poslední léta svého života trávili manželé Švihovští v Řeži u Prahy ve své skromné vilce s nádhernou zahradou, na které Švihovský rád sám pracoval. Věnceslav Švihovský, potomek starého šlechtického rodu ze Švihova, zemřel 11. 10. 1957 v Praze a odpočívá na hřbitově na Vyšehradě.

***Pramen:** V. Abdank-Abžoltovská. Věnceslav Švihovský. Zpravodaj SČVP, 1992. Č. 1, 2.*

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1992-01,02.pdf

Тоушек Йозеф

Йозеф Тоушек народився 3-го грудня 1919 року в чеському селі Гульча Чеська (нині Гільча П Здолбунівського району Рівненської області) на Волині. Батьки, Антонін та Антоніна Тоушкови, були землеробами. Вони з самого дитинства виховували в ньому любов до батьківщини. Його юнацькі роки були схожими на життя багатьох інших волинських хлопців та молодих чоловіків. Добре відчув на

собі порядки в польській частині Волині. Був свідком початку 2-ої світової війни, поразки польської армії та вступу підрозділів Червоної армії на західну Волинь. Після встановлення нового порядку почав поволі і потроху орієнтуватися в радикальних політичних, суспільних та економічних змінах, до багатьох з яких ставився критично та іронічно. Однак, життя його залишалося, швидше за все, безтурботним.

Відчутні зміни відбулися в березні 1941 року, коли його призвали на дійсну військову службу до Червоної армії. Через три місяці нацисти напали на СРСР. Тоушек опинився серед списків неблагонадійних, бо народився на теренах колишньої Польщі, крім того ще й був чехом. Цього було достатньо для радянських органів, щоб включити його до військових трудових підрозділів і послати далеко за Урал в тайгу. Там, у важких кліматичних умовах, за тріскухих морозів, які інколи сягали -40 градусів, при поганому харчуванні, важко працював вдень та вночі.

Визволення настало неочікувано, як чудо, коли взимку 1942 року в СРСР почав організовуватися чехословацький підрозділ. Зразу ж зголосився як доброволець і в Бузулуці був записаний під номером 657. Там зустрівся з декількома десятками інших волинських чехів зі схожим попереднім життям та стражданнями. Було їм про що розповідати, на взаєм оповідаючи про свої долі. Після важких підготовчих навчань брав участь у боях біля Соколова. Потім його послали до танкового училища і він став танкістом. Зі своїм танковим підрозділом наступав на Київ, Руду та Білу Церкву. В Карпатсько-Дукельській операції з ним воювали в танковій бригаді, яка виникла на Волині, і два його брати та сестра. Це є прекрасний приклад родинного патріотичного виховання та героїзму волинських чехів. Навесні 1945 року члени родини Тоушкових брали участь в Остравській опера-

ції. Там загинув в танку молодший брат Ростіслав а Йозеф Тоушек отримав важке поранення і вибув з бою. Незабаром закінчилася 2-га світова війна.

Вилікувавшись, Йозеф Тоушек звільнився з армії і працював в сільському господарстві. В 1949 році його знову призвали до війська. Закінчив декілька військових навчальних закладів і швидко почав просуватися у командирських посадах та військових званнях, ставши в 1953 році заступником командира танкової дивізії. Через чотири роки відбулася кадрова перевірка, після якої його знову признали як ненадійного. Після війни він вступив до Народної соціалістичної партії, як це зробила більшість волинських чехів. Через це його перевели на нижчу посаду, позбавивши таким чином можливості подальшого кар'єрного росту.

У 1960 році його призначили начальником військової підготовки на правничому факультеті Карлова університету. Чехословацька армія втратила одного з надійних командирів, а підготовка офіцерів запасу отримала в його особі досвідченого вояка і мудрого командира та вихователя. У 1968 році його призначили начальником військової кафедри Карлова університету. Водночас він керував військовою підготовкою ще в інших трьох вузах. До своїх обов'язків на військовій кафедрі ставився дуже відповідально, знав, що під час війни вирішальну роль у командуванні військами відіграють офіцери запасу, а не офіцери за покликанням, кількість яких після перших боїв суттєво зменшується.

Йозеф Тоушек знав ціну людських страждань. Пересвідчився в цьому за Уралом та в кривавих боях чехословацьких підрозділів на східному фронті. Тому намагався допомагати не тільки товаришам, але всім, хто потребував допомоги. Не забував і про своїх земляків, йдучи їм назустріч.

Після виходу на пенсію активно включився в діяльність Спілки борців за свободу (СБС), підтримував одностайність західних та східних борців за свободу. Боровся за правдивий виклад історії боротьби чехів та словаків за свободу, намагався добитися гідного ставлення до учасників боротьби в суспільстві. За ініціативи СБС за військову діяльність в 2-ій світовій війні та за постійну політичну та громадську активність президент Чеської республіки присвоїв йому звання генерал-майора. Ця подія, зокрема урочистий акт на Празькому граді, були не тільки особистим успіхом, а й успіхом всієї краянської громадськості. Адже такого високого військового звання досягли лише одиниці з числа волинських чехів. Тоді його друзі та знайомі висловлювали щирю радість та краянську гордість, бажаючи йому подальших успіхів у праці та, передусім, здоров'я.

На жаль, це останнє побажання виявилось нетривалим. Знову почала про себе нагадувати стара хвороба, і в грудні 1995 року Й. Тоушек помер.

Джерело: V. Dušek. Život a osudy volyňského generála Josefa Touška. Zpravodaj SČVP, 1996. Č. 2. S. 1.

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1996-02.pdf

Toušek Josef

Josef Toušek se narodil 3. prosince 1919 roku v české obci Hulči na Volyni vedle Zdobunova. Rodiče, Antonín a Antonína Touškoví, ho vychovávali vlastenecky od útlého mládí až do dospělosti. Jeho jinošský život se podobal životu mnoha jiných volyňských chlapců a mladých mužů. Poznal dobře poměry v polské části Volyně. Sledoval začátek 2. světové války, porážku polské armády a také vstup jednotek Rudé armády na Volyň.

Při vzniku nového státního zřízení se začínal jen pomalu a postupně orientovat v radikálních politických, společenských a

ekonomických změnách. Mnohé z nich kritizoval a ironizoval. Jeho život byl však stále spíše bezstarostný. Výrazný zvrat však nastal v březnu 1941. Byl totiž povolán do základní vojenské služby v Rudé armádě. Za tři měsíce přepadli nacisté SSSR. Toušek se ocitl v seznamu tzv. nespolehlivých. Narodil se totiž na území bývalého Polska a ještě k tomu byl Čech. To značilo sovětským orgánům, aby ho zařadily do vojenských pracovních jednotek a poslaly daleko na Ural do tajgy. Zde, v těžkých klimatických podmínkách, za třeskutých mrazů, které dosahovaly mnohdy až -40, při špatné a nedostatečné stravě, těžce pracoval. Ve dne i v noci doslova dřel.

Vysvobození nastalo nečekaně, jako zázrak, v zimě 1942, kdy se v SSSR začala organizovat čs. vojenská jednotka. Ihned se dobrovolně přihlásil a v Buzuluku byl přijat jako v pořadí 657. dobrovolník. Zde se shledal s několika desítkami dalších volyňských Čechů s podobným předchozím životem a strádáním. Měli si o čem vyprávět a vzájemně si sdělovali své osudy.

Po náročném a tvrdém výcviku se zúčastnil bojů u Sokolova. Pak byl vyslán do tankového vojenského učiliště. Stal se tankistou. S celou tankovou jednotkou útočili na Kyjev, Rudu a Bílou Cerkev. V Karpatsko-Dukelské operaci s ním bojovali v tankové brigádě, která vznikla na Volyni, i dva jeho bratři a také sestra. Je to krásný příklad rodinného vlastenectví a hrdinství volyňských Čechů. Na jaře 1945 se sourozenci Touškoví účastnili Ostravské operace. Zde v tanku zahynul mladší bratr Rostislav a Josef Toušek utrpěl těžké zranění a byl vyřazen z boje. Za krátkou dobu skončila 2. světová válka.

Po vyléčení odešel Josef Toušek do civilu a pracoval v zemědělství. V roce 1949 byl opět povolán do armády. Absolvoval několik vojenských kursů a rychle postupoval ve velitelských funkcích a hodnostech, takže se v 1953 stal zástupcem velitele tankové divize. Po čtyřech letech došlo ke kádrové prověrce, při

kteř byl opět označen za méně spolehlivého. Po válce se totiž přihlásil do Národní socialistické strany, jako mnoho jiných voľňských Čechů. Byl proto zbaven této důležité a perspektivní funkce a přeřazen na funkci nižší. V roce 1960 byl ustanoven náčelníkem vojenské přípravy na právnické fakultě Karlové university. Čs. armáda se zbavila jednoho z dobrých, nadějných velitelů, zato příprava záložních důstojníků získala zkušeného vojáka a dobrého velitele-vychovatele. V roce 1968 byl ustaven náčelníkem vojenské katedry Univerzity Karlovy. Současně řídil vojenskou přípravu na dalších třech vysokých školách.

Ke svým povinnostem na vojenské katedře přistupoval velmi svědomitě, věděl, že ve válce patří rozhodující úloha ve velení vojsk záložním důstojníkům, nikoliv důstojníkům z povolání. Těch je vždy méně a jejich počty již v prvních bojích se rychle zmenšují.

Josef Toušek znal cenu lidského utrpení a života. Přesvědčil se o nich za Uralem a v krvavých bojích čs. jednotek na východní frontě. Snažil se proto pomáhat v nouzi nejen přátelům, nýbrž každému, kdo pomoc potřeboval. Nezapomínal na své krajany. Jim se snažil zejména vycházet vstříc.

Po odchodu do důchodu se zapojil aktivně do činnosti ve Svazu bojovníků za svobodu, zápasil o soulad mezi odbojem západním a východním, o pravdivý výklad a hodnocení dějin čs. odboje, snažil se též o zlepšení postavení účastníků odboje v naší společnosti.

Za iniciativní práci v SBS, za válečnou činnost ve 2. světové válce a za celoživotní politické a společenské postoje byl prezidentem České republiky povýšen do hodnosti generálmajora. Tato skutečnost, a zejména slavnostní akt na pražském hradě, byly úspěchem nejen osobním, nýbrž i úspěchem celé krajanské veřejnosti. Vždyť této vysoké upřímnou radost a krajanskou hr-

dost a přáli mu mnoho dalších pracovních úspěchů, především však dobře zdraví.

Toto poslední přání se však bohužel dlouhodobě nesplnilo. Znovu se začala hlásit jeho nemoc a v prosinci 1995 J. Toušek náhle zemřel.

Pramen: *V Dufek. Život a osudy volyňského generála Josefa Touška. Zpravodaj SČVP, 1996. Č. 2. S. 1.*

scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj-1996-02.pdf

Тоушек Міхал

Міхал Тоушек народився 16 жовтня 1907 року в селі Гульча Чеська Острозького повіту Волинської губернії (нині Гільча-2 Здолбунівського району Рівненської області) в родині Антоніна (1876-1920) та Марії (1888-1964) Тоушкових. Його дід Вацлав Тоушек (1835-1908) прибув на Волинь з села Добржіков в східній Чехії вже з родиною: дружиною Катержиною (1841-1917), яка була дочкою Вацлава Дворжака з села Нові Село район Гогенмаут. Вацлав Вацлавович Тоушек був одним із перших чехів, які поселилися в Гульчі, бо його прізвище зустрічається в «Купчій крепості» серед покупців маєтку Гульча у поміщиці Омечинської. Тоушкови переселилися в Гульчі вже з чотирма дітьми, а наступні двоє дітей: Антонін, батько Міхала, та його брат Станіслав вже народилися на Волині. Другий дід Міхала, Йозеф Раб, народився в 1853 році і приїхав на Волинь неодруженим з Високого Мита разом зі своїми батьками Францом (1824-1876) та Марією (?-1912), дочкою Йозефа Сухіго з села Боті-

це окрес Міровіце. «Звільнений в запас старший унтер-офіцер 70-го Рязанського піхотного полку Антон Вацлавович Тоушек, з селян села Гульча, православної віри, перший шлюб, віком 30 років, взяв шлюб з селянкою цього ж села Марією Йосипівною Раб, православної віри, перший шлюб, віком 18 років» – це запис в Метричній книзі Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська від 24 травня 1906 року.

Рід Тоушкових в Гульчі складався з декількох поважних родин, серед них були землероби та ремісники. Прадід Франтішек Раб був шевцем, його обрали першим старостою новозаснованого села. У Міхала була сестра Марія (1908-1991), в шлюбі – Мала. Його батько, Антонін Тоушек, був легіонером, вступивши до чеського легіону 16 квітня 1916 року. Служив стрільцем спочатку в 1-му, а потім в 2-му чехословацькому стрілецькому полку Їржіго з Подебрад у званні унтер-офіцера. Отримав нагороди: Георгіївські хрести IV, III та II ступенів. У квітні 1917 року його командували до Києва в якості військового делегата на 3-ій з'їзд Союзу Чехословацьких спілок в Росії. В армії перебував до 5 серпня 1917 року. Після важкої хвороби (рак горла) у віці 48 років він помер 3 липня 1925 року. Всі турботи по веденню господарства та домашні справи лягають на плечі його дружини та дітей. Сестра Марія у двадцятиоднорічному віці в 1929 році виходить заміж за Антоніна Малого із сусіднього Залісся. Там же Міхал Тоушек познайомився зі своєю майбутньою дружиною, сестрою свого швагра Анастасією Малою (1913-2003), з якою взяв шлюб 4 червня 1933 року. Молода родина мешкала в Гульчі разом з матір'ю Міхала і господарювала на своєму земельному наділі. У них народилося двоє дітей: в 1934 році син Еміл та в 1937 році дочка Марія.

Міхал Тоушек 18 березня 1944 року в Рівному вступив до лав 1-го чехословацького армійського корпусу, пройшов початкову військову підготовку і був відправлений на фронт.

В одному з перших боїв він отримав важке поранення під містечком Торчин під час ворожого авіанальоту і 9 травня 1944 року помер у польовому радянському госпіталі в Торчині у віці неповних 37 років. Похований в Гульчі поруч зі своїм батьком.

Солдатська вдова Анастасія Тоушкова з дітьми та свекрухою в 1947 році реемігрувала до Чехословаччини та поселилася разом з родиною свого брата Антоніна Малого в селі Бесно на Подборжанську. Все своє життя працювала в сільському господарстві, свій вільний час присвячувала спочатку своїм дітям, а потім внукам, доживши до поважних дев'яноста років. Вдруге заміж не виходила, берегла пам'ять про свого чоловіка. Була членкинею Спілки борців з фашизмом. Нащадки Міхала та Анастасії Тоушкових мешкають в Крирах.

У лавах 1-го чехословацького армійського корпусу під командуванням генерала Людвіка Свободи воювали також двоюрідні брати Міхала Тоушка та поклали своє життя за свободу своєї батьківщини. Це були Ян Тоушек (1908-1944), Ростіслав Тоушек (1921-1945), Їржі Рихна (1927-1944), Антонін Старек (1922-1944) та Александр Гора (1926-1944). Надпоручик Йозеф Тоушек (1919-1995), колишній вояк Червоної армії, від квітня 1944 року військовослужбовець чехословацьких підрозділів в СРСР, учасник боїв під Соколовим Харківської області, командир 5-ої роти 3-го танкового батальйону 1-ої окремої танкової бригади, нагороджений цілою низкою найвищих військових нагород. Після війни залишився в армії і 8 травня 1995 року йому присвоїли звання генерал-майора. Його життєвий шлях описано в новій книзі «Československé vojenské jednotky na východě» («Чехословацькі військові підрозділи на сході»), виданої до 75-річчя Карпатсько-Дуклянської операції.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryný, 2020.

Toušek Michal

Michal Toušek se narodil 16. října 1907 na Volyni v obci Huleč Česká, rodičům Antonínu Touškovi (1876-1920) a Marii Touškové rozené Rabové (1888-1964). Dědeček Václav Toušek (1835-1908) syn Václava přišel na Volyň z Dobříkova ve východních Čechách již s rodinou, manželkou Kateřinou (1841-1917), dcerou Václava Dvořáka z obce Nová Ves, okres Vysoké Mýto. Václav Toušek, syn Václava byl mezi prvními Čechy, kteří koupili statek Huleč u hraběnky Omecinské, protože jeho příjmení se nachází v «Купчей крепости» (Kupní smlouvě) na tento statek. Rodina Václava a Marie Touškových přistěhovala se do Hulče s čtyřmi dětmi. Další potomci, Michalův otec Antonín a jeho bratr Stanislav, se narodili až v Hulči. Jeho dědeček Josef Rab, narozený 1853, přišel na Volyň jako svobodný z Vysokého Mýta spolu s rodinou svých rodičů France Raba (1824-1876) a Marie Rabové (?-1912), dcery Josefa Suchého z obce Botice okres Mirovice. Roku 1906 demobilizovaný poddůstojník 70. pěšího Riazanského pluku Antonín, syn Václava Touška, se oženil s rolnicí z obce Huleč Česká Marií, dcerou Josefa Raba.

Touškovi tvořili v Hulči velmi početnou a váženou komunitu, byli zemědělci nebo řemeslníci, praděda František Rab, původem obuvník, byl zvolen jako první starosta nové založené obce – Huleč Česká. Michal měl pouze jednoho sourozence, sestru Marii (1908-1991) provdanou Malou. Otec Antonín Toušek byl legionář, do československé legie se přihlásil 16. dubna 1916. Sloužil jako střelec 1. a poté 2. čs. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad v hodnosti četaře, obdržel vyznamenání Kříže sv. Jiří IV., III. a II. stupně. V dubnu 1917 byl služebně poslán do Kyjeva jako vojenský delegát na 3. sjezd Svazu čs. Spolku na Rusi a ve vojsku sloužil až do 5. srpna 1917. Po těžké nemoci (rakovina hrdla) otec 3. července 1925 umírá a o celý chod hospodářství a domácnosti se musely již od mládí až do dospělosti postarat děti s matkou. Sestra Marie se ve svých 21 letech v roce 1929 provdala za Antonína

Malého ze Zálesí. Zde se také Michal seznámil se svojí budoucí manželkou Anastázií Malou (1913-2003), sestrou svého švagra Antonína, se kterou se 4. června 1933 oženil. Mladá rodina žila v Hulči na zemědělské usedlosti spolu s matkou, kde hospodařili. Narodily se jim 2 děti: v roce 1934 syn Emil a v roce 1937 dcera Marie. Michal Toušek vstoupil do řad 1. čs. armádního sboru v Rovně dne 18. března 1944. Prošel základním výcvikem a dne 9. května 1944 v městě Torczyn zemřel v sovětské polní nemocnici po zranění od letecké pumy při náletu ve věku pouhých 37 let. Je pohřben na Volyni na hřbitově v Hulči.

Válečná vdova Anastazie Toušková s dětmi a matkou svého manžela Marií Touškovou v roce 1947 reemigrovala do Československa a usídlila se spolu s rodinou svého bratra Antonína Malého v obci Běsno. Cely svůj život pracovala v zemědělství, veškerý svůj volný čas věnovala nejprve svým dětem, později svým vnoučatům a dožila se úctyhodných devadesáti let. Znovu se neprovdala, ctíla památku svého manžela, byla členkou ČSPB. Potomci Michala a Anastazie Touškových žijí v Kryrech.

V řadách 1. československého armádního sboru bojovali také bratrance Michala Touška a položili své životy za naši svobodu. Byli to Jan Toušek (1908-1944), Rostislav Toušek (1921-1945), Jiří Rychna (1927-1944), Antonín Stárek (1922-1944) a Alexandr Hora (1926-1944). Nadporučík Josef Toušek (1919-1995), bývalý voják Rudé armády, od dubna 1942 příslušník čs. jednotek v SSSR, účastník bitvy u Sokolova, velitel 5. roty 3. tankového praporu 1. samostatné tankové brigády, nositel celé řady nejvyšších vyznamenání, po válce zůstal v armádě a byl dne 8. května jmenován do hodnosti generálmajora. Jeho životní dráha je zachycena v nové knize «Československé vojenské jednotky na východě» vydané k 75. výročí Karpatsko-dukelské operace.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Вигналек Александр

Александр Вигналек народився 12 червня 1924 року в селі Будераж на Волині. Він був наймолодшим в багатодітній родині Яна та Марії Вигналкових. Ян Вигналек, 1876 року народження, – поважний господар і активний мешканець села, був членом керівництва Чеської матиці шкільної, декілька років обіймав посаду сільського старости. Його дружина, 1887 року народження, була домогосподаркою. У них було вісім синів та дві дочки. Найстарший син від першого шлюбу Яна, Вацлав, 1897 року народження, був легіонером, служив в 2-му стрілецькому полку Чехословацького легіону в Росії, а в роки 2-ої світової війни воював у лавах 1-го Чехословацького армійського корпусу. До цього ж корпусу вступили у 1944 році і Александр та його брати Алоїз, 1920 року народження (1-ий авіаполк), Ян, 1912 року народження (мінометна рота 1-ої бригади) та Франтішек, 1906 рік народження (1-ий піхотний полк). Брат Йозеф, 1918 року народження, воював у лавах Радянської армії. Франтішек Вигналек був чудовим музикантом та капельмейстером, завдяки чому будеразький оркестр був відомий у широких околицях. У важких боях на Дуклі отримав важке поранення і помер у вересні 1944 року.

Александр Вигналек також отримав поранення в боях під час Дуклянсько-Карпатської операції. Від смерті врятувало те, що йому вдалося окопатися глибоко в землю. Довелося бути мінометником та розвідником. При одному з нічних виконань служби наткнувся прямо на німців, але зміг не-

помітно пройти через ліс. Під час однієї з атак, добравшись до клуні, допомагав там артилеристові, а коли наблизився атакуючий ворог, загреблися в соломі, аж поки відступаючі війська не відбили атаку і самі перейшли в контратаку. Його воєнні пригоди описав відомий волинський автор Вацлав Шірец у своїх оповіданнях. За заслуги в боях отримав нагороди: Чехословацький воєнний хрест, Дуклянську пам'ятну медаль, медаль «За заслуги» та «За перемогу над Німеччиною», пам'ятну медаль «Чехословацька армія за кордоном», медаль «30-річчя визволення Чехословаччини» та інші.

Після закінчення війни служив в гарнізонному підрозділі в Велечіне, де познайомився зі своєю дружиною Мілушкою Роубічковою, а 13 вересня 1947 року одружився. Поселилися в Крирах, куди до них приїхали батьки та родини братів з Волині, і почали одноосібно господарювати. У п'ятдесятих роках вступив до сільгосподарського товариства. Александр спочатку працював трактористом а після закінчення господарської школи в Подборжанах став зоотехніком, будував господарські об'єкти в селі. У 1973 році його обрали головою сільськогосподарського товариства. На цій посаді працював аж до своєї передчасної смерті в 1975 році.

Разом з дружиною виховали сина Ріхарда та дочку Александру. Пані Мілуше Вигналкова була ласкавою та милою матір'ю і разом з тим сильною особистістю, завжди відстоювала свого чоловіка, будь то політичні чи виробничі питання. Потім працювала бібліотекаркою в Крирах і за свою працю та громадську діяльність отримала державну відзнаку.

Пан Вигналек любляв рибалку, музику, грав на цитрі та був мисливцем, виконував функції завгоспа в мисливському товаристві, також був активним учасником інших організацій. У 1967 році разом з іншими членами Чеської спіл-

ки борців проти фашизму підтримав запрошення генерала Людвіка Свободи на літні мирні святкування в Крирах. У нього було багато друзів. Він повністю віддавався роботі, і навіть знаючи свій діагноз, не мав часу на лікування. Найсумнішими були хвилини, коли напередодні від'їзду до лікарні прощався з друзями, попросив заграти його любимі пісні, співав і танцював. Добре знав, що нині його битва не закінчиться перемогою: наслідки воєнних поранень, невтомна праця на благо суспільства взяли найвищу данину – його молоде життя. Душан Кривський, почесний громадянин міста Крири, у своїй книзі «Якщо на хміль, то до Крир» досить гарно описує співпрацю з паном Вигналком під час збирання хмелю та його заслуги. На похорон приїхав разом з делегацією з Сеніцького окресу.

Джерело: Marie Čonková. Sborník podle vzpomínek pamětníků. Křtury, 2020.

Vyhnálek Alexandr

Alexandr Vyhnálek se narodil 12. června 1924 v obci Buderáž na Volyni jako nejmladší syn do početné rodiny Jana a Marie Vyhnálkových. Jeho otec ročník 1876 byl vážený rolník, obecně činný, byl ve vedení České matice školské a několik let starostou obce, matka Marie ročník 1887 byla v domácnosti. Měl celkem sedm bratrů a dvě sestry. Nejstarší bratr Václav nar. 1897 z prvního manželství byl legionář, sloužil u 2. střeleckého pluku Čs. legie v Rusku a za druhé světové války bojoval v řadách 1. československého armádního sboru. Do armádního sboru v roce 1944 narukoval také Alexandr a jeho bratři Alois ročník 1920, 1. brigáda, 1. letecký pluk, Jan ročník 1912, 1. brigáda, minometná rota a František ročník 1906, 1. pěší pluk. Bratr Josef ročník 1918 sloužil v sovětské armádě. František Vyhnálek byl skvě-

lým muzikantem a kapelníkem, buderážská kapela byla známá v celém širokém okolí. V těžkých bojích na Dukle byl zraněn a zemřel 20. září 1944.

Alexandr Vyhnálek utrpěl v bojích Karpatsko-dukelské operace zranění a před smrtí ho uchránilo to, že se mu podařilo zakopat několik vrstev do země. Byl minometčík i průzkumník, při jednom nočním výkonu služby přímo narazil na německou armádu, nemluvil, jenom pokašlával a nenápadně se přesunul přes les. Při jiném útoku se dostal do stodoly a pomáhal zde dělostřelci, a když se blížila útočící armáda, zahrabali se před kulkami do slámy, než se vlastní ustupující armáda vzchopila k boji a podnikla protiútok. Jeho příběhy z války zaznamenal také autor volyňské literatury, pan Václav Širc, ve svých válečných dílech. Za zásluhy v bojích dostal vyznamenání: Čs. válečný kříž, Dukelská pamětní medaile, medaile Za zásluhy a Za vítězství nad Německem, pamětní medaile Čs. armáda v zahraničí, medaile 30. výročí osvobození Československa a další.

Po skončení války sloužil v armádním posádkovém oddílu ve Velečíně, zde se seznámil se svojí manželkou Miluškou Roubíčkovou a z 13. září 1947 se s ní oženil. Usadil se v Kryrech na statku, kam za nimi přijeli rodiče a další rodiny bratrů a zpočátku soukromě hospodařili. V padesátých letech vstoupili do JZD. Alexandr byl nejprve traktorista, poté absolvoval hospodářskou školu v Podbořanech, stal se zootechnikem, budoval hospodářské objekty v obci. V roce 1973 byl zvolen předsedou družstva a v této funkci pracoval až do své předčasné smrti v roce 1975. S manželkou vychovali dvě děti, syna Richarda a dceru Alexandru. Paní Miluše Vyhnálková byla laskavá a hodná maminka, ale také velmi silná osobnost, která vždy stála za svým manželem, ať to byly politické nebo pracovní záležitosti. Posléze pracovala jako knihovnice v Kryrech a za svoji práci a veřejnou činnost získala celostátní ocenění.

Pan Vyhnálek rád rybařil, miloval hudbu, hrál na citeru, věnoval se myslivosti, dělal hospodáře v mysliveckém spolku a zastával řadu dalších funkcí v organizacích. V roce 1967 s dalšími členy Českého svazu protifašistických bojovníků stál za pozváním generála Ludvíka Svobody na letní mírovou slavnost do Kryr. Měl hodně přátel, naplňovala ho práce, znal svoji diagnózu, ale neměl čas se léčit. Nejsmutnější chvíle byly, když se při dočesné před odjezdem do nemocnice loučil s přáteli, nechal si zahrát svoje písničky, zpíval a tancoval. Dobře věděl, že tentokrát ta jeho bitva neskončí vítězstvím. A tak následky válečných zranění a obětavá práce pro společnost si vybraly daň nejvyšší, jeho mladý život. Dušan Krivský, čestný občan města Kryry, ve své knize «Když na chmel, tak do Kryr» velmi pěkně popisuje spolupráci s panem Vyhnálkem během chmelových brigád a jeho zásluhy. Na pohřeb přijel spolu se smuteční delegací ze Senického okresu.

Pramen: Marie Čonková. *Sborník podle vzpomínek pamětníků. Kryry, 2020.*

Заїц Антонін

Антонін Заїц народився у 1878 році в родині Антоніна та Марії Заїцевих. Його батько, Антонін Заїц (1855-1930), згідно із записами в метричних книгах Кирило-Мефодіївської церкви села Гульча Чеська (нині село Гільча II Здолбунівського району) в 1891 році перебував у місті Конотоп тодішньої Чернігівської губернії. Невідомо, скільки часу він там перебував і чим займався, але є припущення, що виїздив він туди на роботу, можливо, на залізниці або на будівництво якогось об'єкту, щоб заробити трохи грошей. В тих же метричних книгах є запис, датований 1887 роком, згідно з яким Антон Заїц, син Вацлава, був купцем. Дійсно, його батько

Вацлав Заїц (1829-1909) відкрив перший в Гульчі Чеській магазин змішаних товарів, розташований у присілку Гайок (десь 23 двори), який потім перейшов до його сина Антоніна Заїца (старшого) і далі до його дочки Анни Кржівкової (1896-1979), дівоче прізвище Заїцева, потім – до молодшого брата Анни Теодора (Федора) Заїца (1910-?). У метричних книгах цієї ж церкви та в хроніці села Гульча Чеська зазначено, що Вацлав Заїц був добрим столяром, міг полагодити музичні інструменти, зокрема, скрипку. Запам'ятався він тим, що постійно покурював довгу чеську люльку (димку) і на голові носив круглу вишиту шапочку. Його син Антон теж був столяром. За спогадами його внучки Тамари Лензової (1919-2018), старшої дочки Анни та Яна (1885-1972) Кржівкових, всі меблі, вікна та двері для свого будинку він зробив сам, але не займався ремеслом професійно, віддаючи перевагу землеробству. За свій кошт він купив музичні інструменти, організував духовий оркестр, яким сам керував. Відмітимо також, що Вацлав Заїц, син Яна, був одним з тих чехів, прізвище яких значиться в документі (купчій) про купівлю маєтку Гульча в дворянки Корнелії Омецинської, яка мешкала в замку (палаці) в Урвенній. Вацлав Заїц та його дружина Катерина (1834-1875), дівоче прізвище Трнкова, переїхали на Волинь з села Храст біля Кржесетіц на Кутногорську.

Надіючись отримати для чеського населення Волині чеських священників, царська влада запровадила прийом та навчання молодих чехів у Кременецькій духовній семінарії на пільгових умовах, якими передбачалося безкоштовне навчання, проживання, харчування та одяг, що, звичайно, було значною підмогою для багатодітної родини (дев'ять дітей від двох шлюбів) в селі, яке тільки забудовувалося.

Першою проблемою для сільського хлопця було незнання російської літературної мови. Вже під час прийому документів чеське прізвище Заїц записали на російський манер

Зайцев. Неприємний спогад залишився від першої невдачі в семінарії, коли під час декламації старанно підготовленого твору, викликав дружний сміх однокласників його чеський акцент. Він розумів, що неправильна вимова може зробити виступ невдалим, хоча почуття образи після першого виступу залишилося на все життя.

Випускники семінарії мали право працювати вчителями в церковно-приходських школах. Антонін Заїц певний час працював вчителем в Чеському Малині. Це могло тривати досить довго, але на життєвій дорозі з'явилася родина щойно померлого священника з села Новосілки, розташованого за чотири кілометри від повітового міста Володимир-Волинський. Матушка з шістьма малолітніми дітьми залишилася без засобів для існування. Єпископ поставив умову, за якою новий священник повинен одружитися із старшою дочкою померлого, якій йшов тільки шістнадцятий рік, і утримувати всю родину. Серед багатьох претендентів за рішенням сімейної ради перевагу отримав чеський випускник семінарії, якому і довірила родина на десять років молодшу наречену.

У новоутвореній родині мовою взаємного спілкування могла бути тільки російська мова, бо українська літературна мова тільки починала проникати в середовище духовенства, а чеську розмовну мову опанувала молода дружина лише в чеському середовищі в Гульчі Чеській. Не останнім, напевно, було і бажання молодого священника покращити свої знання російської мови. Значно пізніше, вже під час перебування в Гульчі Чеській, виробилася якась розмовна форма волинського діалекту української мови.

Під час 1-ої світової війни, втікаючи перед наступаючими австрійськими військами, родина священника Зайцева (дружина з десятилітнім сином) в якості біженців знайшла прихисток в його рідному селі, а сам він став військовим священником в російській армії.

Пережити війну ще не означало пережити революцію та громадянську війну, коли навколо панувало беззладдя, а звільнені з тюрем злочинці та військові дезертири сформували банди і тероризували мирне населення. Царська армія розпалася, і демобілізований священник Зайцев добирався потягами зі східної України на Волинь. Мовчазний і спокійний довговолосий пасажир відрізнявся своєю поведінкою та манерами від інших, що здалося підозрілим для його супутників по вагону, які побачили в ньому «класового ворога» і вирішили викинути з потягу. На щастя, а може це було провидіння, він згадав, що серед всіляких його паперів та документів є папірець про його роботу в школі. Допомогло: знайшлися грамотні пасажери, які прочитали цей папірець, і інцидент було вичерпано. Цей папірець, який врятував йому життя, він зберігав до кінця своїх днів.

Після стількох небезпечних пригод його неочікувану появу в Гульчі, яка після закінчення війни стала частиною Польщі, зустріли з великою радістю, сльозами та надією на відкриття нових можливостей для реалізації майбутніх планів родини. Довелося знову розпочинати з вчительської роботи, тепер вже у своєму рідному селі. Згодом, коли гульчанський священник чеської Кирило-Мефодіївської церкви Алексей Ванек виїхав до Чехословаччини, Антонін Зайцев прийняв його приход. Це сталося в листопаді 1920 року.

Рішенням консисторії було встановлено новий церковний приход – до Гульчі Чеської приєднали українське село Глупанин (нині це південна частина села Миротин після об'єднання Миротина та Глупаніна в одне село) з власною церквою. В чеській церкві зусиллями тепер вже місцевого священника поступово впроваджувалася чеська мова як богослужбова. Ці зусилля знайшли широку підтримку серед прихожан, а чутки про чеськомовні богослужіння поширилися в околицях, що спричинило приїзд окремих прихожан

та цілих делегацій зі змішаних приходів (Молодаво, Глинськ, Мирогоща та ін.), де був попит на чеськомовні богослужіння, але тамтешні священники не знали чеської мови і не могли забезпечити виконання побажань своїх прихожан. Реалізація цих побажань залежала від рішень консисторії та єпископа, який підкорявся митрополитові православної церкви в Польщі. Вони не заперечували запровадженню чеської мови при богослужінні в чеських селах, але і явної підтримки не надавали. Нова чеська православна церква в ЧСР, яка послуговувалася чеською мовою, щороку присилала на Волинь професора А. Червіна з місійними посланнями. У приєднаному українському селі Глупанин новий чеський священник використовував церковно-слов'янську мову, наближену до української. Місцеві мешканці це вітали. Завів також читання Євангелія на українській мові, що, звичайно ж, робило богослужіння більш доступним та зрозумілим.

Приєднання всієї Волині до Радянської України в 1939 році внесло встановлення жорстких держаних вимог і до церковного життя. Згідно з державною термінологією священник став «служителем культу». Фінансові органи наклали на церкву податок «культзбір» за використання храму для богослужіння, вважаючи його державною власністю. Вже заплачений податок могли переглянути в бік його збільшення. Незадоволення місцевих прихожан відгукувалося на священнику: «Священнику, ми Вам цього не забудемо». З'явилася нова форма покарань – організований вивіз до Сибіру. Перш за все це стосувалося так званих «ворогів народу», до яких відносили власників підприємств та великих землевласників (куркулів), які мали в землекористуванні більше 9 гектарів землі, колишніх державних службовців, польських осадників тощо. Діти репресованих втрачали можливість отримати безкоштовну освіту і їм ставилися всілякі перепони в процесі її здобуття та при працевлаштуванні в рідних місцях. Перебуваючи в стані по-

стійної загрози та невпевненості у завтрашньому дні, дружина священника збрала найнеобхідніші речі на дорогу у випадку депортації, коли на збори давали дуже мало часу.

До невпевненості в майбутньому долучився напад Німеччини на Радянський Союз та наступна німецька окупація, з якими виникли нові проблеми. Відпали проблеми з примусовою колективізацією та всебічним пригніченням церкви, страх перед вивезенням до Сибіру, але почалося вивезення на примусові роботи до Німеччини та з'явилася ціла низка нових проблем у зв'язку зі встановленням «нового порядку», однією з яких стало посилення впливу на життя українського націоналізму.

Єпископ Полікарп, резиденція якого була в Луцьку, проголосив, точніше відновив, автокефалію української православної церкви. Приєднання до автокефальної церкви гульчанського священника в більшій мірі було обумовлене його опозиційним ставленням до сусідніх церковно-слов'янсько орієнтованих священників, ніж намаганням посилення української автокефалії, хоча в питаннях богослужіння на українській мові схилився до наближення церкви до народу. Чехи, зокрема прихожани гульчанської церкви, сприймали церковні обряди більш спокійно, стримано (прагматично), ніж їхні українські сусіди та односельці. Напевно тому в гульчанській церкві паламарями були виключно українці, мешканці сусіднього села Гульча Українська (нині Гільча І).

На другий рік окупації з явним піднесенням та при великій кількості людей з широких околиць відбулося урочисте богослужіння біля кургану з козацькими могилами часів хмельниччини, який і нині стоїть між Гульчею Українською та Глупанином. Територію попередньо прибрали та облагородили. Проповідь священника Антоніна Зайцева торкалася проблем народу та держави без політичних формулювань та закликів. Ця подія викликала широкий розголос і про неї довго згадували.

Після проходження фронту почалася мобілізація до лав Радянської армії. Чехи намагалися, по-можливості, вступити до лав 1-го чехословацького армійського корпусу в СРСР, формування якого відбувалося в Рівному. Новоявленим воякам-чехам з Гульчі (з 142 родин села, що нараховувало 509 мешканців, вступило до чехословацьких підрозділів 120 осіб чоловічої та жіночої статі, з яких загинули в боях 21) священник присвятив урочисту літургію, висловивши побажання та надію, що вони дійдуть до Праги, яку вони не бачили, згадавши про свої відвідини чеської метрополії в молоді роки.

Ще до закінчення війни радянська влада почала послідовно переслідувати всіх так званих «антирадянських елементів». У першу чергу це стосувалося активістів українського націоналістичного руху опору і всіх, хто явно симпатизував цьому рухові. Часто вистачало наговору або доносу.

Дружні відносини гульчанського священника з українськими священниками та його прихильність до єпископа автокефальної української церкви Полікарпа були добре відомі. Тому його в 1945 році заарештували та звинуватили за 58 статей в антирадянській пропаганді, за що суди в той час менше 10 років примусових робіт не давали. Для суду достатньо було отримати під примусом один твій підпис. На запитання судді: «Чому Вас так поважали Ваші українські прихожани?» підсудний відовів: «Вважаю це своєю заслугою», на що суддя відповів: «Мовчіть, ми все знаємо».

Син засудженого священника випадково в Празі, куди він прийшов разом з іншими вояками генерала Свободи, дізнався про долю свого батька і почав звертатися за допомогою в різні чехословацькі органи та інституції, щоб батькові у зв'язку з майбутньою рееміграцією волинських чехів дозволили відбувати покарання в ЧСР. Дійсно, це допомогло: справу було переглянуто, змінено статтю обвинувачення і за нею Антонін Зайцев попав під амністію.

Після офіційного звільнення з трудового табору виникла нова майже непереборна проблема – дістатися додому. Йшов 1947 рік, потяги ходили нерегулярно і були переповнені. На них багато разів намагався потрапити виснажений та голодний колишній в'язень. Коли ж нарешті йому вдалося дістатися до Здолбунова, змерзлий до кісток та з високою температурою він не міг здолати дорогу додому (десь 10 км). Його, лежачого без свідомості, знайшов біля дороги колишній прихожанин, впізнав та привіз додому.

Місцевий лікар, якого зразу ж покликали, не давав ніяких надій. Він ледве знайшов на схудлому тілі м'яз, в який можна було зробити необхідну ін'єкцію. Поступово, дуже обережно харчуючись та перебуваючи під домашньою опікою, він повертався до життя.

Після приїзду до ЧСР потрібно було починати все з початку. Спершу повернув своє прізвище Заїц замість Зайцев. Відомий шкільний інспектор з Раковніку запропонував роботу вчителя російської мови в міському училищі в Колешовіцях.

Тим часом волинський священник поступово організовував нову церковну громаду в Горжовічках з філіями в Орачові, Драгоуші та в Колешовіцях, де поселилося багато волинських чехів, зокрема з Гульчі. Там він і служив, не дивлячись на свій пенсійний вік.

Всі ці пригоди глибоко закарбувалися на його нелегкій, повній переживань життєвій дорозі, в сімейному, тривалістю 58 років, житті.

Помер Антонін Заїц в 1963 році в Колешовіцях, де і похоронений на місцевому кладовищі.

Джерела: Borys Zajíc. Nevšední osudy rodáka z Hulče České. Zpravodaj SČVP, 2003. Č. 8, 9.

Vzpomínka na faráře. Zpravodaj. SČVP, 2008. Č. 5.

Zajíc Antonín

Antonín Zajíc se narodil roku 1878 v rodině Antonína a Marii Zajícových. Jeho otec Antonín Zajíc (1955-1930) podle zápisu v matrice Cyrilo-Methodějské církve obce Huleč Česká od roku 1891 nějakou dobu bydlel v městě Konotop Černigovské gubernie. Možná, že tam pracoval na dráze nebo jako podnikatel, protože v téže matrice nacházíme zápis od roku 1887, kde je zaznamenáno, že Antonín Zajíc, syn Václava byl kupec (obchodník). Ano, rodina Zajíců vlastnila obchod smíšeného zboží v Hulči České v Hájku (hulečská osada, čítající 23 usedlostí), který byl jako první v obci a založil ho Václav Zajíc (1829-1909), otec Antonína Zajíce (staršího). Ten obchod pak postupně vlastnili: Antonín Zajíc (starší), Anna Křivková, dcera Antonina Zajíce (staršího) a pak její mladší bratr Theodor (Fedor) Zajíc. V jiných zápisech církevních matrik Antonín Zajíc (starší) je zaznamenán jako truhlář. Jeho otec Václav Zajíc byl také velmi dobrý truhlář a dovedl opravit i hudební nástroje např. housle. Byl znám tím, že stále pokoušel dlouhou dýmku a na hlavě nosil kulatou vyšívanou čepičku. Podle vzpomínek jeho pravnučky Tamary Lencové, rozené Křivkové, všechno v domě jejího pradědečka jako okna, dveře a nábytek si udělal sám. Antonín Zajíc (starší) zakoupil hudební nástroje, organizoval kapelu a sám byl kapelníkem. Zaznamenáváme také, že Václav Zajíc, syn Jana, byl mezi prvními Čechy, kteří zakoupili majetek Hulča u hraběnky Kornelie Omecinské, která sídlila v zámku v Urvenach. Václav Zajíc a jeho manželka Kateřina (1834-1875) přistěhovali se na Volyň z obce Chrast u Křesetic na Kutnohorsku.

S úmyslem získat kněze pro české přistěhovalce z jejich řad carští úředníci nabídli pro Antonína bezplatné studium na duchovním semináři v Křemenci. To zahrnovalo kromě ubytování a stravy i ošacení, což pro mnohočlennou rodinu (devět dětí ze dvou manželství), která se v nově založené obci teprve usa-

zovala, bylo vydatnou a výraznou pomoci. Plat za vyučování byl dost velký, a proto jak je vidět ze seznamu seminaristu ve «Волынских епархиальных ведомостях» většina z nich byly děti kněží, a tak se formovaly celé dynastie kněží.

První zkušební zátěží pro venkovského chlapce z českého prostředí se stala neznalost spisovné ruštiny. Již u přijímacího zápisu bylo české příjmení bez okolků převedeno na přijatelné ruské, a to změnou ze Zajíc na Zajcev.

Trpká vzpomínka zůstala na jeden z prvních zážitků v semináři: přednesení básně – sice pečlivě nacvičené, ale s nápadným českým přízvukem – vyvolalo bouři smíchu u spolužáků ve třídě. Důležitost správného přízvuku v ruštině, jehož nedodržení činí řeč někdy až úplně nesrozumitelnou, pochopil nový seminarista teprve časem v praxi.

Atestace z duchovního semináře opravňovala k vyučování na církevně-farních školách. Mimo jiné jeden čas učil také v Českém Malíně. Shodou okolností to uplatnění trvalo prvních pět let, pokud do životní dráhy nečekaně vstoupila rodina právě zemřelého faráře v obci Novosilky v okr. Vladimír Volyňský. Zůstala po něm vdova se šesti nezaopatřenými dětmi. Z rozhodnutí biskupa se měl nový uchazeč o uvolněné místo oženit s nejstarší dcerou – tehdy ještě ani ne šestnáctiletou, a tak převzít péči o celou osiřelou rodinu. Mezi četnými zájemci se stal nejúspěšnějším český absolvent duchovního semináře, kterému z rozhodnutí rodinné rady byla svěřena o deset let mladší nevěsta. Sňatek s požehnáním tamního biskupa se uskutečnil v r. 1905. V nově založené rodině se mohla stát společným dorozumívacím, společenským i rodinným jazykem pouze ruština. Hovorovou češtinou zvládla mladá manželka až později v české farní obci (v Hulči České). Kdesi v pozadí mohla být rovněž podvědomá snaha nového duchovního prokazatelně uplatnit znalost jazyka, kterou v minulosti tak pracně a s mnoha ústrky získal. Mnohem později – již v Hulči České – se časem vytvořila jakási hovorová forma volyňsko-ukrajinské dikce.

Nový živitel rodiny však mohl přidělenou faru spravovat pouze do vypuknutí 1. světové války, kdy se záhy přiblížila ruskou-ruská fronta která rodinu zahrnala k «běžencům», jeho samotného do nově přidělené funkce vojenského duchovního – v té době carské armády.

Přežít válku ještě zdaleka neznamenovalo přežít revoluci a občanskou válku, kdy začaly chaotické revoluční násilnosti. Mnohé opuštěné rodiny provázely pocity strachu a obav z budoucnosti. Platilo to zejména o manželce, která i s desetiletým synem hledala nový domov v Hulči České u rodičů, tehdy již delší dobu nezvěstného manžela.

Demobilizovaný duchovní, směřující z rozpadlé armády domů, se musel protloukat na vlastní pěst a nebezpečí. Při cestě vlakem z východní Ukrajiny na Volyň si spouštějící všimli jeho plnovousu a ukázněného, zdrženlivého chování, jimž se zřejmě odlišoval od ostatních. Kdosi vyslovil podezření, že jde o příslušníka nepřátelské třídy, jež stojí v cestě revolučním pokrokovým změnám. To zcela stačilo představitelům «nových řadů» k jednoznačnému rozhodnutí: «Pryč s flandákem – vyhodit ho z vlaku!» Účastníci návrhu byli odhodláni svoji hrozbu provést ihned bezodkladně. Příznivá náhoda a snad i řízení prozřetelnosti zachránilo podezřelému cestujícímu život. Vzpomněl si, že mezi jeho papíry a doklady je i nenápadná «bumažka» potvrzující, že její držitel je učitelem na obecně škole. To nakonec zabralo a pomohlo. Památnou «bumažku», která mu pomohla zachránit život, uchovával ohrožený duchovní až do svých posledních dnů.

Vítání dlouho pohřešovaného navrátilce v Hulči, která po ukončení války se stala součástí nové vzniklého státu – Polska, bylo spontánně radostné a slibné. Pro osiřelou rodinu se otevřely nové existenční podmínky i možnosti dalších životních plánů. Na nějakou dobu se vrátil k učitelskému povolání. Nedlouho po vyhlášení polského státu a v souvislosti s odjezdem faráře Alexeje Vaňka do Čech, od listopadu 1920, převzal správu hulečské fary.

Konsistoř ustanovila novou farní obec. K České Hulči byla připojena ukrajinská obec Hlupanin s vlastním kostelem. V českém farním kostele přičiněním a úsilím duchovního, který byl místním rodákem, se postupně prosadila čeština jako bohoslužební jazyk. Úsilí nového faráře, který se snažil rozšířit použití češtiny při bohoslužbách, se stalo známým i v jiných volyňských obcích a projevílo se návštěvami delegaci i farníků ze smíšených farních obcí, jako byly např. Moldava, Hlinsk, Mirohošť aj., kde byl o český bohoslužební jazyk zájem. Tamní duchovní češtinu neznali a nemohli se tedy uplatnit při jejím zavádění. Realizace přání záměrů farníků byla pochopitelně závislá na konzistoři a biskupovi, který podléhal metropolitovi pravoslavné církve v Polsku. Nadřízené instituce zavádění českého bohoslužebného jazyka nijak nebránily, avšak ani zjevně příliš nepodporovaly. Nová česká pravoslavná církev v ČSR, která používala český bohoslužební jazyk, v zájmu udržení a podpoření pravoslaví na Volyni tam posílala každoročně prof. A. Červína s misijním posláním v tomto směru.

V připojeném chrámu přiřazené ukrajinské obce používal nový český duchovní církevní slovanštinu s výslovností bližší ukrajinštině, než bývalo dosud běžné. Místní venkované to upřímně vítali. Zavedl také čtení evangelia v ukrajinštině, což pochopitelně činilo bohoslužbu dostupnější a srozumitelnější.

Připojení celé Volyně k Sovětské Ukrajině (1939) vneslo i do církevního života nová tvrdá ustanovení státních úřadů. Farář dle úředního pojmenování se stal «sloužícím kultu». Finančním úřadem byla vyměřena daň za používání chrámu k bohoslužebným účelům s odůvodněním, že chrám je ve státním vlastnictví. Jednou zaplacená daň mohla být znovu vyměřena ve vyšším rozsahu. Ohlas hulečských farníků vyzněl pro duchovního jednoznačně povzbudivě: «Pane faráři, my Vás v tom nenecháme».

Časem však vyvstala nová a závažnější forma perzekuce: organizované vyvážení na Sibiř. Ohrožení byli především «tříd-

ní nepřítelé». Obava, kdy přijdou na řadu ostatní nespolehliví však doléhala neodbytně, jelikož «sloužící kultovním účelům» byl osobou zbavenou volebního práva a tím jen trpěnou, a tedy v podstatě nežádoucí. Jeho děti např. neměly šanci získat stipendium, tj. státní studijní podporu. Starostlivou «mat'ušku» to přimělo k sbalení důležitých věcí na cestu.

Do vyhrocené nejistoty příštích dnů vypukla sovětsko-německá válka a vzápětí následovala německá okupace, s níž se mnohé změnilo a nastaly zase nové problémy. Odpadl dosavadní tlak na kolektivizaci v zemědělství, na všestranné potlačování vlivu církve, jakož i strach z vyvážení nežádoucích obyvatel kamsi na Sibiř, přibýly však jiné starosti: vyvážení lidí na práci do Německa, a doléhaly různé důsledky změněné politické situace jako rozšíření a upevnění vlivu a dosahu ukrajinského nacionalistického hnutí. V pravoslavné církvi se projevilo vyhlášením ukrajinské autokefální církve biskupem Polikarpem, sedícím v Lucku.

Přihlášení se hulečského faráře k ukrajinské autokefální církvi (nezávislé na moskevském patriarchátu) bylo vyvoláno spíše opozičním postojem vůči sousedním církevně-slovansky orientovaným duchovním než pouhou snahou o upevňování ukrajinské pravoslavné autokefality i když v otázkách bohoslužebního jazyka se jednoznačně klonil k posílení církve národní.

Ve druhém roce okupace se zjevným podnětem k velkému shromáždění lidí z širokého okolí stala slavnostní pobožnost u kozácké mohyly, kterou před slavností upravili. Projev duchovního byl zaměřen ryze vlastenecky bez politických formulací nebo výzev. U shromážděných měl živý kladný ohlas a na tuto událost dlouho vzpomínalo.

Po přechodu fronty začal odvod branců. Čeští osadníci velice usilovali o možnost vstupu do československé zahraniční jednotky, místo do Rudé armády. Novým čsl. brancům žehnal hulečský farář při slavnostní mši a vyslovil přání a naději, že

dojdou až do jim dosud neznáme Prahy. Vzpomínal na svoji návštěvu metropole v dobách jeho mládí.

Už ke konci války sovětská vláda začala postupně trestat všechny «antisovětské živly». Mezi ně byli řazeni hlavně aktivisté ukrajinského nacionalistického hnutí, ale též všichni, kteří byli podezřelí z jakékoli sympatie tomuto hnutí projevené. Často stačilo pouhé nařčení a udaní.

Holičský farář, jehož přátelské vztyky s ukrajinskými farníky byly dobře známy stejně jako jeho příklon k biskupu ukrajinské autokefální církve Polikarpovi, byl začátkem r. 1945 zatčen. Byl obviněn dle článku 58 o protisovětské propagandě, za co se tehdy při soudních procesech nevyměňoval nižší trest než 10 let nucených prací. Jeho manželce podařilo se uniknout deportaci na Sibiř.

Jeho syn v Praze, kam došel jako příslušník 1. čs. armádního sboru, se snažil intervenovat na různých čsl. úřadech a institucích za možnost, aby otci bylo povoleno v souvislosti s očekávanou repatriací volyňských Čechů odpykat trest v ČSR. Skutečně se podařilo, že rozsudek byl znovu revidován, výsledkem čehož se stala změna paragrafu obvinění na jiný, který spadal pod tehdy vyhlášenou amnestii.

Po oficiálním propuštění z pracovního tábora vyvstal nový, téměř nepřekonatelný problém – dopravit se domů. Psal se rok 1947, spoje byly přetížené a přeplněné. Hladový a vysílený bývalý politický vězeň se vícekrát marně pokoušel dostat se do stále přeplněných, nepravidelně jedoucích vlaků. Když se to nakonec přece jen podařilo, přicestoval do Zdobunova nejen vyžáblý na kost, ale ještě nakažený «ružicí», a ve vysoké horečce. Dojit domů (cca 10 km) již nebyl schopen. Tak ho v bezvědomí ležícího u cesty našel, poznal a přivezl domů jeden farník, který se s povozem právě vracel z okresního města.

Přivolaný místní lékař nedával valné naděje. Jen s potížemi našel na vyhublém těle pacienta sval, do kterého bylo možno vpíchnout potřebnou injekci. Pozvolné, velmi opatrné vyživová-

ні в домашій пєчі jej však преце vrátilo k životu a tím umožnilo i jeho repatriaci.

Po návratu do ČSR (1947) nezbylo než začít znova od začátku. Byl to uznalý školní inspektor v Rakovníku, který navrhl a schválil postavení smluvního učitele nově zaváděné ruštiny na měšťanské škole v Kolečovicích.

Mezitím volyňský duchovní postupně organizoval nově založenou církevní obec v Hořovičkách s pobočkami v Oráčově, Drahouši a v Kolečovicích. Tam sloužil – nehledě na důchodový věk – až do svých posledních dnů. Duchovní, Antonín Zajíc zemřel roku 1963 ve věku 85 let a pohřben byl na hřbitově v Kolečovicích.

Prameny: Boris Zajíc. *Nevšední osudy rodáka z Hulče České. Zpravodaj SČVP, 2003. Č. 8, 9.*

Vzpomínka na faráře. Zpravodaj SČVP, 2006. Č. 5.

Родина Земанів

У 1869 році з Чехії (Местец Кралове) на Волинь до Квасилова переселилася чисельна родина Земанів, голова родини Йозеф Земан (1823-1892) та його дружина Антонія, в православ'ї Анна (1834-1905). Йозеф Земан був броварем, тому, закупивши в Квасилові 30 десятин землі, почав вирощувати хміль та планувати будівництво броварні, ставши одним із засновників Квасилова. В той час у кожного з мешканців Квасилова було небагато грошей, бо всі свої заощадження, отримані від продажу господарств в Чехії, вони витратили на дорогу на Волинь та закупівлю такої бажаної землі, із-за якої, в основному, і покинули рідні місця. Лихварі, як правило євреї, давали позички на дуже не вигідних для позичальника умовах. Тому довелося звернутися за допомогою до своїх односельців, щоб у складчину, так як закуповувалися чехами маєтки на Волині, побудувати підприємство.

Йозеф Земан користувався авторитетом серед своїх односельців, тому третім старостою Квасилова був саме він. Добути до кінця терміну йому не довелося, бо поступила пропозиція від його краяна Чететки, який керував броварнею в Києві, зайняти місце броваря на його броварні, яку, звичайно, він прийняв.

Старший син Йозефа Земана, Вацлав (1854-1938), замість того, щоб зразу ж при досягненні повноліття зайнятися пивоварінням в Квасилові, вирішив спочатку, як тоді було прийнято, поїздити по світах, повчитися, набратися досвіду в різних місцях. Тому він зі своїм двоюрідним братом Йозефом два роки працював на одній з броварень Київського товариства броварів. Повернувшись до Квасилова, вони будують броварню. Але в одній невеликій броварні немає потреби в двох майстрах-броварях, тому вони почали їздити по ближніх та далеких околицях, підшуковуючи підходяще місце для нової броварні. Побували в Ковелі, Холмі, Бресті та Луцьку. В той час в Луцьку були дві броварні, одну з яких, в Теремному, Вацлав Земан купив, таким чином позбувшись конкурента. Друга броварня, в Красному, власником якої був Шнайдер, не витримувала ніякої критики. Її збудували у 1880 році і вона зовсім не була схожа на броварню, бо там не дотримувалися норм гігієни, працював лише один робітник, а річний обіг коштів становив лише 1380 рублів.

Вацлав Земан вирішив оселитися в Луцьку. Купив у родини Гурських ділянку землі для побудови броварні і в 1888 році побудував малу дерев'яну броварню, де працювали 5-6 робітників. Підприємець мешкав поруч у власному будинку. У ньому ж була і пивниця (на сучасний лад – пивний бар), де завжди можна було скуштувати свіже пиво, попит на яке постійно зростав. У кінці XIX століття річний обіг коштів вже становив 45 тисяч рублів. Земан замовив спеціальний вагон, який їздив між Києвом та Брестом, і на кожній зупинці продавали чудове чеське пиво.

Для варіння пива Земан використовував найбільш якісну сировину, зокрема високоякісний хміль, вирощений на волинських плантаціях чехами, які ввели та поширили на Волині цю культуру. Якість волинського хмелю була настільки високою, що часто його продавали під маркою всесвітньо відомого жатецького хмелю. Зокрема, один з працівників хмелефабрики Яндури в Квасиліві поклав при пакуванні хмелю в мішок записку, яка потім під час завантаження партії жатецького хмелю на корабель в Одесі випала з розірваного мішка, і виявилось, що спритні ділки продавали волинський хміль, видаючи його за жатецький, оскільки він не поступався останньому за якістю. У всіх чеських селах як гриби після дощу росли та розширювалися хмелярні, які давали великі прибутки їх власникам. Відомий хмеляр з Підгайців у 1887 році мав 60 тисяч штоків (кущів) хмелю і на виставках в Києві постійно отримував медалі та дипломи за винятково високу якість своєї продукції.

Хміль, зазвичай, використовували місцеві броварні, але частина його вивозилася і за кордон. Вацлав Земан користувався послугами боратинських хмелярів, які прославилися якістю своєї продукції далеко за межами Волині. Вони вирощували сорти чеського та баварського хмелю, які найвище цінувалися серед пивоварів. Ярій (солодовий) ячмінь теж купували у місцевих землеробів. Вацлав Земан використовував всі свої знання та вміння під час варіння пива, вкладаючи в нього всю свою душу. Артезіанські свердловини забезпечували виробництво м'якою водою, яка відіграє велику роль у приготуванні якісного пива. Відомий випадок, коли в післявоєнні роки радянське керівництво запросило до Москви знаних чеських спеціалістів пивоваріння з проханням навчити місцевих пивоварів варити якісне пиво. Але експеримент провалився через неякісну воду в Москві.

Родина Вацлава Земана відділилася від квасилівських родичів, надовго осівши в Луцьку, хоча родинні зв'язки не

розривалися і всіх померлих хоронили в родинному склепі Земанів у Квасилові, який зберігся і понині. В Луцьку народилися його діти, а пізніше і внуки. Приймавши православ'я, десь з 1894 року Вацлав Земан став членом луцького Хрестовоздвиженського братства, заснованого в 1617 році, яке згуртувало православну еліту Волинського воєводства на протигагу поширенню Унії 1596 року. З часом воно перетворилося на потужну волинську суспільно-політичну, культурно-освітню, фінансово розвинену корпорацію, що мала релігійно-національне спрямування. Через горнило цього братства пройшли у свій час такі відомі особи як київський митрополит Діонісій Балабан, київська фундаторка Гальшка Гулевичівна, юрист Петро Косач, почесними членами були київські митрополити Петро Могила та Іларіон Огієнко і молдавський господар Васіле Лупу.

Його родина була дружною і згуртованою. Сам він був чесною та справедливою людиною у стосунках зі своїми робітниками, користувався повагою та авторитетом в місті. Завдяки йому в Новинах Чеських виникла бібліотека, на яку він офірував 10 золотих рублів та тривалий час її підтримував. У Празі за купувалися книги по 30 копійок і перед 1-ою світовою війною в ній вже нараховувалося 300 примірників. Як і кожна родина, так і родина Земанів переживала часи смутку, коли під час навчання у військовій академії в Санкт-Петербурзі трагічно загинув син Александр.

У 1906 році згоріла броварня Земана. За чутками червоного півня пустив конкурентові Шнайдер (як зазначають колишні працівники Волинського обласного краєзнавчого музею Наталія Пушкар та Валерій Дмитрук на місці його перебудованого підприємства нині знаходиться Луцький спиртзавод).

За порівняно короткий час Земан обновили своє виробництво, зробивши його більш модерним, оснастивши доскона-

лим та невідомим ще на Волині новітнім обладнанням, яке він закупив у Європі. На фасаді головного павільйону був викладений його рік побудови «1908» та ініціали власника browарні «V. J. Z.». Вже в 1913 році browарня працювала на повну потужність. Вироблявся пиво таких сортів: «Stolní», «Sakura», «Granat» та пиво найвищого гатунку «Vok-Bear».

У пива є багато шанувальників. Тому browарня не постраждала під час 1-ої світової війни та після жовтневого перевороту, коли місто перебувало під різними владами. Тільки під час 2-ої світової війни вона частково була зруйнована, хоча головний павільйон та основні технологічні лінії не постраждали і працюють понині.

Пиво з browарні Вацлава Земана сортів «Sakura» та «Stolní» удостоєно золоті медалі на міжнародних виставках, а в Парижі отримало Grand Prix. У 1918 році міська управа вирішила, щоб всі підприємства, які виробляють пиво, мінералку, квас та інші безалкогольні напої, відправляли в торгівлю свою продукцію в пляшках з етикетками, на яких має бути зазначено прізвище власника виробництва. Пиво Вацлава Земана розливалося у пляшки, виготовлені за спеціальним замовленням на заводі скляних виробів «Надбужанка», і на них було зазначено всю головну інформацію про browарню та ім'я її власника. На експорт пиво відправляли в 25-ти та 100-літрових дубових бочках. Охолоджували пиво льодом, який заготовляли взимку на річці Стир. Великі шматки льоду пересипали тирсою для перешкоджання його таненню та ускладнювали в підвалах або глибоких ямах. Такий метод охолодження та зберігання льоду ще в 50-х роках XX століття використовували в сільських молочарнях, але замість тирси часто використовували соломку. Заготівлею льоду займалися люди, які прямо не були задіяні на виробництві, оскільки це були сезонні роботи, на яких вони могли заробити.

Пиво, зварене на browарні Земана, вивозилося і за кордон, головню до Франції, а на Волині найбільшим його споживачем цього пива було місто Ковель. У Луцьку також продавалося пиво рівненського акціонерного товариства «Бергшльос» а на вулиці Болеслава Хороброго (нині проспект Свободи) був розлив пива львівської спілки browарів.

У кінці 30-х років, коли вже Вацлаву Земану пішов дев'ятий десяток, йому все більш активно почав допомагати його зять Йозеф Малінський, який у 1938 році став власником browарні та продовжувачем справи свого тестя. Після приходу радянської влади на терени західної Волині в 1939 році Земанову browарню (її неофіційно так називають і в наші дні) націоналізували. Нова влада вважала капіталістів зайвими, навіть шкідливими, на відміну від їхнього майна. Тому родина Земанів, а саме невістка Альжбета Земанова з сином Вацлавом та дочка Віра з чоловіком Йозефом Малінським і дітьми Їржім, Ганою та Вацлавом, була вивезена до Сибіру. Син Ян, якого примусили зректися рідного батька, застрелився. Сам голова родини Вацлав Земан не дожив до такої ганьби – помер 24 серпня 1938 року і похований в родинній усипальниці Земанів, яка збереглася і понині, в Квасиліві разом з іншими членами великої та працюючої родини квасилівських та луцьких Земанів.

До 24-го січня 1941 року «Луцька browарня» виконала план на 105,5%. Проте дух Вацлава Земана вже не був там присутнім.

Джерела: Наталія Пушкар, Валерій Дмитрук. Пивоваріння на Волині. Про бізнес. Луцьк. Mikulaš Šerešuk. Kronika Českélio Kvasilova. 2003.

Rodina Zemanů

► V roce 1869 přesídlila se z Čech (Městec Králové) na Volyň do Kvasilova početná rodina Zemanů. Hlava rodiny Josef Zeman byl sládkem. Zakoupil 30 desjatín půdy a na většině této plochy začal pro vlastní potřebu pěstovat chmel. Staršímu synu Václavu bylo tehdy 15 let (narodil se 11. 11. 1854) a měl se stát sládkem po otci. Pouze otcův příklad mu však nestačil, potřeboval hlubší znalosti. Proto s bratrancem Josefem odjíždí do Kyjeva.

Tam bratřenci studují a pracují v jednom z pivovarů Kyjevského sdružení pivovarů. Po dvou letech se oba vracejí na Volyň a připravení teoreticky a prakticky budují v Kvasilově pivovar. V jednom malém pivovaru byli však dva odborníci zbyteční. Vydávají se tedy do blízkého a vzdáleného okolí hledat místo pro druhý pivovar. Navštívili Kovel, Chelm, Brest a Luck. V Lucku byly tehdy dva malé pivovary. Jeden z nich, v Teremně, Václav Zeman koupil a zbavil se tak možné konkurence. Druhý pivovar, v Krásném, jehož majitelem byl Šnajder, byl pod vší kritiku. Byl postaven v roce 1880 a vůbec nevypadal jako pivovar. Při výrobě piva se v něm nedodržovaly hygienické normy, měl pouze jednoho zaměstnance a jeho roční obrat byl pouhých 1.380 rublů.

Václav Zeman se rozhodl usadit v Lucku. Koupil od rodiny Gurských parcelu pro stavbu pivovaru a v roce 1888 postavil malý dřevěný pivovar, který měl 5-6 zaměstnanců. Podnikatel žil s rodinou ve vlastním domě hned vedle pivovaru. Byla v něm i pivnice, ve které se čerpalo vždy čerstvé pivo. Byla po něm čím dál větší poptávka. Koncem 19. století byl roční obrat pivovaru 45 tisíc rublů. Zeman si pořídil vlastní vagón, který jezdil mezi Kyjevem a Brestem a v každé stanici se prodávalo báječné české pivo.

K výrobě piva používal Zeman jen ty nejkvalitnější suroviny. Je třeba připomenout, že za rozšíření a zkvalitnění chmele

vděčí Volyně Čechům. Téměř u všech českých osad se rozkládaly chmelnice, které byly pro své majitele velmi výnosné. Například významný český pěstitel chmele z Podhajců měl v roce 1887 až 60 tisíc štoků a na výstavách v Kyjevě pravidelně získával medaile a diplomy za vynikající kvalitu své produkce.

Chmel se obvykle zpracovával v místních pivovarech, ale vyvážel se i do ciziny. Václav Zeman využíval služeb boratínských pěstitelů, kteří se kvalitou svého chmele proslavili daleko za hranicemi Volyně. Pěstovali český a bavorský druh chmele. Tyto druhy byly v pivovarnictví nejvíce ceněny. Jarní ječmen kupoval rovněž od místních hospodářů. Artézské studny poskytovaly čistou měkkou vodu, která uspokojovala veškeré požadavky na vysokou kvalitu piva. Václav Zeman navíc věnoval svému milovanému dílu veškeré své znalosti a vkládal do něho celou duši.

Rodina Václava Zemana se oddělila se od kvasilovského příbuzenstva a usadila se v Lucku natrvalo. Zde se narodily jeho děti a později i vnuci. Jako pravoslavný se Václav Zeman stal (asi r. 1894) členem luckého Krestovozdviženského bratrstva (Pozdvižení sv. Kříže). Měl spořádanou rodinu, sám byl čestný, spravedlivý ke svým zaměstnancům a v městě se těšil úctě a autoritě. Díky Václavu Zemanovi vznikla v Novinách knihovna, věnoval ji 10 zlatých rublů a trvale ji podporoval. Knihy se nakupovaly v Praze po 30 kopejkách. Před první světovou válkou měla knihovna 300 titulů. Jako každá rodina, tak i Zemanovi prožívali radosti a smutky, dokonce tragédii, když za studii na vojenské akademii v Sankt-Petěrburgu tragicky zahynul jejich syn Alexandr.

Roku 1906 pivovar Václava Zemana vyhořel. Podle některých zpráv červeného kohouta nasadil konkurentovi Šnajder (Poznámka: na místě jeho přestaveného závodu je nyní Lucký lihovar).

Zeman obnovil svůj podnik dosti brzy. Během dvou let si pořídil nové, moderní zařízení, na Volyni do té doby neznámé. V

průčelí hlavního pavilónu nechal vyštukovat rok stavby 1908 a iniciály svého jména V. J. Z. Již v roce 1913 se plně využívala veškerá kapacita pivovaru. Vyráběly se zde čtyři druhy piva: «Stolní», «Sakura», «Granát» a pivo nejvyšší kvality «Bok-Bear».

Pivo má rád každý. Proto se pivovar zachránil i za první světové války v době říjnového převratu i po něm. Až za druhé světové války byl zčásti zničen, ale jeho hlavní pavilon a základní výrobní linky fungují dosud.

Pivo Václava Zemana «Sakura» a «Stolní» bylo oceňováno zlatými medailemi na mezinárodních výstavách a v Paříži získalo Grand Prix. V roce 1918 městská zpráva rozhodla, aby všechny podniky, vyrábějící pivo, minerálky, kvas a jiné nealkoholické nápoje posílaly své výrobky na trh v láhvích s etiketami, na kterých bude jméno výrobce. Václav Zeman plnil své pivo do láhvi speciálně objednaných a vyrobených v huti «Nadbužanka», na kterých byly vyznačeny všechny hlavní údaje a jméno výrobce. Na export bylo Zemanovo pivo posíláno v pětadvacilitrových a stolitrových dubových sudech. K ochlazení piva se používal led přivezený v zimě z řeky Styr. Velké kostky ledu se posypaly pilinami, které bránily tání, a svázely se do ledovny, odkud se v létě podle potřeby odebíraly. I při této práci si mohli lidé u Zemana vydělat, nemuseli pracovat přímo v provozu.

Zemanovo pivo se vyváželo také do zahraničí, hlavně do Francie. Z volyňských měst byl největším odběratelem Kovel.

Pro úplnost je třeba dodat, že do Lucka se dováželo i pivo odjinud. Svou produkci sem dodávala akciová společnost «Bergšlos» z Rovna a v ulici Boleslava Chrabrého (nyní Tř. Svobody) byl výčep Lvovské akciové společnosti pivovarů.

Koncem 30. let, kdy bylo Václavu Zemanovi již přes osmdesát, mu stále častěji pomáhal jeho zeť Josef Malinský. V roce 1938 se stal majitelem pivovaru a pokračovatelem díla svého tchána.

V roce 1939 byl Zemanův pivovar (neoficiálně se tak nazývá dosud), znárodněn. Nová vláda považovala kapitalisty, na rozdíl od jejich majetku, nepotřebné, či dokonce za škodlivé. Proto Zemanova rodina – snacha Alžběta Zemanová se synem Václavem a dcera Věra s manželem Josefem Malinským a s dětmi Jiřím, Hanou a Václavem – byla vyvezena na Sibiř. Syn Jan, kterého přinutili zřít se kapitalistického otce, se zastřelil. Zemanův monogram byl z průčelí pivovaru odstraněn. Pan Václav se toho osudného dne nedožil – zemřel 24. srpna 1938 v Lucku. Pochován však je, pravděpodobně podle závěti, v Kvasilově, tam, kde se téměř před sedmdesáti lety usídlila veliká a pracovitá rodina Zemanů.

Ke dni 24. 1. 1941 «Lucký pivovar» splnil normu na 105,5%. Duch pana Václava se odtud však odstěhoval.

Prameny: *Наталія Пушкар, Валерій Дмитрук. Пивоваріння на Волині. Про бізнес. Луцьк.*

Mikuláš Šerešuk. Kronika Českého Kvasilova. 2003.

Післямова

Восени 2019 року у мене виникла думка про написання біографій відомих і не дуже чехів, які мешкали, працювали, воювали на теренах Росії, Радянського Союзу, України. Цю думку я виклав перед членами Житомирської спілки волинських чехів та Волинської спілки волинських чехів, від яких отримав запрошення виступити з розповідями про свої переклади хронік чеських сіл (Гульча Чеська, Миротин, Дібрівка та Здолбунів) в грудні 2019 року. Отримавши схвалення свого задуму, я попросив керівництво цих спілок допомогти в написанні цієї книги біографій своїх земляків, а сам почав збирати матеріали про чехів Здолбунівщини, Дубенщини та Рівненщини. Звичайно, що найбільше інформації у мене було про чехів Здолбунівщини, зокрема свого рідного села Гульча Чеська (нині село Гільча-2 Здолбунівського району).

Оскільки Здолбунівська спілка волинських чехів запланувала видання цієї книжки у 2021 році, то довелося вибрати з біографій чехів майже з усієї країни біографії чехів Здолбунова та околиць і видати їх окремою книжкою.

Робота над книгою про чехів всієї України триває.

В'ячеслав Шляховий.

Габів, 2021.

ЗМІСТ

Цілц Еміліан.....	3
Долежалови.....	9
Гроуда Їржі.....	18
Родина Харватових.....	24
Родина Яндурових.....	48
Кадлечек Вацлав.....	39
Кашпар Франтішек.....	42
Родина Казіловських.....	48
Кгол Франтішек.....	59
Косек Йосеф.....	64
Костка Борис.....	68
Кованда Йозеф.....	74
Кржівка Ян.....	76
Кржіж Йозеф.....	88
Кухинка Вацлав.....	93
Малий Антонін.....	97
Новак Валентин.....	101
Панкова Марія.....	108
Перний Антонін.....	113
Перний Ярослав.....	121
Перний В'ячеслав.....	132
Поспішил Ян.....	141
Поспішил Алоїз (Олексій).....	151
Старек Вацлав та Старекова Анна.....	158
Страка Теодор.....	170
Родина Сваровських.....	177
Свобода Йозеф.....	187
Швіговський Венцеслав.....	190
Тоушек Йозеф.....	195
Тоушек Міхал.....	201
Вигналек Александр.....	206
Заїц Антонін.....	210
Родина Земанів.....	224
<i>Післямова.....</i>	<i>234</i>

OBSAH

Cilc Emilian.....	6
Doležalovi.....	14
Hrouda Jiří.....	21
Rodina Charvatových.....	26
Rodina Jandurovích.....	34
Kadleček Václav.....	40
Kašpar František.....	46
Rodina Kazilovských.....	54
Khol František.....	62
Kosek Josef.....	66
Kostka Boris.....	71
Kovanda Josef.....	75
Křivka Jan.....	82
Kříž Josef.....	90
Kuchynka Václav.....	95
Malý Antonín.....	99
Novák Valentin.....	105
Pánková Marie.....	111
Perný Antonín.....	117
Perný Jaroslav.....	127
Perný Václav.....	138
Pospišil Jan.....	147
Pospišil Alexej (Alois).....	155
Stárek Václav a Stárková Anna.....	165
Straka Teodor.....	174
Rodina Svárovských.....	183
Svoboda Josef.....	189
Švihovský Věnceslav.....	193
Toušek Josef.....	198
Toušek Michal.....	204
Vyhnálek Alexandr.....	208
Zajíc Antonín.....	218
Rodina Zemanů.....	230

Літературно-краєзнавче видання
Literární a místní historická edice

ЧЕХИ ЗДОЛБУНОВА
ТА ОКОЛИЦЬ
ČEŠI ZDOLBUNOVA A OKOLI

Написав та переклав В'ячеслав Шляховий
Napsal a přeložil Vjačeslav Šljachový

Підписано до друку 29.12.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 13,7.
Гарнітура Time New Roman Суг.
Наклад 30 прим. Зам. Ціна вільна.

Віддруковано ФОП Колодяжний Р. М.
Св. ВОЗ № 329286 від 11.02.2008 р.
Тел.: 066-185-39-18

Приhlášen k tisku 19.12.2021
Formát 60x84/16. Ofsetový papír. Kondice. tisk. oblouk. 13,7.
Time New Roman headset.
Platba 30 výtisku. Zam. Cena je zdarma.

Tištěný FOP Kolodiazhnyi R.M.
St. Kdo № 329286 ze dne 11.02.2008.
Tel.: 066-185-39-18.